СТОЯН СТАВРУ

УСТАНОВИТЕЛНИТЕ ИСКОВЕ ЗА СОБСТВЕНОСТ

Актуална практика на ВКС

УЧЕБНО ПОМАГАЛО

СТОЯН СТАВРУ

УСТАНОВИТЕЛНИТЕ ИСКОВЕ ЗА СОБСТВЕНОСТ

Актуална практика на ВКС

УЧЕБНО ПОМАГАЛО

София, 2026

Установителните искове за собственост
Актуална практика на ВКС. Учебно помагало

© Стоян Ставру, съставител, 2026
© Ивайла Пеева, дизайн на корицата, 2026
© Център за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“, 2026

ISBN 978-619-91826-5-9

СЪДЪРЖАНИЕ

НЯКОЛКО ДУМИ ОТ СЪСТАВИТЕЛЯ *7*

1. ПОЛОЖИТЕЛЕН УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК *11*
1.1. Предпоставки *11*
1.1.1. Нередовност *11*
1.1.2. Цена на иска *26*
1.1.3. Правен интерес *28*
1.1.4. Срещу праводател *52*
1.2. Правни последици *81*
1.2.1. Подобренията *81*
1.2.2. Евикция *83*
1.3. Доказване *85*
1.4. Произнасяне *96*
1.4.1. Основания *96*
1.4.2. Сила на пресъдено нещо *105*
1.4.3. Разноски *112*
1.5. Съотношение *115*
1.5.1. Отмяна на нотариален акт *115*
1.5.2. Ревандикационен иск *119*
1.5.3. Иск за делба *126*
1.5.4. Владелчески иск *150*
1.6. Хипотези *160*
1.6.1. Минал момент *160*
1.6.2. Погинала вещ *163*
1.6.3. Парична сума *165*
1.6.4. Улица *167*
1.6.5. Гробно място *170*
1.6.6. Съсобственост *173*
1.6.7. ЖСК *182*
1.6.8. ЕС *184*
1.6.9. Съпружеска имуществена общност *190*

2. ОТРИЦАТЕЛЕН УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК *201*
2.1. Предпоставки *201*
2.1.1. Нередовност *201*

2.1.2. Правен интерес *208*
2.1.3. Предмет на защита *259*
2.1.4. Очакване за придобиване *280*
2.1.5. Срещу праводател *292*
2.2. Правни последици *297*
2.2.1. Придобивна давност *297*
2.2.2. Погасителна давност *299*
2.3. Доказване *302*
2.4. Произнасяне *309*
2.4.1. Основания *309*
2.4.2. Сила на пресъдено нещо *317*
2.4.3. Разноски *334*
2.5. Съотношение *340*
2.5.1. Главно встъпване *340*
2.5.2. Положителен УИ *344*
2.5.3. Отрицателен УИ *360*
2.5.4. Иск по чл. 64 ЗС *365*
2.5.5. Негаторен иск *369*
2.5.6. Ревандикационен иск *371*
2.5.7. Владелчески иск *387*
2.6. Хипотези *393*
2.6.1. Различен момент *393*
2.6.2. Ипотека *396*
2.6.3. Съсобственост *409*
2.6.4. Етажна собственост *438*
2.6.5. Жилищностроителна кооперация *439*

3. ИСК ПО ЧЛ. 440 ГПК *443*
3.1. Особености *443*
3.2. Съотношения *458*

4. ИСК ПО ЧЛ. 54, АЛ. 2 ЗКИР *465*
4.1. Особености *465*
4.2. Съотношения *496*

НЯКОЛКО ДУМИ ОТ СЪСТАВИТЕЛЯ

Настоящото помагало съдържа 172 подбрани и еднообразно структурирани резюмета на съдебни актове на ВКС, постановени в производства по ГПК от 2007 г., в които са поставени и разгледани 209 въпроса, свързани с разглеждането на **установителни искове за собственост**. Някои от представените съдебни актове са възпроизведени на няколко места в учебното помагало с оглед принадлежността на поставените в тях въпроси към различни теми, свързани с негаторния иск. В помагалото са включени 83 решения, от които 82 са постановени в производства по чл. 290 ГПК, както и 85 определения, от които 59 са постановени в производства по чл. 274, ал. 3 ГПК. Представени са изцяло или в релевантните си части 4 тълкувателни решения, касаещи установителните искове за собственост.

Настоящото помагало е резултат на обединените усилия на Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“ и експертна правна система ЛЕКСЕБРА. Представените резюмета са част от експертна правна система ЛЕКСЕБРА, фокусирана върху актуалната практика на ВКС, анализирана от екип от експерти. В системата могат да бъдат проследени и всички връзки между съдебните актове.

Всяко резюме представя най-важната част от правните мотиви на съответния съдебен акт, като следва специално създаден модел, който включва: нормализиран запис на името на съдебния акт; кратко заглавие; обособен въпрос (въпроси); секция с метаданни за съдебния въпрос (съдебен акт): вид производ-

ство, основание за допускане (когато е приложимо), докладчик и инициали на експерта, резюмирал акта (СС, ВС, ДН, ДП, ТР, ЯГ, СМ, МА, НД, ПС, СД, ЕЕ, ГУ, ЖТ); мотиви, оформени в параграфи и при използване на специфични синтактични инструменти (тезисни тирета и изброяващи тирета); кореспондиращ на въпроса отговор; свързани актове, включващи цитирани от съдебния акт актове и актове, които цитират резюмирания съдебен акт. Моделът на експертните резюмета е създаден от Стоян Ставру, на когото принадлежи авторството върху него. Идеята е чрез създаването на експертно резюме най-важната част от съответния съдебен акт да бъде представена по лесен за възприемане и разбиране начин, който спестява пълния анализ на текста на съответното решение или определение. Подобно моделиране на съдебните актове превръща всяко резюме в миниатюрна, посветена на конкретен въпрос, станал причина за съдебен спор, разгледан на „ВКС".

Разпределението на резюметата е както следва: 77 съдебни акта са резюмирани от Стоян Ставру (инициали „СС"), 29 съдебни акта са резюмирани от Владимир Стоянов (инициали „ВС"), 26 съдебни акта са резюмирани от Делян Недев (инициали „ДН"), 11 съдебни акта са резюмирани от Деян Петров (инициали „ДП"), 8 съдебни акта са резюмирани от Тихомир Рачев (инициали „ТР"), 4 съдебни акта са резюмирани от Явор Генчев (инициали „ЯГ"), 4 съдебни акта са резюмирани от Стоянка Манова (инициали „СМ"), 4 съдебни акта са резюмирани от Мария Андреева (инициали „МА"), 3 съдебни акта са резюмирани от Никола Драшков (инициали „НД"), 2 съдебни акта са резюмирани от Павла Сивова (инициали „ПС"), а по 1 съдебен акт са резюмирали Стилияна Добрева (инициали „СД"), Еманоил Енев (инициали „ЕН"), Гергана Узунова (инициали „ГУ") и Жанина Тунчева (инициали „ЖТ"). Всички експерти са част от екипа на ЛЕКСЕБРА.

Резюметата са обособени в четири части: I. Положителен установителен иск, II. Отрицателен установителен иск, III. Иск по чл. 440 ГПК, и IV. Иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР, всяка от които се състои от тематични раздели. Всяко резюме има свой собствен пореден номер в помагалото, като в началото на книгата е изведен и Индекс на резюметата, в който освен записа,

е посочено и краткото заглавие на съдебния акт, позволяващо експлициране на темата на резюмето.

Помагалото е предназначено преди всичко за практикуващи адвокати, като то би могло да бъде от особена полза и на съдии, юрисконсулти и студенти по право. То е замислено и като учебно помагало в дейността на Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев". Избраната тема: „Установителните искове за собственост", е едновременно класическа и изключително актуална, видимо от многобройната практика на ниво Върховен касационен съд, като заслужава да се посочи, че в помагалото са включени 93 съдебни акта, постановени само през последните три години (2023-2025). В почти една трета от резюмираните съдебни актове, а именно 29 на брой, ВКС отговаря на въпрос, за който смята, че е от значение за точното прилагане на закона, както и за развитието на правото (чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК).

Помагалото е съставено, за да отговори на необходимостта от максимално добро познаване на актуалната практика на ВКС. Последният съдебен акт, включен в настоящото помагало, е от 23 декември 2025 г.

Постарали сме се да представим практиката на ВКС в максимално удобен формат и последователност, за да осигурим необходимото знание на всеки читател.

Приятно четене!

24 декември 2025 г. Стоян Ставру

1.
ПОЛОЖИТЕЛЕН УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК

1.1. Предпоставки

1.1.1. Нередовност

1. Решение № 737/09.12.2025 г. по гр.д. № 4105/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Действие на заповедта за изменение на кадастралната карта]

Въпрос:

Има ли вещнопрехвърлително действие по отношение на собствеността върху засегнатите имоти актът, с който се постановява изменение на кадастралната карта?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 3 (2017)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. ЗКИР урежда подробно създаването, поддържането в актуално състояние и изменението на кадастралната карта, но нито една разпоредба от този закон не предвижда отчуждително действие:

- на кадастралната карта (КК), респективно
- на заповедите за изменението ѝ, включително и когато се заличава заснет имот и площта му се включва в очертанията на друг имот или се променя предназначението на имота.

2. Изменението на КК се извършва тогава, когато е налице друго основание, довело до:

- възникване,
- изменение или
- погасяване

на вещни права, но този ефект не настъпва по силата на заповедта за изменение на КК.

3. Изискването към КК е да отразява вярно правото на собственост и другите вещни права:

- както като пространствени предели,
- така и относно притежаването на правата и титули за собственост и да се поддържа в актуално състояние (чл. 2 ЗКИР, чл. 51 ЗКИР, чл. 52 ЗКИР, чл. 53 ЗКИР).

4. С правилото на чл. 53б ЗКИР (ред., ДВ, бр. 95/2025 г.) е уредена процедурата по отстраняване на явни фактически грешки в КК, а в § 1, т. 9 от ДР на ЗКИР е дефинирано понятието „явна фактическа грешка".

5. При провеждане на тази процедура законът не е предвидил отчуждително действие на заповедта за изменение на КК за отстраняване на явна фактическа грешка.

6. Тази процедура се изпълнява от АГКК.

7. На структурите ѝ, включително и на изпълнителния директор, не са предоставени функции по отчуждаване от собственици на вече придобито право на собственост и други вещни права.

8. В чл. 53б, ал. 8 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 95/2025 г.) е посочен редът за обезщетяване на засегнатите собственици, но от това не следва, че с изменението на КК се изгубва правото на собственост.

9. Нормата препраща към „реда“ за обезщетяване по:

- чл. 10б ЗСПЗЗ, респ.
- чл. 6 ЗВСГЗГФ и
- § 6 от ПЗР на ЗВСГЗГФ.

10. Тези норми обаче не предвиждат изгубване на възстановена вече:

- земеделска земя, респективно
- гори

с влязъл в сила административен акт.

11. Неправилен, като противоречащ на правилото на чл. 99 ЗС и нормите на ЗКИР, и необоснован е изводът на съда:

- че собствеността е изгубена от ищците с влизане в сила на заповедта за изменение на КК и
- че хронологично обезщетяването е след влизане в сила на тази заповед на изпълнителния директор на АГКК.

12. Правото на собственост се изгубва, ако:

- друг го придобие или
- собственикът се откаже от него (чл. 99 ЗС).

13. Ищците не са се отказвали от правото си на собственост по реда на чл. 100 ЗС.

14. Процедурата по чл. 83 ЗГ:

- урежда промяна на предназначението на горски територии в земеделски,
- а не урежда отказ от право на собственост,

а и такава процедура също не са поискали ищците.

15. Правото им на собственост не е придобито от държавата или друг правен субект с влизане в сила на заповедта за изменение на КК поради допусната ЯФГ, защото:

- нито тази заповед,
- нито изменението на КК имат вещнопрехвърлително действие.

16. В този смисъл:

т. 4 и т. 5 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК,

Решение № 73/06.10.2020 г. по гр.д. № 3789/2019 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 50008/01.02.2023 г. по гр.д. № 1745/2022 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 48/16.03.2015 г. по гр.д. № 6047/2014 г. на ВКС, I г.о.,
Решение № 60112/12.10.2021 г. по гр.д. № 1042/2021 г. на ВКС, I г.о., и други

17. Преди да е отменено решението, с което е реституиран земеделски или горски имот, ако са налице предпоставките за това, собствеността върху него не е изгубена.

18. Директорът на АГКК няма функциите:

- да постановява подобно решение, респективно
- да отменя решение за реституция по ЗСПЗЗ.

19. Затова е очевидно неправилен и противоречащ и на чл. 53б ЗКИР (ред., ДВ, бр. 57/2016 г.) изводът, че ищците са изгубили правото си на собственост в резултат на влизане в сила на заповедта за поправка на явна фактическа грешка в плана, въз основа която е заличено заснемането на възстановения им земеделски имот като самостоятелен и площта му е включена в очертанията на по-голям горски имот.

Отговор:

Изменението на КК се извършва тогава, когато е налице друго основание, довело до възникване, изменение или погасяване на вещни права, но този ефект не настъпва по силата на заповедта за изменение на КК.

Изискването към КК е да отразява вярно правото на собственост и другите вещни права както като пространствени предели, така и относно притежаването на правата и титули за собственост и да се поддържа в актуално състояние (чл. 2 ЗКИР, чл. 51 ЗКИР, чл. 52 ЗКИР, чл. 53 ЗКИР).

С правилото на чл. 53б ЗКИР (ред., ДВ, бр. 95/2025 г.) е уредена процедурата по отстраняване на явни фактически грешки в КК, а в § 1, т. 9 от ДР на ЗКИР е дефинирано понятието „явна фактическа грешка". При провеждане на тази процедура законът не е предвидил отчуждително действие на заповедта за изменение на КК за отстраняване на явна фактическа грешка.

Тази процедура се изпълнява от АГКК. На структурите ѝ, включително и на изпълнителния директор, не са предоставени функции по отчуждаване от собственици на вече придобито право на собственост и други вещни права.

2. Решение № 510/09.09.2025 г. по гр.д. № 4817/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за собственост по отношение на реална част от сграда]

Въпрос:

Допустим ли е иск за собственост на реална част от сграда?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Относно възможността да се предяви иск за собственост по отношение на реална част от сграда, е формирана практика на ВКС:

Решение № 74/22.03.2013 г. по гр.д. № 757/2012 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 384/02.11.2011 г. по гр.д. № 1450/2010 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 121/13.01.2021 г. по гр.д. № 936/2020 г. на ВКС, II г.о., и др.

2. Съобразно практиката в такива хипотези е налице процесуално допустим предмет на спора.

3. Приема се, че:

! когато става въпрос за реална или несамостоятелна част от обект в сграда, индивидуализацията трябва да е такава, че да може да се направи еднозначен извод за неговото:

- местоположение,
- граници и
- площ.

4. В случай че предметът на искова защита по описанието в исковата молба:

- не съответства на фактическото положение,

• а реално съществува друг обект на собственост, от който той е част,

обектът трябва да се индивидуализира с реалния му статут и описание.

5. Искът за собственост по чл. 108 ЗС винаги предполага наличие на точно индивидуализиран обект на правото на собственост, тъй като със съдебното решение се цели:

• признаване със сила на присъдено нещо на правото на собственост и

• осъждане да бъде предадено владението върху конкретна вещ.

6. Така формираната практика се споделя от настоящия състав, поради което не е налице основание да се приеме, че производството подлежи на прекратяване поради недопустим предмет на спора.

Отговор:

Допустимо е да се предяви иск за собственост по отношение на реална част от сграда.

Когато става въпрос за реална или несамостоятелна част от обект в сграда, индивидуализацията трябва да е такава, че да може да се направи еднозначен извод за неговото местоположение, граници и площ.

. . . . . .

3. Определение № 5097/07.11.2025 г. по гр.д. № 4163/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Индивидуализация на недвижим имот]

Въпрос:

Как се индивидуализира имот и кои признаци са определящи за пространствените му предели?

Вид производство: чл. 288 ГПК

Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съдебната практика (Решение № 628/09.12.2009 г. по гр.д. № 559/2009 г. на ВКС, II г.о.) приема, че:

! индивидуализацията на недвижим имот, предмет на иск за собственост, се прави:

- по действащия регулационен план на населеното място, респективно
- по кадастрална карта (КК), ако е приета такава.

2. Индивидуализирането се извършва:

- на регулираните недвижими имоти чрез номера им по плана, респективно с идентификатора посочване на местонахождение, граници, градоустройствен статут, а
- на неурегулираните недвижими имоти чрез землището, в което се намират, местността, площта и границите им.

3. Когато спорният имот съставлява реална част от поземлен имот или урегулиран поземлен имот и е необходимо реалната част да е индививуализирана така, че да може да се отграничи от останалата част, описание на границите ѝ и площта може да се извърши:

- чрез описание на ситуирането ѝ в границите на целия имот, или
- чрез комбинирана скица, което е възможност, но не е задължително.

4. Така:

Решение № 243/20.12.2023 г. по гр.д. № 124/2023 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 138/23.01.2020 г. по гр.д. № 152/2019 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 201/08.11.2016 г. по гр.д. № 2212/2016 г. на ВКС, I г.о.

5. Безспорно е в съдебната практика и това, че:

! площта не е индивидуализиращ белег, а такъв са:

- местоположението,
- сигнатурата и

• границите на имота по документ за собственост.

6. В този смисъл:

Решение № 15/31.01.2018 г. по гр.д. № 3563/2016 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 202/04.07.2003 г. по гр.д. № 592/2002 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 1171/22.12.2008 г. по гр.д. № 4521/2007 г. на ВКС, I г.о.

Решение № 389/10.05.2010 г. по гр.д. № 364/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 1459/16.12.2008 г. по гр.д. № 5090/2007 г. на ВКС, IV г.о.

7. Въззивният съд не се е отклонил от тази съдебна практика, поради което първата група въпроси за идентичността на недвижим имот са неопределящи за изхода от спора.

8. Изводите на съда не са в противоречие, а в синхрон с Решение № 94/29.09.2022 г. по гр.д. № 587/2022 г. на ВКС, I г.о., в което е посочено, че:

! площта не е индивидуализиращ белег, защото зависи и от начина на измерване.

Отговор:

Индивидуализирането се извършва на регулираните недвижими имоти чрез номера им по плана, респективно с идентификатора посочване на местонахождение, граници, градоустройствен статут, а на неурегулираните недвижими имоти чрез землището, в което се намират, местността, площта и границите им.

Безспорно е в съдебната практика и това, че площта не е индивидуализиращ белег, а такъв са местоположението, сигнатурата и границите на имота по документ за собственост.

Площта не е индивидуализиращ белег, защото зависи и от начина на измерване.

4. Определение № 3018/12.06.2025 г. по ч.гр.д. № 728/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Допустимост на отрицателния установителен иск при непълнота или грешка в кадастралната карта]

Въпрос:

Допустимо ли е при наличие на правен интерес да бъде предявен отрицателен установителен иск за собственост, когато е налице спор за материално право в случаите по чл. 53 ЗКИР?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Елизабет Петрова
Резюмирал: НД

Мотиви:

1. По въпроса за установяване дали има правен интерес ищецът и съответно допустим ли е отрицателен установителен иск при спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР, е налична трайна практика на ВКС, обективирана в:

Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 4,

Решение № 153/21.12.2020 г. по гр.д. № 1221/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 50138/10.01.2023 г. по гр.д. № 1128/2022 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 89/13.01.2021 г. по гр.д. № 3335/2019 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 90/04.07.2018 г. по гр.д. № 2710/2017 г. на ВКС, I г.о., съгласно която:

! искът с правна квалификация чл. 54, ал. 2 ЗКИР се определя като положителен установителен иск за собственост.

2. Когато ищецът обосновава своя интерес от предявения иск със спор за материално право и невъзможност за нанасяне на имота в кадастралната карта, исковата защита следва да бъде проведена чрез установяване на неговото право на собственост.

3. Само по този начин би могло да се постигне нанасянето на имота на ищеца в КККР, тъй като:

! при уважаване на положителния установителен иск за собственост би се решил със сила на пресъдено нещо въпросът за това:

- кой е собственик на спорния имот и

• какви са границите на имота, предмет на установеното право на собственост.

4. При уважаване на отрицателния установителен иск правата на ищеца не са предмет на доказване, както и техният пространствен обхват.

Интересът на ищеца изисква да установи своето право, а не да отрече това на ответника.

В този смисъл не би могло да се приравни на правен интерес невъзможността ищецът да нанесе своя имот в кадастъра поради това, че ответникът не е собственик.

5. Предявеният иск при спор за материално право следва да установи кой е собственик на спорен имот.

6. С оглед изложеното съдебният състав приема извод, че трайно е прието в съдебната практика, че:

! при спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР защитата на ищеца следва да се осъществи чрез предявяване на положителен иск за собственост, било то самостоятелно, или като част от ревандикационен иск.

7. Този извод не е в противоречие с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, в което се разглеждат хипотези, при които е наличен правен интерес от защита чрез предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права.

8. В това тълкувателно решение е прието, че:

! при наличие на правен интерес е допустимо предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и в този случай отрицателен установителен иск е недопустим поради липса на правен интерес.

9. Правният интерес от търсената защита е абсолютна процесуална предпоставка за съществуването на право на иск, като чл. 124, ал. 1 ГПК изрично подчертава, че:

! предпоставка за допустимост на установителния иск е наличието на интерес от установяване на едно право или правоотношение.

Отговор:

При спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР защита-

та на ищеца следва да се осъществи чрез предявяване на положителен иск за собственост, било то самостоятелно, или като част от ревандикационен иск.

5. Определение № 2335/14.05.2024 г. по гр.д. № 3247/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Уважаване на иск за собственост върху по-малка площ]

Въпрос:

Длъжен ли е съдът при предявен установителен иск за имот, индивидуализиран по кадастрална карта, на основание наследствено правоприемство по стар нотариален акт, в който имотът е описан с площ, без да е имало по времето на неговото съставяне одобрен план, а само околовръстен полигон, да се съобрази с експертизата, за да установи идентичността?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

10. Доводите, с които този въпрос е обоснован, са свързани с установяване идентичността на процесната реална част въз основа на експертните заключения.

В Решение № 672/07.03.2011 г. по гр.д. № 1584/2009 г. на ВКС, I г.о., е прието, че индивидуализацията на недвижимите имоти става по тяхното местонахождение, граници, регулационен статут, площ, както и всички други данни и доказателствата за тях, които могат да послужат за нейното установяване.

11. За индивидуализацията на имотите и установяване идентичността между два имота е допустимо да се използват експертни знания чрез назначаване на вещи лица, включително и за:

- проследяването на съседите на имотите и
- тяхната съпоставка според отразеното по различните планове, разписни листове и документи за собственост и цялата налична документация.

12. В конкретния случай изводите за идентичността са направени въз основа на експертните заключения.

Не е налице противоречие с цитирания по-горе съдебен акт.

В Решение № 106/05.10.2018 г. по гр.д. № 4550/2017 г. на ВКС, II г.о., е разгледана хипотеза на нередовна искова молба, предвид констатирано несъответствие между нейната обстоятелствена част и петитума.

13. Нередовността на исковата молба, изразяваща се в липсата на индивидуализация на спорната реална част, е била отстранена след оставянето ѝ без движение.

Именно касаторът ищец е определил по този начин предмета на иска, по който и съдът е дължал произнасяне.

Отговор:

За индивидуализацията на имотите и установяване идентичността между два имота е допустимо да се използват експертни знания чрез назначаване на вещи лица, включително и за проследяването на съседите на имотите и тяхната съпоставка според отразеното по различните планове, разписни листове и документи за собственост и цялата налична документация.

6. Решение № 92/03.07.2014 г. по гр.д. № 1001/2014 г. на ВКС, II г.о.

[Индивидуализация на спорна реална част]

Въпрос:

Кога е налице нередовност на исковата молба поради липса на индивидуализация на спорната реална част от урегулиран поземлен имот?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: т. 1 на ТР 1 (2010)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно чл. 124, ал. 1 ГПК:

! предявяването на установителен иск за установяване съществуването или несъществуването на едно правно отношение е допустимо при наличие на интерес от това.

2. Наличието на правен интерес се преценява конкретно, въз основа на обосновани твърдения, наведени в исковата молба.

Когато такива твърдения не са изложени:

- исковата молба е нередовна и
- на ищеца следва да се дадат указания за отстраняване на тази нередовност.

3. Ако въпреки направените уточнения съдът констатира, че ищецът няма правен интерес, следва да прекрати производството, без да се произнася по основателността на претенцията.

4. Ищецът е длъжен да индивидуализира спорното материално право в исковата си молба чрез:

- основанието и
- петитума на предявения иск.

5. Когато предмет на спора е правото на собственост или друго вещно право върху недвижим имот, ищецът трябва да посочи всички негови индивидуализиращи белези:

- вид,
- местонахождение,
- граници,
- площ,

• номер по действащия кадастрален и регулационен план или друг вид план, а когато за населеното място има влязла в сила кадастрална карта,

• идентификатора на имота.

6. Ако спорът е за реална част от урегулиран поземлен имот:

• тази реална част следва да бъде описана в исковата молба по белези, позволяващи ясното ѝ отграничаване в рамките на съществуващия имот,

• като е необходимо представяне на скица, която да илюстрира местоположението на спорния имот спрямо имота по действащия план.

7. Само тогава:

• е налице яснота по предмета на делото и

• съдът може да се произнесе по предявения иск.

8. В случай че местонахождението на спорния имот не е определено по този начин:

• исковата молба е нередовна и

• съдът е длъжен да я остави без движение със съответните указания.

9. Съгласно разясненията в т. 4 на Тълкувателно решение № 1/17.07.2001 г. по гр.д. № 1/2001 г. на ВКС, ОСГК:

! когато въззивният съд за пръв път констатира нередовности на исковата молба, той:

• я оставя без движение с указания до ищеца да ги отстрани и

• при неизпълнението им първоинстанционното решение се обезсилва.

10. В т. 5 на Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк.д. № 1/2013 г. на ВКС, ОСГТК, се приe, че:

• постановките на горепосоченото тълкувателно решение продължават да са актуални и при действащия ГПК,

• с изключение на хипотезата на нередовност, изразяваща се в противоречие между обстоятелствената част и петитума, довела до разглеждане на делото и постановяване на решение спрямо лице, което няма качеството на надлежна страна.

Отговор:

Ако спорът е за реална част от урегулиран поземлен имот,

тази реална част следва да бъде описана в исковата молба по белези, позволяващи ясното ѝ отграничаване в рамките на съществуващия имот, като е необходимо представяне на скица, която да илюстрира местоположението на спорния имот спрямо имота по действащия план.

Само тогава е налице яснота по предмета на делото и съдът може да се произнесе по предявения иск.

В случай че местонахождението на спорния имот не е определено по този начин, исковата молба е нередовна и съдът е длъжен да я остави без движение със съответните указания.

7. Определение № 336/21.05.2013 г. по ч.гр.д. № 2015/2013 г. на ВКС, III г.о.

[Иск за собственост на имот, който не е нанесен в кадастъра]

Въпрос:

Представлява ли годен обект на собственост недвижим имот, който не е нанесен в кадастралната карта и кадастралните регистри, и може ли същият да бъде защитен с иск за собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2 (2007)
Докладчик: Диана Хитова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. По въпроса е налице съдебна практика, според която:

! правният интерес от предявяване на иска за собственост не е обусловен от заснемането, респективно нанасянето на спорния имот на кадастралната карта.

2. Горното е прието в следните съдебни актове:

Решение № 42/17.07.2012 г. по гр.д. № 1590/2010 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 250/29.12.2011 г. по гр.д. № 180/2011 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 354/04.07.2012 г. по ч.гр.д. № 224/2012 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 100/01.03.2012 г. по ч.гр.д. № 92/2012 г. на ВКС, I г.о.,

3. Настоящият състав споделя горната практика.

Не може да се приеме, че за да се разгледа спорът за собственост, следва да е налице нанасяне на претендирания имот в кадастралната карта на населеното място.

4. Обратно:

! именно уважаването на иска ще бъде основание за изменение на плана с нанасяне на имота, предмет на иска, в изпълнение изискванията, установени с нормите на чл. 52 ЗКИР и чл. 57 от Наредба № 3/28.04.2005 г. (отм.) за съдържанието, създаването и поддържането на кадастралната карта и кадастралните регистри.

5. Индивидуализиращите белези на спорния имот не са свързани само с тези по КК.

След като не е нанесен на нея, имотът може да бъде индивидуализиран и без да е посочен идентификатор.

Пропускът да се отрази спорният имот в кадастралната карта, не е пречка да се установи правото на собственост.

Отговор:

Пропускът да се отрази спорният имот в кадастралната карта, не е пречка да се установи правото на собственост.

Такъв имот може да бъде защитен с иск за собственост.

1.1.2. Цена на иска

8. Определение № 5935/18.12.2025 г. по ч.гр.д. № 4652/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Определяне цената на иска по искове за собственост]

Въпрос:

Следва ли при определяне цената на иска по искове за собственост съдът винаги да съобразява данъчната оценка на имота, или, ако тя е значително по-ниска от пазарната му стойност, той трябва да се ръководи от последната при определяне на родово компетентния съд?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: ГУ

Мотиви:

1. Обективираните в съдебната практика на ВКС:

Решение № 264/25.10.2017 г. по гр.д. № 5307/2016 г. на ВКС, IV г.о.,

Решение № 65/21.03.2017 г. по гр.д. № 639/2016 г. на ВКС, IV г.о.,

са неотносими, тъй като се счита, че:

! те дават разрешения как се определя пазарната цена на имот, когато тя е от значение:

- за основателността на предявен иск,
- а не за цената на иска.

2. В Решение № 186/22.04.2010 г. по гр.д. № 988/2009 г. на ВКС, II г.о.:

- обжалваемият интерес пред Върховния касационен съд е определен с отчитане пазарната цена на вещното право,
- но същевременно е изтъкнато, че данъчната оценка е относима при определяне цената на иска и родовата подсъдност.

3. Следва да се отчете също, че:

! това решение е постановено преди приемането на Тълкувателно решение № 8/31.10.2012 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГК, в което се съдържат разяснения относно цената на иска по вещни спорове.

4. Прието е в тълкувателния акт, че:

! по предявени искове за:

- собственост или
- други вещни права

цената на иска се определя въз основа на данъчната оценка на имота към момента на предявяване на иска.

5. Изрично е посочено, че:

! съдът:

- не е обвързан от посочената от ищеца цена на иска,
- а може служебно да повдига въпроса за цената на иска.

6. Прието е още, че:

! в случай на несъответствие на указаната цена с действителната, съдът определя цената на иска.

Отговор:

По предявени искове за собственост или други вещни права цената на иска се определя въз основа на данъчната оценка на имота към момента на предявяване на иска.

Съдът не е обвързан от посочената от ищеца цена на иска, а може служебно да повдига въпроса за цената на иска и в случай на несъответствие на указаната цена с действителната, съдът определя цената на иска.

1.1.3. Правен интерес

9. Определение № 5719/09.12.2025 г. по ч.гр.д. № 4409/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес по отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Упражняването на фактическа власт върху имота с намерение за своене представлява ли годно за защита фактическо състояние, или обективна възможност за придобиване на права: придобиване право на собственост по давност чрез владение?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съгласно разясненията в мотивите към т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! с отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

2. Такъв е случаят, при който владението:

- е смутено, но
- не е отнето,

преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

3. Позоваването на ищеца по отрицателен установителен иск:

- на фактическо състояние или
- на възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника,

са двете хипотези, при които в диспозитива на тълкувателния акт е прието, че е налице правен интерес.

4. Видно от първоначалната искова молба, ищцата се е позовала в момента на предявяване на иска на фактическо състояние: упражняване на фактическа власт върху имота с намерение за своене, което демонстрирала на ответницата.

5. От исковата молба и уточнителните молби е ясно, че от влизане на решението по предходния спор в сила до предявяване на иска е изтекъл период от време, който е около три месеца, т.е. по-малко от шест месеца, за да бъде защитено фактическото състояние с иск по чл. 75 ЗС или чл. 76 ЗС.

6. Към момента на предявяване на иска тези твърдения са достатъчни за обосноваване на правния интерес.

7. Тълкувателният акт не изисква във втората хипотеза фактическата власт да води до придобиване на собствеността.

8. Ако правото на собственост е придобито в резултат на

владение, е налице първата хипотеза от диспозитива – позоваване на правото на собственост.

9. Ищцата не се позовава на тази хипотеза, а и не би могла след уважаване на отрицателния установителен иск против нея с влязло в сила решение през 2024 г.

10. Твърденията за упражняване на фактическа власт с намерение за своене по отношение на ответницата обаче подлежат на доказване в хода на производството от нея, тъй като:

! за наличието на правен интерес, който е абсолютна процесуална предпоставка за надлежно предявяване на установителен иск, се следи в хода на цялото производство и според диспозитива на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, ако ищцата не докаже тези си твърдения, производството се прекратява.

11. В случая ищцата не се позовава на притежание на същото право, чието отричане иска за ответницата, поради което не е налице изключението, разгледано в:

Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о., и
Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о.

12. Извадка от мотивите по същество:

С. Н. Й. е предявила отрицателен установителен иск за собственост, като е поискала да се признае за установено, че ответницата Р. К. М. не е собственик на поземлен имот ... на основание чл. 537, ал. 1 ГПК да се отмени КНА и на основание чл. 90 ЗКИР да се постанови заличаване на вписването в СВ-Варна на нотариален акт № II, том 7, нот. дело № 2648/1964 г. поради недопустимост на вписването и/или вписване на несъществуващо обстоятелство.

В началото на исковата молба обосновава правният си интерес с това, че упражнява фактическа власт върху недвижим имот ... с намерение за своене, което е демонстрирано пред ответницата. Сочи, че между страните е постановено решение по гр.д. № 13542/2021 г. на Районен съд – Варна за същия недвижим имот, с което искът е бил уважен, но още в исковата молба по това дело М. е признала, че С. Й. упражнява фактическа власт върху имота.

Отговор:

С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

Такъв е случаят, при който владението е смутено, но не е отнето, преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

Видно от първоначалната искова молба, ищцата се е позовала в момента на предявяване на иска на фактическо състояние: упражняване на фактическа власт върху имота с намерение за своене, което демонстрирала на ответницата.

От исковата молба и уточнителните молби е ясно, че от влизане на решението по предходния спор в сила до предявяване на иска е изтекъл период от време, който е около три месеца, т.е. по-малко от шест месеца, за да бъде защитено фактическото състояние с иск по чл. 75 ЗС или чл. 76 ЗС.

Към момента на предявяване на иска тези твърдения са достатъчни за обосноваване на правния интерес.

Твърденията за упражняване на фактическа власт с намерение за своене по отношение на ответницата обаче подлежат на доказване в хода на производството от нея, тъй като за наличието на правен интерес, който е абсолютна процесуална предпоставка за надлежно предявяване на установителен иск, се следи в хода на цялото производство и според диспозитива на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, ако ищцата не докаже тези си твърдения, производството се прекратява.

. . . . . .

10. Определение № 4428/02.10.2025 г. по ч.гр.д. № 2720/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Защита срещу издаден в полза на друг съсобственик конститутивен нотариален акт за права, които се отричат от ищеца]

Въпрос:

Как може да се защити съсобственик на недвижим имот срещу действия на друг съсобственик, в полза на който е издаден констативен нотариален акт по документи за права, които се отричат от ищеца, и следва ли правният интерес от иска да бъде изрично посочен, или същият може да се извежда и от представените към исковата молба доказателства и с оглед фактическите твърдения на ищеца?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съсобствеността се определя като правното състояние на едновременно съществуване на множество взаимно свързани права на собственост на няколко лица върху една и съща вещ.

2. Правата в съсобствеността зависят от основанието, на което тя е възникнала, и са от значение за упражняване правата на съсобственика относно:

- ползите (всеки съсобственик има право на такава част от плодовете от общата вещ, която съответства на дела му в съсобствеността, и то от датата на събирането),
- тежестите (в съразмерност с дела си в съсобствеността участва и в тежестите – данъци, тежащи върху имота, необходими разходи за общата вещ, за подобренията) и
- управлението на общата вещ (което се осъществява по решение на съсобствениците, притежаващи повече от половината).

3. Когато по реда на чл. 587, ал. 1 ГПК се издаде констативен нотариален акт по документи за права, които надхвърлят действително притежаваните, засегнатият съсобственик може да се защити чрез предявяване на:

- установителен или
- ревандикационен

иск против ползващия се от акта съсобственик и като последица от уважаване на иска на основание чл. 537, ал. 2 ГПК констативният нотариален акт ще бъде отменен за правата, надхвърлящи действително притежаваните от ответника.

4. Когато засегнатият съсобственик предяви положителен установителен иск, той следва изрично да посочи правния си интерес само ако същият не следва от фактическите твърдения на ищеца, от които извежда притежаваните:

- от него и
- от ответника права и/или
- от представените с исковата молба доказателства.

5. С оглед отговора на въпроса, обусловил допускане на касационно обжалване, атакуваното въззивно определение е неправилно.

6. От изявленията в исковата молба и уточнителните молби от 04.02.2025 г., 05.02.2025 г. и 17.02.2025 г. (макар и не съвсем коректно и последователно изложени) може недвусмислено да се приеме, че ищецът претендира, че:

- е собственик по покупко-продажба с неговия баща на 1/2 ид. ч. от имота, а впоследствие след смъртта на баща му
- е наследил и 1/3 от 1/2 ид. ч. или 1/6 ид. ч., т.е. общо притежава 4/6 ид. ч.

7. Към исковата молба е приложено удостоверение за наследници на наследодателя, от което е видно, че освен ищеца, наследници са и двете му сестри, една от които е ответницата.

8. Ответницата според твърденията и представеното удостоверение за наследници:

- притежава 1/6 ид. ч. от имота,
- но се е снабдила с констативен нотариален акт по документи за 1/3 ид. ч. (нотариалния акт, легитимиращ правата на наследодателя преди разпореждането с 1/2 ид. ч. в полза на ищеца и удостоверение за наследници).

9. В представената данъчна оценка, в която като съсобственици са вписани ищецът, ответницата и тяхната сестра, общинската администрация е посочила, че няма данни за идеалните части:

• с оглед нотариалния акт, с който ищецът е закупил 1/2 ид. ч. от имота и

• с оглед конститутивния нотариален акт, който легитимира ответницата като собственик на 1/3 ид. ч.

10. Въззивният съд правилно е приел, че с първите три уточнителни молби ищецът достатъчно ясно е посочил основанието на претендираните права и петитум, който позволява правна квалифкация на иска като положителен установителен иска за собственост.

11. Неправилно и без да отчете наведените още в исковата молба твърдения и представените към нея доказателства е приел, че не е ясно по какъв начин се засягат притежаваните от ищеца права върху 2/3 от имота с издадения в полза на ответницата конститутивен нотариален акт за 1/3 ид. ч.

12. Съдът е бил длъжен да квалифицира фактическите твърдения на ищеца, при което е ясно, че същият поддържа, че:

• в наследството на наследодателя към момента на смъртта е останала 1/2 ид. ч. от имота (другата 1/2 преди това му е била продадена), която е преминала към трите наследници по закон, поради което и ответницата притежава 1/3 от 1/2 ид. ч. или 1/6 ид. ч.,

• но удостоверените с конститутивния нотариален акт права са 1/3 от целия имот или 2/6 ид. ч.

13. От представения с исковата молба конститутивен нотариален акт в полза на ответниците е видно, че същият е издаден:

• по документи за правата ѝ по наследяване,

• а не по обстоятелствена проверка за придобиване по давност на правата (или част от тях) на някой от другите двама съсобственици.

14. Следователно изводът на съда, че ищецът не е обосновал правния си интерес от предявяване на положителния установителен иск за собственост, последица от евентуалното уважаване на който ще е отмяна на основание чл. 537, ал. 2 ГПК на конститутивния нотариален акт на ответницата за частта, надхвърляща притежаваните от нея права, е неправилен.

15. Поради това:

• атакуваното определение и

• потвърденото с него първоинстанционно разпореждане

следва да бъдат отменени и делото да се върне на Районен съд – Пещера за продължаване на съдопроизводствените действия.

Отговор:

Когато по реда на чл. 587, ал. 1 ГПК се издаде констативен нотариален акт по документи за права, които надхвърлят действително притежаваните, засегнатият съсобственик може да се защити чрез предявяване на установителен или ревандикационен иск против ползващия се от акта съсобственик и като последица от уважаване на иска на основание чл. 537, ал. 2 ГПК констативният нотариален акт ще бъде отменен за правата, надхвърлящи действително притежаваните от ответника.

Когато засегнатият съсобственик предяви положителен установителен иск, той следва изрично да посочи правния си интерес само ако същият не следва от фактическите твърдения на ищеца, от които извежда притежаваните от него и от ответника права и/или от представените с исковата молба доказателства.

11. Решение № 395/01.07.2025 г. по гр.д. № 4457/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяване на положителен и отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК за собственост в хипотеза, при която ответниците не оспорват по време на процеса правата на ищеца и признават иска, но преди предявяването на иска единият от тях се е снабдил с констативен нотариален акт, с който е признат

за собственик на целия имот, след което е прехвърлил на друго лице идеални части от имота, а впоследствие е прехвърлил на другия ответник същите идеални части?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. Както последователно приема ВКС в своята практика:

! правният интерес е абсолютна процесуална предпоставка за установителните искове и следва да е налице при предявяване на иска.

Затова, доколкото правният интерес е обусловен от поведението на ответната страна, то за него е от значение извънпроцесуалното поведение на ответника, т.е. поведението му преди завеждането на иска.

2. Когато от страна на ответника са обективирани действия, с които отрича или поставя под съмнение правото на собственост на ищеца, то:

- правен интерес от установяване на собствеността чрез иск е налице и
- такъв иск е допустим.

3. Каква ще бъде предприетата от ответника защита по време на процеса:

- дали ще оспорва иска,
- или не,

е въпрос на негово процесуално поведение, което няма самостоятелно значение за преценка допустимостта на вече предявения иск.

(Решение № 205/11.07.2011 г. по гр.д. № 149/2011 г. на ВКС, II г.о.)

4. В хипотеза на признат от ответника иск интересът от предявения установителен иск не отпада, тъй като решаващо за него е извънсъдебното оспорване.

Следователно:

! ищецът има правен интерес от водене на положителен установителен иск за установяване правото на собственост по отношение на недвижим имот:

• за който е оспорено правото му от ответника преди началото на делото и

• ако в хода на производството ответникът признае иска, това не води до отпадане на правния интерес от търсената с този иск защита

(Решение № 135/10.07.2013 г. по гр.д. № 61/2013 г. на ВКС, II г.о.).

5. Настоящият състав напълно споделя така установената практика на ВКС и приема:

! налице е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск в хипотеза, при която:

• ответниците не оспорват по време на процеса правата на ищеца и признават иска,

• но преди предявяването на иска единият от тях се е снабдил с констативен нотариален акт, с който е признат за собственик на целия имот, след което е прехвърлил на друго лице идеални части от имота, а впоследствие е прехвърлил на другия ответник същите идеални части.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск в хипотеза, при която ответниците не оспорват по време на процеса правата на ищеца и признават иска, но преди предявяването на иска единият от тях се е снабдил с констативен нотариален акт, с който е признат за собственик на целия имот, след което е прехвърлил на друго лице идеални части от имота, а впоследствие е прехвърлил на другия ответник същите идеални части.

12. Решение № 45/03.02.2025 г. по гр.д. № 4825/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Положителен установителен иск за имот, който е собственост на трето за делото лице]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск, когато имотът, предмет на спора, е собственост на трето за делото лице?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. С Тълкувателно решение № 1/09.07.2019 г. по тълк.д. № 1/2017 г. на ВКС, ОСГТК, т. 2, е прието, че:

! исковият процес е двустранно производство: условие за допустимостта му е наличието на две срещуположни страни.

2. Възникването, съществуването и надлежното упражняване на правото на иск се обуславя едновременно:

- от наличието на определени положителни условия (процесуални предпоставки) и
- от липсата на отрицателни (процесуални пречки),

които са уредени в закона и за които съдът е длъжен да следи служебно както при предявяването на иска, така и в хода на производството до приключването му със съдебен акт.

3. Сред абсолютните процесуални предпоставки за:

- възникването и
- упражняването

на правото на иск е и надлежната процесуална легитимация на страните.

4. Легитимирани, т.е. надлежни страни в исковия процес, са

тези, които претендират, че са притежатели на материалното право, засегнато от правния спор, предмет на процеса.

5. При въведено от ответника по иска възражение по принадлежността на спорното материално право съдът е длъжен да извърши преценка въз основа на:

- твърденията на спорещите страни и
- данните по делото.

6. Приема се в практиката на ВКС, че:

! установителният иск за собственост цели да внесе яснота и безспорност в гражданските отношения, като със сила на пресъдено нещо се установи действителното правно положение между спорещите страни по повод:

- неоснователно отричане на право, което съществува, респ.
- неоснователно претендиране на право, което не съществува.

7. Спорът следва да бъде разрешен с участието на надлежно легитимираните лица, т.е. на лицата, които:

- са страни по оспореното правоотношение, респ.
- са носители на правото,

което пречи на ищеца да упражнява своите субективни права.

8. Това следва от целта на производството: при евентуално уважаване на иска съдебното решение да бъде противопоставено на надлежния ответник.

9. Именно поради това искът би бил допустим само когато чрез неговото уважаване ще се постигне целеният резултат, без да се налага да се води след това друго исково производство.

10. Предявяването на иск срещу ненадлежен ответник води до неговата недопустимост.

11. Такъв е разглежданият по настоящото дело иск, по което общината не е надлежна страна по спора за собственост на претендираната от ищцата площ от 16 кв.м., която е част от имот на лице, чуждо на правния спор.

Правен интерес от отричане спрямо общината на вещни права на трето лице не е налице.

Отговор:

Спорът следва да бъде разрешен с участието на надлежно

легитимираните лица, т.е. на лицата, които са страни по оспореното правоотношение, респективно които са носители на правото, което пречи на ищеца да упражнява своите субективни права.

Именно поради това искът би бил допустим само когато чрез неговото уважаване ще се постигне целеният резултат, без да се налага да се води след това друго исково производство.

Предявяването на иск срещу ненадлежен ответник води до неговата недопустимост.

13. Определение № 464/21.06.2023 г. по ч.т.д. № 595/2023 г. на ВКС, I т.о.

[Евентуален интерес от предявяване на установителен иск]

Въпрос:

Дали за допустимостта на установителния иск е необходимо всякога интересът да е непосредствен, или е достатъчно той да е евентуален?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Десислава Добрева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Определение № 677/19.07.2010 г. по гр.д. № 108/2010 г. на ВКС, I г.о., в което се приема, че:

! може да възникне спор за съществуването на всякакво гражданско право, затова установителният иск е допустим за всякакви граждански права.

2. Изискването за интерес от установителния иск не тряб-

ва да се прилага строго, защото силата на пресъдено нещо не е безполезна.

3. Произнасянето на въззивния съд е в противоречие и с даденото в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, разрешение относно установителния иск за защита правото на собственост, което следва да бъде прилагано и по отношение на установителния иск за защита на всяко друго гражданско право.

В решението се приема, че:

! всеки, който претендира да е носител на право, засегнато от правен спор, може да го защити, като предяви установителен иск.

4. Диспозитивното начало в гражданския процес се проявява във възможността ищецът като участник в правен спор да прецени от какъв вид и в какъв обем защита има нужда.

5. За да е допустим установителен иск за защита на гражданско право, е достатъчно ищецът да твърди, че притежава право:

- чието пораждане и съществуване се отрича от насрещната страна по спора или
- упражняването му би било осуетено от претенциите на тази страна,

т.е. достатъчно е да е налице твърдение за конкуренция на права върху един и същи обект от двете страни по спора.

6. Аргумент за наличието на интерес от предявяване на установителен иск при твърдения, че упражняването на едно право би било осуетено, е правопредпазващото действие на силата на пресъдено нещо.

7. В т. 2 на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е даден отговор, че:

! правен интерес от предявяване на установителен иск е налице и когато ищецът разполага с възможност да предяви осъдителен иск, за да защити своето право.

Отговор:

Изискването за интерес от установителния иск не трябва да се прилага строго, защото силата на пресъдено нещо не е безполезна.

Всеки, който претендира да е носител на право, засегнато от правен спор, може да го защити, като предяви установителен иск.

За да е допустим установителен иск за защита на гражданско право, е достатъчно ищецът да твърди, че притежава право, чието пораждане и съществуване се отрича от насрещната страна по спора, или упражняването му би било осуетено от претенциите на тази страна, т.е. достатъчно е да е налице твърдение за конкуренция на права върху един и същи обект от двете страни по спора.

14. Определение № 14/29.01.2018 г. по ч.гр.д. № 190/2018 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяването на положителен установителен иск]

Въпрос:

Може ли да се приеме, че е налице правен интерес от предявяването на положителен установителен иск в хипотеза, при която ответникът не оспорва пряко правото на собственост на предявилото иска лице, но с действията и актовете си създава пречки за установяване по предвидения в закона ред (чрез извършване на обстоятелствена проверка) на принадлежността на това право, поставяйки пред ищеца условия за установяването на обстоятелства (наличие или липса на заявени реституционни претенции), които не са пряко свързани с предвидените в закона предпоставки за установяване на правото?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 3 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В разглеждания случай съдът е дал указания на предявилото иска лице:

• за посочване на фактическите твърдения, които да обосноват правния му интерес от предявяването на иска, включително

• да посочи с кои точно свои действия и актове ответникът оспорва собствеността на ищеца върху процесните имоти.

Преценката за наличието на правен интерес от предявяването на иска е извършена след изтичането на определения от съда срок и въз основа на молбата уточнение, подадена от предявилото иска лице.

2. Съображенията на съда по поставения въпрос за начина, по който следва да бъде извършена преценката за допустимостта на предявения положителен установителен иск за право на собственост, съответстват на непротиворечивата към настоящия момент практика на ВКС, тъй като

! преценката за наличието, респективно липсата на правен интерес от предявяването на иска, е извършена въз основа на съдържащите се в исковата молба твърдения за:

• осъществяването на факти,

• извършването на действия и

• издаването на актове от страна на ответника,

които съдът е приел за установени, т.е. за ненуждаещи се от допълнително доказване.

3. Основният въпрос в случая е:

• дали извършената от съда преценка е очевидно неправилна, т.е.

• може ли да се приеме, че е налице правен интерес от предявяването на положителен установителен иск в хипотеза, при която ответникът не оспорва пряко правото на собственост на предявилото иска лице, но с действията и актовете си създава пречки за установяване по предвидения в закона ред (чрез извършване на обстоятелствена проверка) на принадлежността на това право, поставяйки пред ищеца условия за установяването на обстоятелства (наличие или липса на заявени реституционни претенции), които не са пряко свързани с предвидените в закона предпоставки за установяване на правото.

Поради това настоящият състав приема, че обжалваното определение следва да бъде допуснато до касационно обжалване по реда на чл. 280, ал. 2 ГПК (нова, обн., ДВ, бр. 86/2017 г.).

4. Според настоящия състав:

! правен интерес от предявяване на положителен установителен иск е налице и в хипотеза, при която ответникът:

- не оспорва пряко собствеността на ищеца,
- но с действията и актовете си създава пречки за установяване по предвидения в закона ред,

включително чрез извършване на обстоятелствена проверка по реда на чл. 587, ал. 2 ГПК, на принадлежността на това право, поставяйки пред ищеца условия за установяване на обстоятелства, които не са пряко свързани с предвидените в закона предпоставки за установяване на правото.

5. В настоящия случай съдът неправилно е приел, че извършените от ответника действия (изискване на удостоверение за наличие или липса на реституционни претенции върху процесните имоти) не обосновават правен интерес от предявяването на положителния установителен иск.

След като тези актове и действия създават пречка за осъществяването на обстоятелствената проверка, посредством която предявилото иска лице цели да установи и удостовери:

- осъществяването на твърдения придобивен способ (изтекла придобивна давност) и
- издаването на съответен документ (нотариален акт), удостоверяващ принадлежността на правото на собственост,

следва да се приеме, че е налице правен интерес от установяване на правото по съдебен ред.

6. Възможността актовете и действията на ответника да се обжалват по административен ред, не може сама по себе си да обоснове извод за недопустимост на положителния установителен иск, тъй като в случая евентуалното провеждане на административно производство не представлява предвидена в закона предпоставка за установяване на правото по исков ред.

7. Така изложените съображения съответстват на възприетото към настоящия момент в практиката на ВКС становище за начина, по който съдът следва да извърши проверка за наличието на правен интерес от предявяването на положителен ус-

тановителен иск за право на собственост, както и за момента, в който такава преценка следва да бъде извършена.

8. В Определение № 558/19.11.2013 г. по ч.гр.д. № 4468/2013 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! проверката за допустимостта на исковата молба, която съгласно чл. 130 ГПК съдът извършва едновременно с проверката за редовността на исковата молба, се основава на изложените в нея обстоятелства и петитум.

На този етап съдът:

• проверява процесуалната правоспособност и дееспособност на страните, надлежната им процесуална легитимация, подведомствен ли е спорът на съда, а в случаите, когато предявяването на иска е обусловено от преклузивен срок: спазен ли е този срок и

• може да направи извод за недопустимост на предявения иск поради липса на правен интерес от търсената защита, когато този извод следва непосредствено от съдържанието на исковата молба, без да преценява дали приложените към исковата молба доказателства подкрепят фактическите и правни твърдения на ищеца относно съществуването на спорното материално право.

9. В практиката, обективирана в:

Определение № 725/11.11.2015 г. по ч.гр.д. № 3241/2015 г. на ВКС, IV г.о.,

Определение № 558/19.11.2013 г. по ч.гр.д. № 4468/2013 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 164/04.07.2012 г. по гр.д. № 570/2011 г. на ВКС, IV г.о., е прието, че:

! ако при проверка за допустимост на иска съдът констатира, че същият е недопустим, той:

• връща исковата молба (чл. 130 ГПК , изр. 1), но при съмнение съдът

• следва да посочи на ищеца срок, в който да изпълни дадените указания, което ще му даде възможност да прецени сезиран ли е, или не с допустима искова молба, напр. да изложи фактически твърдения, които да обосновават правния му интерес от предявяване на иска, и едва след неотстраняване на нередовностите в указания срок съдът следва

• да приложи последиците на чл.130 ГПК, като указанията следва да бъдат ясни и точни относно това в какво се състои нередовността на процесуалното действие и как може да бъде отстранена.

10. В Определение № 447/24.09.2010 г. по ч.гр.д. № 416/2010 г. на ВКС, III г.о., е прието, че:

! съдът на основание чл. 130 ГПК може да прекрати производството по делото:

• когато искът е изначално недопустим,

• но не и когато преценката за допустимостта му зависи от установяването на твърдените в молбата факти на базата на ангажирани по делото доказателства,

тъй като проверката за допустимост, основана само на данните, черпени от исковата молба, не може да бъде нито пълна, нито окончателна.

Отговор:

След като актове и действия на ответника създават пречка за осъществяването на обстоятелствената проверка, посредством която предявилото иска лице цели да установи и удостовери осъществяването на твърдения придобивен способ (изтекла придобивна давност) и издаването на съответен документ (нотариален акт), удостоверяващ принадлежността на правото на собственост, то следва да се приеме, че е налице правен интерес от установяване на правото по съдебен ред.

Възможността актовете и действията на ответника да се обжалват по административен ред, не може сама по себе си да обоснове извод за недопустимост на положителния установителен иск, тъй като в случая евентуалното провеждане на административно производство не представлява предвидена в закона предпоставка за установяване на правото по исков ред.

15. Решение № 166/03.01.2017 г. по гр.д. № 209/2016 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяването на установителен иск за собственост]

Въпрос:

Въз основа на кои обстоятелства се преценява наличието на правен интерес от предявяването на установителен иск за собственост на недвижим имот?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Дияна Ценева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Правният интерес е абсолютна процесуална предпоставка за предявяване на иск.

Наличието му се преценява с оглед:

- изложените от ищеца в исковата молба твърдения, че е носител на конкретно субективно материално право, което ответникът извънсъдебно оспорва, отрича или засяга, и
- формулираното в съответствие с тези твърдения искане до съда за защита на това право.

2. Когато предмет на делото е правото на собственост върху недвижим имот, правният интерес от иска се свързва с твърдението на ищеца:

- че е собственик на конкретен имот, надлежно индивидуализиран съобразно актуалния му устройствен статут, и
- че с действията си ответникът оспорва правото му на собственост върху същия този имот.

3. Съответствието на действителното фактическо и правно положение с твърденията на ищеца:

- е въпрос по същество на спора,

• но няма отношение към редовността на исковата молба и към преценката за наличие на правен интерес от търсената с иска защита.

Отговор:

Наличието на правен интерес от предявяването на установителен иск за собственост на недвижим имот се преценява въз основа на твърденията на ищеца.

Съответствието на действителното фактическо и правно положение с твърденията на ищеца е въпрос по същество на спора, но няма отношение към редовността на исковата молба и към преценката за наличие на правен интерес от търсената с иска защита.

16. Решение № 135/10.07.2013 г. по гр.д. № 61/2013 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от водене на положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес за ищеца от водене на положителен установителен иск за установяване правото на собственост по отношение на недвижим имот, за който е оспорено правото му от ответника преди началото на делото, и допустим ли е искът, ако в хода на производството ответникът признае иска?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Зоя Атанасова
Резюмирал: СМ

Мотиви:

1. С Решение № 197/28.06.2010 г. по гр.д. № 875/2009 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! интересът от установителния иск се разкрива, когато по делото ответникът:

- оспорва претендираното от ищеца право или
- претендира правото, което ищецът отрича.

За да съществува интерес от установителния иск, е достатъчно да се оспорва претендираното от ищеца право или да се претендира отричаното от него право.

Настоящият съдебен състав възприема разрешението на правния въпрос в цитираното решение.

2. Наличието на правен интерес от установяването е процесуална предпоставка за допустимост на установителните искове: положителни или отрицателни, изрично предвидена в текста на чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.), сега чл. 124, ал. 1 ГПК.

3. Правен интерес от търсената защита с положителен установителен иск за собственост на недвижим имот е налице, когато ответникът оспорва претендирано от ищеца право.

В хипотеза на признат иск от ответника интересът от предявения установителен иск не отпада, тъй като решаващо за него е извънсъдебното оспорване.

4. Следователно:

! ищецът има правен интерес от водене на положителен установителен иск за установяване правото на собственост

- по отношение на недвижим имот, за който е оспорено правото му от ответника преди началото на делото, и
- ако в хода на производството ответникът признае иска,
- това не води до отпадане на интереса от търсената с този иск защита.

Отговор:

Интересът от установителния иск се разкрива, когато по делото ответникът оспорва претендираното от ищеца право или претендира правото, което ищецът отрича, че съществува. За да съществува интерес от установителния иск, е доста-

тъчно да се оспорва претендираното от ищеца право или да се претендира отричаното от него право.

Ищецът има правен интерес от водене на положителен установителен иск за установяване правото на собственост по отношение на недвижим имот, за който е оспорено правото му от ответника преди началото на делото и ако в хода на производството ответникът признае иска, това не води до отпадане на интереса от търсената с този иск защита.

17. Решение № 205/11.07.2011 г. по гр.д. № 149/2011 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от установителен иск за собственост в хипотеза, при която ответникът не оспорва иска по време на процеса, но с извънпроцесуалното си поведение несъмнено показва отричане правата на ищеца, като се е снабдил с констативен нотариален акт за сграда, която по никакъв начин не е отграничена от сградата, притежавана от ищците?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

5. Вторият въпрос е за правния интерес от установителен иск за собственост в хипотеза, при която ответникът:

- не оспорва иска по време на процеса,

• но с извънпроцесуалното си поведение несъмнено показва отричане правата на ищеца,

например, като се е снабдил с констативен нотариален акт за сграда в имота, която по никакъв начин не е разграничена от сградата, притежавана от ищеца.

6. Правният интерес:

• е абсолютна процесуална предпоставка за установителните искове и

• следва да е налице при предявяване на иска.

Затова, доколкото той е обусловен от поведението на ответната страна, то за него е от значение извънпроцесуалното поведение на ответника, т.е. поведението му преди завеждане на иска.

7. Когато са обективирани от негова страна действия, с които:

• отрича или

• поставя под съмнение

правото на собственост на ищеца, то правен интерес за установяване на собствеността чрез иск е налице и такъв иск е допустим.

А каква ще бъде предприетата от ответника защита по време на процеса: дали ще оспорва иска, или не, е въпрос на негово процесуално поведение, което няма самостоятелно значение за преценка допустимостта на вече предявения иск.

Отговор:

Доколкото правният интерес е обусловен от поведението на ответната страна, то за него е от значение извънпроцесуалното поведение на ответника, т.е. поведението му преди завеждане на иска. Когато са обективирани от негова страна действия, с които отрича или поставя под съмнение правото на собственост на ищеца, то правен интерес за установяване на собствеността чрез иск е налице и такъв иск е допустим.

Каква ще бъде предприетата от ответника защита по време на процеса: дали ще оспорва иска, или не, е въпрос на негово процесуално поведение, което няма самостоятелно значение за преценка допустимостта на вече предявения иск.

1.1.4. Срещу правоотел

18. Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК

[Въпроси на исковете за собственост]

Въпрос:

Относно допустимостта на някои искове за собственост. А) Допустим ли е установителен иск с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, ако в полза на ищеца не е подадено заявление в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ, или не е предявен иск по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г. Б) Налице ли е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

3А. По въпроса **допустим ли е установителен иск с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, ако в полза на ищеца не е подадено заявление в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ или не е предявен иск по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г.**

3А.1. Според едното от застъпваните в съдебната практика становища в посочената хипотеза искът по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е недопустим поради липса на правен интерес на ищеца, предвид преклудиране на възможността му за образуване на административно производство за възстановяване на собствеността.

Според другото становище допустимостта на иска с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ не е обусловена от това дали

ищецът е подал заявление по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ, или е предявил иск по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ, а от това дали за спорната земеделска земя е било образувано административно производство по чл. 14, ал. 1 ЗСПЗЗ – чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ, макар и по заявление на друго лице.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

ЗА.2. Според приетото в Тълкувателно решение № 1/07.10.1997 г. по гр.д. № 11/1997 г. на ВКС, ОСГК:

! тъй като искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е установителен иск за собственост към минал момент, условие за допустимостта на този иск (както при всеки установителен иск) е наличието на правен интерес.

ЗА.3. Такъв е налице:

• при висящо административно производство по чл. 14, ал. 1 ЗСПЗЗ – чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ или възможност такова да бъде образувано, както и

• при окончателно решение на общинската поземлена комисия за възстановяване на собствеността върху земеделските земи в реални граници или за обезщетяване на собствениците съгласно чл. 10б ЗСПЗЗ.

ЗА.4. Когато административното производство:

• е приключило с окончателен отказ за възстановяване на собствеността или то

• не може да започне поради изтичане на сроковете по чл. 11 ЗСПЗЗ,

предявяването на иск по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е процесуално недопустимо.

ЗА.5. В случай че ищецът по иска с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ:

• не е подал заявление в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ или

• не е предявил иск по чл. 11, ал. 2 от ЗСПЗЗ до изтичане на крайния преклузивен срок, посочен в § 22 от ПЗР на ЗИДЗСПЗЗ, публ. в ДВ, бр. 13 от 2007 г. (до 12.05.2007 г.),

правото му да иска от поземлената комисия (сега общинска служба по земеделие – ОСЗ) издаване на решение за възстановяване на собствеността в реални граници ще е погасено.

ЗА.6. В този случай, дори и искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ да бъде уважен, не би могло да се стигне:

- нито до постановяване на решение на ОСЗ за възстановяване на собствеността на земеделската земя в полза на ищеца,
- нито до възможност за образуване в бъдеще на административно производство по чл. 14, ал. 1 ЗСПЗЗ – чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ за възстановяване на собствеността на ищеца върху спорната земеделска земя.

ЗА.7. Поради това в тази хипотеза ищецът няма правен интерес от предявяването на установителния иск по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, с оглед на което този иск би бил недопустим.

ЗБ. По въпроса **налице ли е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.**

ЗБ.1. Според едното от застъпваните в съдебната практика становища в посочената хипотеза действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя на ответника, който с действията си фактически оспорва правото му.

Според другото становище, когато един имот е бил предмет на разпоредителна сделка преди предявяване на иск за собственост за него, ищецът има правен интерес да привлече като ответник само приобретателя по сделката, но не и неговия праводател, освен ако последният си е запазил някакво вещно право върху вещта.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

ЗБ.2. Допустимостта на установителните искове за собственост като самостоятелна форма на защита е обусловена от наличието на правен интерес.

Този правен интерес се преценява конкретно с оглед естеството и съдържанието на възникналия между страните правен спор.

Такъв интерес ще е налице винаги, когато:

- ищецът твърди, че е собственик на вещта, а
- ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия.

ЗБ.3. Подаването на молба за издаване и издаването в полза на ответника на констативен нотариален акт за собственост на основание чл. 587, ал. 1 ГПК или чл. 587, ал. 2 ГПК (въз основа на писмени документи или по обстоятелствена проверка) е такова действие, тъй като с издаването на такъв нотариален акт:

- се създава несигурност за правото на собственост на действителния собственик на имота и
- се нарушава неговото право пълноценно да упражнява правомощията си на собственик предвид възможността лицето, посочено в нотариалния акт за собственост, да се разпореди с имота.

В този смисъл е Тълкувателно решение № 178/30.06.1986 г. по гр.д. № 150/1985 г. на ВС, ОСГК.

ЗБ.4. На още по-голямо основание следва да се приеме, че такова действие е извършването на прехвърлителна сделка от несобственик (разпореждането с чужда вещ), тъй като с това правно действие несобственикът в най-сериозна степен:

- оспорва и отрича правото на собственост на действителния собственик, като
- конкретно отрича правомощието му да се разпорежда със собствената му вещ.

В тази хипотеза, ако собственикът предяви иск само против приобретателя и по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик, праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично.

ЗБ.5. Затова действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

ЗБ.6. Насочвайки иска:

- както срещу приобретателя на вещта,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

ЗБ.7. Обстоятелството, че в този случай приобретателят на чуждата вещ:

- няма да има възможност да поиска конституиране на прехвърлителя като трето лице – помагач по делото, и съответно по този начин
- няма да може да го обвърже от силата на пресъдено нещо на съдебното решение спрямо ищеца и задължителната сила на мотивите на решението спрямо себе си (чл. 223, ал. 2 ГПК)

не означава, че конституирането на прехвърлителя като ответник по иска наред с приобретателя ще препятства или затрудни възможността за осъществяване на правата на приобретателя при съдебното отстранение (евикцията) на имота.

ЗБ.8. Това е така, тъй като, на първо място:

! правните последици на решението по предявения иск за собственост за прехвърлителя на чужда вещ спрямо ищеца по делото (действителен собственик на тази вещ) са едни и същи, независимо дали прехвърлителят е участвал в делото:

- като ответник, или
- като трето лице – помагач на страната на ответника.

В първия случай между ищеца и прехвърлителя като ответник по делото ще е налице сила на пресъдено нещо на установеното със съдебното решение (чл. 298, ал. 1 ГПК).

Във втория случай между ищеца и прехвърлителя като трето лице – помагач на страната на ответника, постановеното решение ще има установително действие (чл. 223, ал. 1 ГПК), което по съществото си също е сила на пресъдено нещо.

ЗБ.9. На второ място:

! конституирането на прехвърлителя на чуждата вещ:

- като ответник по делото,
- а не като трето лице – помагач на страната на ответника – приобретател по сделката,

няма по никакъв начин да препятства осъществяването на правата на приобретателя по евикцията, независимо че в този

случай съдебното решение няма да има нито сила на пресъдено нещо между прехвърлителя и преобретателя на вещта, нито обвързваща сила на мотивите (чл. 223, ал. 2 ГПК).

ЗБ.10. Съгласно чл. 191, ал. 2 ЗЗД:

! продавачът не отговаря за съдебното отстранение, ако не е бил привлечен в делото и ако докаже, че е имало достатъчно основание за отхвърляне на иска.

Разпоредбата изключва отговорността на продавача за съдебното отстранение на купувача на чужда вещ при наличието на две кумулативно дадени предпоставки:

- неучастие на продавача като страна по делото, образувано от действителния собственик, и
- незаявяване по това дело на основания, които биха могли да доведат до отхвърляне на иска.

ЗБ.11. В случая:

! когато продавачът на чуждата вещ е участвал наред с купувача:

- като ответник по делото, образувано от собственика на вещта за защита на неговото право на собственост, и
- като ответник е имал възможност да предяви всичките си възражения срещу иска (тоест, да заяви всички основания, които, според него, биха могли да доведат до отхвърляне на иска),

той не може да се освободи от отговорността за съдебното отстранение на купувача чрез възражение за зле воден процес.

ЗБ.12. На трето място:

- останалите възражения на продавача на чужда вещ, които биха могли да препятстват или ограничат отговорността му за съдебно отстранение, например:
- възражението, че по време на продажбата купувачът е знаел за правата на третите лица върху вещта, или възражението, че в договора за покупко-продажба е уговорено, че продавачът няма да носи отговорност за съдебното отстранение: чл. 192, ал. 1 ЗЗД),

не представляват нито правоизключващи, нито правоунищожаващи, нито правопогасяващи, нито правоотлагащи възражения по предявения от действителния собственик на вещта иск за собственост.

ЗБ.13. Поради това, дори и да са били заявени от продавача на чуждата вещ по делото, по тяхната основателност не би имало произнасяне в съдебното решение.

ЗБ.14. Следователно, по тези възражения (дори и да са били заявени) не би се формирала нито сила на пресъдено нещо на решението, нито обвързваща сила на мотивите.

Затова без правно значение за отговорността на продавача на чужда вещ за евикция по тези възражения би било дали продавачът е участвал в делото за собственост:

- като ответник, или
- като трето лице – помагач на купувача на вещта.

Отговор:

ЗА. Недопустим е установителен иск с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, ако в полза на ищеца не е било подадено заявление в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ или не е бил предявен иск по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г.

ЗБ. Налице е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждането на исковата молба.

Особено мнение:

1. Искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е установителен иск за собственост на земеделска земя към минал момент.

Като такъв, условие за допустимостта на този иск е наличието на правен интерес за ищеца от предявяване на иска.

2. Тъй като целта на този иск е да се разреши със сила на пресъдено нещо възникнал гражданскоправен спор относно това на кого следва да бъде възстановено правото на собственост върху земеделската земя по предвидения в ЗСПЗЗ административен ред, правен интерес от предявяване на такъв иск ще е налице, ако за ищеца е останала открита възможността за постановяване на решение на общинската служба по земеделие (ОСЗ) за възстановяване на собствеността върху процесния имот в негова полза или в полза на неговия наследодател.

Именно от този принцип се е ръководело ОСГК на ВКС

при приемане на Тълкувателно решение № 1/07.10.1997 г. по гр.д. № 11/1997 г. на ВКС, ОСГК.

3. Безспорно такава възможност за ищеца ще е налице, когато той:

• е подал заявление за възстановяване на спорния имот в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ и по това заявление не е постановено решение на ОСЗ за отказ за възстановяване на имота или

• е предявил иска по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ преди изтичане на посочения в § 22 от ПЗР на ЗИДЗСПЗЗ, публ. в ДВ, бр. 13 от 2007 г. краен срок (тримесечен от влизане на този закон в сила, тоест до 12.05.2007 г.) и по този иск не е постановено решение за отхвърлянето му.

4. Такава възможност за ищеца ще е налице и в случаите, когато той или негов сънаследник:

• не са подали заявление в срока по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ и

• не са предявили иска по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ до 12.05.2007 г., но такова заявление е подадено от ответника по делото.

В този случай след евентуалното уважаване на иска по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ ищецът би могъл да поиска от ОСЗ да измени постановеното в полза на ответника реституционно решение на основание чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ (нова, ДВ, бр. 79 от 17.09.1996 г.), като промени лицата, в полза на които е постановено това решение.

Това обуславя и правния интерес на ищеца от иска с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ и в случаите, при които спорната земеделска земя е заявена за възстановяване пред ОСЗ само от ответника.

5. Тезата, че искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е недопустим, когато ищецът:

• не е подал заявление за възстановяване на земеделската земя в срока по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ или

• не е предявил иска по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ до изтичане на посочения срок за предявяване на този иск (12.05.2007 г.),

почива на превратно тълкуване на приетото в Тълкувателно решение № 1/07.10.1997 г. по гр.д. № 11/1997 г. на ВКС, ОСГК, и напълно игнориране на разпоредбата на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ.

6. В мотивите към т. 2 от това тълкувателно решение дословно е прието следното:

! когато след приключване на производството по чл. 14, ал. 1 ЗСПЗЗ – чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ, с влязло в сила решение по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ се установи, че собственици на конкретните земеделски земи:

- са други граждани,
- а не тези, спрямо които е постановено възстановяването на собствеността в реални граници,

общинската поземлена комисия на основание чл. 14, ал. 7 ЗСПЗЗ (сега чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ) може да измени постановеното решение съобразно новите обстоятелства.

7. Тоест:

! допусната е възможността решение на поземлена комисия за възстановяване на собственост на земеделска земя в полза на едно лице да бъде променено в полза на ищеца по уважен иск с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ: така, както предвижда чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ.

8. С оглед тези мотиви на тълкувателното решение, приетото в т. 2 от диспозитива на решението, че оспорването на принадлежността на правото на собственост върху земеделска земя по съдебен ред на основание чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е допустимо при висящо или бъдещо производство по чл. 14, ал. 1 ЗСПЗЗ – чл. 14, ал. 3 ЗСПЗЗ, следва да се разбира в смисъл, че:

! искът с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ е допустим:

- при възможност да бъде образувано или
- при наличие на висящо административно производство за възстановяване на собствеността на земеделската земя, предмет на иска по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ,

независимо по чие искане е било образувано това административно производство: по искане на ищеца по иска с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, по искане на ответника по този иск или по искане и на двамата.

9. Не може да се приеме становището, че разпоредбата на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ:

- е неясна и
- следва да се тълкува в смисъл, че не предвижда възможност по заявление на едно лице да бъде постановено решение на ОСЗ в полза на друго лице, което не е подавало заявление за

възстановяване на собствеността върху спорната земеделска земя.

10. Дословно разпоредбата гласи следното:

! заинтересованите лица имат право при условията и реда (но не и в сроковете) на чл. 14, ал. 7 ЗСПЗЗ да поискат от общинската служба по земеделие да промени лицата, в чиято полза или вреда е издадено решението ѝ.

Когато решението е било издадено във вреда на лицето, което е подало заявлението по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ, очевидно именно това лице би било заинтересовано по смисъла на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ да иска изменение на решението на ОСЗ.

Когато обаче решението е издадено в полза на подалото заявлението лице, заинтересовани лица по смисъла на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ да искат изменение на решението на ОСЗ биха били само лицата, които претендират, че лично те или техен наследодател, а не подалото заявлението лице е собственик на възстановената с това решение земеделска земя.

11. Предвидената в чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ възможност ОСЗ да измени едно свое влязло в сила решение за възстановяване на собствеността по отношение на лицата (да постанови възстановяване на собствеността върху конкретен земеделски имот в полза на действителния собственик, установен с влязлото в сила решение по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, а не в полза на подалото заявлението по чл. 11, ал. 1 ЗСПЗЗ лице) произтича:

- от обстоятелството, че правото на възстановяване на собствеността е относимо към всеки имот, а не към лицето, което го претендира (в този смисъл е т. 3 от мотивите на Тълкувателно решение № 2/25.06.1996 г. по гр.д. № 2/1996 г. на ВС, ОСГК), и
- от това, че функцията на административния акт, който ОСЗ издава, е не да определи носителя на правото на собственост, а предмета на това право: конкретния имот, собствеността върху който се възстановява.

12. Дори и да се приеме, че е налице някаква неяснота в разпоредбата на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ, тя следва да се тълкува с оглед:

- главната цел на закона, която е:
- правото на собственост върху земеделските земи да бъде

възстановено на действителните им собственици или техните наследници.

Тази цел е приоритетна спрямо поставената в ЗИДЗСПЗЗ, публ. ДВ, бр. 13 от 2007 г. с въвеждането на преклузивния срок за предявяване на иска по чл. 11, ал. 2 ЗСПЗЗ цел за по-бързо приключване на земеделската реституция.

13. Не на последно място следва да се отбележи, че:

! възможността влязлото в сила решение на ОСЗ да бъде променено по отношение на лицата в хипотезата на чл. 14, ал. 7а ЗСПЗЗ не противоречи на принципа за стабилност на административните актове.

14. Това е така и доколкото в Закона за административното производството (отм.) и в АПК са предвидени подобни възможности за изменение на влезли в сила административни актове.

15. Разпоредбата на чл. 32, ал. 1 ЗАП-1979 (отм.) предвижда, че:

! влезлият в сила административен акт, който не е бил обжалван пред съда, може да бъде:

- отменен или
- изменен от органа, който го е издал,

ако този орган няма непосредствено по-горестоящ орган (какъвто е случаят с общинските служби по земеделие), по молба на заинтересовано лице при условията на чл. 231 ГПК (отм.), една от хипотезите на който е откриването на нови обстоятелства и нови писмени доказателства от значение за делото.

16. Разпоредбата на чл. 99 АПК също предвижда възможност за възобновяване на производството по издаване на административни актове, поест за отмяна или изменение на вече влязъл в сила административен акт от органа, който е издал акта:

- когато този акт не подлежи на оспорване по административен ред (какъвто е случаят с решението на общинската служба по земеделие),
- когато съществено е нарушено някое от изискванията за законосъобразност на акта, включително и за материална законосъобразност на този акт (каквото е изискването за възстановяване на собствеността върху земеделските земи на действителния собственик, а не на подалото заявлението за възстановяване лице), или

• когато се открият нови обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за издаването на акта (какъвто е случаят с влязлото в сила решение по иск с правна квалификация чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ по отношение на земеделския имот – предмет на влезлия в сила административен акт на ОСЗ).

Съдии, подписали особеното мнение:
Теодора Гроздева, Гълъбина Генчева, Бонка Дечева

19. Решение № 407/03.07.2025 г. по гр.д. № 1979/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба, и отпада ли този правен интерес, ако в хода на процеса бъде уважен иск за собственост срещу приобретателя по договора?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Пламен Стоев
Резюмирал: ЯГ

Мотиви:

1. По въпроса е налице задължителна практика на ВКС в Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, като в т. 3Б е прието, че:

! собственикът има правен интерес да предяви иск за собственост срещу лицето, което се е разпоредило със собствения му имот преди завеждане на исковата молба.

2. По принцип правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост е налице винаги когато ответникът оспорва или смущава правото на собственост на ищеца с фактически или правни действия.

3. Такива правни действия са:

- както искането за издаване на констативен нотариален акт за собственост,
- така и извършването на прехвърлителна сделка с имота.

4. В последния случай, ако собственикът предяви иск само против приобретателя и по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик, праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

5. Затова действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост:

- както срещу приобретателя,
- така и срещу праводателя по сделката, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

6. От друга страна, с Тълкувателно решение № 3/29.11.2012 г. по тълк.д. № 3/2012 г. на ВКС, ОСГК, е прието, че:

! лице, което претендира правото на собственост, признато с констативен нотариален акт, може по исков път да установи несъществуването на удостовереното с този нотариален акт право.

7. Защитата на това лице е по исков път, като с постановяването на съдебно решение, което със сила на пресъдено нещо признава правата на третото лице по отношение на посочения в констативния нотариален акт титуляр, издаденият нотариален акт следва да се отмени на основание чл. 537, ал. 2 ГПК.

8. Отмяната на констативния нотариален акт на това основание винаги е последица от постановяването на съдебно решение, с което се признават правата на третото лице.

9. С оглед на това:

! действителният собственик на процесния имот няма друг правен способ за отмяна на конститутивния нотариален акт освен предявяването на иск за собственост, при уважаването на който като последица ще бъде отменен и конститутивният нотариален акт.

Отговор:

Собственикът има правен интерес да предяви иск за собственост срещу лицето, което се е разпоредило със собствения му имот преди завеждане на исковата молба.

По принцип правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост е налице винаги когато ответникът оспорва или смущава правото на собственост на ищеца с фактически или правни действия, като такива правни действия са както искането за издаване на конститутивен нотариален акт за собственост, така и извършването на прехвърлителна сделка с имота.

В последния случай, ако собственикът предяви иск само против приобретателя и по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик, праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

Затова действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост както срещу приобретателя, така и срещу праводателя по сделката, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

Действителният собственик на процесния имот няма друг правен способ за отмяна на конститутивния нотариален акт освен предявяването на иск за собственост, при уважаването на който като последица ще бъде отменен и конститутивният нотариален акт.

20. Определение № 1626/03.04.2025 г. по ч.гр.д. № 237/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от предявяване на иск срещу лице, което се е разпоредило със собствеността преди предявяване на иска]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост спрямо лице, което се е разпоредило със собствеността преди предявяване на иска?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: НД

Мотиви:

1. В практиката на ВКС, обективирана в:

Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 3Б,

Решение № 176/25.10.2016 г. по гр.д. № 721/2016 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 82/28.01.2021 г. по гр.д. № 3894/2019 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 126/10.11.2016 г. по гр.д. № 744/2016 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 5/11.01.2023 г. по гр.д. № 1083/2021 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! е налице правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба.

2. Наличието на правен интерес се обосновава с това, че:

- както когато се снабдява с нотариален акт за собственост по давност,
- така и когато се разпорежда с чуждия имот,

ответникът на практика оспорва правото на собственост на действителния собственик.

3. В този случай ищецът има правен интерес да предяви иска за собственост (положителен или отрицателен):

- както спрямо последния приобретател на имота,
- така и срещу неговия праводател,

независимо че последният се е разпоредил с имота преди подаване на исковата молба.

4. Посочено е, че:

! насочвайки иска:

- както срещу приобретателя,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба.

. . . . . .

21. Решение № 100/15.02.2024 г. по гр.д. № 3743/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на установителен иск за собственост, предявен единствено срещу правоприемника]

Въпрос:

Допустим ли е установителният иск за собственост, когато същият е предявен единствено срещу правоприемника на имота, без по делото да са конституирани неговите праводатели, в полза на които е издаден констативен нотариален акт за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Снежанка Николова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Съгласно приетото в т. 2 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! в съответствие с принципа на диспозитивното начало в гражданския процес, от волята на ищеца зависи да прецени:

- от какъв вид и
- в какъв обем

защита на засегнатото си материално право има нужда при възникналия правен спор.

2. Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК (в частта му по т. 3Б), е постановено с оглед противоречивото произнасяне в съдебната практика при разрешаването на правни спорове в хипотеза, когато един имот е бил предмет на разпоредителна сделка преди предявяване на иск за собственост за него.

Различни становища са застъпвани по въпроса:

- дали ищецът има правен интерес да привлече като ответник само приобретателя по сделката,
- или такъв правен интерес той има и от установяване правото си на собственост срещу праводателя на ответника, който с действията си фактически оспорва правото му.

3. В мотивите си общото събрание на ГК на ВКС изрично подчертава, че:

! правен интерес от търсената защита ще е налице винаги когато:

- ищецът твърди, че е собственик на вещта,
- а ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия.

4. В тази хипотеза, ако:

- собственикът предяви иск само против приобретателя и
- по делото бъде установено, че последният не е придобил

правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик,

праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично.

5. Затова:

! действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя.

6. Последното по никакъв начин не означава, че праводателят и приобретателят са необходими задължителни другари: единствената хипотеза, в която участието на всички другари в процеса е условие за неговата допустимост.

7. Общото предявяване на иска от или срещу всички другари, чието участие в производството е задължително, представлява абсолютна положителна процесуална предпоставка, без наличието на която производството е недопустимо.

8. В Тълкувателно решение № 3/29.06.2017 г. по тълк.д. № 3/2016 г. на ВКС, ОСГК, е прието, че:

! задължителното необходимо другарство е налице:

- както в изрично предвидените в закона случаи,
- така и когато естеството на спора налага това, защото с решението се засягат правата на всички другари, което предполага извършване на преценка с оглед естеството на спора.

9. В настоящия случай:

! предявяването на иска за собственост зависи от волята на ищеца с оглед диспозитивното начало в процеса, като праводателят и приобретателят не са необходими другари като ответници по него.

Отговор:

Действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя.

Предявяването на иска за собственост зависи от волята на ищеца с оглед диспозитивното начало в процеса, като праводателят и приобретателят не са необходими другари като ответници по него.

22. Определение № 653/22.07.2022 г. по гр.д. № 4943/2021 г. на ВКС, III г.о.

[Иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило с имота]

Въпрос:

Необходими другари ответници ли са продавачът и купувачът по установителен иск за собственост на недвижим имот, предявен от трето лице на основание чл. 124 ГПК, когато продаденият имот или част от него са чужди?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Геновева Николаева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Този правен въпрос има обуславящо значение спрямо изхода на спора по чл. 190, ал. 2 ЗЗД, доколкото е от значение за определяне на началния момент на течение на погасителната давност с оглед своевременно направеното в тази връзка възражение на ответниците.

Тъй като ищецът купувач, участвал на страната на ответниците в производството по иска по чл. 97 ГПК (отм.):

- е получил съобщение за първоинстанционното решение на 17.07.2008 г. и
- понеже не го е обжалвал, макар да е участвал във въззивното и касационното производство по делото,

в случай че не притежава качеството „необходим другар" спрямо останалите ответници, продавачи по продажбата, спрямо него решението по съдебното отстраняване би влязло в сила по-рано, отколкото спрямо продавачите и процесните вземания биха били погасени по давност.

2. Горепосоченият правен въпрос е намерил разрешение в

практиката на ВКС, обективирана в Решение № 134/03.02.2020 г. по гр.д. № 296/2019 г. на ВКС, II г.о., според което:

! при предявени искове за собственост на конкретен недвижим имот, когато искът е заявен от повече от едно лице или срещу повече от едно лице:

- е налице хипотеза на необходимо другарство по смисъла на чл. 216, ал. 2 ГПК,
- но само и доколкото естеството на спорното правоотношение налага решението на съда да бъде еднакво по отношение на всеки един от тях.

3. При условията на пасивна легитимация на страната на ответника в хипотезата, разгледана в Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 3Б:

! при предявен иск срещу повече от едно лице, когато единият от ответниците се е разпоредил със спорния недвижим имот в полза на останалите ответници, искът срещу лицето, което се е разпоредило с имота, е предявен при наличието на правен интерес, доколкото с извършеното разпореждане е нарушено правото на собственост на ищеца.

В тези хипотези правният интерес е обусловен и от необходимостта позитивното решение в полза на ищеца да е еднакво по отношение на всички ответници прехвърлител и приобретател.

4. Насочвайки иска:

- както срещу приобретателя на вещта,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение на всички ответници, които са засегнали правото му на собственост.

Това налага извода, че по установителния иск за собственост ответниците имат качеството на необходими другари.

Отговор:

Насочвайки иска както срещу приобретателя на вещта, така и срещу праводателя му, ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще форми-

ра сила на пресъдено нещо по отношение на всички ответници, които са засегнали правото му на собственост.

Това налага извода, че по установителния иск за собственост ответниците имат качеството на необходими другари.

. . . . . .

23. Решение № 82/28.01.2021 г. по гр.д. № 3894/2019 г. на ВКС, II г.о.

[Установителен иск срещу лице, разпоредило се със собствеността]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост спрямо ответник, разпоредил се със собствеността в полза на трето лице след вписване на исковата молба?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Снежанка Николова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса е налице противоречие със задължителна съдебна практика, формирана с:

Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК,

Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 3Б,

Решение № 405/20.12.2011 г. по гр.д. № 6/2011 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 1/05.03.2015 г. по гр.д. № 5078/2014 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 501/27.07.2010 г. по гр.д. № 160/2009 г. на ВКС, I г.о.

2. Както е прието в теорията и в съдебната практика:

! правният интерес представлява абсолютна положителна процесуална предпоставка за допустимостта на установителните искове за собственост като самостоятелна форма на защита.

3. В т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, е посочено, че този правен интерес се преценява конкретно с оглед естеството и съдържанието на възникналия между страните правен спор.

Такъв интерес ще е налице винаги когато:

- ищецът твърди, че е собственик на вещта, а
- ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия.

4. Извършването на прехвърлителна сделка от несобственик е именно такова действие, тъй като с него в най-сериозна степен се застрашава правото на собственост.

5. Освен това възможността да се предяви установителен иск от съсобственик следва да се признае на още по-силно основание, тъй като с него ищецът цели да установи правата си спрямо останалите съсобственици, с което:

- ще прекъсне придобивната давност и
- ще започне да владее чрез тях имота, като освен това може да търси обезщетение за ползването на своята част от имота, без да има интерес лично да го ползва.

6. Наличието на правен спор между страните обуславя възможността на всяка от тях да защити своето право, което според нея е накърнено от него, при съответната избрана форма за тази защита.

7. Същото становище относно упражняване правото на иск при наличието на правен спор е възприето и в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, мотивите на т. 1, както и относно проявлението на диспозитивното начало в гражданския процес: участникът в правен спор сам определя кога, доколко и какъв обем защита да търси.

Правният интерес от решаване на възникнал спор винаги произтича от конкретните обстоятелства, в които спорът се изразява и чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

8. Поради това и позоваването на въззивния съд на разясне-

нията в цитираното тълкувателно решение не може да обоснове извод за липсата на правен интерес от установителния иск срещу ответник, разпоредил се със спорното право:

- в хода на производството по него, и то
- след вписване на исковата молба.

9. С оглед разпореденото в чл. 226 ГПК относно разпростиране на силата на пресъдено нещо на постановеното решение и спрямо приобретателя на спорното право, не може да се възприеме извод за задължително предявяване на иска за собственост срещу всички, които се легитимират като собственици.

10. В т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, се приe, че:

! е налице правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот и преди завеждане на исковата молба.

Наличието на правен интерес се обосновава с това, че:

- както когато се снабдява с нотариален акт за собственост по давност,
- така и когато се разпорежда с чуждия имот,

ответникът на практика оспорва правото на собственост на действителния собственик.

11. В този случай ищецът има правен интерес да предяви иска за собственост (положителен или отрицателен):

- както спрямо последния приобретател на имота,
- така и срещу неговия праводател,

независимо че последният се е разпоредил с имота преди подаване на исковата молба.

12. На още по-силно основание същите съображения са относими и при разпореждане със спорния имот след вписване на исковата молба от ответника.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяването на установителен иск срещу ответник, разпоредил се със спорното право в хода на производството по него, и то след вписване на исковата молба.

24. Решение № 82/10.12.2020 г. по гр.д. № 4141/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес при положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск за собственост спрямо лице, което се е разпоредило със собствения на ищеца имот, и спрямо приобретателя по тази сделка?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: МА

Мотиви:

1. Съгласно приетото в т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! собственикът има правен интерес да предяви иск за собственост срещу лицето, което се е разпоредило със собствения му имот преди завеждане на исковата молба.

2. По принцип:

! правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост е налице винаги когато ответникът оспорва или смущава правото на собственост на ищеца с фактически или правни действия.

3. Такива правни действия са:

- както искането за издаване на констативен нотариален акт за собственост,
- така и извършването на прехвърлителна сделка с имота.

4. В последния случай, ако:

- собственикът предяви иск само против приобретателя и
- по делото бъде установено, че последният не е придобил

правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик,

праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

5. Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично.

6. Затова действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост:

- както срещу приобретателя,
- така и срещу праводателя по сделката, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

Отговор:

Правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост е налице винаги когато ответникът оспорва или смущава правото на собственост на ищеца с фактически или правни действия.

Действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост както срещу приобретателя, така и срещу праводателя по сделката, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

25. Определение № 261/06.06.2016 г. по ч.гр.д. № 683/2016 г. на ВКС, IV г.о.

[Правен интерес от предявяване на положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск за собственост на недвижим

имот срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди предявяване на иска?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Зоя Атанасова
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. Съгласно трайно установената практика на ВКС, както и т. 3, б. „б“ от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! налице е правен интерес от предявяване на иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба.

2. Според разясненията в т. 3, б. „б“ от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! установителният иск за собственост на недвижим имот на основание чл. 124, ал. 1 ГПК е допустим само при наличието на правен интерес от търсената с този иск защита, а именно, когато:

- ищецът твърди, че е собственик на вещта,
- а ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия.

3. Подаването на молба за издаване и издаването в полза на ответника на констативен нотариален акт за собственост на основание чл. 587, ал. 1 ГПК или чл. 587, ал. 2 ГПК (въз основа на писмени документи или по обстоятелствена проверка) е такова действие, тъй като с издаването на констативния нотариален акт:

- се създава несигурност за правото на собственост на действителния собственик на имота и
- се нарушава неговото право пълноценно да упражнява правомощията си на собственик, предвид възможността лицето, посочено в нотариалния акт за собственост, да се разпореди с имота.

4. Такова действие е и извършването на прехвърлителна сделка от несобственик (разпореждането с чужда вещ), тъй като с това правно действие несобственикът в най-сериозна степен оспорва и отрича правото на собственост на действителния собственик, като конкретно отрича правомощието му да се разпорежда със собствената му вещ.

5. В последната хипотеза, ако собственикът предяви иск само против приобретателя и по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик, праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично.

6. Поради това:

! действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

Насочвайки иска:

- както срещу приобретателя на вещта,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

Отговор:

Действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост чрез положителен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК и срещу праводателя, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

Насочвайки иска както срещу приобретателя на вещта, така и срещу праводателя му, ищецът ще си осигури максимална

по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

26. Определение № 83/04.04.2016 г. по ч.гр.д. № 1094/2015 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от иск за собственост срещу прехвърлителя на чужда вещ]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от водене на установителен иск за собственост срещу лицето, което вече е прехвърлило правата си с договор, при положение че по същото дело вещно-прехвърлителното действие на договора е отречено поради това, че е прехвърлен чужд имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Златка Русева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Касационно обжалване е допуснато по следните въпроси:

• за наличието на правен интерес от водене на установителен иск за собственост срещу лицето, което вече е прехвърлило правата си с договор, при положение че по същото дело вещно-прехвърлителното действие на договора е отречено поради това, че е прехвърлен чужд имот, и

• представлява ли разпореждането с вещ, извършено от несобственик, оспорване правото на действителния собственик и такова действие, с което се засяга правото на собственост на действителния собственик.

2. Допустимостта на установителните искове за собственост като самостоятелна форма на защита е обусловена от наличието на правен интерес.

Този правен интерес се преценява конкретно с оглед:

- естеството и
- съдържанието

на възникналия между страните правен спор.

3. Такъв интерес ще е налице винаги когато:

- ищецът твърди, че е собственик на вещта,
- а ответникът оспорва или смущава правото му на собственост с фактически или правни действия.

4. Такова действие е и извършването на прехвърлителна сделка от несобственик (разпореждането с чужда вещ), тъй като с това правно действие несобственикът в най-сериозна степен оспорва и отрича правото на собственост на действителния собственик, като конкретно отрича правомощието му да се разпорежда със собствената му вещ.

В тази хипотеза, ако:

- собственикът предяви иск само против приобретателя и
- по делото бъде установено, че последният не е придобил правото на собственост на деривативно основание, защото праводателят му не е бил собственик,

праводателят няма да е обвързан от постановеното решение, тъй като не е бил страна по делото.

Това ще наложи воденето на нов процес отделно срещу него, което би било процесуално неикономично.

5. Затова:

! действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

6. Насочвайки иска:

- както срещу приобретателя на вещта,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по

отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

В този смисъл е и т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК.

Отговор:

Действителният собственик има правен интерес да установи правото си на собственост и срещу праводателя, който чрез правните си действия (изявена воля за прехвърляне на несобствения имот) фактически е оспорил правото на собственост на действителния собственик.

Насочвайки иска както срещу приобретателя на вещта, така и срещу праводателя му, ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

1.2. Правни последици

1.2.1. Подобренията

27. Решение № 50082/19.01.2024 г. по гр.д. № 3502/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Ефект на иска за собственост, подобрения, прекъсване и отказ от придобивна давност]

Въпрос:

Какъв е ефектът на предявения иск за собственост върху поземления имот по отношение на владението на построената в него сграда ?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)

Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Поставени са следните въпроси:

• с предявяване на иск за собственост относно поземления имот трансформира ли се в недобросъвестно владението върху сградата в имота, построена без уредено право на строеж;

• държане или владение представлява фактическата власт върху сграда, за която се води иск по чл. 72 ЗС за заплащане на изграждането ѝ като подобрение, след успешно приключил спор за ревандикация на поземления имот.

2. Несъмнено е, че:

! с предявяване на иск за собственост отпада добросъвестността на владелеца по отношение на облигационните вземания по чл. 71 ЗС, чл. 72 ЗС, чл. 73 ЗС, чл. 74 ЗС, като конкретният момент на отпадане на добросъвестността е моментът на узнаване на чуждите претенции.

Горното е съобразно:

Решение № 131/10.07.2013 г. по гр.д. № 913/2012 г. на ВКС, I г.о.
Решение № 35/25.02.2013 г. по гр.д. № 669/2012 г. на ВКС, II г.о.
Решение № 134/27.07.2015 г. по гр.д. № 6161/2014 г. на ВКС, III г.о.
Решение № 141/30.11.2015 г. по гр.д. № 2944/2015 г. на ВКС, II г.о.

3. При спор за собственост, с предявяването на иска:

• отпада не само добросъвестността,

• а се прекъсва владението (този резултат не настъпва, ако искът бъде отхвърлен).

4. Заведеният иск за собственост за поземлен имот обаче не се отразява на владението върху построената в имота сграда, която не е предмет на спора.

Поради това, фактическата власт върху сградата и нейното основание остават незасегнати от силата на пресъдено нещо на решението.

Отговор:

С предявяване на иск за собственост отпада добросъвестността на владелеца по отношение на облигационните вземания по чл. 71 ЗС, чл. 72 ЗС, чл. 73 ЗС, чл. 74 ЗС, като конкретният момент на отпадане на добросъвестността е моментът на узнаване на чуждите претенции.

При спор за собственост, с предявяването на иска отпада не само добросъвестността, а се прекъсва владението (този резултат не настъпва, ако искът бъде отхвърлен).

Заведеният иск за собственост за поземлен имот обаче не се отразява на владението върху построената в имота сграда, която не е предмет на спора. Поради това, фактическата власт върху сградата и нейното основание остават незасегнати от силата на пресъдено нещо на решението.

1.2.2. Евикция

28. Определение № 50180/29.03.2023 г. по гр.д. № 1624/2022 г. на ВКС, IV г.о.

[Евикция при предявен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Обхваща ли втората хипотеза по чл. 188 ЗЗД случая, когато правата на третото лице са предявени само чрез положителен установителен иск за собственост, без искане за отстраняване на купувача, по който все още не е постановено решение?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Василка Илиева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса е налице трайна практика на ВКС, съгласно която:

! при съдебна евикция: реална или евентуална, е налице пълно неизпълнение или неточно изпълнение на задължението да се прехвърли правото на собственост, което дава право на добросъвестния купувач да развали договора.

2. Добросъвестността предполага, че по време на сключването на договора купувачът не е знаел, че вещта:

- принадлежи изцяло (отчасти) на трето лице или
- е обременена с ограничени вещни права на трето лице.

Добросъвестността на купувача е елемент от фактическия състав на правото му да развали договора и има правно значение за обхвата на отговорността на продавача за вреди.

3. Продавачът отговаря по чл. 188 ЗЗД винаги когато трето лице има права върху продадената вещ.

Без значение е:

- дали купувачът вече е отстранен от вещта, която е купил въз основа на съдебно решение по иск на трето лице (осъществена евикция),
- или правата на третото лице са предявени по съдебен ред или предстоят да бъдат предявени и противопоставени на купувача (евентуална евикция).

4. Като е достигнал до правен извод, че:

- без значение е обстоятелството, дали купувачите са отстранени от имота с влязъл в сила акт,
- а е достатъчно, че третото лице е предявило правата си чрез иск, т.е. вещта все още не е отнета, но съществува реална заплаха от това,

въззвният съд е постановил решението си изцяло в съответствие с посочената практика.

Наличието на задължителна практика, която според настоящия състав не се нуждае от осъвременяване, изключва поддържаното от касаторите специално основание по чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК.

Отговор:

Продавачът отговаря по чл. 188 ЗЗД винаги когато трето лице има права върху продадената вещ.

Без значение е дали купувачът вече е отстранен от вещта, която е купил въз основа на съдебно решение по иск на трето лице (осъществена евикция), или правата на третото лице са предявени по съдебен ред или предстоят да бъдат предявени и противопоставени на купувача (евентуална евикция).

1.3. Доказване

29. Определение № 5475/27.11.2025 г. по гр.д. № 2989/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Доказване на придобивен способ при положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Как се прилага презумпцията за владение по чл. 69 ЗС, включително с оглед придобиването по давност?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Според трайно установената практика на ВКС:

! при предявен положителен установителен иск за признаване право на собственост, в тежест на ищеца е да докаже по пътя на пълното главно доказване осъществяването на поддържания в обстоятелствената част на исковата молба придобивен способ.

2. Действително в практиката си ВКС приема, че:

! в хипотеза, при която се завладява чужд имот, не се изисква наличие на уведомяване на собственика за намерението за своене на имота, а единствено упражняваното владение да е:

- постоянно,
- непрекъснато, явно (не по скрит начин, така че да може да бъде узнато от собственика) и
- спокойно.

3. Приема се, че:

! когато фактическата власт върху изцяло чужд имот е придобита при липса на основание (т.нар. завладяване), то според презумпцията на чл. 69 ЗС се предполага, че упражняващият фактическата власт:

- държи вещта за себе си, т.е.
- има качеството на владелец.

4. За придобиването на имота по давност в този случай не е необходимо да бъде демонстрирана промяна в намерението за своене спрямо собственика.

Това е така, защото в този случай, от момента на установяване на фактическата власт тя има характер на владение, съгласно чл. 69 ЗС, а не на държане.

5. Но наред с това се приема, че:

! презумпцията по чл. 69 ЗС е приложима само когато:

- по естеството си фактическата власт върху имота представлява владение още от момента на установяването ѝ и
- ползва владелеца дори в отношенията му със собственика.

6. В тежест на защитаващия се срещу тези твърдения е да установи наличие на основание за упражняване на фактическата власт, т.е. че вещта е държана за другиго.

7. Само ако се установи наличието на такова основание, упражняващото фактическата власт лице ще следва да доказва по категоричен начин чрез пълно и пряко доказване, че:

- е упражнявало фактическата власт за себе си,
- противопоставяйки на собственика на вещта това свое намерение, т.е. че е налице владение.

8. В противен случай установената в чл. 69 ЗС презумпция го ползва.

Тогава, щом е доказан фактът на осъществяване на фактическа власт върху имота, то за осъществил се следва да се приеме и предполагаемият се факт на наличие на намерение същият да се държи като свой.

9. Горното е съобразно:

Решение № 2/11.04.2019 г. по гр.д. № 1117/2018 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 31/08.02.2016 г. по гр.д. № 4539/2015 г. на ВКС, I г.о..

Решение № 262/29.11.2011 г. по гр.д. № 342/2011 г. на ВКС, II г.о.

10. Съображения в същия смисъл са изложени и в посоченото в Решение № 91/02.07.2010 г. по т.д. № 713/2009 г. на ВКС, II т.о.

11. В това решение е прието, че:

- презумпцията относно субективния елемент на владението, установена в чл. 69 ЗС, т.е. намерението за своене на вещта (animus), е въведена в полза на владелеца и
- в случай на отричане на владелческото му качество тежестта за оборването ѝ пада върху лицето, което оспорва осъщественото владение.

12. На следващо място, в Решение № 262/29.11.2011 г. по гр.д. № 342/2011 г. на ВКС, II г.о., е прието следното:

! когато фактическата власт върху изцяло чужд имот е придобита при липса на правно основание (т.нар. завладяване), то според презумпцията на чл. 69 ЗС се предполага, че упражняващият фактическата власт:

- държи вещта за себе си, т.е.
- има качеството на владелец.

В този случай за придобиване на имота по давност не е необходимо да бъде демонстрирана промяна в намерението за своене спрямо собственика.

Отговор:

Когато се завладява чужд имот, не се изисква наличие на уведомяване на собственика за намерението за своене на имота, а единствено упражняваното владение да е постоянно, непрекъснато, явно (не по скрит начин, така че да може да бъде узнато от собственика) и спокойно.

Тогава, според презумпцията на чл. 69 ЗС, се предполага, че упражняващият фактическата власт държи вещта за себе си, т. е. има качеството на владелец.

За придобиването на имота по давност в този случай не е необходимо да бъде демонстрирана промяна в намерението за своене спрямо собственика.

Презумпцията по чл. 69 ЗС е приложима само когато по естеството си фактическата власт върху имота представлява владение още от момента на установяването ѝ и ползва владелеца дори в отношенията му със собственика.

В тежест на защитаващия се срещу тези твърдения е да установи наличие на основание за упражняване на фактическата власт, т.е. че вещта е държана за другиго. Само ако се установи наличието на такова основание, упражняващото фактическата власт лице ще следва да доказва по категоричен начин чрез пълно и пряко доказване, че е упражнявало фактическата власт за себе си, противопоставяйки на собственика на вещта това свое намерение, т.е. че е налице владение.

В противен случай установената в чл. 69 ЗС презумпция го ползва.

30. Решение № 181/17.12.2019 г. по гр.д. № 66/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Доказателствена тежест при положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Чия е доказателствената тежест за доказване правото на собственост по предявен положителен установителен иск за собственост (или ревандикационен иск) в случаите, в които ищецът се легитимира с констативен нотариален акт по давност по чл. 587 ГПК, а ответниците – с акт за общинска или държавна собственост и договор за придобиване на собствеността от общината или държавата?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)

Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Констативният нотариален акт за собственост по чл. 587 ГПК има легитимиращо за правото на собственост действие по отношение на извършеното в него нотариално удостоверяване на правото на собственост.

Поради това, при оспорване на такъв нотариален акт в тежест на оспорващата страна е да докаже оспорването си.

В този смисъл е приетото в Тълкувателно решение № 11/21.03.2013 г. по тълк.д. № 11/2012 г. на ВКС, ОСГК.

2. От своя страна:

! актовете за държавна и за общинска собственост са официални документи, съставени от длъжностно лице по ред и форма, определени в закон (чл. 5, ал. 2 ЗДС и чл. 5, ал. 2 ЗОС).

Те обаче съгласно чл. 5, ал. 3 ЗДС и чл. 5, ал. 3 ЗОС:

- само констатират правото на собственост на държавата или общината и
- нямат правопораждащо действие за правото на собственост,

както няма правопораждащо действие и констативният нотариален акт за собственост по чл. 587 ГПК.

3. За да се ползват съгласно чл. 179, ал. 1 ГПК, като официални документи, с обвързваща съда материална доказателствена сила относно удостовереното право на собственост, актовете за държавна и за общинска собственост следва да съдържат:

- не само описание на имота и местонахождението му,
- но и посочване на фактическото и правно основание, по силата на което имотът е придобит от държавата или от общината.

В този смисъл е и практиката на ВКС, например:

Решение № 87/01.08.2018 г. по гр.д. № 2714/2017 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 81/24.07.2018 г. по гр.д. № 4029/2017 г. на ВКС, II г.о., и др.

4. Актове за държавна или общинска собственост, които съдържат описание на фактическото и правно основание за придо-

биване на собствеността, се ползват с обвързваща материална доказателствена сила относно удостовереното в тях право на собственост на държавата или на общината.

Обратното – несъдържащите описание на фактическото и правно основание за придобиване на собствеността актове за държавна или общинска собствености нямат такава материална доказателствена сила.

5. Поради това,

! когато:

• едната страна по иск за собственост се легитимира с констативен нотариален акт по чл. 587 ГПК, а

• другата страна се легитимира с акт за държавна или общинска собственост, който се ползва с материална доказателствена сила,

в тежест на всяка от страните е да докаже своето право на собственост.

6. Обратното:

! когато:

• едната страна по иск за собственост се легитимира с констативен нотариален акт по чл. 587 ГПК, а

• другата се легитимира с акт за държавна или общинска собственост, който не се ползва с материална доказателствена сила (поради липса на някои от горепосочените реквизити на акта),

в тежест на страната, която оспорва констативния нотариален акт и се позовава на акт за държавна или общинска собственост, който няма материална доказателствена сила, е да докаже правото си на собственост върху спорния имот.

Отговор:

Актове за държавна или общинска собственост, които съдържат описание на фактическото и правно основание за придобиване на собствеността, се ползват с обвързваща материална доказателствена сила относно удостовереното в тях право на собственост на държавата или на общината. Когато едната страна по иск за собственост се легитимира с констативен нотариален акт по чл. 587 ГПК, а другата – с акт за държавна или общинска собственост, който се ползва с материална дока-

зателствена сила, в тежест на всяка от страните е да докаже своето право на собственост.

. . . . . .

31. Решение № 107/06.01.2017 г. по гр.д. № 2173/2016 г. на ВКС, II г.о.

[Спор за собственост между държава и община относно имот, който е нямал друг собственик]

Въпрос:

Как се разпределя тежестта на доказване на отрицателния факт в хипотезите при спор за собственост, основаващ се на отменения чл. 6 ЗС, че не е имало друг собственик, когато ответникът има съставен Акт за частна общинска собственост и не би могъл да актува тази спорна част като частна общинска собственост, ако преди 1991 г. същата не е била държавна собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Емануела Балевска
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. По въпроса са постановени следните съдебни решения:

Решение № 541/06.07.2010 г. по гр.д. № 661/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 321/14.10.2011 г. по гр.д. № 1167/2010 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 8/11.02.2014 г. по гр.д. № 4244/2013 г. на ВКС, I г.о.

С посочената задължителна съдебна практика се приема, че съгласно чл. 6 ЗС (първоначална редакция) държавна собственост са недвижимите имоти, които:

- държавата придобива по силата на закон или
- когато същите нямат друг собственик.

2. Първата хипотеза обхваща случаите, когато по силата на законоустановен фактически състав собственикът на недвижим имот загубва правото си на собственост и то преминава към държавата:

- отчуждаване;
- експроприация;
- одържавяване;
- регулация и др.

3. Втората хипотеза обхваща така наречените безстопанствени имоти: когато в базата данни за териториалното устройство на територията на Република България, съгласно изискванията на някой от законите: Закона за собствеността, Закона за устройство на територията, Закона за кадастъра и имотния регистър, няма данни за носителя на правото на собственост за конкретен поземлен имот.

В практиката на ВКС няма отклонения от разбирането, че:

! актовете за държавна и общинска собственост нямат правопораждащо действие, а само констатират правото на собственост, придобито по силата на някой от визираните в чл. 77 ЗС способи.

В този аспект съставянето или несъставянето на акт за държавна или общинска собственост не може да обуслови пряко извод за принадлежността или липсата на такава по отношение на конкретен недвижим имот в патримониума на държавата, респективно на конкретна община.

4. Когато в акт за държавна или за общинска собственост като правно основание за придобитото право на собственост на държавата е посочен чл. 6 ЗС, то доказването на това придобивно основание става чрез изследване на данните, които се съдържат в различните карти, планове, регистри и друга първична документация, касаещи собствеността на имота.

Констатацията дали един имот е безстопанствен, се гради на база липсата на данни за собственика на имота към конкретен момент на влизане в сила на устройствения план, а

! тежестта на доказване в тези хипотези, когато се касае до установяване, че имотът не е имал друг собственик, е на държавата или общината.

5. Със Закона за държавната и Закона за общинската собственост основанията за придобиване правото на собственост от държавата и общините се прецизираха, като за някои от придобивните способи, съставляващи фактически състав, се изисква и посочване на фактите, на които почива възникване на правото на собственост или друго вещно право.

Съгласно чл. 5, ал. 2 ЗДС и чл. 5, ал. 2 ЗОС актовете за държавна или общинска собственост се ползват с доказателствена сила, която при оспорване следва да бъде опровергана, тъй като сами по себе си те не създават права. Съгласно чл. 5, ал. 1 ЗОС, общината удостоверява възникването, изменението и погасяването на правото на собственост с акта за общинска собственост.

6. В спора за собственост между държавата и общината относно придобито право на собственост по отношение на недвижим имот, който няма друг собственик, съпоставката следва да се извърши между вече цитираната разпоредба на чл. 6 ЗС (първоначална редакция) и чл. 2, ал. 2, т. 5 ЗОС (първоначална редакция), съгласно която стават общинска собственост недвижимите имоти на територията на общината, чийто собственик не може да бъде установен.

В този спор, в тежест на всяка една от страните (държава и община) е да установи, че към момента на издаване на акта за държавна и общинска собственост, описаният в акта недвижим имот не е принадлежал на друг собственик, респективно такъв не е установен, тъй като всяка от страните е отразила в акта си, че правото произтича от този отрицателен факт.

Господстващата теза, че отрицателните факти не подлежат на доказване, поради което страната, която се ползва от отрицателния факт, няма тежестта на доказване, в случая не може да бъде приета за безусловна.

Това е така, защото и двете страни (държава и община) твърдят, че правото им на собственост по отношение на един и същ имот произтича от „наличието" на един и същ отрицателен факт: липсата на собственик. Този факт би могъл да се установи, доколкото страните спорят по него, поради което всяка една от страните носи тежестта на доказване на отразения от нея в акта за собственост факт.

Отговор:

В тежест на всяка една от страните (държава и община) е да установи, че към момента на издаване на акта за държавна и общинска собственост описаният в акта недвижим имот не е принадлежал на друг собственик, респективно такъв не е установен, тъй като всяка от страните е отразила в акта си, че правото произтича от този отрицателен факт.

32. Решение № 41/11.02.2011 г. по гр.д. № 1401/2009 г. на ВКС, II г.о.

[Установителен иск за собственост срещу държавата и общината]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост срещу държавата и общината при извършено отбелязване за актуване на имота като държавен, с оглед доказателствената сила на съставения по предвидения в закона ред акт за държавна собственост, и дали това отбелязване сочи на наличие на оспорване правата на предявилото иска лице?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2 (2007)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Решение № 1064/09.12.2008 г. по гр.д. № 3696/2007 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! актът за държавна собственост има обвързваща доказателствена сила на официален документ.

2. В Решение № 736/17.07.2007 г. по гр.д. № 1080/2006 г. на ВКС, II г.о., пък е прието, че:

! доколкото по правната си същност актът за държавна собственост е официален свидетелстващ документ с обвързваща материална доказателствена сила, на основание чл. 143, ал. 1 ГПК (отм.) отразените в акта факти следва да се смятат за установени.

3. Сезираният състав на ВКС приема за правилно становището, изразено в посочените решения досежно обстоятелството, че отразените в акта за държавна собственост констатации следва да бъдат зачитани при разрешаване на спор с държавата, като съображенията за това са следните.

4. Отбелязването в съставен по предвидения в закона ред акт за държавна собственост, че идеална част от имот е одържавена от едно лице:

- сочи, че държавата счита себе си за собственик на тази идеална част от имота, което по естеството си
- представлява оспорване правата на лицето, от което в акта е посочено, че имотът е отчужден, както и на неговите наследници.

5. Това пък обуславя наличие на правен интерес от предявяване на иск за установяване принадлежността на правото на собственост, включително и в случаите, когато:

- отделен акт за държавна собственост за този имот не е бил съставен,
- а отбелязването е извършено в акт за държавна собственост, съставен за другата идеална част от имота.

6. Това е така, тъй като всички отбелязвания в актовете за държавна собственост съгласно чл. 143, ал. 1 ГПК (отм.):

- се ползват с обвързваща материална доказателствена сила и до тяхното оборване фактите, за които се отнасят тези отбелязвания,
- следва да се смятат за установени.

7. Лицето, от което в акта е посочено, че е отчуждена съответната идеална част от имота, може да опровергае истинността на отбелязванията само по исков ред.

Отговор:

Отразените в акта за държавна собственост констатации следва да бъдат зачитани при разрешаване на спор с държавата.

1.4. Произнасяне

1.4.1. Основания

33. Определение № 3253/23.06.2025 г. по ч.гр.д. № 2069/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Обусловеност между два спора при различни придобивни основания]

Въпрос:

Налице ли е връзка на обусловеност по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК между два спора за собственост относно един и същ недвижим имот между едни и същи страни, ако в двете производства правото на собственост е основано на различни придобивни основания?

Вид производство: чл. 274, ал. 2 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ПС

Мотиви:

1. Основанието за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК е налице, когато има висящ процес относно друг спор:

- който е преюдициален и
- по който със сила на пресъдено нещо ще бъдат признати или отречени права или факти, релевантни за субективното право по спряното производство.

2. Горното предпоставя, че:

! силата на пресъдено нещо на решението по преюдициалното дело ще обвърже страните по обусловеното дело, независимо дали искът бъде уважен, или отхвърлен.

Съществува връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела.

3. В изложения смисъл са мотивите на следните тълкувателни актове:

Тълкувателно решение № 2/19.11.2014 г. по тълк.д. № 2/2014 г. на ВКС, ОСГТК,

Тълкувателно решение № 8/07.05.2014 г. по тълк.д. № 8/2013 г. на ВКС, ОСГТК.

4. В тълкувателните мотиви по т. 5 на Тълкувателно решение № 7/31.07.2017 г. по тълк.д. № 7/2014 г. на ВКС, ОСГТК:

! посочената зависимост е обяснена и със съотношението между различните спорни предмети на двете дела, при което разрешаването на спора по обусловения иск е предоставено от установителното действие на силата на пресъдено нещо на решението по преюдициалното правоотношение.

5. В случай на предявени насрещни искове за собственост:

- за един и същи имот,
- между едни и същи страни,

при различни придобивни основания, осъществени последователно във времето, второто от които е давност, връзка на обусловеност между двете производства липсва.

6. Предмет на установяване във всяко едно от производствата са предпоставките на съответното придобивно основание.

Формираната сила на пресъдено нещо е за право на собственост, придобито на предявеното основание.

7. Когато:

- в едно производство се поддържа, че правото на собственост е придобито въз основа на сделка (договор за продажба срещу издръжка и гледане в случая), а
- в другото производство се твърди, че насрещната страна е придобила имота по давност,

то липсва връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела, което да е основание за спиране на едното от тях като обусловено от изхода по другото.

В този смисъл е и Определение № 1550/01.04.2024 г. по ч.гр.д. № 412/2024 г. на ВКС, II г.о., което се споделя изцяло от настоящия състав.

Отговор:

Когато в едно производство се поддържа, че правото на собственост е придобито въз основа на сделка (договор за продажба срещу издръжка и гледане в случая), а в другото производство се твърди, че насрещната страна е придобила имота по давност, то липсва връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела, което да е основание за спиране на едното от тях като обусловено от изхода по другото.

. . . . . .

34. Определение № 2831/03.06.2025 г. по гр.д. № 2773/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Позоваване на придобивен способ като изискване за редовност на иска за защита правото на собственост]

Въпрос:

Изискване за редовност на исковата молба ли е позоваването на конкретен придобивен способ по исковете за защита на правото на собственост и в случаите при позоваване на наследствено правоприемство следва ли наследникът да посочи конкретен придобивен способ, чрез който неговият наследодател е придобил правото, предмет на спора?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: СД

Мотиви:

1. По исковете за защита на правото на собственост позоваването на конкретен придобивен способ е изискване за редовност на исковата молба, защото изясняването на придобивното основание е от значение:

- за изясняване на предмета на делото, както и
- за възможността ответниците да изложат своите насрещни твърдения и възражения.

2. Съгласно чл. 77 ЗС:

! правото на собственост се придобива:

- чрез правна сделка,
- по давност или
- по други начини, определени в закона.

3. Наследяването не е предвидено в закон като самостоятелен способ за придобиване на вещни права.

Ето защо:

! при позоваване на наследственото правоприемство наследникът следва да посочи конкретен придобивен способ, чрез който неговият наследодател е придобил правото, предмет на спора.

4. В този смисъл са:

Решение № 51/27.04.2016 г. по гр.д. № 4968/2015 г. на ВКС, I г.о., и
Решение № 13/30.01.2019 г. по гр.д. № 2081/2018 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

По исковете за защита на правото на собственост позоваването на конкретен придобивен способ е изискване за редовност на исковата молба, защото изясняването на придобивното основание е от значение за изясняване на предмета на делото, както и за възможността ответниците да изложат своите насрещни твърдения и възражения.

Наследяването не е предвидено в закон като самостоятелен способ за придобиване на вещни права.

При позоваване на наследственото правоприемство наследникът следва да посочи конкретен придобивен способ, чрез който неговият наследодател е придобил правото, предмет на спора.

35. Решение № 421/27.06.2024 г. по гр.д. № 3890/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Произнасяне на съда по иска за признаване на собственост по непредявено основание]

Въпрос:

Ако е заявено от ищеца като придобивно основание само давностно владение, а съдът установи, че ищецът вече е придобил правото на собственост на деривативно основание, то основателен ли е искът за собственост, основан на давностно владение?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Соня Найденова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В практиката на ВКС трайно и непротиворечиво се приема, че:

! съдебното решение е недопустимо, когато е постановено по непредявен иск: когато съдът:

- не е разгледал релевантните за спора обстоятелства така, както са заявени от страните,
- а в противоречие с диспозитивното начало е основал решението си върху други, незаявени по надлежния ред факти.

2. Съдът е длъжен да даде защита на субективното право само в онези рамки и по онзи начин, който е поискан от ищеца, като:

! диспозитивното начало в процеса изисква от съда да не излиза извън рамките на търсената защита, доколкото и ответникът изгражда защитата си с оглед заявените в исковата молба обстоятелства и факти, съдът не би могъл по своя преценка да ги променя.

3. Когато съдът:

- е излязъл извън спорния предмет, като е присъдил нещо различно в сравнение с искането от ищеца, респективно когато съдът, в нарушение на принципа на диспозитивното начало,
- се е произнесъл по предмет, за който не е бил сезиран,

тогава решението му е недопустимо като произнесено по непредявен иск.

4. В този смисъл са:

Решение № 306/29.06.2011 г. по гр.д. № 961/2010 г. на ВКС, I г.о.,
Решение № 94/09.05.2014 г. по гр.д. № 5666/2013 г. на ВКС, III г.о.,
Решение № 128/22.02.2016 г. по гр.д. № 931/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 138/22.02.2016 г. по гр.д. № 2722/2015 г. на ВКС, II г.о.

5. Вещното право на собственост може да бъде придобито само на едно придобивно основание, поради което:

! при едновременно позоваване на:

- деривативно (чрез частно или универсално правоприемство) и
- оригинерно (напр. давност) придобивно основание,

това може да стане само при условията на евентуалност, като деривативното основание е главно, а оригинерното: евентуално, независимо как ищецът ги е предявил.

Така например виж Решение № 102/27.11.2020 г. по гр.д. № 819/2020 г. на ВКС, II г.о.

6. Спорният предмет обхваща:

- само заявеното от предявилото иска лице основание за придобиване на спорното право,
- но не и всяко друго правно основание, на което същото право би могло да бъде придобито.

Поради това:

! съдът не може да признае съществуването на спорното право на основание, различно от въведеното в спорния предмет с исковата молба, дори да установи, че такова основание действително съществува.

7. Ако:

• е заявено от ищеца като придобивно основание само давностно владение,

• а съдът установи, че ищецът вече е придобил правото на собственост на деривативно основание,

то искът за собственост, основан на давностно владение, би бил неоснователен, защото правото на собственост може да бъде придобито по давност само от лице, което не притежава това право на друго правно основание.

8. Виж в този смисъл:

Решение № 159/01.07.2014 г. по гр.д. № 1435/2014 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 161/14.12.2017 г. по гр.д. № 475/2017 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

Вещното право на собственост може да бъде придобито само на едно придобивно основание. Поради това при едновременно позоваване на деривативно (чрез частно или универсално правоприемство) и оригинерно (напр. давност) придобивно основание, това може да стане само при условията на евентуалност, като деривативното основание е главно, а оригинерното: евентуално, независимо как ищецът ги е предявил.

Съдът не може да признае съществуването на спорното право на основание, различно от въведеното в спорния предмет с исковата молба, дори да установи, че такова основание действително съществува.

Ако е заявено от ищеца като придобивно основание само давностно владение, а съдът установи, че ищецът вече е придобил правото на собственост на деривативно основание, то искът за собственост, основан на давностно владение, би бил неоснователен, защото правото на собственост може да бъде придобито по давност само от лице, което не притежава това право на друго правно основание.

36. Решение № 50155/22.03.2023 г. по гр.д. № 1007/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Претендиране на собственост на няколко различни основания]

Въпрос:

Как следва да постъпи въззивният съд, когато по установителен иск за собственост ищецът сочи различни основания за придобиване на собствеността на отделните идеални части от един имот, а първата инстанция не е направила разграничение на отделните основания?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Бранислава Павлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. На основание чл. 6 ГПК съдът е длъжен да даде защита по иска, с който е сезиран.

2. Съдът е длъжен да даде квалификация на всички факти в обстоятелствената част на исковата молба, които са от значение за постановяване на решение по направеното искане (петитум).

3. Когато по установителен иск за собственост ищецът сочи различни основания за придобиване на собствеността на отделните идеални части от един имот, съдът дължи:

- произнасяне по всеки от заявените способи, както и
- преценка за допустимостта на претенцията на различните правни основания.

Искът не може да бъде отхвърлен изцяло, ако се установи, че не е доказано едно от заявените основания, без съдът да се произнесе и по останалите.

4. Когато:

- ищецът твърди, че е собственик по наследяване и придо-

бивна давност по отношение на частите на сънаследниците си, дори и когато

• първата инстанция не е направила разграничение на отделните основания,

въззивният съд е длъжен да приведе диспозитива на съдебния акт в съответствие със своите мотиви.

Това е така, защото като съд по същество, който разглежда самия материалноправен спор, той дължи да обезпечи чрез своя съдебен акт единството между мотивите и диспозитива чрез тяхната непротиворечивост.

5. На основание чл. 269 ГПК:

! когато първоинстанционното решение се обжалва изцяло, въззивният съд е длъжен служебно, дори и без оплакване във въззивната жалба, да провери допустимостта на предявения иск на всяко от посочените в исковата молба придобивни основания.

Отговор:

Когато по установителен иск за собственост ищецът сочи различни основания за придобиване на собствеността на отделните идеални части от един имот, съдът дължи произнасяне по всеки от заявените способи, както и преценка за допустимостта на претенцията на различните правни основания.

Искът не може да бъде отхвърлен изцяло, ако се установи, че не е доказано едно от заявените основания, без съдът да се произнесе и по останалите.

Когато ищецът твърди, че е собственик по наследяване и придобивна давност по отношение на частите на сънаследниците си, дори и когато първата инстанция не е направила разграничение на отделните основания, въззивният съд е длъжен да приведе диспозитива на съдебния акт в съответствие със своите мотиви.

1.4.2. Сила на пресъдено нещо

37. Решение № 502/20.08.2025 г. по гр.д. № 1859/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Сила на пресъдено нещо при положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Отхвърлянето на положителен установителен иск за собственост или на ревандикационен иск установява ли чия е собствеността върху спорната вещ и какви са пределите на силата на пресъдено нещо на решението по този иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Влязлото в сила решение, с което е отхвърлен:

- положителен установителен иск за собственост, респективно
- ревандикационен иск,

независимо на какво основание е бил предявен, не установява, че ответникът е собственик на имота, предмет на спора.

2. Обстоятелството, че предявяването на положителен установителен иск е равнозначно на предявяване на отрицателен установителен иск от ответника против същия ищец за същото право, има отношение само към правилата за доказване в процеса.

3. Силата на пресъдено нещо обаче се формира само по конкретния иск, индивидуализиран със страни, предмет и искане, като:

! с отхвърляне на:
- положителен установителен или
- ревандикационен иск

се установява със сила на пресъдено нещо единствено това, че ищецът не е собственик на предявеното основание.

4. От това не следва, че собственик на същото спорно право е ответникът за разлика от положението при предявен отрицателен установителен иск:
- при отхвърляне на който се установява, че ответникът е собственик на вещта,
- а при уважаване на който се установява, че ответникът не е собственик на вещта.

Отговор:

Влязлото в сила решение, с което е отхвърлен положителен установителен иск за собственост, респективно ревандикационен иск, независимо на какво основание е бил предявен, не установява, че ответникът е собственик на имота, предмет на спора.

Силата на пресъдено нещо обаче се формира само по конкретния иск, индивидуализиран със страни, предмет и искане, като с отхвърляне на положителен установителен или ревандикационен иск се установява със сила на пресъдено нещо единствено това, че ищецът не е собственик на предявеното основание.

38. Определение № 3253/23.06.2025 г. по ч.гр.д. № 2069/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Обусловеност между два спора при различни придобивни основания]

Въпрос:

Налице ли е връзка на обусловеност по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК между два спора за собственост относно един и същ недвижим имот между едни и същи стра-

ни, ако в двете производства правото на собственост е основано на различни придобивни основания?

Вид производство: чл. 274, ал. 2 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ПС

Мотиви:

1. Основанието за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК е налице, когато има висящ процес относно друг спор:

- който е преюдициален и
- по който със сила на пресъдено нещо ще бъдат признати или отречени права или факти, релевантни за субективното право по спряното производство.

2. Горното предполага, че:

! силата на пресъдено нещо на решението по преюдициалното дело ще обвърже страните по обусловеното дело, независимо дали искът бъде уважен, или отхвърлен.

Съществува връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела.

3. В изложения смисъл са мотивите на следните тълкувателни актове:

Тълкувателно решение № 2/19.11.2014 г. по тълк.д. № 2/2014 г. на ВКС, ОСГТК,

Тълкувателно решение № 8/07.05.2014 г. по тълк.д. № 8/2013 г. на ВКС, ОСГТК.

4. В тълкувателните мотиви по т. 5 на Тълкувателно решение № 7/31.07.2017 г. по тълк.д. № 7/2014 г. на ВКС, ОСГТК:

! посочената зависимост е обяснена и със съотношението между различните спорни предмети на двете дела, при което разрешаването на спора по обусловения иск е предпоставено от установителното действие на силата на пресъдено нещо на решението по преюдициалното правоотношение.

5. В случай на предявени насрещни искове за собственост:

- за един и същи имот,
- между едни и същи страни,

при различни придобивни основания, осъществени последователно във времето, второто от които е давност, връзка на обусловеност между двете производства липсва.

6. Предмет на установяване във всяко едно от производствата са предпоставките на съответното придобивно основание.

Формираната сила на пресъдено нещо е за право на собственост, придобито на предявеното основание.

7. Когато:

- в едно производство се поддържа, че правото на собственост е придобито въз основа на сделка (договор за продажба срещу издръжка и гледане в случая), а
- в другото производство се твърди, че насрещната страна е придобила имота по давност,

то липсва връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела, което да е основание за спиране на едното от тях като обусловено от изхода по другото.

В този смисъл е и Определение № 1550/01.04.2024 г. по ч.гр.д. № 412/2024 г. на ВКС, II г.о., което се споделя изцяло от настоящия състав.

Отговор:

Когато в едно производство се поддържа, че правото на собственост е придобито въз основа на сделка (договор за продажба срещу издръжка и гледане в случая), а в другото производство се твърди, че насрещната страна е придобила имота по давност, то липсва връзка между субективните права, задължения и правопораждащите ги факти като съдържание на конкретните правоотношения, включени в предмета на двете дела, което да е основание за спиране на едното от тях като обусловено от изхода по другото.

39. Решение № 29/25.02.2020 г. по гр.д. № 2563/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Отхвърляне на ревандикационен при предявен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е очевидна неправилност на извода във въззивното решение, че първоинстанционното решение е недопустимо, когато първоначалната и последващата искови молби сочат на установителен иск, предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, а с решението е отхвърлен иск по чл. 108 ЗС?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Както е разяснено в т. 2А на Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! ревандикационният иск по чл. 108 ЗС съдържа две искания за правна защита, отправени до съда:

- искане да бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот, и
- искане да бъде осъден ответникът да му предаде владението върху имота.

2. За да бъде решен предявеният с иска по чл. 108 ЗС гражданскоправен спор, на тези две искания следва да се даде отговор в диспозитива на съдебното решение, тъй като:

! само диспозитивът е източникът на силата на пресъдено нещо на решението.

3. От приетото в тълкувателния акт следва, че:

! когато първоначалната и последващата искови молби сочат на установителен иск,

- предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК,
- а е отхвърлен иск по чл. 108 ЗС,

то постановеното решение ще е недопустимо само в осъдителната част на диспозитива, тъй като с нея съдът се е произнесъл извън рамките на искането, с което е сезиран.

Отговор:

Когато първоначалната и последващата искови молби сочат на установителен иск, предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, а е отхвърлен иск по чл. 108 ЗС, то постановеното решение ще е недопустимо само в осъдителната част на диспозитива, тъй като с нея съдът се е произнесъл извън рамките на искането, с което е сезиран.

40. Решение № 513/26.01.2012 г. по гр.д. № 890/2010 г. на ВКС, IV г.о.

[Сила на пресъдено нещо по установителен иск за собственост]

Въпрос:

Какви са пределите на силата на пресъдено нещо на установителния иск за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Борислав Белазелков
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Решението, с което е уважен положителен установителен иск за собственост, установява със сила на пресъдено нещо, че правото на собственост:

• е възникнало на предявеното с иска основание (от посочения фактически състав) и

• съществува към момента на приключване на съдебното дирене пред последната инстанция по същество.

2. Решението, с което е отхвърлен положителен установителен иск за собственост, установява със сила на пресъдено нещо, че правото на собственост:

• не е възникнало на предявеното с иска основание (от посочения фактически състав) или

• ако е възникнало на предявеното основание, то не съществува към момента на приключване на съдебното дирене пред последната инстанция по същество, тъй като е погасено на предявеното с възражение основание (от друг посочен фактически състав)

Отговор:

Решението, с което е уважен положителен установителен иск за собственост, установява със сила на пресъдено нещо, че правото на собственост е възникнало на предявеното с иска основание (от посочения фактически състав) и съществува към момента на приключване на съдебното дирене пред последната инстанция по същество.

Решението, с което е отхвърлен положителен установителен иск за собственост, установява със сила на пресъдено нещо, че правото на собственост не е възникнало на предявеното с иска основание (от посочения фактически състав) или, ако е възникнало на предявеното основание, то не съществува към момента на приключване на съдебното дирене пред последната инстанция по същество, тъй като е погасено на предявеното с възражение основание (от друг посочен фактически състав).

1.4.3. Разноски

41. Определение № 3673/22.07.2024 г. по ч.гр.д. № 2213/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Разноски при прекратяване на делото поради обстоятелства, настъпили след завеждане на иска]

Въпрос 1:

Нужно ли е да се изследва дали поведението на ответника е правомерно, или противоправно, и свързано ли е това с хипотезата на чл. 78, ал. 2 ГПК: ответникът с поведението да не е дал повод за завеждане на делото и може ли повод за предявяване на установителен иск да бъде снабдяването с нотариален акт на ответника или съставяне на акт за държавна или акт за общинска собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Разпоредбата на чл. 78, ал. 2 ГПК е специална и изключва приложението на правилото на чл. 45 ЗЗД.

Съдебната практика по приложението ѝ е безпротиворечива.

2. Когато производството е прекратено, при претенция на ответника за разноски се изследва дали той с поведението си е дал повод за предявяване на иска.

3. Безспорно в съдебната практика се приема, че:

! снабдяването с нотариален акт на ответника или съставяне на акт за държавна или акт за общинска собственост формират правен интерес за ищеца да предяви установителен иск

за собственост, ако твърди, че притежава права върху същия имот, изключващи правата на признатия за собственик.

4. Събарянето на сградата от ответника е действие, извършено след предявяване на иска.

То е довело до отпадане правния интерес от предявения установителен иск.

5. Без значение е дали това поведение след предявяване на иска е правомерно, или не.

По същия начин:

! ако ответник по осъдителен иск за парично вземане плати след предявяване на осъдителен иск за вземането, това действие ще е правомерно.

Ако в този случай не се оттегли искът, той по същество ще се отхвърли.

6. И в двата случая обаче:

- ищецът няма да понесе отговорността за разноски, защото
- ответникът с поведението си (неплащане на задължението до предявяване на осъдителния иск) е дал повод за предявяване на иска.

Отговор:

Когато производството е прекратено, при претенция на ответника за разноски се изследва дали той с поведението си е дал повод за предявяване на иска.

Повод за предявяване на установителен иск може да бъде снабдяването с нотариален акт на ответника или съставяне на акт за държавна или акт за общинска собственост.

Поведението на ответника след предявяване на иска може и да не е неправомерно (например плащане на дълг), но отговорността за разноски следва да му бъде възложена, ако с поведението си е дал повод за предявяване на иска.

Въпрос 2:

При погиване на вещта в хода на процеса следва ли да се преценява извънпроцесуалното поведение на ответника, или ищецът трябва да десезира съда с оттегляне или отказ от иска, за да се присъдят или не разноски в полза на ответника?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

7. Изложеното по-горе се отнася и за този въпрос.

8. Към момента на предявяване на иска вещта не е била съборена. Това е станало в хода на процеса от ответника.

Без значение са причините за това.

За приложение правилото на чл. 78, ал. 2 ГПК е важно какво е било поведението на ответника до предявяване на иска.

9. За разлика от осъдителните искове, при които правният интерес от предявяването им имплицитно се съдържа в осъдителната претенция, за предявяване на установителни искове, чл. 124, ал. 1 ГПК изисква наличие на правен интерес.

Той отпада, ако предметът на предявения установителен иск за собственост погине.

10. Правният интерес за ищеца обаче е формиран:

- не само от това, че тази сграда съществува (не е съборена) към момента на предявяване на иска,
- а от това, че ответникът се е снабдил с нотариален акт по обстоятелствена проверка за нея.

С издаването на този нотариален акт той оспорва правата на ищеца.

11. Предвид отпадането на правния интерес след събаряне на сградата:

- производството е подлежало на прекратяване и

- не е необходимо да се заявява отказ от иска или оттегляне.

12. Приложението на правилото на чл. 78, ал. 4 ГПК във връзка с чл. 78, ал. 2 ГПК не зависи от това:

- дали е заявен отказ, или оттегляне от иска,
- или на друго основание е прекратено производството.

13. Във всяка от тези хипотези, за уважаване претенцията на ответника за разноски се преценява дали той с поведението си е създал повод за предявяване на иска.

Отговор:

Правният интерес от предявяване на установителен иск за собственост отпада, ако вещта погине.

Приложението на правилото на чл. 78, ал. 4 ГПК във връзка с чл. 78, ал. 2 ГПК не зависи от това дали е заявен отказ, или оттегляне от иска, или на друго основание е прекратено производството.

Във всяка от тези хипотези, за уважаване претенцията на ответника за разноски се преценява дали той с поведението си е създал повод за предявяване на иска.

1.5. Съотношение

1.5.1. Отмяна на нотариален акт

42. Решение № 778/23.12.2025 г. по гр.д. № 4243/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Отмяна на констативен нотариален акт без участие на собствениците в процеса]

Въпрос:

Допустимо ли е съдът да отменя констативен нотариален акт без участието на лицата, които са признати за собственици?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Пламен Стоев
Резюмирал: ЖТ

Мотиви:

1. По въпроса, по който е допуснато касационното обжалване, настоящият състав възприема практиката на ВКС, според която:

! отменяването на конститутивния нотариален акт:

- не съставлява произнасяне по самостоятелен иск,
- а е само законна последица от уважаването на предявен иск за собственост,

като отсъствието на съответствие между предмета на делото (от една страна) и удостовереното материално право (от друга страна) обективира процесуална пречка за произнасяне по реда на чл. 537, ал. 2 ГПК.

2. В този смисъл са:

Решение № 100/15.02.2024 г. по гр.д. № 3743/2022 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 123/12.01.2021 г. по гр.д. № 4730/2019 г. на ВКС, II г.о., и др.

Отговор:

Отмяната на конститутивния нотариален акт не съставлява произнасяне по самостоятелен иск, а е само законна последица от уважаването на предявен иск за собственост.

Отсъствието на съответствие между предмета на делото (от една страна) и удостовереното материално право (от друга страна) обективира процесуална пречка за произнасяне по реда на чл. 537, ал. 2 ГПК.

43. Определение № 5046/05.11.2025 г. по ч.гр.д. № 1538/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за нищожност на констативен нотариален акт, без да е предявен иск за собственост]

Въпрос:

Допустим ли е самостоятелен иск за нищожност на констативен акт по обстоятелствена проверка, включително придружен с искане за отмяната на такъв акт по чл. 537, ал. 2 ГПК?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Радост Бошнакова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Налице е установената практика на ВКС, обективирана например в Решение № 75/16.07.2015 г. по гр.д. № 6599/2014 г. на ВКС, II г.о.

2. В тази практика е прието, че:

! различието между двата вида нотариални актове:

- констативните нотариални актове, които удостоверяват съществуването на правото на собственост, и
- нотариалните актове за правни сделки, удостоверяващи насрещните волеизявления на страни по договор, целящи прехвърлянето на правото на собственост,

обуславя правната възможност защитата срещу констативен нотариален акт да се извършва само чрез предявяване на иск за собственост.

3. При уважаването на иска за собственост констативният нотариален акт се отменя (чл. 537, ал. 2 ГПК).

4. Защитата не се провежда чрез прогласяване на нищожност:

- на нотариалното действие и
- на самия нотариален акт.

5. Констативният нотариален акт:

- не удостоверява правна сделка и
- е недопустимо да бъде атакуван като нищожен на основанията по чл. 26 ЗЗД, сред които са и противоречието със закона и накърняването на добрите нрави, и които основания важат само за правните сделки, удостоверени в нотариалните актове.

6. Налице са тълкувателните разрешения, дадени в

Тълкувателно решение № 3/29.11.2012 г. по тълк.д. № 3/2012 г. на ВКС, ОСГК, и

Тълкувателно решение № 11/21.03.2013 г. по тълк.д. № 11/2012 г. на ВКС, ОСГК.

7. В тях изрично е изяснено, че:

! за да отпадне легитимиращото действие на констативния нотариален акт за принадлежността на правото на собственост и който единствено подлежи на отмяна по реда на чл. 537, ал. 2 ГПК, е необходимо да се докаже по исков път, че титулярят на този акт:

- не е бил или
- е престанал да бъде собственик.

8. Със сила на пресъдено нещо по предявен иск за собственост следва:

- да се отрече удостовереното с констативния акт право на собственост на лицето, легитимиращо се с констативния нотариален акт, или
- да се признае такова на третото лице по отношение на посочения в констативния нотариален акт титуляр.

9. При липсата на предявен иск за собственост, а само на предявени недопустими искове за нищожност на нотариалните удостоверявания в процесните констативни нотариални актове, легитимиращи ответниците по същите, не е възможна и тяхната отмяна, респективно процесът е недопустим.

10. Извадка от мотивите по същество:

Първоинстанционното производство е образувано по ... искова молба с предявени искове по чл. 576 ГПК във вр. с чл. 574 ГПК за прогласяване на недействителност под формата на нищож-

ност на нотариални удостоверявания по нотариални актове за собственост на недвижими имоти въз основа на давностно владение № .., поради извършването им от нотариуса в противоречие със закона и добрите нрави, и искания по чл. 537, ал. 2 ГПК за отмяна на същите. Тези искания са обосновани с твърдения за придобиване по наследяване на идеална част от собствеността върху единадесет земеделски земи, ... и издадените въз основа на тях нотариални актове от ... .

Отговор:

Правната възможност защита срещу констативен нотариален акт се осъществява само чрез предявяване на иск за собственост, като при уважаването на иска за собственост констативният нотариален акт се отменя.

Защитата не се провежда чрез прогласяване на нищожност на нотариалното действие и на самия нотариален акт.

Със сила на пресъдено нещо по предявен иск за собственост следва да се отрече удостовереното с констативния акт право на собственост на лицето, легитимиращо се с констативния нотариален акт, или да се признае такова на третото лице по отношение на посочения в констативния нотариален акт титуляр.

При липсата на предявен иск за собственост, а само на предявен недопустим иск за нищожност на нотариалните удостоверявания, не е възможна и тяхната отмяна, респективно процесът е недопустим.

1.5.2. Ревандикационен иск

44. Определение № 4735/21.10.2025 г. по ч.гр.д. № 2357/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Положителен установителен иск, основан на придобивна давност, предявен в отделно производство при висяща ревандикация]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на положителен установителен иск за собственост, основан на придобивна давност и предявен от ответник по ревандикационен иск, който е пропуснал да се позове на нея в производството по ревандикация?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Диана Коледжикова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. По правило:

! преклузиите, уредени в действащия ГПК:

- имат само вътрешнопроцесуално значение и
- се свеждат до погасяване на правото на страната, която не е упражнила в определения в закона срок едно свое процесуално право, да извърши пропуснатото процесуално действие в същия процес.

2. Затова:

! пропускът на ответник по ревандикационен иск да направи в срока за отговора на исковата молба възражение, основано на придобивна давност за същия имот, не препятства възможността тези права да бъдат упражнени в друго производство.

3. Възраженията, които имат отношение към предявеното за защита спорно право, страната е длъжна да изчерпи във висящия процес, в противен случай те се преклудират от силата на пресъдено нещо на влязлото в сила решение.

4. Ако с влязъл в сила съдебен акт спорното право е признато за съществуващо, неговото съществуване не може да се оспорва в нов процес въз основа на факти, възникнали преди приключване на устните състезания пред инстанцията по същество (арг. чл. 299, ал. 1 ГПК).

5. Силата на пресъдено нещо на решението, постановено по иска за защита на право на собственост върху недвижим имот

по ревандикационен иск, препятства последващото твърдение на ответника, че е придобил имота по давност.

6. Възражението за придобивна давност е правоизключващо възражение, с което страната се брани срещу основателността на предявения срещу нея иск.

7. Когато по предявен ревандикационен иск ответникът е пропуснал да въведе възражение, че е придобил имота по давност, това не изключва последващата му възможност да упражни правото си на иск, основан на такова твърдение.

8. В случая чл. 126, ал. 1 ГПК не намира приложение, тъй като предметът на двете дела е различен.

9. Едното ще има за предмет правото на собственост на ищеца на предявеното от него основание, а другото – правото на собственост на ответника по давност.

10. Едва:

! с влизане в сила на решението по ревандикационния иск положителният установителен иск за придобито право на собственост по давност ще бъде недопустим.

11. В този случай ответникът по ревандикацията ще има възможност да предяви такъв иск само ако е основан на твърдения за осъществено владение в период, следващ влизането в сила на решението по ревандикационния иск.

12. В останалите хипотези възражението за придобивна давност ще е преклудирано от силата на пресъдено нещо.

13. Когато:

! в хипотеза на предявен ревандикационен иск, в производството по който ответникът не е направил правоизключващо възражение за придобиване на имота по давност, той може да предяви това твърдяно свое право в отделно производство, ако решението по ревандикационния иск не е влязло в сила.

Отговор:

Когато по предявен ревандикационен иск ответникът е пропуснал да въведе възражение, че е придобил имота по давност, това не изключва последващата му възможност да упражни правото си на иск, основан на такова твърдение.

Едва с влизане в сила на решението по ревандикационния

иск положителният установителен иск за придобито право на собственост по давност ще бъде недопустим.

В този случай ответникът по ревандикацията ще има възможност да предяви такъв иск само ако е основан на твърдения за осъществено владение в период, следващ влизането в сила на решението по ревандикационния иск.

В хипотеза на предявен ревандикационен иск, в производството по който ответникът не е направил правоизключващо възражение за придобиване на имота по давност, той може да предяви това твърдяно свое право в отделно производство, ако решението по ревандикационния иск не е влязло в сила.

45. Определение № 527/23.09.2009 г. по ч.т.д. № 482/2009 г. на ВКС, IV г.о.

[Процесуалната легитимация на ищеца по установителен иск за собственост]

Въпрос:

Как се определя процесуалната легитимация на ищеца по установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2 (2007)
Докладчик: Борислав Белазелков
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Когато не желае да получи владението на своята вещ, собственикът има интерес от установителния иск, за да прекъсне придобивната давност, която тече за ответника.

Отделно стои въпросът, че:

! с оспорването на предявения установителен иск възниква правният интерес на ищеца, дори преди това той да не е съществувал (ответниците са оспорили иска в първото заседание по делото).

2. Процесуалната легитимация на ищеца не произтича:

- от истинността на изложените факти и
- от основателността на правните му доводи.

От това произтича материалноправната легитимация и по този въпрос съдът трябва да се произнесе по съществото на делото с решение, което да обвърже страните със сила на пресъдено нещо.

3. Процесуалната легитимация на ищеца произтича:

- от неговите твърдения в обстоятелствената част на исковата молба и
- от претендираното в нейния петитум субективно материално право.

Отговор:

Когато не желае да получи владението на своята вещ, собственикът има интерес от установителния иск, за да прекъсне придобивната давност, която тече за ответника.

. . . . . .

38. Определение № 742/18.11.2015 г. по ч.гр.д. № 5372/2015 г. на ВКС, IV г.о.

[Установителен иск след неуспешна ревандикация]

Въпрос:

Допустим ли е искът по чл. 124 ГПК, в който ищците се позовават на изтекла в тяхна полза придобивна давност и присъединено владение от праводателя им, при положение че в предходен заведен срещу тях иск и висящ процес с правно основание чл. 108 ЗС в срока за отговор по чл. 131 ГПК не са се позовали на придобивната давност,

тъй като към този момент съответният давностен срок не е бил изтекъл?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не е посочено
Докладчик: Веска Райчева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Искът за собственост по чл. 124 ГПК:

• в който ищецът се позовава на изтекла в негова полза придобивна давност в случай,

• когато в процес по-рано заведен срещу него иск с правно основание чл. 108 ЗС за същия недвижим имот и между същите страни той не е релевирал възражения за придобивна давност,

е допустим, когато се твърди, че изтичането на давностния срок е настъпило след приключването на съдебното дирене във въззивна инстанция.

2. В този смисъл е и даденото разрешение в Тълкувателно решение № 4/17.12.2012 г. по тълк.д. № 4/2012 г. на ВКС, ОСГК, според което:

! позоваването на придобивна давност е процесуално средство за защита на материалноправните последици на давността, зачитани към момента на изтичане на давностния срок.

Отговор:

Искът за собственост по чл. 124 ГПК, в който ищецът се позовава на изтекла в негова полза придобивна давност в случай, когато в процес по-рано заведен срещу него иск с правно основание чл. 108 ЗС за същия недвижим имот и между същите страни той не е релевирал възражения за придобивна давност, е допустим, когато се твърди, че изтичането на давностния срок е настъпило след приключването на съдебното дирене във въззивна инстанция.

47. Решение № 183/04.06.2010 г. по гр.д. № 3887/2008 г. на ВКС, III г.о.

[Правен интерес от предявения положителен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес за ищците от предявения положителен установителен иск за собственост, ако те разполагат с възможността да предявят срещу жалбоподателите осъдителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2 (2007)
Докладчик: Любка Богданова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В съдебната практика непротиворечиво се приема, че:

! правният интерес е абсолютна процесуална предпоставка за предявяване на установителен иск.

2. Установителният иск е допустим само когато:

- с установителното решение ще се постигне целеният резултат и
- не ще се наложи да се води след това друг иск.

3. Нуждата от защита чрез установителен иск се поражда при правен спор, когато едно субективно право е смутено или нарушено.

Липсва правен интерес от установителен иск, когато спорното право може да бъде предявено чрез осъдителен иск.

Отговор:

Правният интерес от установителен иск е налице и същият е допустим, когато с постановеното установително решение ще се постигне целеният резултат и няма да се наложи да се води след това осъдителен иск.

1.5.3. Иск за делба

48. Определение № 5946/18.12.2025 г. по ч.гр.д. № 3951/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на установителен иск за собственост при висящо делбено производство]

Въпрос:

Допустим ли е установителен иск по чл. 124 ГПК при наличието на висящо делбено производство?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: ЕЕ

Мотиви:

1. Съгласно Определение № 142/06.07.2016 г. по ч.гр.д. № 1707/2016 г. на ВКС, II г.о.:

! висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, тъй като дори:

- да се уважи възражението за изключителна собственост и
- да се отхвърли искът за делба,

това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

2. Затова:

! за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

3. В този смисъл е установената практика на ВКС, обективирана в:

Решение № 192/11.01.2018 г. по гр.д. № 639/2017 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 126/11.07.2022 г. по ч.гр.д. № 1343/2022 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 50025/28.02.2023 г. по гр.д. № 1898/2022 г. на ВКС, I г.о., съгласно която:

! когато съделител е предявил в отделен исков процес установителен иск за собственост по отношение на делбения имот:

- не е налице обективен идентитет между предмета на това дело и делото за делба,
- а е налице връзка на преюдициалност.

4. Правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице и в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение.

5. За да се формира сила на пресъдено нещо по въпроса чия е собствеността, следва да се предяви иск за собственост:

- в делбеното производство или
- извън него (в тази хипотеза – докато последното е висящо).

6. Едва с влизане в сила на решението за допускане на делбата иск по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК за собственост между съделителите би бил недопустим, защото със сила на пресъдено нещо ще е признато, че имотът е съсобствен.

7. Силата на пресъдено нещо на решението по допускане на делбата преклудира всички факти, осъществили се до момента на приключване на съдебното дирене.

Отговор:

Висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, тъй като дори да се уважи възражението за изключителна собственост и да се отхвърли искът за делба, това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

Едва с влизане в сила на решението за допускане на делбата иск по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК за собственост между съделителите би бил недопустим, защото със сила на пресъдено нещо ще е признато, че имотът е съсобствен, тъй като силата на пресъдено нещо на решението по допускане на делбата преклудира всички факти, осъществили се до момента на приключване на съдебното дирене.

49. Определение № 2358/12.05.2025 г. по гр.д. № 1174/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Въпроси на отмяна на влязло в сила съдебно решение]

Въпрос 1:
Кои съдебни актове подлежат на отмяна по реда на чл. 303 ГПК и следващи?

Вид производство: чл. 303 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Производството за отмяна представлява извънреден извънинстанционен способ за контрол на влезли в сила съдебни решения, основанията за който са изчерпателно изброени в:

- чл. 303 ГПК и
- чл. 304 ГПК,

които очертават и кръга от лица, имащи право да искат отмяна.

2. Допустимостта на молбата за отмяна се преценява с оглед посоченото в нея:

- основание и
- качеството на заинтересована страна по смисъла на чл. 303 ГПК, респективно от трето лице, имащо право да иска отмяна на влязлото в сила решение по реда на чл. 304 ГПК.

3. На отмяна по този ред подлежат поначало съдебни актове:

- които се ползват със сила на пресъдено нещо, т.е. които са задължителни за страните, техните правоприемници и наследници, и
- по които спорните въпроси не могат да бъдат преразглеждани.

4. Това особено извънинстанционно производство за отмяна на влезли в сила съдебни актове обаче е процесуално допусти-

мо само когато за молителя не съществува друг установен от закона процесуален ред за съдебна защита.

5. В този смисъл са и задължителните указания и разясненията, дадени с т. 2 и мотивите към нея от Постановление № 2/29.09.1977 г. по гр.д. № 1/1977 г. на ВС, Пленум, които не са изгубили значение.

Отговор:

На отмяна по този ред подлежат поначало съдебни актове, които се ползват със сила на пресъдено нещо, т.е. които са задължителни за страните, техните правоприемници и наследници, и по които спорните въпроси не могат да бъдат преразглеждани.

Това особено извънинстанционно производство за отмяна на влезли в сила съдебни актове обаче е процесуално допустимо само когато за молителя не съществува друг установен от закона процесуален ред за съдебна защита.

Въпрос 2:

Допустим ли е иск за отмяна на влязло в сила решение по съдебна делба от страна на съделител, който не е бил страна в делбеното производство?

Вид производство: чл. 303 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

6. Според чл. 304 ГПК:

! отмяна на влязлото в сила решение може да иска само онова трето, неучаствало в производството по делото лице, спрямо което това решение има сила, независимо че то не е било страна по делото с оглед разпоредбата на чл. 216, ал. 2 ГПК, т.е. в хипотеза на необходимо другарство.

7. В случая обаче подобна хипотеза не е налице – между молителката и съделителите не е налице необходимо другарство по следните съображения.

8. Решението по допускане на делбата, с което е обявена и относителната недействителност на сделката, с която част от съделителите са продали на „Биоформ" ЕООД своите ид. части от делбените имоти:

- не може да бъде противопоставено на молителката, която не е била страна по делото и
- не може да бъде обвързано от силата на присъдено нещо, доколкото субективните предели на решението обвързват противопоставените страни.

9. Според разпоредбата на чл. 298, ал. 2 ГПК:

! силата на присъдено нещо се разпростира и по отношение на универсалните и частни правоприемници на страните.

10. Обвързаността от силата на пресъдено нещо поради правоприемство предпоставя правоприемството да е настъпило:

- след формирането на силата на присъдено нещо или
- в течение на висящия процес по иска.

11. В случая молителката е придобила имота от ответника по иска по чл. 76 ЗН:

- преди предявяване на исковете за делба и за относителна недействителност,
- преди да е постановено решение по тях и
- преди вписване на исковата молба, с която е бил заявен спорът относно това право,

предвид което постановеното решение не може да ѝ бъде противопоставено.

12. По отношение на решението в частта му, с която се допуска делба, също не се установява хипотезата на необходимо другарство.

13. При твърдение за наличие на самостоятелни права върху имота, предмет на делбата, неучаствалото в делбеното производство лице разполага с възможността да предяви свой:

- самостоятелен иск за делба или
- иск за установяване на правата си,

но не и с правото да иска отмяна на делбеното решение.

14. Съдебните актове по допускането и извършването на нищожната съдебна делба:

- макар и влезли в сила,
- не обвързват със силата на пресъдено нещо неучаствалите в делбеното производство съсобственици,

тъй като нищожната делба не е породила целените с нея материалноправни последици – съсобствеността между действителните съсобственици не е прекратена.

15. На тази абсолютна нищожност на делбата по чл. 75, ал. 2 ЗН може да се позове всеки, който има правен интерес от това, т.е. всеки от действителните съсобственици.

16. От изложеното следва, че:

! когато съдебната делба е:

- допусната, респ.
- извършена

без участието в делбеното производство на някой от действителните съсобственици, за всеки от тях съществува друг процесуален исков ред за съдебна защита.

Поради това молбата за отмяна на това основание на такъв влязъл в сила съдебен акт по допускането или извършването на съдебната делба е процесуално недопустима.

Отговор:

Съдебните актове по допускането и извършването на нищожната съдебна делба, макар и влезли в сила, не обвързват със силата на пресъдено нещо неучаствалите в делбеното производство съсобственици, тъй като нищожната делба не е породила целените с нея материалноправни последици – съсобствеността между действителните съсобственици не е прекратена.

На тази абсолютна нищожност на делбата по чл. 75, ал. 2 ЗН може да се позове всеки, който има правен интерес от това, т.е. всеки от действителните съсобственици.

Когато съдебната делба е допусната, респ. извършена без участието в делбеното производство на някой от действителните съсобственици, за всеки от тях съществува друг процесуален исков ред за съдебна защита, поради което молбата за отмяна на това основание на такъв влязъл в сила съдебен акт

по допускането или извършването на съдебната делба е процесуално недопустима.

. . . . . .

50. Определение № 422/31.01.2025 г. по ч.гр.д. № 3834/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за делба на имот при извършен в предходно производство отказ от иск по установителен иск за собственост за същия имот]

Въпрос:

Недопустим ли е иск за делба на имот, предявен от лице, което като ищец в предходно производство по установителен иск за право на собственост върху част от същия имот е заявило отказ от иска си и производството по установителния иск е прекратено с влязло в сила определение?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Диана Коледжикова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Право на ищеца е да се откаже от иска, последица от което е недопустимостта на образуваното по него производство.

2. Отказът от иск има десезираща функция по отношение на съда за даване на защита:

- на спорното право или
- на част от него

занапред по същия или последващ процес.

3. Отказвайки се от иска си, ищецът не може отново да предяви същия иск (аргумент от чл. 233 ГПК, изр. 2).

4. Отказът от иск:

- е процесуално действие на ищеца към съда,
- а не материалноправен отказ от правото, претендирано с иска,

и лишава ищеца от възможността по-нататък да търси съдебна защита на своето материално право, но не погасява самото право.

5. В правната теория съществуват две схващания по въпроса дали към отказа от иск се прикрепя сила на пресъдено нещо, подобно на силата на пресъдено нещо на решението по съществото на спора.

6. Според едното виждане:

! отказът от иск съдържа в себе си мълчаливо признание за неоснователността на иска и към това признание се прикрепя силата на пресъдено нещо.

7. Последиците на отказа от иск се приравняват на последиците на отхвърлен иск.

8. Според другото виждане:

! отказът от иск няма за последица формиране на сила на пресъдено нещо по спорния предмет, а само погасяване на правото на иск по отношение на спорното материално право.

9. Няма правна норма, която да свързва отказа от иск с последиците на влязло в сила решение по спора.

10. Според двете становища:

! еднозначно се приема, че отказът от иска:

- е процесуално действие,
- а не отказ от съществуващо материално право.

11. За да е основателен отвод за пресъдено нещо, следва да е налице обективен и субективен идентитет между:

- спора, предмет на прекратеното поради отказ от иска производство, и
- предявения по-късно иск.

12. Само:

! когато е налице пълен:

- обективен и
- субективен

идентитет, влязлото в сила определение за прекратяване

на делото поради отказ от иска е отрицателна процесуална предпоставка за предявяване на същия иск отново.

13. Обективните и субективните предели на силата на пресъдено нещо са очертани от:

- основанието и
- петитума

на предявения иск, а той определя и вида, и размера на търсената защита.

14. В т. 9 от Постановление № 2/29.09.1977 г. по гр.д. № 1/1977 г. на ВС, Пленум се посочва, че:

! под обективен идентитет се има предвид двете решения да са постановени:

- по еднакво искане и
- на същото основание.

15. Основанието на иска са фактите и обстоятелствата, от които се извежда претендираното право.

16. Основният предмет на делото за делба в първата му фаза е въпросът:

- дали е налице съсобственост върху процесната вещ,
- кои са съсобствениците и
- какви са техните дялове.

17. В Решение № 196/21.12.2017 г. по гр.д. № 774/2017 г. на ВКС, I г.о. е прието, че:

! когато е бил отхвърлен иск за собственост (установителен или ревандикационен) за идеална част от една вещ, със сила на пресъдено нещо се отрича правото на собственост на ищеца върху идеална част от тази вещ.

18. Този въпрос не може да бъде преразглеждан в нов исков процес между същите страни поради забраната на чл. 229, ал. 1 ГПК.

19. Недопустим ще бъде всеки последващ иск на същото лице спрямо същите ответници и за същия имот:

- както установителен или ревандикационен иск за право на собственост върху идеална част от вещта,
- така и за делба на същата вещ,

тъй като въпросът за собствеността, който е основен предмет на първата фаза на делбата, вече е решен с влязлото в сила решение и не може да бъде преразглеждан в нов процес.

20. Заявеният:

! отказ от предявен в отделно производство установителен иск за дял в съсобственост има за последица невъзможност за ищеца, след като делото е прекратено, повторно да предяви иск за делба на същата съсобственост, защото след прекратяване на производството поради отказ от иска страната няма право занапред да търси съдебна защита на правото.

21. Такъв иск ще е недопустим, тъй като:

! въпросът за собствеността, който е основен предмет на първата фаза на делбата, не може да бъде решаван в нов процес, след като ищецът се е отказал от съдебна защита на правото на собственост върху вещта.

22. С извършения отказ е погасено занапред процесуалното право на иск за защита на материалното право на собственост, което е било предмет на делото.

23. Обаче:

! когато отказът от установителния иск е заявен, след като страната вече е предявила в друго производство иск за делба на същия имот, отказът:

- е изявление за изоставяне на исковата защита в производството по установителния иск и
- не обуславя недопустимост на вече предявения иск за делба.

24. Това е така, защото:

! последиците от отказа възникват занапред, както е прието и в мотивите към т. 6 на Тълкувателно решение № 7/31.07.2017 г. по тълк.д. № 7/2014 г. на ВКС, ОСГТК.

25. Само последващи отказа от иск претенции за същото право ще са недопустими.

26. В хипотеза като настоящата:

! искът за делба, предявен преди заявения в друго производство отказ от установителен иск за право на собственост за същия имот, ще е недопустим само ако ищецът заяви отказ от иск и в делбеното производство.

27. Извадка от мотивите по същество:

Въззивният съд съобразил, че първоинстанционното производство е било образувано по искова молба, подадена от Г. А. П.

срещу И. С. Я., Р. М. Е., Д. М. Е., В. Т. Ц., С. Т. Й. и Община Козлодуй за съдебна делба на следните имоти ...

След обезсилване на постановените от двете инстанции решения с Решение № 32/20.04.2021 г. по гр.д. № 2217/2020 г. на ВКС делото било върнато на първоинстанционния съд с указания за уточняване на предявените искове по чл. 76 ЗН и конституиране на всички страни по прехвърлителните сделки, които се атакуват. След направените уточнения с молба от 8 август 2022 г. Районният съд приел, че искът за делба е недопустим, защото е предявен, след като Г. А. П. е бил предявил иск за установяване правото му на собственост върху 1/4 идеална част ... и впоследствие се е отказал от иска си (гр. д. № 1439/2015 г. на Козлодуйския районен съд). ... Констатирано е, че в делбеното производство ищецът се е позовал на наследствено правоприемство от своя баща, за да обоснове правото си на съсобственост в процесните имоти, като на същото обстоятелство е основал и предходно предявения установителен иск, от който впоследствие се е отказал (производството по гр.д. № 1439/2015 г. на РС – Козлодуй).

Отговор:

Отказ от предявен в отделно производство установителен иск за дял в съсобственост има за последица невъзможност за ищеца, след като делото е прекратено, повторно да предяви иск за делба на същата съсобственост, защото след прекратяване на производството поради отказ от иска страната няма право занапред да търси съдебна защита на правото.

Такъв иск ще е недопустим, тъй като въпросът за собствеността, който е основен предмет на първата фаза на делбата, не може да бъде решаван в нов процес, след като ищецът се е отказал от съдебна защита на правото на собственост върху вещта.

Когато отказът от установителния иск е заявен, след като страната вече е предявила в друго производство иск за делба на същия имот, отказът е изявление за изоставяне на исковата защита в производството по установителния иск и не обуславя недопустимост на вече предявения иск за делба.

51. Определение № 4824/24.10.2024 г. по ч.гр.д. № 3315/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Допустимост на положителен установителен иск за собственост при висящо производство за делба]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на положителен установителен иск след предявяване на иск за делба за същия имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. С Решение № 192/11.01.2018 г. по гр.д. № 639/2017 г. на ВКС, I г.о. е прието, че:

! висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, защото дори:

- да се уважи възражението за изключителна собственост и
- да се отхвърли искът за делба,

това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

2. С Определение № 142/06.07.2016 г. по ч.гр.д. № 1707/2016 г. на ВКС, II г.о. е прието, че:

! правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение, защото по преюдициалните спорове, повдигнати с възражение в делбеното производство, не се формира сила на пресъдено нещо.

3. Ако приеме възражението за основателно:

- съдът ще отхвърли иска за делба,
- но решението няма да има установително действие за това кой е собственик на съответния имот.

4. Затова:

! за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

5. В този смисъл са и:

Определение № 10/10.01.2019 г. по ч.гр.д. № 4548/2018 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 126/11.07.2022 г. по ч.гр.д. № 1343/2022 г. на ВКС, I г.о., и

Определение № 326/02.03.2023 г. по ч.гр.д. № 430/2023 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

Висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, защото дори да се уважи възражението за изключителна собственост и да се отхвърли искът за делба, това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

Затова за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

52. Определение № 326/02.03.2023 г. по ч.гр.д. № 430/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Положителен установителен иск след предявяване на иск за делба]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на положителен установителен иск след предявяване на иск за делба за същия имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. С Определение № 534/03.11.2011 г. по ч.гр.д. № 468/2011 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! висящото дело за делба е пречка за предявяване на иск за собственост само при наличие на пълен субективен и обективен идентитет.

2. Според приетото в Решение № 471/16.01.2012 г. по гр.д. № 1522/2010 г. на ВКС, IV г.о.:

! субективен идентитет е налице, когато има пълно съвпадане на страните по делото:

- които са и страни по спорното правоотношение и
- които ще бъдат обвързани от силата на пресъдено нещо.

Обективен идентитет е налице, когато спорното право по двете дела е едно и също.

Липсва обаче такъв, когато предмет на едно от делата е спорно правоотношение, което е преюдициално за предмета на другото дело.

В последния случай е налице условие за спиране на едното дело до разрешаване със сила на пресъдено нещо на въпроса за съществуването на преюдициалното правоотношение.

3. С Решение № 192/11.01.2018 г. по гр.д. № 639/2017 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, защото дори:

- да се уважи възражението за изключителна собственост и
- да се отхвърли искът за делба,

това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

4. С Определение № 142/06.07.2016 г. по ч.гр.д. № 1707/2016 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение, защото по преюдициалните спорове, повдигнати с възражение в делбеното производство, не се формира сила на пресъдено нещо.

Ако приеме възражението за основателно, съдът ще отхвърли иска за делба, но решението няма да има установително действие за това кой е собственик на съответния имот.

Затова за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

5. В този смисъл е и Определение № 126/11.07.2022 г. по ч.гр.д. № 1343/2022 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

Правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение, защото по преюдициалните спорове, повдигнати с възражение в делбеното производство, не се формира сила на пресъдено нещо.

Ако приеме възражението за основателно, съдът ще отхвърли иска за делба, но решението няма да има установително действие за това кой е собственик на съответния имот.

Затова за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

. . . . . .

53. Определение № 4171/31.10.2022 г. по ч.гр.д. № 3777/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Положителен установителен иск на съсобственик срещу участниците в делбата]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес за съсобственик на недвижим имот, неучаствал в съдебния процес по делбата му, от водене на положителен установителен иск за собственост по чл. 124, ал. 1 ГПК срещу участници в делбения процес, по който е постановен окончателен съдебен акт, на които имотът не е възложен в изключителна собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса обжалваното определение противоречи на приетото в:

Тълкувателно решение № 3/19.12.2013 г. по тълк.д. № 3/2013 г. на ВКС, ОСГК,

Решение № 219/27.06.2012 г. по гр.д. № 216/2012 г. на ВКС, II г.о.

Съгласно изложеното в двата акта:

! по силата на чл. 75, ал. 2 ЗН неучастието на някой от сънаследниците при извършването на делбата води до нейната нищожност изцяло.

2. Неучаствалите в делбата съсобственици разполагат:

• с възможност, позовавайки се на нищожността на извършената без тяхно участие делба, да предявят нов иск за делба, но също и

• с правото да продължат да ползват съсобственото имущество съобразно правата си.

За упражняването на тези им права е необходимо да бъде внесена яснота и безспорност в отношенията между съсобствениците.

3. Както е прието в Решение № 341/31.10.2012 г. по гр.д. № 94/2012 г. на ВКС, I г.о.:

! когато едно лице твърди, че без него е извършена делба, то би трябвало да се легитимира и да докаже материалното си право, че е участник в съсобствеността.

Възможността спорът за собственост и доводът за нищожност да се разрешат в делбен процес, не лишава неучаствалия в първата делба съсобственик от интерес да предяви иск за собственост вън от делбения процес, чрез който да установи правата си в общата вещ.

Отговор:

Възможността спорът за собственост и доводът за нищожност да се разрешат в делбен процес, не лишава неучаствалия в първата делба съсобственик от интерес да предяви иск за собственост вън от делбения процес, чрез който да установи правата си в общата вещ.

54. Определение № 10/10.01.2019 г. по ч.гр.д. № 4548/2018 г. на ВКС, I г.о.

[Прекратяване на дело при висящ процес по допускане на делбата]

Въпрос:

Висящността на дело за делба в първата фаза пречка ли е по смисъла на чл. 126 ГПК за предявяване на иск за изключителна собственост от ответника по него?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според Определение № 534/03.11.2011 г. по ч.гр.д. № 468/2011 г. на ВКС, I г.о.:

! висящото дело за делба е пречка за предявяване на иск за

собственост само при наличие на пълен субективен и обективен идентитет.

2. Според Решение № 471/16.01.2012 г. по гр.д. № 1522/2010 г. на ВКС, IV г.о., субективен идентитет е налице, когато има пълно съвпадане на страните по делото, които са и страни по спорното правоотношение и които ще бъдат обвързани от силата на пресъдено нещо.

Обективен идентитет е налице, когато спорното право по двете дела е едно и също. Липсва обаче такъв, когато предмет на едно от делата е спорно правоотношение, което е преюдициално за предмета на другото дело. В последния случай е налице условие за спиране на едното дело до разрешаване със сила на пресъдено нещо на въпроса за съществуването на преюдициалното правоотношение.

3. С Решение № 192/11.01.2018 г. по гр.д. № 639/2017 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! висящото дело за делба в първата фаза не е пречка за предявяване на иск за собственост, защото дори:

- да се уважи възражението за изключителна собственост и
- да се отхвърли искът за делба,

това няма да формира сила на пресъдено нещо по възражението.

4. С Определение № 142/06.07.2016 г. по ч.гр.д. № 1707/2016 г. на ВКС, II г.о., е разгледан аналогичен казус на процесния и е даден отговор на поставения въпрос по настоящото дело. Прието е, че:

! правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице и в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение, защото по преюдициалните спорове, повдигнати с възражение в делбеното производство, не се формира сила на пресъдено нещо.

Ако приеме възражението за основателно, съдът ще отхвърли иска за делба, но решението няма да има установително действие за това кой е собственик на съответния имот.

Затова за заинтересованата страна е налице правен интерес да предяви в самостоятелно производство правата си в случаите, когато има интерес силата на пресъдено нещо да обхваща и принадлежността на правото на собственост.

Тази съдебна практика се споделя и от настоящия състав.

Отговор:

Правен интерес от предявяване на самостоятелен иск за собственост е налице и в случаите, когато оспорването на съсобствеността е извършено в срока по чл. 342 ГПК чрез възражение, защото по преюдициалните спорове, повдигнати с възражение в делбеното производство, не се формира сила на пресъдено нещо.

55. Определение № 362/18.07.2016 г. по ч.т.д. № 1248/2016 г. на ВКС, II т.о.

[Положителен установителен иск за собственост след отмяна на влязло в сила решение за делба]

Въпрос 1:

Допустим ли е положителен установителен иск за собственост на закупени и придобити недвижими имоти след влизане в сила на съдебно решение за отхвърляне на иска за делба на същите имоти, предявен от лицето, което е придобило имотите и не е конституирано като страна в производството по молба за отмяна на влязлото в сила решение по чл. 303 ГПК и във възобновеното производство по касационно обжалване на решението по допускане на делбата?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Емилия Василева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Влязлото в сила решение на ВКС, с което:

- се отменя решение по допускане на делбата и
- се отхвърля предявеният иск за делба,

няма конститутивен характер.

2. Ако един от съделителите, участвали в делбеното производство, което е приключило с решение за отхвърляне на иска за делба, чрез отчуждителна сделка прехвърли имота на трето лице, последното става носител на прехвърленото право, ако праводателят му (прехвърлителят) е бил носител на това право.

3. При отмяна на решението за отхвърляне на иска за делба на някое от основанията по чл. 303 ГПК, делото следва да продължи в първата фаза на делбеното производство между всички съсобственици.

4. При извършено разпореждане със спорното право от съсобственик (съделител) в полза на трето лице в хода на делбеното производство във фазата по допускане на делбата, се прилагат разпоредбите на чл. 226 ГПК (чл. 121 ГПК (отм.).

Ако:

- разпореждането със спорното право е извършено след влизане в сила на решението на ВКС, с което е отменено решението за допускане на делбата и
- вместо това е отхвърлен искът за делба,

не е налице хипотезата на разпореждане със спорното право в хода на делбеното производство, тъй като същото е приключило с отхвърлянето на иска за делба.

5. При отмяна на посоченото решение на ВКС и възобновяване на касационното производство, образувано по касационна жалба срещу решението за допускане на делбата, третото лице, придобило права през периода, през който производството по съдебна делба не е било висящо, т.е.:

- след влизане в сила на решението на ВКС за отхвърляне на иска за делба и
- преди неговата отмяна по чл. 303 ГПК и възобновяване на касационното производство,

може да замести своя праводател със съгласието на всички съделители или да встъпи главно по реда на чл. 225 ГПК (чл. 181 ГПК (отм.) в първа или във втора фаза на производството.

Ако третото лице, което е придобило имота, замести своя

праводател в първата фаза на делбата, то е обвързано от извършените от неговия праводател действия и има право на защита.

Ако третото лице замести праводателя си във втората фаза на делбата, влязлото в сила решение по първата фаза ще има действие и за него като правоприемник съгласно чл. 298, ал. 2 ГПК.

6. Ако възобновеното касационно производство, образувано по касационна жалба на съделител, който е и прехвърлител на имота, срещу решението по допускане на делбата, е прекратено:

- поради заличаване на този съделител и
- без да е обезсилено решението по първата фаза на делбата,

то решението по допускане на делбата влиза в сила между правосубектните съделители, които съществуват в правния мир, и несъществуващ съделител: неправосубектна страна поради заличаването ѝ.

В този случай възобновеното касационно производство по отношение на първата фаза на делбата не се е развило и при положение че към момента на влизане в сила на решението по допускане на делбата единият съделител (праводател на третото лице по частно правоприемство) вече не е правосубектно лице, то неговите правоприемници, ако не са конституирани в първата фаза на делбата, биха били лишени от право на ефективни правни средства за защита в противоречие на чл. 8 ГПК, чл. 9 ГПК и чл. 13 ЕКПЧ.

7. Придобитите права от третото добросъвестно лице през периода, през който не е висящо производство по съдебна делба, не могат да бъдат засегнати от отмяната на решението на ВКС, с което искът за делба е отхвърлен.

Ако третото лице е недобросъвестно, неговите права не могат да бъдат запазени при последваща отмяна на решението на ВКС.

Ако сделката с третото лице е привидна съгласно чл. 26 ЗЗД или увреждаща съгласно чл. 135 ЗЗД, то същата може:

- да бъде обявена за нищожна по иск на заинтересования съделител или
- да бъде обявена за недействителна по чл. 135 ЗЗД.

8. Въз основа на изложените съображения, настоящият съдебен състав счита, че на поставения правен въпрос трябва да бъде даден следният отговор:

! допустим е положителен установителен иск за собственост на закупени и придобити недвижими имоти след влизане в сила на съдебно решение на ВКС за отхвърляне на иска за делба на същите имоти, предявен от лицето:

- което е придобило имотите и
- което не е конституирано като страна в производството по молба за отмяна на влязлото в сила решение на ВКС по чл. 303 ГПК и във възобновеното производство по допускане на делбата,

ако ищецът твърди, че е трето добросъвестно лице.

Придобитите права на третото добросъвестно лице не могат да бъдат засегнати от отмяната на решението, с което искът за делба е отхвърлен, ако не е проведен иск по чл. 26 ЗЗД или чл. 135 ЗЗД.

Отговор:

Допустим е положителен установителен иск за собственост на закупени и придобити недвижими имоти след влизане в сила на съдебно решение на ВКС за отхвърляне на иска за делба на същите имоти, предявен от лицето, което е придобило имотите и което не е конституирано като страна в производството по молба за отмяна на влязлото в сила решение на ВКС по чл. 303 ГПК и във възобновеното производство по допускане на делбата, ако ищецът твърди, че е трето добросъвестно лице.

Придобитите права на третото добросъвестно лице не могат да бъдат засегнати от отмяната на решението, с което искът за делба е отхвърлен, ако не е проведен иск по чл. 26 ЗЗД или чл. 135 ЗЗД.

Въпрос 2:

Налице ли е интерес от предявяване и допустим ли е положителен установителен иск за установяване собствеността върху недвижими имоти на основание придобивна давност поради добросъвестно владение в продължение на пет години, когато имотите са предмет на възобновено производство по съдебна делба, в което ищецът по положителния установителен иск е конституиран като пра-

воприемник във втората фаза на делбата, но е закупил/придобил имотите през период, през който не е висящо производство по съдебна делба: след влизане в сила на съдебното решение за отхвърляне на иска за делба на същите имоти и преди отмяната на това решение по чл. 303 ГПК и възобновяване на производството по касационното обжалване на решението по допускане на делбата?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Емилия Василева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

9. Ако придобивното основание, на което се позовава третото лице, е изтекла придобивна давност поради добросъвестно владение през периода:

• след влизане в сила на решението на ВКС за отхвърляне на иска за делба

• до възобновяване на касационното производство, респективно конституиране на правоприемника в делбеното производство,

заявяването на тези права не се преклудира с влизане в сила на решението по допускане на делбата, ако към момента на прекратяване на касационното производство и влизане в сила на решението по допускане на делбата съделителят, прехвърлител на имота, е заличен и неговите правоприемници не са били конституирани.

10. Придобивната давност, започнала да тече след влизане в сила на решението на ВКС за отхвърляне на иска за делба, е ново обстоятелство, което не е могло да бъде въведено:

• нито при разглеждане на делбеното производство в първата му фаза от Районния съд,

• нито във въззивното или касационното производство,

поради което обосновава правен интерес за приобретателя (третото лице, правоприемник на праводателя) от предявява-

не на положителен установителен иск за установяване собствеността върху съответните недвижими имоти на основание придобивна давност поради добросъвестно владение в продължение на пет години.

11. Правен интерес от такъв иск е налице, когато имотите са предмет на възобновено производство по съдебна делба, в което ищецът по положителния установителен иск е конституиран като правоприемник във втората фаза на делбата, но е закупил имотите:

- след влизане в сила на съдебното решение за отхвърляне на иска за делба на същите имоти и
- преди отмяната на това решение по чл. 303 ГПК и възобновяване на производството по касационното обжалване на решението по допускане на делбата.

12. Ако се приеме обратното и при положение че възобновеното касационно производство не се е развило поради прекратяването му поради заличаване на съделителя, праводател на третото лице:

- без конституиране на правоприемниците,
- без правоприемниците да са взели участие в първата фаза на делбата и
- при влизане в сила на решението по допускане на делбата спрямо неправосубектно и несъществуващо в правния мир към него момент лице,

то правоприемникът би бил лишен от право на защита в противоречие с фундаментални, основни права, предоставени с КЗПЧОС.

13. Въз основа на изложените съображения, настоящият съдебен състав счита, че на поставения правен въпрос трябва да бъде даден следният отговор:

! налице е правен интерес от предявяване и в този смисъл е допустим положителен установителен иск за установяване собствеността върху недвижими имоти на основание придобивна давност поради добросъвестно владение в продължение на пет години, когато имотите са предмет на възобновено производство по съдебна делба, в което ищецът по положителния установителен иск:

• е конституиран като правоприемник във втората фаза на делбата,

• но е закупил имотите след влизане в сила на съдебното решение за отхвърляне на иска за делба на същите имоти и преди отмяната на това решение по чл. 303 ГПК и възобновяване на производството по касационното обжалване на решението по допускане на делбата.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяване и в този смисъл е допустим положителен установителен иск за установяване собствеността върху недвижими имоти на основание придобивна давност поради добросъвестно владение в продължение на пет години, когато имотите са предмет на възобновено производство по съдебна делба, в което ищецът по положителния установителен иск е конституиран като правоприемник във втората фаза на делбата, но е закупил имотите след влизане в сила на съдебното решение за отхвърляне на иска за делба на същите имоти и преди отмяната на това решение по чл. 303 ГПК и възобновяване на производството по касационното обжалване на решението по допускане на делбата.

1.5.4. Владелчески иск

56. Определение № 4547/09.10.2025 г. по ч.гр.д. № 3191/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Владелческа защита при висящ ревандикационен иск]

Въпрос:

Съвпада ли правната защита, която получава ищецът по заявен установителен иск за право на собственост и по заявен владелчески иск по чл. 76 ЗС за същия имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Диана Коледжикова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. По този въпрос е налице съдебна практика, изразена в:

Решение № 392/22.10.2010 г. по гр.д. № 6/2010 г. на ВКС, II г.о.

Решение № 733/04.11.2010 г. по гр.д. № 1536/2009 г. на ВКС, I г.о., и др., която изяснява, че:

! владелческата (посесорна) защита представлява уредени от правото средства за възстановяване на владението като фактическо отношение (състояние).

2. Хипотезите, при които може да се търси защита с исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС, са уредени от законодателя:

- при нарушаване на това състояние, в т.ч. и
- при отнемане на фактическата власт върху вещта като най-тежка форма на нарушение.

3. Предмет на владелческия иск по чл. 76 ЗС е да се възстанови отнетото владение върху имота като фактическо състояние.

4. По тези спорове съдът е ограничен да установи само факти:

- факта на владение,
- факта на нарушение и
- факта кой владее имота към момента на разглеждане на спора.

5. Предмет на петиторните искове е винаги вещно право.

6. Правото на собственост и ограничените вещни права включват в съдържанието си правото да се владее:

- вещта, респективно
- ограниченото вещно право.

7. С петиторните искове след пълно доказване на правото на собственост се дава защита на правото на владение като част от съдържанието на правото на собственост.

8. Забраната на чл. 359 ГПК е обусловена от това, че по предявения иск за собственост ищецът ще търси защита на пра-

вото на владение като част от съдържанието на правото на собственост и ако искът бъде уважен, ищецът ще получи фактическата власт върху имота.

9. Ако петиторният иск бъде отхвърлен, то ищецът няма право на владение върху имота.

10. В този случай той няма възможност да предяви иск за защита на владението като фактическо състояние.

11. Нормата на чл. 359 ГПК допуска изключение само когато владелческият иск е основан на нови факти – отнемане на владението:

- по насилствен или
- скрит начин

след предявяване на иска за собственост.

12. Съдебната практика приема, че:

! предприетата от ищеца защита на правото на собственост чрез предявяване на иск по чл. 108 ЗС обхваща и защита на правомощието владение като част от съдържанието на правото на собственост.

13. Уважаването на иска по чл. 108 ЗС ще има за последица и предаване на вещта във владение на ищеца, с което целта на иска по чл. 76 ЗС ще бъде постигната.

14. Затова:

! при наличието на висящо производство по чл. 108 ЗС искът по чл. 76 ЗС, предявен:

- от същия ищец срещу същия ответник и
- за същия имот,

се явява лишен от правен интерес.

15. Тази хипотеза е уредена изрично с разпоредбата на чл. 359 ГПК, предвиждаща, че:

! лицето, което е предявило иск за собственост върху недвижим имот, не може да предяви иск за владение срещу същия ответник за същия имот, докато е висящо делото за собствеността извън предвиденото в нормата изключение, когато владелческият иск е основан на нови факти – отнемане на владението след предявяване на иска за собственост:

- по насилствен или
- по скрит начин.

16. Това изключение в случая не е налице.

17. Приема се, че:

! петиторната защита поглъща посесорната.

18. Липсва правен интерес от паралелна защита, тъй като с ревандикационния иск ще се защити и владението върху имота – ищецът ще получи фактическата власт върху същия.

19. Затова:

! исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС са недопустими винаги когато ищецът предявява и иск по чл. 108 ЗС за същата вещ.

20. Исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС не биха били недопустими, когато ищецът наред с тях е предявил и:

- положителен установителен иск за собственост или
- отрицателен установителен иск за собственост

срещу същия ответник за същия имот, тъй като установителните искове не предоставят защита на нарушеното владение.

21. Предметът на търсената с положителния установителен иск за собственост защита е принадлежността на вещното право, като при уважаване на иска съдебното решение по своето съдържание и последици ще бъде установително – че спорното право:

- съществува или
- не съществува

в патримониума на ищеца.

22. Решението ще се ползва със сила на пресъдено нещо, но не и с изпълнителна сила, поради което и:

! предявяването на положителния установителен иск за собственост не би дал тази защита, която се търси с предявения иск за нарушеното владение – възстановяването му като фактическо състояние, независимо от обстоятелството, че правото на собственост включва в съдържанието си правото да се владее имотът.

23. С уважаването на положителния установителен иск:

- само се признава, че то съществува като част от съдържанието на правото на собственост,
- но получаване на фактическата власт не би се постигнало.

24. Затова и според настоящия състав:

! предвидената в чл. 359 ГПК отрицателна процесуална предпоставка има предвид ревандикационния иск по чл. 108 ЗС, при

уважаване на който ищецът ще получи и фактическата власт върху имота, което с положителния установителен иск не би се постигнало.

25. Извадка от мотивите по същество:

Пред първоинстанционния РС – Пловдив е предявен иск с правно основание чл. 76 ЗС за осъждане на А. А. К. и Н. А. К. да предадат владението на описания недвижим имот. В отговора на исковата молба ответниците са въвели възражение за недопустимост на посесорната защита поради предявен от същия ищец срещу тях ревандикационен иск за същия имот.

С Определение ... на Районен съд – Пловдив, първоинстанционният съд е прекратил производството по делото на основание чл. 130 ГПК, като намерил, че искът за възстановяване на владение е недопустим предвид предявения от ищеца ревандикационен иск за същия имот, по който е образувано гр.д. № 151/2024 г. на ОС – Пловдив. Приложил разпоредбата на чл. 359 ГПК, според която лицето, предявило иск за собственост върху недвижим имот, не може да предяви иск за владение за този имот срещу същия ответник, докато е висящо делото за собствеността, освен ако владението е отнето след предявяване на иска по насилствен или скрит начин ...

С обжалваното Определение ... на ОС – Пловдив, въззивният съд потвърдил този резултат по сходни правни съображения. Позовал се на трайната съдебна практика, според която петиторната защита поглъща посесорната, доколкото се касае до едновременно търсена защита на правото на собственост и владението на един и същ имот. Направен е извод, че при наличие на висящо производство по чл. 108 ЗС между същите страни и за същия имот, искът по чл. 76 ЗС е недопустим, доколкото въпросът за правото на владение ще се разреши в другото производство. По тези съображения е потвърдено постановеното от Районния съд определение за прекратяване на производството по гр.д. 18246/2023 г. на РС – Пловдив.

С молба от 04.09.2025 г., подадена по гр.д. № 151/2024 г. на ОС – Пловдив ищецът е изменил искането си, като е преминал от осъдителен иск в установителен.

Отговор:

Исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС са недопустими винаги когато ищецът предявява и иск по чл. 108 ЗС за същата вещ.

Исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС не биха били недопустими, когато ищецът наред с тях е предявил и положителен установителен иск за собственост или отрицателен установителен иск за собственост срещу същия ответник за същия имот, тъй като установителните искове не предоставят защита на нарушеното владение.

Предявяването на положителния установителен иск за собственост не би дал тази защита, която се търси с предявения иск за нарушеното владение – възстановяването му като фактическо състояние, независимо от обстоятелството, че правото на собственост включва в съдържанието си правото да се владее имотът.

С уважаването на положителния установителен иск само се признава, че то съществува като част от съдържанието на правото на собственост, но получаване на фактическата власт не би се постигнало.

Предвидената в чл. 359 ГПК отрицателна процесуална предпоставка има предвид ревандикационния иск по чл. 108 ЗС, при уважаване на който ищецът ще получи и фактическата власт върху имота, което с положителния установителен иск не би се постигнало.

57. Определение № 60136/01.11.2021 г. по ч.гр.д. № 3849/2021 г. на ВКС, I г.о.

[Отношение между висящи дела по владелчески иск и по установителен иск за собственост]

Въпрос:

От значение ли е решението по иск по чл. 75 ЗС за правилното решаване на друго висящо дело, имащо за пред-

мет положителен установителен иск за собственост на недвижим имот, придобит чрез правна сделка между същите страни и за същия имот, ако по това дело е направено насрещно възражение за придобиване собствеността върху спорния имот по давностно владение, но не е предявен насрещен установителен иск по чл. 79 ЗС, т.е. налице ли е връзка на преюдициалност по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Обективните пределите на силата на пресъдено нещо на решението по владелческия иск включва факта на продължилото непрекъснато шест месеца преди предявяване на този иск владение на ищеца върху спорния имот.

Резултатът е, че владението се счита непрекъснато, дори да е било отнето в този шестмесечен срок.

В този смисъл е Решение № 71/28.02.2011 г. по гр.д. № 1217/2009 г. на ВКС, I г.о.

Това решение не акцентира на това дали в производството по иск за собственост позоваването на придобивна давност от ответника е чрез иск, или чрез възражение.

Това няма значение.

2. Така създадената сила на пресъдено нещо с решението по иска по чл. 76 ЗС следва да се съобрази в последващ процес за правото на собственост между същите страни за същия имот, когато някоя от страните се позовава на придобивна давност, независимо дали това е ищецът, или е ответникът с отговора на исковата молба под формата на възражение.

Следва да се има предвид, че:

! ищецът по иск за собственост не може да предяви и владелчески иск против същия ответник за същия имот.

В конкретния случай забраната на чл. 359 ГПК не е налице, защото страните в двете производства са с разменени качества.

3. Разрешаването на въпроса дали ищецът е собственик на недвижимия имот на основание сделка, в конкретния случай зависи от основателността на правоизключващото възражение на ответниците за придобиване на същия имот по давност.

Ако предявеният от ответниците иск по чл. 76 ЗС за същия имот бъде уважен, дори да са били отстранени от имота през последните шест месеца преди предявяване на владелческия иск, на основание съдебното решение давността няма да се счита прекъсната при разглеждане на възражението за придобивна давност.

4. Възможно е давността да е изтекла много преди предявяване на владелческия иск или въпреки че не е прекъсната, владението да не е продължило в изискуемия от закона срок за придобиване по давност, но:

- това са въпроси по същество,
- а предпоставките са спиране на производството се отнасят до допустимостта на иска, съгласно приетото в Тълкувателно решение № 1/09.07.2019 г. по тълк.д. № 1/2017 г. на ВКС, ОСГТК.

5. Доколкото непрекъснатостта на владението е законово установен негов признак, влязлото в сила решение по владелческия иск, предявен от ответниците по иска за собственост, е от значение за разрешаване на спора по установителния иск за собственост, предявен от ответника по владелчески иск против ищците по него.

Затова производството по иска по чл. 76 ЗС е преюдициално по отношение на производството по установителния иск за собственост, по който производството е спряно.

6. Текстът на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК и съдебната практика по този текст, включително и задължителната такава, изискват решаването на спора по обусловеното дело да зависи от разрешаването на преюдициален въпрос със сила на пресъдено нещо.

Без значение е дали по заявените възражения против иска по обусловения спор се формира сила на пресъдено нещо, или не.

Отговор:

Създадената сила на пресъдено нещо с решението по иска по чл. 76 ЗС следва да се съобрази в последващ процес за правото на собственост между същите страни за същия имот, когато някоя от страните се позовава на придобивна давност, независимо дали това е ищецът, или е ответникът, с отговора на исковата молба под формата на възражение.

Доколкото непрекъснатостта на владението е законово установен негов признак, влязлото в сила решение по владелческия иск, предявен от ответниците по иска за собственост, е от значение за разрешаване на спора по установителния иск за собственост, предявен от ответника по владелчески иск против ищците по него. Затова производството по владелческия иск е преюдициално по отношение на производството по установителния иск за собственост, по който производството е спряно.

58. Решение № 38/05.06.2020 г. по гр.д. № 2660/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Паралелна защита с петиторен и владелчески иск]

Въпрос:

Съществува ли правен интерес от предявяването на владелчески иск по чл. 76 ЗС при наличието на висящо производство по чл. 108 ЗС за същия имот?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Ваня Атанасова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Предприетата от ищеца защита на правото на собственост чрез предявяване на иск по чл. 108 ЗС обхваща и защита на правомощието владение като част от съдържанието на правото на собственост.

Уважаването на иска по чл. 108 ЗС ще има за последица и предаване на вещта във владение на ищеца, с което целта на иска по чл. 76 ЗС ще бъде постигната.

2. Затова:

! при наличието на висящо производство по чл. 108 ЗС, искът по чл. 76 ЗС, предявен от същия ищец срещу същия ответник и за същия имот, се явява лишен от правен интерес.

3. Тази хипотеза е уредена изрично с разпоредбата на чл. 359 ГПК, предвиждаща, че:

! лицето, което е предявило иск за собственост върху недвижим имот, не може да предяви иск за владение срещу същия ответник за същия имот, докато е висящо делото за собствеността

(извън предвиденото в нормата изключение, когато владелческият иск е основан на нови факти: отнемане на владението след предявяване на иска за собственост по насилствен или скрит начин, което изключение в случая не е налице).

4. В този смисъл е и формираната практика на ВКС:

Решение № 392/22.10.2010 г. по гр.д. № 6/2010 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 733/04.11.2010 г. по гр.д. № 1536/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 124/06.01.2017 г. по гр.д. № 2188/2016 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 119/11.07.2017 г. по ч.гр.д. № 2233/2017 г. на ВКС, II г.о., в което се приема, че:

! петиторната защита поглъща посесорната.

5. Липсва правен интерес от паралелна защита, тъй като:

! с ревандикационния иск ще се защити и владението върху имота: ищецът ще получи фактическата власт върху същия.

Затова исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС са недопустими винаги когато ищецът предявява и иск по чл. 108 ЗС за същата вещ.

6. Исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС не биха били недопустими, когато ищецът наред с тях е предявил и положителен установителен иск за собственост или отрицателен установителен иск за собственост срещу същия ответник за същия имот.

Отговор:

Петиторната защита поглъща посесорната.

При наличието на висящо производство по чл. 108 ЗС, искът по чл. 76 ЗС, предявен от същия ищец срещу същия ответник и за същия имот, се явява лишен от правен интерес.

Исковете по чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС не биха били недопустими, когато ищецът наред с тях е предявил и положителен установителен иск за собственост или отрицателен установителен иск за собственост срещу същия ответник за същия имот.

1.6. Хипотези

1.6.1. Минал момент

59. Определение № 983/05.03.2024 г. по гр.д. № 578/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Установителен иск за собственост към минал момент]

Въпрос:

Кога е допустим установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК за принадлежност на правото на собственост върху недвижим имот към минал момент?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Ваня Атанасова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса е формирана трайна и непротиворечива практика на ВКС.

Приема се, че:

! установяване съществуването или несъществуването на вещни права към минал момент е допустимо само в изрично предвидените от закона случаи.

2. Такива са например разпоредбите на чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, чл. 13, ал. 8 ЗВСГЗГФ, чл. 32, ал. 1, т. 2 ЗТСУ (отм.).

3. Тези искови производства са специални, изрично предвидени с цел след приключването им да бъдат:

- признати права към настоящия момент и
- реализирани правни възможности за придобиване на такива права.

4. В общия случай установяването на права на собственост към минал момент или отричането им към минал момент чрез иск по чл. 124, ал. 1 ГПК няма подобни правни последици.

Законът не предвижда възможност решение, постановено по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, с което е признато или отречено право на собственост към минал момент, да има за последица придобиване или възможност за придобиване на такова право към настоящ момент.

5. В този смисъл са:

Определение № 283/29.05.2020 г. по гр.д. № 1057/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 98/26.06.2020 г. по ч.гр.д. № 1460/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 121/29.06.2017 г. по ч.гр.д. № 2274/2017 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 697/30.12.2015 г. по ч.гр.д. № 5271/2015 г. на ВКС, III г.о., и др.

Отговор:

Установяване съществуването или несъществуването на вещни права към минал момент е допустимо само в изрично предвидените от закона случаи.

Тези искови производства са специални, изрично предвидени с цел след приключването им да бъдат признати права към настоящия момент и реализирани правни възможности за придобиване на такива права.

В общия случай установяването на права на собственост

към минал момент или отричането им към минал момент чрез иск по чл. 124, ал. 1 ГПК няма подобни правни последици.

. . . . . .

60. Определение № 50064/23.02.2023 г. по гр.д. № 2649/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Установителен иск за право на собственост към минал момент]

Въпрос:

Допустим ли е установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК, за принадлежност на правото на собственост върху недвижим имот към минал момент?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса е формирана трайна и непротиворечива практика на ВКС. Приема се, че:

! установяване съществуването или несъществуването на вещни права към минал момент е допустимо само в изрично предвидените от закона случаи.

Такива са например: чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, чл. 13, ал. 8 ЗВСГЗГФ, чл. 32, ал. 1, т. 2 ЗТСУ (отм.).

Тези искови производства са специални, изрично предвидени с цел след приключването им да бъдат:

- признати права към настоящия момент и
- реализирани правни възможности за придобиване на такива права.

2. В общия случай установяването на права на собственост

към минал момент или отричането им към минал момент чрез иск по чл. 124, ал. 1 ГПК няма подобни правни последици:

! законът не предвижда възможност решение, постановено по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, с което е признато или отречено право на собственост към минал момент, да има за последица придобиване или възможност за придобиване на такова право към настоящ момент.

3. В този смисъл са:

Определение № 283/29.05.2020 г. по гр.д. № 1057/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 98/26.06.2020 г. по ч.гр.д. № 1460/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 121/29.06.2017 г. по ч.гр.д. № 2274/2017 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 697/30.12.2015 г. по ч.гр.д. № 5271/2015 г. на ВКС, III г.о., и др.

Отговор:

Установяване съществуването или несъществуването на вещни права към минал момент е допустимо само в изрично предвидените от закона случаи.

Такива са например: чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ, чл. 13, ал. 8 ЗВСГЗГФ, чл. 32, ал. 1, т. 2 ЗТСУ (отм.).

Тези искови производства са специални, изрично предвидени с цел след приключването им да бъдат признати права към настоящия момент и реализирани правни възможности за придобиване на такива права.

1.6.2. Погинала вещ

61. Определение № 64/10.02.2014 г. по ч.гр.д. № 216/2014 г. на ВКС, I г.о.

[Иск за собственост върху погинала вещ]

Въпрос:

Допустим ли е установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК за установяване правото на собственост към минал момент по отношение на вещ, която не съществува към момента на подаване на исковата молба в съда?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Любка Андонова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК:

! всеки може да предяви иск, за да установи съществуването или несъществуването на едно право, когато има интерес от това.

Ищецът има правен интерес от установяване на правото си на собственост тогава, когато спорното материално право съществува и е налице.

2. Както правилно е приел въззивният съд в мотивите на обжалваното определение:

! искът за собственост е винаги вещен, а това предполага наличието на обект/вещ, която:

- реално съществува,
- а не е погинала.

Липсва правен интерес ищецът да установява, че вещта е съществувала в миналото и му е принадлежала.

3. Ако фактът на съществуване на едно право или правоотношение в миналото има значение за други отношения, които са налице в настоящия момент, то страната разполага с възможност да се защити, като:

- предяви спорните съществуващи права,
- но не и да претендира в самостоятелно исково производство установяването на права върху обекти, които не съществуват към момента на предявяване на иска.

4. Следователно:

! допустим е иск за собственост за установяване на конкретно право или правоотношение по повод съществуваща към момента на предявяване на иска вещ, която не е погинала или разрушена.

Случаите, в който законът предполага установяване правото на собственост към минал момент, са лимитативно посочени в закона и те са:

- чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ и
- чл. 53, ал. 2 ЗКИР.

Във всички останали случаи несъществуването на вещта или обекта на правото на собственост обосновава липса на правен интерес от установяване на това правоотношение.

5. С разрушаването на процесната сграда, тя като вещ е погинала и съответно се е погасило правото на иск за защита на собствеността върху процесното жилище.

Ищцата би разполагала евентуално само с обезщетителна претенция, в която би следвало да установява правото си на собственост.

Отговор:

С разрушаването на процесната сграда, тя като вещ е погинала и съответно се е погасило правото на иск за защита на собствеността върху процесното жилище.

Ищцата би разполагала евентуално само с обезщетителна претенция, в която би следвало да установява правото си на собственост.

1.6.3. Парична сума

62. Определение № 50139/10.07.2023 г. по гр.д. № 2971/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Иск за установяване на право на собственост върху парична сума]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяването на самостоятелен иск за установяване на право на собственост върху парична сума?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Дияна Ценева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Изяснено е в правната теория и в съдебната практика, че:

! парите представляват особен вид родово определени вещи.

Тяхната основна функция в гражданския оборот е да служат като законно платежно средство.

2. Поради това:

! интересът на лицето, което твърди, че негови парични средства са преминали в патримониума и са станали собственост на друго лице без правно основание или на отпаднало основание, е да иска връщане на тази сума.

Правен способ за удовлетворяване на този интерес е предявяването на осъдителен облигационен иск:

- за неоснователно обогатяване,
- за непозволено увреждане или иск
- за връщане на даденото на договорно основание.

3. Предмет на петиторните искове (установителни или осъдителни) за защита на правото на собственост могат да бъдат само конкретни, реално определени вещи, тъй като по дефиниция вещните права винаги са конкретизирани върху определена вещ.

4. Парите могат да бъдат предмет на петиторна защита:

- като индивидуално определени вещи с оглед техните физически качества (банкноти, монети),
- но не и като стойност – цифрова величина, която няма веществен характер.

Отговор:

Предмет на петиторните искове (установителни или осъ-

дителни) за защита на правото на собственост могат да бъдат само конкретни, реално определени вещи, тъй като по дефиниция вещните права винаги са конкретизирани върху определена вещ.

Парите могат да бъдат предмет на петиторна защита като индивидуално определени вещи с оглед техните физически качества (банкноти, монети), но не и като стойност – цифрова величина, която няма веществен характер.

1.6.4. Улица

63. Определение № 131/03.07.2018 г. по ч.гр.д. № 2101/2018 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за установяване дали част от поземлен имот представлява път/улица]

Въпрос:

Представлява ли установяване на факт и допустим ли е иск за установяване дали част от поземлен имот представлява път/улица за обществено ползване?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно чл. 124, ал. 4 ГПК, пр. 2:

! искове за съществуване на факти с правно значение са допустими само в предвидените от закона случаи.

2. Фактът е нещо, което действително е станало, случило се е или съществува.

Когато:

• факт от действителността е предвиден в хипотезиса на правна норма и

• при наличието му настъпват последиците в диспозицията на правната норма,

този факт е юридически факт.

3. Правоотношението се определя като правна връзка, последица от действия на лицата, върху които са въздействали юридически факти.

Тази връзка се състои от субективни права и правни задължения.

4. Дали определена част от земната повърхност представлява улица, или път, е въпрос, който се разрешава:

• не по външните видими белези (в който случай би съставлявал факт),

• а въз основа на правно уредения статут на тази земна повърхност.

5. Правна уредба на пътищата и улиците се съдържа в Закона за пътищата и в Закона за устройство на територията.

Нормативно определение за път дава разпоредбата на § 1, т. 1 от ДР на Закона за пътищата:

! „път" е ивица от земната повърхност, която е специално пригодена за движение на превозни средства и пешеходци и отговаря на определени технически изисквания.

6. В § 5, т. 11 от ДР на ЗУТ е дадено определение на „урегулиран имот", при което са използвани термините „улица" и „път".

Така, урегулиран имот е поземлен имот, за който с подробен устройствен план са определени:

• граници,

• достъп от улица, път или алея,

• конкретно предназначение и режим на устройство.

7. Съгласно чл. 14, ал. 1 ЗУТ:

! с подробните устройствени планове се урегулират улици, квартали и поземлени имоти за застрояване и за други нужди без застрояване.

Съгласно чл. 14, ал. 4 ЗУТ урегулираните поземлени имоти имат задължително лице (изход) към улица, към път или по изключение към алея в парк.

8. Разпоредбата на:

• чл. 80 ЗУТ съдържа изисквания за широчината на обслужващите улици, а тази на

• чл. 112, ал. 2, т. 9 ЗУТ включва в предмета на регулиране с подробен устройствен план уличната мрежа и алеите.

9. От горното е видно, че:

! за разрешаването на възникнал спор дали част от поземлен имот представлява път (или улица), е необходимо да се установи и проследи нейният правен режим според предвиждането на съответните планове за конкретната територия.

Това означава да се установят правоотношенията (вкл. правата и задълженията), които създава това правно урегулиране на територията.

10. Ето защо:

! не може да се приеме, че искът за установяване дали част от поземлен имот има статут на път, или улица:

• е иск за установяване на факт и като такъв

• е недопустим.

Отговор:

За разрешаването на възникнал спор дали част от поземлен имот представлява път (или улица), е необходимо да се установи и проследи нейният правен режим според предвиждането на съответните планове за конкретната територия, а това означава да се установят правоотношенията (вкл. правата и задълженията), които създава това правно урегулиране на територията.

Ето защо не може да се приеме, че искът за установяване дали част от поземлен имот има статут на път, или улица е иск за установяване на факт и като такъв е недопустим.

1.6.5. Гробно място

64. Определение № 50258/05.12.2022 г. по ч.гр.д. № 3379/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Защита на правото на ползване на гробно място]

Въпрос:
Кой е допустимият правен ред за защита на правото на ползване на гробно място?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Последователно, категорично и непротиворечиво ВКС приема в своята практика, че:

! всеки правен субект може да предяви иск за установяване съществуването на своето право, ако има интерес от това, като правен интерес от установяването съществува в хипотеза, при която правото му се оспорва.

Въз основа на тази изходна позиция в Определение № 144/13.04.2020 г. по ч.гр.д. № 4846/2019 г. на ВКС, III г.о., е прието, че е налице правен интерес от предявяването на иск за установяване кому принадлежи право на гробоползване и правото на грижовник.

2. Позовавайки се и на съображенията, съдържащи се в Определение № 70/13.07.2018 г. по гр.д. № 60/2018 г. на ВКС и ВАС, см. 5-чл. с-в, е приел, че:

! предоставянето на гробно място представлява последица от облигационно правоотношение между:

- съответната община и
- физическото лице,

за съществуването на което компетентен да се произнесе при наличието на правен спор е общият съд.

3. Изложени са съображения, че наличието или липсата на правен интерес се преценява според твърденията на ищеца относно спорните отношения между него и ответника в исковата молба и в зависимост от тези твърдения съдът определя:

- съществува ли правен спор,
- кои са надлежните страни по него и
- съществува ли за ищеца правен интерес от търсената защита.

4. Установителният иск съществува като правна възможност за всеки, който има интерес от него.

Правният интерес обаче винаги е конкретен и се преценява за всеки конкретен случай от съда с оглед твърденията на страните и обстоятелствата по спора.

5. Взето е предвид:

- че гробищните паркове са публична общинска собственост по смисъла на чл. 3, ал. 2, т. 3 ЗОС като имоти, предназначени за трайно задоволяване на обществени потребности от общинско значение;
- че поддържането им представлява комунална дейност по смисъла на чл. 17, ал. 1, т. 6 ЗМСМА, поради което те се предоставят за безвъзмездно ползване на юридически лица и звена на общинска бюджетна издръжка, които осъществяват дейността по поддържането на гробищните паркове, включваща и извършването на погребалните услуги, включително по определяне и предоставяне на места за нови погребения;
- че правото на ползване на гробно място за определен срок или за вечни времена се предоставя на отделни физически лица при условия, определени в ЗМДТ, Наредба № 2/21.04.2011 г. на Министерство на здравеопазването и наредби, издавани от общинските съвети за гробищните паркове и погребално-обредната дейност на територията на съответната община.

6. И макар задължението за заплащане на местната такса за „откупуване на гробни места“ да е установено в закон (ЗМДТ), а конкретният размер на таксата за всяка община да се определя с приетата от общинския съвет наредба, е прието, че:

! предоставянето на гробно място представлява последица от облигационно правоотношение между съответната община и физическото лице.

За съществуването на правото на ползване на гробно място компетентен да се произнесе при наличието на правен спор е общият съд, т.е. разглеждането на иска е по гражданскоправен ред.

7. Последователна в този смисъл е и практиката на петчленните състави на ВКС и ВАС:

Определение № 70/13.07.2018 г. по гр.д. № 60/2018 г. на ВКС и ВАС, см. 5-чл. с-в, и

Определение № 12/12.05.2022 г. по гр.д. № 10/2022 г. на ВКС и ВАС, 5-чл. с-в, според която:

! предоставянето на гробно място съставлява:

• облигационно правоотношение между съответната община и отделното физическо лице, т.е.

• облигационно право на ползване върху определено гробно място,

възникнало от неформална гражданскоправна сделка, сключена между равнопоставени субекти, по силата на която едно лице, респ. неговите наследници, придобива/т право за определен срок или завинаги да ползват това гробно място срещу заплащане на определена цена на общината, стопанисваща съответния гробищен парк.

Именно поради тази причина компетентен да се произнесе по спор относно това право на ползване е общият съд.

Т.е. правото на ползване на гробно място може да бъде защитено по гражданскоправен ред чрез предявяването на установителен иск.

8. Макар правото на ползване на гробно място да не представлява ограничено вещно право, защитата му може да се осъществи чрез предявяването на установителен иск по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК при спор по въпроса кой е неговият носител.

Отговор:

Макар правото на ползване на гробно място да не представлява ограничено вещно право, защитата му може да се осъществи чрез предявяването на установителен иск по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК при спор по въпроса кой е неговият носител.

1.6.6. Съсобственост

65. Решение № 50162/01.08.2023 г. по гр.д. № 758/2021 г. на ВКС, I г.о.

[Предявяване на положителен установителен иск за целия имот от съсобственик]

Въпрос:

Допустим ли е установителен иск за собственост или ревандикационен иск, предявен от един от съсобствениците за целия имот, както и как следва да постъпи горната инстанция, в случай че със съдебно решение се признае право на собственост и на непредявили иск съсобственици?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. Съгласно чл. 26, ал. 1 ГПК страни по граждански дела са лицата, от чието име и срещу които се води делото.

Според чл. 26, ал. 2 ГПК:

! освен в предвидените от закон случаи, никой не може да предявява от свое име чужди права пред съд.

2. В случаите:

• когато ищецът твърди и представя доказателства, че е съсобственик на една вещ (имот) заедно с други лица, включително и

• когато съсобствеността произтича от наследствено правоприемство,

той е легитимиран да предяви установителен иск за собственост само за онзи обем права, които счита, че притежава, но не и за правата на останалите съсобственици.

Това е така, защото не е нито техен представител, нито процесуален субституент.

Процесуално легитимирани да предявят иск за собственост на останалата част от имота са единствено останалите съсобственици.

3. Ето защо:

! когато само един от съсобствениците предяви установителен иск за собственост на целия имот, този иск, като предявен в нарушение на императивната норма на чл. 26, ал. 2 ГПК, е недопустим в частта, с която правото на собственост се претендира досежно идеалните части на останалите съсобственици, които не са предявили иск в процеса на съсобственика си.

4. В случай че се признае право на собственост и на непредявилия иск съсобственик, решението в частта относно обема права, принадлежащи на този съсобственик, ще е недопустимо.

На основание чл. 270, ал. 3 ГПК, изр. 1:

- то следва да се обезсили в тази част,
- а делото да се прекрати в същата част.

5. В горния смисъл е практиката:

Решение № 89/13.01.2021 г. по гр.д. № 3335/2019 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 60/19.04.2021 г. по гр.д. № 3359/2020 г. на ВКС, I г.о.

Решение № 100/11.10.2022 г. по гр.д. № 4412/2021 г. на ВКС, I г.о.

6. Същото разрешение е приложимо и по иск за ревандикация на идеална част от недвижим имот, предявен срещу съсобственик, ако ищецът търси защита освен на своя обем права, и на права на съсобственик, който не е ищец.

В такава хипотеза искът на съсобственика срещу друг съсобственик:

- ще е допустим само относно обема права, които ищецът претендира за себе си, и
- няма да е допустим по отношение на претендираните чужди права (чл. 26, ал. 2 ГПК).

7. Друго би било разрешението, ако искът за ревандикация е предявен от съсобственик срещу трето за съсобствеността лице, което държи или владее вещта без основание.

В такава хипотеза един от съсобствениците може да ревандикира целия съсобствен имот, като това правомощие произ-

тича от правото на съсобственика да си служи сам с общата вещ съгласно чл. 31, ал. 1 ЗС.

8. В този смисъл е и практиката:

Решение № 205/12.11.2015 г. по гр.д. № 619/2015 г. на ВКС, I г.о.

Решение № 70/16.08.2017 г. по гр.д. № 3991/2016 г. на ВКС, II г.о.

Отговор:

Когато само един от съсобствениците предяви установителен иск за собственост или ревандикационен иск на целия имот, този иск, като предявен в нарушение на императивната норма на чл. 26, ал. 2 ГПК, е недопустим в частта, с която правото на собственост се претендира досежно идеалните части на останалите съсобственици, които не са предявили иск в процеса на съсобственика си.

В случай че се признае право на собственост и на непредявилия иск съсобственик, решението в частта относно обема права, принадлежащи на този съсобственик, ще е недопустимо. На основание чл. 270, ал. 3 ГПК, изр. 1, то следва да се обезсили в тази част, а делото да се прекрати в същата част.

Същото разрешение е приложимо и по иск за ревандикация на идеална част от недвижим имот, предявен срещу съсобственик, ако ищецът търси защита освен на своя обем права, и на права на съсобственик, който не е ищец.

Допустим е обаче ревандикационен иск, предявен от съсобственик срещу трето за съсобствеността лице, което държи или владее вещта без основание. В такава хипотеза един от съсобствениците може да ревандикира целия съсобствен имот, като това правомощие произтича от правото на съсобственика да си служи сам с общата вещ съгласно чл. 31, ал. 1 ЗС.

. . . . . .

66. Решение № 100/11.10.2022 г. по гр.д. № 4412/2021 г. на ВКС, I г.о.

[Установителен иск за собственост на цялата обща вещ, предявен от един от съсобствениците]

Въпрос:
Допустим ли е установителен иск за собственост на цялата обща вещ, предявен само от един от съсобствениците?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Правната теория и трайната съдебна практика приемат, че едно съдебно решение е недопустимо:

- когато съдът е разгледал спор, който не е подведомствен на съдилищата (чл. 14 ГПК) или не е подсъден на съответния съд;
- когато съдът е разгледал непредявен иск и не е разгледал предявения; или
- когато съдът се е произнесъл при липса на право на иск или при ненадлежно упражнено право на иск: по нередовна искова молба, при липса на положителна процесуална предпоставка или наличие на отрицателна процесуална предпоставка за възникването и надлежното му упражняване; при оттегляне или отказ от иска;
- когато в законоустановения срок не е направено искане за възобновяване на производството, спряно по взаимно съгласие на страните, и др.

(т. 9 на Постановление № 1/10.11.1985 г. по гр.д. № 1/1985 г. на ВС, Пленум).

Такива пороци на обжалваното съдебно решение не се откриват.

2. Съдебното решение ще е недопустимо и когато е постановено по недопустим иск.

Такава би била хипотезата, при която ищецът твърди, че е съсобственик на една вещ заедно с други лица, но е предявил установителен иск за собственост на цялата обща вещ.

В този случай той е легитимиран да предяви установителен иск за собственост:

• само за онзи обем права, които счита, че притежава (чл. 26, ал. 2 ГПК),

• но не и за правата на останалите съсобственици, защото не е нито техен представител, нито процесуален субституент.

(Решение № 89/13.01.2021 г. по гр.д. № 3335/2019 г. на ВКС, I г.о.)

3. Поради това:

! искът ще е недопустим в частта, с която правото на собственост се претендира досежно идеалните части на останалите съсобственици, които не са предявили иск като обикновени другари в процеса на съсобственика си ищец.

Отговор:

Когато ищецът твърди, че е съсобственик на една вещ заедно с други лица, той е легитимиран да предяви установителен иск за собственост само за онзи обем права, които счита, че притежава (чл. 26, ал. 2 ГПК), но не и за правата на останалите съсобственици, защото не е нито техен представител, нито процесуален субституент.

Когато е предявен установителен иск за собственост на цялата обща вещ, искът ще е недопустим в частта, с която правото на собственост се претендира досежно идеалните части на останалите съсобственици, които не са предявили иск като обикновени другари в процеса на съсобственика си ищец.

67. Определение № 201/10.10.2017 г. по ч.гр.д. № 3686/2017 г. на ВКС, I г.о.

[Положителен установителен иск срещу съсобственик]

Въпрос 1:

Има ли правен интерес лицето, което претендира право на собственост върху идеални части от недвижим имот, от предявяването на положителен установителен

иск срещу съсобственика си, който с действията си смущава правата му?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Геника Михайлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Разпоредбата на чл. 117, ал. 1 КРБ и чл. 56 КРБ, които намират проява в предвиденото в чл. 124, ал. 1 ГПК, признават правото на иск (на съдебна защита) в полза на всеки правен субект (гражданин, юридическо лице и държава), чието гражданско право е нарушено.

2. Разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК акцентира върху правния интерес при установителните искове като предпоставка (условие) за тяхната допустимост, за да разграничи надлежно легитимирания ищец от всички останали правни субекти.

3. Само надлежният ищец (този, който е правосубектен и има правен интерес от отнасянето на спора пред съда) има гарантираното от закона право на съдебна защита, когато субективното му гражданско право е нарушено.

Надлежната легитимация, изведена като абсолютна процесуална предпоставка, придава също смисъл на съдебното решение, защото обективно провежда целите на неговата правна последица – силата на пресъдено нещо.

4. Съсобствеността е особеност в титулярството на правото на собственост върху конкретна вещ, когато тя е общо притежание на два или повече правни субекта (чл. 30, ал. 1 ЗС).

Поради съвместното притежание на вещта между съсобствениците възникват и вътрешни отношения, които обективното ни гражданско право регулира.

Законосъобразното им развитие предполага всеки съсобственик да зачита правата на другия, а гражданският исков процес е призван да даде съдебна защита при незаконосъобразното развитие на вътрешните (между съсобствениците) правоотношения.

5. Следователно:

! правен спор между съсобствениците е налице тогава, когато съсобственик е предприел конкретно действие, чрез което накърнява правата на другия съсобственик върху общата вещ до степен на тяхното отрицание.

Тогава чл. 124, ал. 1 ГПК признава на засегнатия съсобственик право на иск за нарушеното негово субективно право: притежаваните в общата вещ идеални части.

6. За съсобственика (надлежно) възниква право на установителен иск:

• положителен: за притежаваните от ищеца идеални части от общата вещ или

• отрицателен: за отричане на правата на другия съсобственик върху чуждите (на ищеца) идеални части.

7. Предявеният иск следва обективно да обслужва правния интерес от дирената защита.

За тази предпоставка за допустимост при отрицателния установителен иск на съсобственика срещу другия съсобственик (съответно) значение имат тълкувателните указания в приложението на чл. 124, ал. 1 ГПК с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

8. За тази предпоставка за допустимост при положителния установителен иск на съсобственика срещу другия съсобственик на вещта, чрез дадения отговор на първия повдигнат въпрос, настоящият състав обобщи близката до него съдебна практика на ВКС.

Отговор:

Правен интерес от предявяването на положителен иск за установяване на идеални части от правото на собственост за съсобственика срещу другия съсобственик е налице тогава, когато последният е предприел такова действие на засягане (незачитане) на чуждите права върху общата вещ до степен да ги отрича.

Тогава чл. 124, ал. 1 ГПК признава на засегнатия съсобственик право на иск за нарушеното негово субективно право: притежаваните в общата вещ идеални части. За съсобственика (надлежно) възниква право на установителен иск: положителен – за притежаваните от ищеца идеални части от общата вещ, или

отрицателен – за отричане на правата на другия съсобственик върху чуждите (на ищеца) идеални части.

Предявеният иск следва обективно да обслужва правния интерес от дирената защита.

Въпрос 2:

Представлява ли сключването на договор за наем за общата вещ от съсобственика, който притежава помалко от половината идеални части, оспорване на правата на съсобственика на повече от половината от вещта, годно да обоснове наличие на правен интерес от предявяване на положителен установителен иск?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Геника Михайлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

9. Съгласието на мажоритарния съсобственик или решението на мажоритарните съсобственици за отдаването на общата вещ под наем законът допуска да предхожда, да съпровожда или да следва договора за наем.

Това съгласие/решение:

- не е елемент от фактическия му състав,
- но неговото наличие, каквото е изискването от чл. 32, ал. 1 ЗС, е „предвиден в закона случай“ по смисъла на чл. 21, ал. 1 ЗЗД.

10. Тогава договорът за наем, сключен между други:

- миноритарния съсобственик и
- третото за съсобствеността лице,

поражда действие и за мажоритарния съсобственик/мажоритарните съсобственици.

11. Предвиденото в чл. 32 ЗС и чл. 230 ЗЗД означава, че:

! когато с отдаването под наем на общата вещ не е съгласен съсобственикът, притежаващ повече от половината идеални

части, сключеният (между други) договор за наем му е непротивопоставим.

12. Ако съгласие/решение за договора няма, мажоритарният съсобственик разполага и с иск по чл. 108 ЗС или с установителен иск в защита на своите права в общата вещ.

По него надлежен ответник обаче:

- е наемателят (третото за съсобствеността лице);
- не и наемодателят (миноритарният съсобственик).

13. Анализът на правния режим изключва извода, че:

! сключеният договор за наем с обект общата вещ от съсобственика, който притежава по-малко от половината идеални части, засяга чуждите (на другите съсобственици) права до степен да ги отрече.

14. За мажоритарния собственик/за мажоритарните съсобственици, които не са наемодатели, всякога възниква вземане за част от дохода от възмездно отдаденото ползване на общата вещ, съразмерно на дела в съсобствеността (аргумент от чл. 59 ЗЗД и от изричния, но излишен текст на чл. 30, ал. 3 ЗС).

Длъжник по него е наемодателят миноритарен съсобственик.

Отговор:

Сключеният договор за наем на цялата вещ от съсобственика, който притежава по-малко от половината идеални части, не е действие, годно да обоснове наличие на правен интерес от предявяване на положителен установителен иск, и тогава, когато съсобственикът на повече от половината идеални части от вещта, който не е наемодател по договора, не е съгласен с него.

Когато с отдаването под наем на общата вещ не е съгласен съсобственикът, притежаващ повече от половината идеални части, сключеният (между други) договор за наем му е непротивопоставим.

Ако съгласие/решение за договора няма, мажоритарният съсобственик разполага и с иск по чл. 108 ЗС или с установителен иск в защита на своите права в общата вещ. По него надлежен ответник обаче е наемателят (третото за съсобствеността лице), не и наемодателят (миноритарният съсобственик).

За мажоритарния собственик/за мажоритарните съсобстве-

ници, които не са наемодатели, всякога възниква вземане за част от дохода от възмездно отдаденото ползване на общата вещ, съразмерно на дела в съсобствеността (аргумент от чл. 59 ЗЗД и от изричния, но излишен текст на чл. 30, ал. 3 ЗС). Длъжник по него е наемодателят: миноритарен съсобственик.

1.6.7. ЖСК

68. Решение № 656/04.11.2025 г. по гр.д. № 2065/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Противоречие между обстоятелствена част и петитум при вещен иск]

Въпрос:

Дали твърденията в исковата молба, че не е издаден нотариален акт по чл. 35, ал. 2 ЗЖСК, но ищцата претендира да е собственик, без да сочи придобивно основание, оспорвайки ответницата да е придобила по давност, съставлява противоречие между обстоятелствена част и петитум?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Гълъбина Генчева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В практиката на ВКС се приема, че:

! когато от очертаните в обстоятелствената част на исковата молба факти не може да се изведе търсената защита, обективирана в петитума, е налице нередовност на исковата молба.

2. Горното е съобразно Решение № 102/26.11.2020 г. по т.д. № 2429/2019 г. на ВКС, II т.о.

3. Правото на собственост не произтича само от:

- членственото правоотношение в ЖСК и
- извършеното строителство.

4. Това е така, защото:

! законът изисква нотариален акт по чл. 35, ал. 2 ЗЖСК, който се издава въз основа на влязлото в сила решение, с което въз основа на разпределението по чл. 28, ал. 1, т. 5 ЗЖСК:

- се приема окончателната цена на имотите и
- се определят припадащите се идеални части от общите части в сградата и от мястото, съответно от правото на строеж.

5. Правото на собственост върху отделните жилища се придобива от отделните член-кооператори на ЖСК с издаването на нотариалния акт за съответния имот.

6. Горното е съобразно:

Решение № 1519/18.10.1991 г. по гр.д. № 939/1991 г. на ВС, IV г.о.,
Решение № 308/01.04.2009 г. по гр.д. № 6550/2007 г. на ВКС, I г.о.,
Решение № 39/14.02.2011 г. по гр.д. № 1358/2009 г. на ВКС, II г.о.

7. Няма как, при твърдения, че не е издаден нотариален акт по чл. 35, ал. 2 ЗЖСК, да се претендира право на собственост на обект в ЖСК въз основа на членствено правоотношение и извършено строителство.

8. Налице е противоречие между:

- обстоятелствената част на исковата молба и
- заявения петитум.

9. То се състои в това, че:

- ищцата не сочи придобивно основание за себе си, но
- ищцата претендира да е собственик на ид. част от процесния апартамент, като същевременно
- ищцата твърди невъзможност ответницата да е придобила по давност права върху апартамента.

10. Тази нередовност не е отстранена от въззивния съд и това е довело до постановяване на недопустимо решение.

11. Само ако бъде отстранена тази нередовност и бъде предявен допустим иск, съдът може да се произнесе по съществото на правния спор.

Отговор:

Няма как, при твърдения, че не е издаден нотариален акт по

чл. 35, ал. 2 ЗЖСК, да се претендира право на собственост на обект в ЖСК въз основа на членствено правоотношение и извършено строителство.

Когато ищцата не сочи придобивно основание за себе си, но претендира да е собственик на идеална част от процесния апартамент, като същевременно твърди невъзможност ответницата да е придобила по давност права върху апартамента, е налице противоречие между обстоятелствена част и петитум.

Само ако бъде отстранена тази нередовност и бъде предявен допустим иск, съдът може да се произнесе по съществото на правния спор.

1.6.8. ЕС

69. Решение № 59/17.07.2019 г. по гр.д. № 2214/2018 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяване на положителен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на положителен установителен иск за собственост на идеални части от дворно място, представляващо обща част по смисъла на чл. 38, ал. 1 ЗС, когато посочените права от ищеца в исковата молба в процентно съотношение не се засягат от посочените за ответника права, за които той се легитимира с констативен нотариален акт за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Бранислава Павлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК въвежда като абсолютна процесуална предпоставка за предявяване на установителен иск наличието на правен интерес, който следва да бъде посочен и обоснован в исковата молба.

2. При положителния установителен иск за собственост правен интерес е налице, когато ищецът твърди, че ответникът претендира право, което изключва това на ищеца.

3. Когато ищецът притежава идеална част от недвижим имот, той има правен интерес от положителния установителен иск за собственост само ако ответникът:

- претендира, респективно
- има титул за собственост на същия имот

в обем, който засяга правата на ищеца.

4. Съгласно приетото с Тълкувателно решение № 3/29.11.2012 г. по тълк.д. № 3/2012 г. на ВКС, ОСГК:

! лице, което претендира правото на собственост, признато другиму с констативен нотариален акт, може по исков път да установи несъществуването на удостовереното с този нотариален акт право.

При положителния установителен иск за собственост предмет на установяване са правата на ищеца, затова отмяната на констативния нотариален акт на ответника като законна последица от уважаването на иска, следва да се постанови от съда само по отношение на признатите на ищеца права с решението, защото само за тях се разрешава възникналият спор за материално право.

5. Когато и двете спорещи страни по положителния установителен иск за собственост притежават констативни нотариални актове за идеални части от един и същ недвижим имот, установяването на правата на ищеца може да има за последица отмяна на констативния нотариален акт на ответника само ако между тях има колизия.

6. При условие че съсобственици на един имот са се снабдили с констативни нотариални актове за идеални части, с които техните права не се застъпват, не е налице правен интерес от положителния установителен иск.

Тогава спорът за материално право по смисъла на чл. 537, ал. 2 ГПК няма да бъде разрешен, защото ищецът:

- ще установи своите права,
- но няма да отрече правата на ответника в обема, в който ищецът твърди, че не ги притежава.

7. При спор за собственост между съсобственици по отношение на обема на правата на всеки един от тях, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на:

- отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника, които той отрича, защото идеалните части на съсобствениците са от значение за вътрешните отношения между тях за използването и управлението на общата вещ съгласно чл. 32 ЗС;
- положителен установителен иск е недопустим и по отношение на дворно място, което е в режим на етажна собственост.

В тази хипотеза по силата на чл. 38 ЗС дворното място е обща част, затова действителните права на етажните собственици следва да бъдат установени едновременно за всички в производство по чл. 40 ЗС.

Отговор:

Когато ищецът притежава идеална част от недвижим имот, той има правен интерес от положителния установителен иск за собственост само ако ответникът претендира, респективно – има титул за собственост на същия имот, в обем, който засяга правата на ищеца.

При спор за собственост между съсобственици по отношение на обема на правата на всеки един от тях, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на: а) отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника, които той отрича, защото идеалните части на съсобствениците са от значение за вътрешните отношения между тях за използването и управлението на общата вещ съгласно чл. 32 ЗС; б) положителен установителен иск е недопустим и по отношение на дворно място, което е в режим на етажна собственост.

Във втората хипотеза по силата на чл. 38 ЗС дворното място е обща част, затова действителните права на етажните

собственици следва да бъдат установени едновременно за всички в производство по чл. 40 ЗС.

. . . . . .

70. Решение № 47/27.03.2014 г. по гр.д. № 7403/2013 г. на ВКС, II г.о.

[Етажната собственост като правоотношения и като правно значим факт]

Въпрос 1:

Може ли по своето естество „етажната собственост" да бъде възприета като комплекс от правоотношения, или същата има характер на правно значим факт?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Терминът „етажна собственост" се употребява:

• както за означаване на постройка, в която са включени отделни самостоятелни жилищни и нежилищни помещения, предмет на отделни права на собственост, и на общите части, предмет на съсобственост между същите лица, които притежават тези отделени права,

• така и за обозначаване на комплекса от правоотношения на индивидуална собственост върху отделни самостоятелни обекти и на съсобственост върху общите части в постройка.

Първото значение е аналогично на термина „сграда в режим на етажна собственост".

Във втория смисъл терминът се употребява, когато се говори за учредяване или възникване на етажна собственост, за

промени в състава на етажните собственици, за прекратяване на етажната собственост и т.н.

2. Следователно:

! не може да бъде даден еднозначен отговор на въпроса дали правен спор, свързан с етажна собственост, касае правоотношение или правно значим факт.

Преценката зависи от смисъла, в който е употребен терминът при сезирането на съда.

3. Когато с термина е обозначен режимът на сградата, т.е. притежание от различни лица на самостоятелни обекти в нея и съпритежание на общи части, то с него се обозначава факт с правно значение (юридически факт).

4. Когато с термина се свързва режимът на възникване, управление правата и задълженията на отделните етажни собственици във връзка със съпритежанието на общите части, с него се обозначават правоотношенията между лицата:

- притежаващи самостоятелни обекти и
- съпритежаващи общи части в постройка, както и между тях и трети лица.

5. Фактите с правно значение могат да бъдат предмет на установителни искове с основание по чл. 124, ал. 4 ГПК, изр. 2, и то:

- само при наличието на визираната в същата законова норма предпоставка, а именно:
- само в случаите, предвидени в закон.

Отговор:

По своето естество „етажната собственост“ може да бъде възприета както като комплекс от правоотношения, така и като правно значим факт.

Въпрос 2:

Допустимо ли е съществуването на етажна собственост да се установява с иск по чл. 124, ал. 1 ГПК при наличието на обоснован правен интерес от това?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

6. Доколкото изрично в закон не е предвидена възможност за предявяване на самостоятелен иск за установяване съществуването на етажна собственост или липсата на такава:

! ищецът, ако има правен интерес, може да поиска установяване по съдебен ред на правнозначимия факт на съществуването на етажна собственост, респ. липсата му, само в рамките на друг иск, имащ за предмет спорно право или правоотношение, при който същият факт се явява обуславящ за изхода на спора.

7. При положение че в исковата молба не се претендират правните последици от установяването на факта на етажна собственост чрез друг:

- осъдителен,
- конститутивен или
- установителен иск, касаещ спорно право или правоотношение, за които същият факт има значение,

приемането и решаването по същество на отделен самостоятелен установителен иск за този факт е недопустимо.

Отговор:

Доколкото изрично в закон не е предвидена възможност за предявяване на самостоятелен иск за установяване съществуването на етажна собственост или липсата на такава, ищецът, ако има правен интерес, може да поиска установяване по съдебен ред на този правнозначим факт, респ. липсата му, само в рамките на друг иск, имащ за предмет спорно право или правоотношение, при който същият факт се явява обуславящ за изхода на спора.

1.6.9. Съпружеска имуществена общност

71. Решение № 545/02.10.2025 г. по гр.д. № 2020/2025 г. на ВКС, III г.о.

[Отмяна на влязло в сила решение по молба на съпруг, който е необходим другар]

Въпрос:

Може ли съпругът да иска отмяна на влязло в сила решение, с което е уважен иск за собственост за имот в режим на съпружеска имуществена общност, предявен срещу другия съпруг, когато първият не е участвал в производството, в което е разгледан този иск?

Вид производство: чл. 303 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Филип Владимиров
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. С влязлото в сила решение на ВКС в частта, чиято отмяна се иска, касационната инстанция:

- е отменила въззивното и потвърденото с него решение на първостепенния съд относно предявения положителен установителен иск за собственост върху недвижим имот с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК и
- е прекратила спора, като го е уважила.

2. Признати са права на собственост на ищцата върху имота, респ. нейните правоприемници при условията на чл. 227 ГПК, спрямо ответника по този иск Б.

3. Установява се, че последният е придобил имота чрез продажбена сделка от 02.05.2007 г.

4. Считано от 09.07.1989 г. той е в брак с молителката А. (съгласно удостоверение за граждански брак).

5. Ето защо имотът е придобит в режим на съпружеска имуществена общност: приложим е законовият режим на общност, доколкото липсват данни за избор на друг режим на имуществените отношения между съпрузите по заварения брак (аргумент от чл. 18 СК във връзка с § 4, ал. 2 от ПЗР на СК).

6. Затова молителката А. има качеството на необходим другар по смисъла на чл. 216, ал. 2 ГПК по предявения положителен установителен иск за собственост, но не е конституирана като страна по делото.

7. Съгласно постановките на Тълкувателно решение № 3/29.06.2017 г. по тълк.д. № 3/2016 г. на ВКС, ОСГК:

! по предявен от или срещу съпрузите иск за собственост на вещи или имоти, придобити в режим на съпружеска имуществена общност, съпрузите:

- са необходими,
- но не са задължителни другари,

тъй като естеството на спорното правоотношение налага решението на съда да бъде еднакво спрямо двамата.

8. Предвид на изложеното, съпругата: молителката А., е обвързана от влязлото в сила решение, с което е уважен искът за собственост, предявен срещу съпруга ѝ (ответника Б.), макар да не е участвала в производството, в което той е разгледан, като страна.

9. В този случай законът ѝ предоставя правото да иска отмяна на влязлото в сила решение, което я обвързва (чл. 304 ГПК).

Отговор:

Съпругът има право на основание чл. 304 ГПК да иска отмяна на влязло в сила решение, с което е уважен иск за собственост имот в режим на съпружеска имуществена общност, предявен срещу другия съпруг, когато първият не е участвал в производството.

72. Решение № 56/05.02.2025 г. по гр.д. № 2054/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Релевиране на трансформация на лично имущество по ревандикационен иск, заведен от бившия съпруг]

Въпрос:

Как може да се релевира трансформацията на лично имущество, може ли това да стане с възражение по предявен иск и следва ли да е налице пълно изясняване на произхода на средствата за придобиването на процесните недвижими имоти, при направено от ответника по ревандикационен иск възражение за трансформация на лично имущество?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В Решение № 347/15.10.2012 г. по гр.д. № 1071/2011 г. на ВКС, IV г.о. се приема, че:

! в хипотезата на чл. 21, ал. 1 СК-1985 (отм.) има пълна трансформация, изключваща тези вещи от съпружеската имуществена общност, защото няма съвместен принос за възникването на последната съобразно изискването на чл. 19, ал. 1 СК-1985 (отм.).

2. При частичната трансформация по чл. 21, ал. 2 СК (отм.) лична собственост на съпруга остава такава част от придобития имот, която съответства на вложените извънбрачни средства.

3. При преценката за придобиване на имот в режим на СИО или като лично имущество следва винаги да се обсъдят всички обстоятелства по делото.

4. Изводът за наличие или липса на преобразуване на лично имущество може да бъде направен само след пълно изследване произхода на вложените парични средства.

Ако има извънбрачни такива, то следва да се установи какъв е техният паричен еквивалент относно стойността на придобитото по време на брака имущество.

5. Когато се придобива на името на единия съпруг, може да възникне:

- или съпружеска имуществена общност,
- или трансформация за придобиващия съпруг.

6. С какво намерение друг е платил цената, е без значение за правото на собственост.

7. Ако платилият цената е имал намерението да надари придобиващия съпруг, то придобиващият съпруг става собственик по дарение.

Ако платилият цената е имал намерение да го кредитира, то придобиващият съпруг дължи връщане на заема.

8. Т. 4 от Тълкувателно решение № 5/29.12.2014 г. по тълк.д. № 5/2013 г. на ВКС, ОСГТК касае случаите на придобиване на недвижим имот през време на брака с договор за покупко-продажба на името на двамата съпрузи.

Приема се, че:

! може да се установява пълна и частична трансформация на лично имущество, на основание чл. 23, ал. 1 СК и чл. 23, ал. 2 СК (чл. 21 СК-1985 (отм.).

9. Съвместният принос на съпрузите се предполага оборимо при възмездните придобивни основания.

10. Критерият за преобразуване на лично имущество в закупения през време на брака имот е изцяло обективен: изследва се характерът на вложените в придобиването средства.

11. Съпругът, притежавал преобразуваното лично имущество, може:

- по всяко време на брака и
- след неговото прекратяване

да предяви положителния установителен иск за признаване личния характер на придобитото имущество, с което да го отграничи и изключи от съпружеската имуществена общност.

12. С уважаване на иска за трансформация на лично имущество в придобитията по време на брака имот се установява, че имотът:

- е изцяло или отчасти личен на претендиращия съпруг и
- не се притежава в съпружеска имуществена общност.

13. Придобитото през време на брака, независимо на чие име, е с характера на вложените в придобиването средства.

14. Ако те са изцяло или отчасти лични на единия съпруг, другият няма принос в придобиването (изцяло или за съответната част), макар да участва в придобивната сделка.

Бракът не е средство за неоснователно обогатяване.

15. Според разясненията в Тълкувателно решение № 2/20.01.2025 г. по тълк.д. № 2/2022 г. на ВКС, ОСГК:

! трансформацията по чл. 23 СК също изключва възникването на СИО:

- поради законодателното решение да бъде регламентиран частен случай на общата забрана на неоснователното обогатяване и
- за да се избегне превръщането на брака в своеобразен придобивен способ за другия съпруг.

16. Уредената в чл. 23 СК трансформация на лично имущество е самостоятелно основание за възникване на лично притежание, като новопридобитото става лично по силата на закона.

17. За него презумпцията за съвместен принос изобщо не действа, поради което обосноваването на лично притежание не преминава през оборването ѝ.

18. Съпругът, който твърди, че е титуляр на конкретно вещно право поради трансформация, трябва да докаже произхода на средствата, вложени в придобиването, за да се приеме, че то представлява преобразуване на негово лично имущество.

19. Процесуалното средство за защита е предявяването на:

- положителен установителен иск за титулярството на съответното вещно право, заявен като първоначален, насрещен или инцидентен установителен, както и
- възражение в срока за отговор на исковата молба, основано на твърдения, че претендиращият съпруг е вложил средства от свое лично имущество за придобиването на конкретния материален обект.

20. С оглед разпоредбата на чл. 154 ГПК, успешният изход от този спор е предоставен от пълно главно доказване от страна на претендиращия съпруг, че е вложил свое лично имущество в конкретното придобиване.

21. Предвид цитираната практика, на допуснатия до касационно обжалване въпрос, следва да се отговори по следния начин.

22. При своевременно направено от ответника възражение за трансформация на лично имущество в придобиването на имот по време на брака, е необходимо:

- установяването на точния размер на вложеното, за което се твърди, че има личен произход по смисъла на чл. 22 СК и
- извършването на преценка дали то съвпада със стойността изцяло или отчасти на придобития имот.

23. По настоящото дело, образувано по иск по чл. 108 ЗС, в тежест на ищеца е да установи правото си на собственост на твърдяното от него придобивно основание.

В случая това е в резултат на СИО, прекратена с развод.

24. Предвид това:

! допустимо е другият бивш съпруг, позоваващ се на трансформация на лично имущество, да наведе подобни твърдения в това производство:

- било под формата на възражение,
- било чрез предявяването на насрещен иск.

25. В случай че не се установи пълна трансформация, съдът, с оглед събраните доказателства и съобразно разпоредбата на чл. 23, ал. 2 СК, следва да установи каква част от придобитото по време на брака имущество е лично притежание поради трансформация на лично имущество.

26. Извадка от мотивите по същество:

Представеният по делото договор за възлагане и проектиране на строеж на жилищна сграда от 27.10.2004 г., се преценява като начало на писмено доказателство по см. на чл. 165, ал. 2 ГПК, изключващо недопустимостта на свидетелските показания досежно установяването на привидността на сделките.

Предвид което и с оглед събраните по делото писмени и гласни доказателства, настоящият състав счита, че се уста-

новява симулативността и на двата договора, обективирани в нотариални актове ...

В тази връзка са показанията на св. ... съсобственик на същото дворно място, които съдът кредитира като непосредствени и непротиворечиви. Свидетелката, заедно със съпруга си, др. съсобственик ... са договаряли с „...“ да отстъпят на дружеството правото на строеж, като за това петно, което получава, „...“ им обещали да ги овъзмездят като собствениците на мястото с апартаменти с определена площ. ...

Свидетелката е категорична, че никакви суми не са се плащали при сделките. Когато отишли да прехвърлят правото на строеж, видели, че има някакви суми в договора, и попитали защо, но юристите им казали, че това е проформа, за да може да бъде сключена сделката. „Тези суми са някакви минимални, че аз плащам на ..., ... плаща на мен и „...“ плаща, те са символични просто да може да бъде извършена сделката“. Свидетелката посочва, че не са получили пари, но казали пред нотариуса, че са получили. Потвърдили са, че са получили пари, но не било вярно. Знаели са, че всеки, който е договорил повече от това, което му се полага, ще си плати. ...

Действително, от показанията на свидетелката не може да се разграничи за коя точно сделка, изповядана в нотариална форма, става въпрос, което е обяснимо с изминалия продължителен период, доколкото се касае за събития, случили се преди около 20 години. Предвид обстоятелството, че тя е категорична, че те нито са давали, нито са получавали пари от фирма „...“, то съдът намира, че се установява симулацията и на двата договора, като действителната воля на страните била тази, обективирана в договора за възлагане и проектиране на строеж на жилищна сграда.

Отговор:

Съпругът, който твърди, че е титуляр на конкретно вещно право поради трансформация, трябва да докаже произхода на средствата, вложени в придобиването, за да се приеме, че то представлява преобразуване на негово лично имущество.

Процесуалното средство за защита е предявяването на положителен установителен иск за титулярството на съответното вещно право, заявен като първоначален, насрещен или

инцидентен установителен, както и на възражение в срока за отговор на исковата молба, основано на твърдения, че претендиращият съпруг е вложил средства от свое лично имущество за придобиването на конкретния материален обект.

При своевременно направено от ответника възражение за трансформация на лично имущество в придобиването на имот по време на брака, е необходимо установяването на точния размер на вложеното, за което се твърди, че има личен произход по смисъла на чл. 22 СК, и извършването на преценка дали то съвпада със стойността изцяло, или отчасти на придобития имот.

73. Определение № 4130/18.12.2023 г. по гр.д. № 1382/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Недопустимост на положителен установителен иск за съсобственост]

Въпрос:

Допустим ли е положителен установителен иск, че конкретни вещи са съсобствени, при условия на съпружеска имуществена общност между ищеца и ответника?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. Разпоредбата на чл. 124, ал. 1 ГПК и съдебната практика изискват:

- наличието на правен интерес, а за установяване на факт:
- законът да предвижда изрично възможност за установяване на такъв факт.

2. За ищеца не е налице правен интерес да установява дали съществува съсобственост.

Наличието на такава се установява с решението в първата фаза на производството по съдебна делба.

3. Следва да се отбележи, че:

! едно лице:

• може да претендира установяване правото си на собственост върху вещ или идеална част от нея,

• но не може да иска установяване правото на собственост на ответника.

4. С отрицателен установителен иск ищецът може да иска установяване, че ответник не притежава право на собственост върху конкретна вещ.

5. Затова изводът на въззивния съд, че искът е недопустим, като краен резултат е правилен.

6. Отделно от това страните не са установили от кой момент е прекратен бракът между тях, а не е налице правен интерес от установяване, че вещ е съпружеска имуществена общност.

7. Презумпцията по чл. 21, ал. 3 СК обявява за СИО вещите и вещните права, придобити възмездно по време на брака при установен между съпрузите режим на съпружеска имуществена общност, освен ако не се касае за хипотезата на чл. 22, ал. 2 СК и чл. 22, ал. 3 СК.

Едва след прекратяване на брака всеки от бившите съпрузи може да претендира установяване, че е собственик на идеална част от вещите, които са били под режима на СИО, прекратена с прекратяване на брака.

Отговор:

Недопустим е положителен установителен иск, че конкретни вещи са съсобствени при условия на съпружеска имуществена общност между ищеца и ответника.

Едно лице може да претендира установяване правото си на собственост върху вещ или идеална част от нея, но не може да иска установяване правото на собственост на ответника.

74. Определение № 357/11.06.2010 г. по ч.гр.д. № 352/2010 г. на ВКС, IV г.о.

[Сграда, построена върху земя, лична собственост на единия от съпрузите]

Въпрос:

Какъв е правният интерес от установителния иск за собственост върху сграда, построена върху земя, лична собственост на единия от съпрузите?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2 (2007)
Докладчик: Борислав Белазелков
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По същество правилно въззивният съд е приел, че:

! наличието на презумпция за съвместен принос лишава ищцата от правен интерес да предяви иск за установяване на съпружеската имуществена общност на вещ, придобита по време на брака на възмездно основание.

Такъв иск е недопустим, ако документът за придобиване на собствеността удостоверява възмездно придобивно основание и придобиването по време на брака.

2. Тези предпоставки обаче не са налице по отношение на предявения от ищцата иск.

Предявеният иск се основава на твърдението на ищцата, че съпругът ѝ е придобил преди брака дворно място с построената в него двуетажна жилищна сграда.

По отношение на сградата по време на брака са извършени описаните в исковата молба строително-монтажни работи, в резултат на което е възникнала нова сграда, която е съпружеска имуществена общност.

3. При тези обстоятелства няма място за презумпцията по

чл. 21, ал. 3 СК, тъй като нотариалните актове, на които ищцата се позовава, удостоверяват придобиване от ответника преди брака.

В този случай:

! за да обори презумпцията на чл. 92 ЗС, в тежест на ищцата е да докаже, че е построена нова сграда, чийто груб строеж е завършен по време на брака.

Отговор:

Наличието на презумпция за съвместен принос лишава ищцата от правен интерес да предяви иск за установяване на съпружеската имуществена общност на вещ, придобита по време на брака на възмездно основание.

Такъв иск е недопустим, ако документът за придобиване на собствеността удостоверява възмездно придобивно основание и придобиването по време на брака.

За да обори презумпцията на чл. 92 ЗС, в тежест на ищцата е да докаже, че върху имот, придобит от единия съпруг преди брака, е построена нова сграда, чийто груб строеж е завършен по време на брака.

2.
ОТРИЦАТЕЛЕН УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК

2.1. Предпоставки

2.1.1. Нередовност

75. Решение № 606/21.10.2025 г. по гр.д. № 4314/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Редовна ли е исковата молба по отрицателен установителен иск за собственост, ако ищецът заявява няколко придобивни основания, за да извлече правния си интерес?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Диана Коледжикова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Съгласно чл. 124, ал. 1 ГПК:

! предявяването на установителен иск за установяване съществуването или несъществуването на едно правно отношение е допустимо при наличие на интерес от това.

2. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца право, различно от спорното, върху същия обект:

- чието съществуване би било отречено или
- чието пораждане, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

3. Въпросът за евентуалното наличие, респективно липсата на самостоятелно право на ищеца, е свързан с преценката на съда:

- за правния интерес от установяването, т.е.
- за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му.

4. Наличието на правен интерес се преценява конкретно въз основа на обосновани твърдения, наведени в исковата молба.

5. Когато:

- такива твърдения не са изложени или
- изложените твърдения са неясни и противоречиви,

исковата молба е нередовна.

6. В тази хипотеза, на ищеца следва да се дадат указания за отстраняване на тази нередовност.

7. Ищецът е длъжен да индивидуализира спорното материално право в исковата си молба чрез:

- основанието и
- петитума

на предявения иск.

8. Съгласно разясненията в т. 4 на Тълкувателно решение № 1/17.07.2001 г. по тълк.д. № 1/2001 г. на ВКС, ОСГК:

! когато въззивният съд за пръв път констатира нередовности на исковата молба:

- въззивният съд оставя исковата молба без движение с указания до ищеца да ги отстрани и

• при неизпълнението им първоинстанционното решение се обезсилва.

9. В т. 5 на Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк.д. № 1/2013 г. на ВКС, ОСГТК се прие, че:

! постановките на горепосоченото тълкувателно решение продължават да са актуални и при действащия ГПК.

10. При прилагането на горните разрешения по настоящото дело се налага извод за недопустимост на обжалвания съдебен акт като постановен по нередовна искова молба.

11. За да се прецени правният интерес на ищците, е необходимо те да изложат твърдения за начина на възникване на твърдяното от тях право върху имота.

12. Извадка от мотивите по същество:

От изложените от ищците обстоятелства, на които се основава отрицателният установителен иск, че общината не притежава право на собственост върху поземлен имот с идентификатор ... от 347 кв. м, не е ясно на какво основание те твърдят да са придобили правото на собственост върху имота, тъй като са заявени две взаимно изключващи се основания за това: договор за покупка ... и придобивна давност. Така посочените основания не са заявени в условията на евентуалност или за различни части от имота, а позоваването е на двете едновременно, което е недопустимо.

В трайната практика на ВКС се приема, че правото на собственост може да бъде придобито по давност само от несобственик. Този, който вече е придобил правото на собственост на друго основание (в случая по договор), не може да го придобие повторно на ново, различно основание.

В този смисъл, след като ищците твърдят, че са придобили имота на основание договор за продажба, и същевременно сочат придобиване собствеността върху същия имот по давност, исковата молба е нередовна. Налице е противоречие в обстоятелствената част на исковата молба, което е останало неотстранено поради неизпълнение задължението на въззивния съд, произтичащо от разпоредбата на чл. 269 ГПК за служебно произнасяне по допустимостта на първоинстанционното решение в обжалваната му част.

Отговор:

Предявяването на установителен иск за установяване съществуването или несъществуването на едно правно отношение е допустимо при наличие на интерес от това.

Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца право, различно от спорното, върху същия обект, чието съществуване би било отречено, или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

Ако ищецът твърди, че е придобил имота на основание договор за продажба, и същевременно сочи придобиване собствеността върху същия имот по давност, исковата молба е нередовна.

76. Решение № 154/08.03.2024 г. по гр.д. № 628/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Изчерпателност на придобивните основания, нередовност на исковата молба поради непосочване на такова основание]

Въпрос:

Промяната в площта поради придаване или отчуждаване по регулация на реална част от недвижим имот води ли до промяна на съотношението на правата в съсобствеността и съответно нередовна ли е искова молба, в която не е посочено друго придобивно основание, ако търсената защита е с отрицателен установителен иск, като правният интерес от предявяването му е обоснован с твърдения за притежавано от ищеца вещно право, включително и когато искът е между съсобственици за идеална част от недвижим имот?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Основни принципи на действащото позитивно национално вещно право са:

- съществуването на ограничен брой вещни права и
- придобиването на вещни права само по уреден в закона фактически състав.

2. Следствието от тези принципи е, че:

! само законът урежда:

- вида и съдържанието на вещните права, както и
- способите за придобиването им.

3. Следователно:

! липсва свобода на договаряне относно:

- неуредено в закона вещно право, както и относно
- неуреден в закон способ за придобиване на вещни права.

4. Именно с оглед на тези принципи в практиката на ВКС трайно се приема, че:

! нормата на чл. 77 ЗС е императивна.

5. Съдът дължи служебното ѝ прилагане дори и между страните да липсва спор за правните последици от определен факт.

Реципрочен на императивния характер на нормата на чл. 77 ЗС е императивният характер на нормата на чл. 99 ЗС и чл. 100 ЗС:

! вещните права се изгубват само ако друг ги придобие или собственикът се откаже от тях.

6. Нормата на чл. 77 ЗС определя начина на придобиване на правото на собственост, независимо дали се придобива:

- самостоятелно вещно право, или
- идеална част от вещно право.

7. В случаите на съсобственост, размерът на дела в съсобствеността зависи от основанието, на което е придобита, и се определя към момента на възникването ѝ.

Промяната в площта на поземлен имот не е уредена в закона като основание за промяна на правата в съсобствеността на имота, включително и когато те са установени в квадратни метри идеални части съобразно площта, която е имал имотът към момента на възникване на съсобствеността.

8. Именно затова в Решение № 92/01.07.2019 г. по гр.д. № 2780/2018 г. на ВКС, I г.о., е дадено тълкуване, че:

! в хипотеза на придаване или отчуждаване по регулация на реална част от недвижим имот се променя само площта на имота, но не и правата в съсобствеността.

Това е така, защото изменението на регулационния план не представлява юридически факт, който да има за последица промяна в съотношението между притежаваните от съсобствениците идеални части.

9. Когато по исков ред се предявява спор за собственост, спазването на изискването на чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК налага ищецът да посочи фактите, съставляващи придобивно основание на вещното право, което е предмет на защита.

Това важи и в хипотезата на отрицателен установителен иск за собственост:

- когато правният интерес от предявяването му е обоснован с твърдения за притежавано от ищеца вещно право, включително и
- когато искът е между съсобственици за идеална част от недвижим имот.

10. В последния случай съдът, при проверка редовността на исковата молба, следва да прецени дали е налице съответствие между:

- посоченото от ищеца придобивно основание и определеното от него съотношение на идеалните части в съсобствеността и
- заявения петитум за отричане правата на ответника върху идеална част от имота.

11. Извадка от мотивите по същество:

Налице е противоречие между обстоятелствената част на исковата молба, в която са изложени твърдения за притежание на 139 върху 370 ид. ч. от съсобствения имот и заявения пети-

тум за отричане правото на собственост на ответницата върху 139 върху 281 ид. ч. Ищците не са посочили придобивно основание, въз основа на което да са станали собственици на разликата между 139 върху 370 ид. ч. до 139 върху 281 ид. ч. Промяната в площта на имота не е уредено в закона основание за промяна на съотношението на правата в съсобствеността. С оглед принципа, че вещните права се придобиват, респективно изгубват, само по уреден в закона фактически състав, съдът е бил длъжен да установи посоченото противоречие в обстоятелствената част и петитума на исковата молба и на основание чл. 129, ал. 2 ГПК да даде възможност на ищците да посочат факти, съставляващи уреден в закона фактически състав, водещ до промяна съотношението на правата в съсобствеността между страните, или да приведат петитума в съответствие с изложеното в обстоятелствената част на исковата молба относно правата в съсобствеността, обусловени от придобивното основание на ищците.

Отговор:

В хипотеза на придаване или отчуждаване по регулация на реална част от недвижим имот се променя само площта на имота, но не и правата в съсобствеността.

Изменението на регулационния план не представлява юридически факт, който да има за последица промяна в съотношението между притежаваните от съсобствениците идеални части.

Когато по исков ред се предявява спор за собственост, спазването на изискването на чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК налага ищецът да посочи фактите, съставляващи придобивно основание на вещното право, което е предмет на защита.

Това важи и в хипотезата на отрицателен установителен иск за собственост, когато правният интерес от предявяването му е обоснован с твърдения за притежавано от ищеца вещно право, включително и когато искът е между съсобственици за идеална част от недвижим имот.

2.1.2. Правен интерес

77. Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК

[Предпоставки на отрицателния установителен иск за собственост]

Въпрос 1:
При какви предпоставки е допустимо предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Лидия Иванова, Стойчо Пейчев
Резюмирал: СС

Мотиви:

1.1. В съдебната практика се застъпват две противоречиви становища.

Според едното, когато страната твърди, че друг претендира право, което изключва нейното, тя има интерес от положителен установителен иск, а не от иск за несъществуване на правото, претендирано от ответника, освен ако това не е изрично предвидено в закон.

Приема се, че хипотезите на интерес от отрицателен установителен иск за собственост са в редки, изключителни случаи, какъвто е:

- искът по чл. 440 ГПК (чл. 336 ГПК (отм.), както и
- когато ищецът претендира да бъде отменен констативен нотариален акт, удостоверяващ правото на собственост на ответника върху собствен на ищеца имот или
- когато кметът на общината откаже да издаде въз основа на молба-декларация по чл. 587, ал. 2 ГПК (чл. 483, ал. 2 ГПК

(отм.) удостоверение, че имотът няма държавен или общински произход.

1.2. Според другото становище отрицателният установителен иск е допустим и в случай, че ищецът разполага с възможността да предяви положителен установителен иск за своето право, тъй като за него съществува правен интерес и при избрания по-ограничен способ за защита, при който се отрича правото на ответника върху същия обект.

Чрез отрицателния установителен иск ищецът защитава своето право, отричайки правото на ответника върху същия обект, или отричайки правата му, които са пречка, за да реализира собственото си право.

Ищецът има задължението да установи наличието на свое накърнено материално право, което се нуждае от защита – да докаже фактите, от които то произтича.

За него ще е налице правен интерес посредством отрицателния установителен иск да установи несъществуването на спорното право в патримониума на ответника, който ще носи тежестта да докаже притежанието на правото.

Правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост ще бъде налице,

- както когато отричането на собствените права на ответника със сила на пресъдено нещо ще има преюдициално значение за признаване и упражняване на самостоятелни субективни права на ищеца,
- така и когато при възникналия в резултат на поведението на ответника спор, ищецът, който владее имота и разполага с документ, легитимиращ правата му, избира защита в по-ограничен обем, отричайки претендираните от ответника права, чрез което се слага край на правния спор.

1.3. Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на ВКС намира за правилно второто становище.

Съображенията за това са следните.

1.4. Правният спор накърнява:

- не само спорното право, което едната страна претендира,
- но и правната сфера на другата страна, която затова отрича претендираното право, защото то засяга определени нейни права.

Всяка от двете страни разполага с право на иск, за да може да защити това свое право, което според нея се накърнява от правния спор.

1.5. От това логично следва, че:

! всеки, който претендира, че е носител на право, засегнато от правен спор, може, като упражни пръв правото си на иск, да стане ищец по делото, поставяйки другата страна по спора в ролята на ответник.

1.6. При установителните искове (включително и отрицателните) в най-голяма степен се откроява разликата между:

- спорното право и
- правото, което може да се окаже засегнато от правния спор.

Спорното право има качеството „предмет на иска", защото е обект на противоречиви правни твърдения на страните по спора.

Когато ищецът твърди, че определено право не съществува, предмет на спора и на исковия процес е отричаното от него право.

1.7. При отрицателния установителен иск, за разлика от всички останали искове, основанието на иска (чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК) не е негов индивидуализиращ белег.

1.8. Щом твърди, че оспореното право никога не е възниквало, ищецът не би могъл и да сочи юридически факт, от който такова право се поражда.

Правото, предмет на отрицателния установителен иск и специално при иск, с който се отрича правото на собственост или друго вещно право, не се индивидуализира само:

- с вещта, върху която съществува и
- с лицето, което е негов носител.

1.9. Следва да се държи сметка и за придобивното основание като белег, индивидуализиращ това право, и разликата в правния режим на правото на собственост, извеждано от първични и производни придобивни способи.

1.10. При отрицателния установителен иск за собственост, след като ищецът изобщо отрича правото на ответника, последният трябва да изчерпи в процеса всички основания, на които то е могло да се породи.

1.11. Когато е уважен отрицателен установителен иск за собственост, това претендирано от ответника право е отречено:

• без оглед на конкретно определено правопораждащо основание,

• а с оглед на всички възможни негови основания.

1.12. Аргумент за допустимостта на отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право е и правопредпазващото действие на силата на пресъдено нещо.

1.13. Ако с решението бъде установено несъществуването на спорното право,

! защитната функция на процеса е по отношение на субективното право на ищеца, чието съществуване и реализация са били засегнати от отреченото със съдебното решение право.

1.14. Равенството на страните в съдебния процес, съгласно чл. 121, ал. 1 КРБ, равната възможност, която съдът осигурява на страните да упражняват предоставените им права (чл. 9 ГПК) и правният интерес, като единствено условие съгласно чл. 124, ал. 1 ГПК за предявяване на иск за установяване несъществуването на едно право, означават, че:

! съдът не може да лиши единия от участниците в правния спор от правото му да инициира исков процес за установяване несъществуването на спорното право.

1.15. Този, който отрича спорното право,

• е равнопоставен участник в правния спор и

• първи може да предяви този иск, който в най-пълна степен е в състояние да защити правната му сфера.

1.16. Диспозитивното начало в гражданския процес се проявява в това, че:

! участникът в правен спор сам определя

• кога,

• доколко и

• какъв обем защита да търси.

1.17. Правният интерес от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства:

• в които спорът се изразява и

• чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

Видът на иска е призван да гарантира постигането на не-

обходимата и достатъчна по вид и обем защита на материалните права.

Такава защита в случаите на отрицателен установителен иск за собственост или друго вещно право би се постигнала чрез отричане със сила на пресъдено нещо на претендираното от ответника право.

1.18. Тезата, че без изрична законова разпоредба е недопустим отрицателен установителен иск, ако ищецът твърди, че ответникът претендира върху същия обект право на собственост или друго вещно право, което изключва неговото, противоречи на чл. 124, ал. 1 ГПК.

Ако законодателят свързва правния интерес от предявяване на отрицателен установителен иск само с водене на изрично предвидените в закона искове, би създал норма, аналогична на чл. 124, ал. 4 ГПК, предл. 2, според която иск за установяване „несъществуването на други факти с правно значение се допуска само в случаите, предвидени в закон".

1.19. Не е вярна и тезата:

- че отрицателният установителен иск винаги е субсидиарна форма на защита и
- че е недопустим по съображение, че защитата чрез него не би била в пълен обем по отношение засегнатото от спора право.

Видът на иска и обемът на защитата зависят от нуждата, обусловена от конкретното засягане на правата от насрещната претенция.

1.20. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието:

- съществуване би било отречено или
- пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

1.21. Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице:

- когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и

• при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

1.22. С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

Такъв е случаят, при който владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

1.23. Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота:

• на оригинерно основание или

• по реституция,

ако отрече претендираните от ответника права.

1.24. Всяка страна, независимо от процесуалното си качество, следва да установи фактите и обстоятелствата, на които основава своите искания или възражения.

При отрицателния установителен иск за собственост и други вещни права ищецът доказва твърденията, с които обосновава правния си интерес.

1.25. Той следва:

• да установи наличието на свое защитимо право, засегнато от правния спор,

• като докаже фактите, от които то произтича.

В противен случай ищецът ще бъде освободен от това да доказва каквото и да било претендирано от него право върху вещта.

1.26. Единствено:

• ответникът ще е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право на собственост или друго вещно право, докато

• ищецът ще се задоволи само с възраженията си, че такова право не е възниквало или е било погасено.

Ако по волята на ищеца началото на процеса бъде поставено при условия, изискващи активност при доказването единствено от страна на ответника по отрицателния установителен иск, това би означавало да се защитава право, което изобщо може и да не съществува.

Ако ищецът не докаже твърденията, с които обосновава правния си интерес, производството се прекратява.

1.27. Въпросът за евентуалното наличие, респективно липсата на самостоятелно право на ищеца, е свързан с преценката на съда:

- за правния интерес от установяването, т.е.
- за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му, но не е част от предмета на претенцията.

1.28. Несъмнено ищецът би могъл да предяви съдебно своето право, ако иска да получи защита чрез установяването му със сила на пресъдено нещо, но тогава би се стигнало:

- до предявяване и на положителен установителен иск, т.е.
- до обективно съединяване на искове.

1.29. Наличието на правен интерес се преценява конкретно, въз основа на обосновани твърдения, наведени в исковата молба, като при оспорването им ищецът следва да докаже фактите, от които те произтичат.

1.30. Съдът е длъжен:

- да провери допустимостта на иска още с предявяването му и
- да следи за правния интерес при всяко положение на делото.

1.31. Когато констатира, че ищецът няма правен интерес, съдът:

- прекратява производството по делото,
- без да се произнася по основателността на претенцията: дали ответникът притежава, или не претендираното от него и отричано от ищеца вещно право.

Отговор:

Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато: ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва; позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника. В производството по този иск ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът – фактите, от които произтича правото му. При липса на правен интерес производството се прекратява.

Особено мнение:

1. В т.1. от тълкувателното решение се приема, че правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато:

- ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва;
- позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. При приемането на това разрешение не е отчетена разликата между:

- процесуалната легитимация (принадлежност на правото на иск по чл. 26, ал. 2 ГПК) – това е предметът на т. 1 от тълкувателното решение и
- интересът по чл. 124, ал. 1 ГПК (надлежно упражняване на съществуващото право на иск поради субсидиарността на търсената защита) – това е предметът на т. 2 от тълкувателното решение.

3. Надлежно може да бъде упражнено само право на иск, което съществува.

4. Когато пред съд се предявява едно относително право (напр. вземане), то става предмет на делото и страните по правоотношението са и страни по делото.

Все едно е дали кредиторът ще е ищец, а длъжникът ответник, или обратно.

5. Положителният и отрицателният иск са идентични.

6. Ответникът длъжник не може да предяви насрещен отрицателен установителен иск, че вземането не съществува – иск с този предмет вече е предявен.

7. Ако претендираният длъжник предяви отрицателен установителен иск, предмет на делото е правоотношение, по което той е страна, той:

- не предявява пред съд и
- не прави предмет на делото едно чуждо правоотношение, но свое: такова, в което той би участвал, ако правоотношението съществува.

8. Когато пред съд се предявява едно абсолютно право (напр. право на собственост върху вещ), то става предмет на делото

и страни са титулярят на правото и лицето, чиято правна сфера се ограничава от това право.

9. Страните по делото обаче имат различни материални субективни права:

- титулярят: правото на собственост, а
- насрещната страна: друго, различно право, което е несъвместимо с правото на собственост, което е предмет на делото.

10. Дори насрещната страна да претендира, че тя е собственик на същата вещ, нейното право на собственост е различно.

Затова по иск за собственост ответникът може да предяви насрещен иск за собственост върху същата вещ.

Предмет на делото стават две различни права и съдът ще се произнесе по двата иска.

11. Когато отричащият правото на собственост предявява отрицателен установителен иск за собственост, той не прави предмет на делото свое, а едно чуждо право.

За да направи предмет на делото свое право, той трябва да предяви:

- или своето право на собственост (ако счита, че то съществува),
- или другото свое право, което е несъвместимо с чуждото право на собственост (ако счита, че притежава такова право).

12. Според чл. 26, ал. 2 ГПК, освен в предвидените от закон случаи никой не може да предявява от свое име чужди права пред съд.

Предявяването на чуждо право пред съд означава чуждото право да стане предмет на делото.

13. Титулярят на накърненото право не може, под предлог че „не е готов“ или „не желае“ да предяви пред съд своето накърнено право, да предпочете да предяви пред съд чуждото право.

Такова право на избор той няма.

14. Затова процесуално легитимиран да предяви пред съд някое материално субективно право е този, който твърди, че го притежава.

15. Чужди права може да бъдат предявени пред съд само когато законът го позволява.

Това са хипотезите на чл. 440, ал. 1 ГПК, чл. 524 ГПК, изр. 3, чл. 464 ГПК, чл. 134 ЗЗД и др.

Във всички тези случаи оспорващият е процесуално легитимиран да предяви пред съд чуждото право, но тази легитимация е призната от законодателя и затова тези искове са допустими.

Чуждо право не може да бъде оспорено и с инцидентен установителен иск (ИУИ).

16. Затова ИУИ е допустим само когато преюдициалното правоотношение е „оспорено".

След оспорването страната, която твърди наличието на преюдициално правоотношение, може да го предяви с ИУИ.

17. Затова:

! в производството по търговски дела ИУИ от ищеца може да се предяви:

• с допълнителната искова молба, ако твърдяното от него преюдициално правоотношение е оспорено в отговора; и от ответника:

• с отговора на допълнителната искова молба, ако твърдяното от него в отговора на исковата молба преюдициално правоотношение е оспорено в допълнителната искова молба.

18. В основното производство, поради единичната размяна на книжа, ИУИ може да се предяви:

• от ищеца в първото заседание за разглеждане на делото, след като твърдяното от него в исковата молба преюдициално правоотношение е оспорено в отговора; но

• от ответника: с отговора на исковата молба, т.е. в очакване на оспорването.

19. В тълкувателното решение се приема:

• че процесуалната легитимация на ищеца по отрицателен установителен иск за собственост произтича не от неговите твърдения, а от съществуването на едно негово право, което е оспорено, както и

• че съществуването в действителност на това право е процесуална предпоставка за допустимостта на предявения отрицателен установителен иск за собственост,

т.е. ако се установи, че претендираното от ищеца право (то не е предмет на делото) не съществува, производството по делото се прекратява, тъй като предявеният иск е недопустим.

20. В правната доктрина е несъмнено, че процесуалната легитимация произтича от твърденията на ищеца, а ако претендираното право не съществува, предявеният иск се отхвърля като неоснователен.

21. Съдът:

- може да се произнася по предмета на делото и по съществуването на преюдициални правоотношения, но той
- не може да се произнася по съществуването на правоотношения, които са извън предмета на делото и нямат значение за крайното решение по съществото на делото.

22. Фактическите състояния владение и държане са правно защитими чрез владелческите искове.

Друга правна защита те не могат да получат, тъй като законът забранява предявяването на искове за установяване на факти с правно значение извън изрично уредените в закона.

23. Няма фактическо състояние, което да легитимира ползващия се от това състояние да предяви пред съд от свое име чужди права.

Той не може да ги предяви с цел да ги защити (чл. 134 ЗЗД), още по-малко с цел да бъдат отречени.

24. Неразрешими в тази хипотеза остават поредица въпроси.

Как ще бъде прекъсната придобивната давност, ако владелецът може да предяви срещу собственика допустим отрицателен установителен иск за собственост?

Собственикът не може да предяви своя иск за собственост поради обективния идентитет с вече предявения отрицателен иск.

25. Ако отрицателният иск е допустим:

- предявеният по-късно положителен иск със същия предмет подлежи на прекратяване, т.е.
- прекъсването на придобивната давност ще се заличи с обратен ефект.

26. Ако владелецът претендира, че е „придобил" собствеността в хода на разглеждане на отрицателния иск, владението след предявяването на отрицателния иск и по време на разглеждането на делото ще бъде ли зачетено?

Ако по иск за възстановяване на нарушено владение ответникът не може да се брани:

- нито с възражение, че той е собственик,
- нито с насрещен иск за собственост,

може ли владелецът, чието владение не е нарушено, да предяви отрицателен установителен иск за собственост?

Законът изрично урежда в чл. 124, ал. 2 ГПК предпоставките, при които титулярят на съществуващо вземане може да получи защита пред съд, преди да е настъпила неговата изискуемост, може ли без изрично уредена възможност в закона съдебна защита да получат вещни права, които още не са възникнали?

Съдии, подписали особеното мнение:

Борислав Белазелков, Светла Цачева, Здравка Първанова, Надя Зяпкова, Теодора Нинова, Марио Първанов.

Особено мнение:

1. Установителният иск е този иск, чийто петитум се ограничава и изчерпва с искане за разрешаване граждански спор със сила на присъдено нещо и чрез него се разрешава правен спор, а установителното съдебно решение има за цел единствено да установи действителното правно положение със сила на присъдено нещо.

2. За да съществува правен интерес от установителния иск, е необходимо и достатъчно претендираното от ищеца право да бъде оспорено или да бъде претендирано отречено от него право.

Оспорването или неоснователното претендиране на едно гражданско право поражда интерес от искова защита.

3. Отрицателният установителен иск за собственост е по-ограничена форма на защита, защото:

- отрича чуждо право върху обекта на спорното правоотношение,
- постигайки правен резултат на косвена правовъзпазваща роля за субективното право на ищеца.

Тази форма на защита може да се използва само от лице, което претендира да е страна със собствени права върху същия обект на същото правоотношение.

4. Чрез отрицателния установителен иск ищецът защитава свое право:

- отричайки правото на ответника върху същия обект или
- отричайки правата му, които са пречка да реализира своето собствено право.

5. Отрицателният установителен иск за собственост и други вещни права се характеризира с това, че с уважаването му не се установява:

- чия е собствеността върху спорната вещ, т.е.
- на кого именно принадлежи правото, за разлика от установителното действие при ревандикационния и положителния установителен иск.

6. Уважаването на предявения отрицателен установителен иск ще установи със сила на присъдено нещо единствено обстоятелството, че ответникът не е собственик на процесната вещ.

След като това съдебно решение не посочва друго лице (ищеца) за собственик на вещта, то искът не може да защити по принцип:

- „фактическо състояние", респективно
- владението и държането,

които могат да получат искова защита само в предвидените за това хипотези на чл. 75 ЗС и чл. 76 ЗС.

7. Ако ответникът владее вещта, то това състояние продължава да съществува и след приключването на делото, въпреки уважаването на предявения отрицателен установителен иск, който установява единствено, че ответникът не е собственик на вещта, но не и че не е неин владелец.

Установяването спрямо владелеца, че той не е собственик на вещта, без да се установява кой е собственикът, само по себе си не е несъвместимо с намерението му да третира вещта като собствена.

8. В крайна сметка владелецът осъществява владение върху вещта именно защото:

- не е собственик,
- а очаква да стане такъв в резултат от изтичането на срока на придобивната давност.

9. Няма да настъпи прекъсване на придобивната давност при уважаването на отрицателния установителен иск, тъй като:

• решението по него не се явява несъвместимо с намерението за своене на ответника, а

• това обуславя недопустимост на този иск в случаите, когато ответникът владее вещта.

10. С оглед на тези съображения следва да се приеме, че:

! е недопустим отрицателният установителен иск за собственост и други вещни права, предявен от лице, което:

• се позовава на фактическо състояние (владее, държи, ползва веща) или

• очаква да придобие права,

тъй като такова лице не може да защити фактическото си положение, отричайки правото на ответника върху същия обект.

Съдии, подписали особеното мнение:

Емануела Балевска, Бранислава Павлова, Веска Райчева, Маргарита Соколова, Мими Фурнаджиева, Теодора Нинова.

Въпрос 2:

Налице ли е правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост и други вещни права, когато ищецът разполага с възможността да предяви осъдителен иск за същото право?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Лидия Иванова, Стойчо Пейчев
Резюмирал: СС

Мотиви:

2.1. В съдебната практика съществуват две противоречиви становища.

Според едното липсва правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост и други вещни права, когато спорното право може да бъде защитено чрез осъдителен иск.

Приема се, че установителният иск е субсидиарна форма на защита и е допустим само когато спорното право не може да бъде защитено чрез осъдителен иск.

2.2. Според другото становище установителният иск за собственост е допустим и когато за ищеца съществува възможност да предяви осъдителен иск по чл. 108 ЗС, тъй като чрез защитата по чл. 124, ал. 1 ГПК (чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.), с установяване правото на собственост със сила на пресъдено нещо, ищецът

- би могъл да прекъсне придобивна давност; при съсобственост
- би могъл да упражнява владение чрез ответника съсобственик или
- би могъл да претендира обезщетение за ползването на своята част от имота.

Приема се, че установителният иск е допустим дори имотът да е във владение на трето лице, щом ответниците оспорват собствеността.

Ищецът би могъл да се задоволи и с по-малка по обем, но ефикасна защита: със сила на пресъдено нещо да бъде отречено правото на собственост на ответника, с което ще се сложи край на правния спор, предизвикан от последния чрез снабдяването му с констативен нотариален акт.

2.3. Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на ВКС намира за правилно второто становище.

2.4. По смисъла на чл. 124, ал. 1 ГПК, разликата между осъдителния и установителния иск:

- не е в различието между субективните права, които са техен предмет,
- а в интереса, който поражда нуждата на ищеца от защита.

2.5. Преценката на съда относно допустимостта на установителния иск зависи:

- не от вида на спорното право,
- а от степента на засягането, което състоянието на спора предизвиква в правната сфера на ищеца.

2.6. Когато защитаваното с установителния иск право:

- е само застрашено,
- без да е било нарушено,

• доколкото не е реализирана опасността да се възпрепятства упражняването му,

защитата се ограничава само с неговото потвърждаване (аргумент от чл. 124, ал. 1 ГПК).

2.7. Само нарушаването на правото обуславя нуждата от иск за неговото възстановяване.

2.8. От установителен иск за собственост или друго вещно право ще е налице правен интерес, когато конкретното засягане на правната сфера на ищеца изисква защита чрез установяване на правото със сила на пресъдено нещо.

2.9. Така:

! предявяването на установителен иск срещу лице, което владее чужд имот, би довело:

• до спиране, а уважаването на иска:

• до прекъсване на течащата в полза на същото лице придобивна давност (чл. 116, б. „б“ ЗЗД).

Макар и ответникът да не бъде осъден да върне фактическата власт върху имота, изтеклият до прекъсването давностен срок губи правното си значение.

2.10. Правен интерес от предявяване на установителен иск има и владеещият собственик, когато страните спорят за пространствените предели на правото на собственост.

2.11. Допустим е и установителен иск от съсобственик срещу владеещите имота ответници.

С него ищецът:

• ще прекъсне придобивната давност в тяхна полза и установи ли, че е съсобственик,

• ще започне да владее имота чрез тях (чл. 31, ал. 2 ЗС), като

• може да търси обезщетение за ползването на своята част от имота, без да има интерес лично да ползва имота и поради това да го държи.

2.12. Правен интерес е налице и когато съсобствениците спорят за обема на притежаваните права върху общата вещ.

2.13. Посочените хипотези не изчерпват случаите, при които установителният иск за собственост и други вещни права би се оказал допустим въпреки възможността да бъде предявен осъдителен иск.

2.14. В съответствие с принципа на диспозитивното начало в гражданския процес, от волята на ищеца зависи да прецени:

- от какъв вид и
- в какъв обем защита на засегнатото си материално право има нужда при възникналия правен спор.

Отговор:

Правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост и други вещни права е налице и когато ищецът разполага с възможността да предяви осъдителен иск за същото право.

Особено мнение:

1. Липсва правен интерес от установителен иск за собственост и други вещни права, когато същото спорно право може да бъде предявено и защитено в пълен обем чрез осъдителен иск.

Това е така, защото и чрез този иск:

- ще се разреши гражданският спор със СПН, но едновременно с това
- ще се постигнат и присъщите му защитни цели.

2. Спрямо тези права, които могат да бъдат предмет на другите искове, установителният иск е субсидиарна форма на защита.

3. Ако се оспори едно субективно право, заинтересованото лице може да иска установяване на това право чрез установителен иск, а:

! ако нарушението на субективното право:

- надхвърля оспорването и
- е придружено с фактически действия,

тогава заинтересованото лице може да използва осъдителен иск (ревандикационен иск например).

4. Когато нещата излязат извън твърдението за собственост и има вече фактически действия (напр. пречене за упражняване правото на собственост), установителният иск не е достатъчен за защитата на субективното право, а трябва да се използва и осъдителен такъв.

5. Българското законодателство предвижда специализирана защита на правото на собственост и ограничените вещни пра-

ва, която отговаря на конкретния вид и интензитета на нарушението им.

Това е гражданскоправната защита, изразяваща се във вещните искове.

6. Исковата защита влиза в действие, когато е налице обективиран спор относно субективното вещно право.

Той:

- може да се изразява само в твърдения на ответника, че ищецът не разполага с вещни права, но
- може и да ескалира в посегателство върху вещта, засягащо правомощията на собственика да я владее, да я ползва съобразно предназначението и в пълния ѝ обем и да се разпорежда с нея.

7. Защитата е профилирана в зависимост от интензитета и вида на нарушението, като за целта Законът за собствеността предвижда съответни по вид искове.

8. Освен посочените в ЗС искове, собственикът има на разположение и установителния иск по чл. 124, ал. 1 ГПК, но:

- решението, постановено по такъв иск, се ползва само със сила на присъдено нещо (а не и с изпълнителна такава, за разлика от осъдителния) и
- правният интерес от търсената с него защита е сравнително ограничен.

9. Един от посочените в ЗС искове е този по чл. 108 ЗС (ревандикационният иск), който е предназначен да охранява вещните права от най-често срещаното нарушение в правния мир – отнемането на фактическата власт върху вещта.

По силата на този иск собственикът може да иска своята вещ от всяко лице, което я владее или държи, без да има основание за това.

В теорията се приема, че:

- той е осъдителен иск,
- но ищецът в процеса трябва да докаже своята активна легитимация, а именно, че той е собственик на вещта.

Затова в процеса се предоставят убедителни доказателства за наличие на правото на собственост.

10. Отнемането на фактическата власт върху вещта обективира наличието на спор относно правото на собственост и

целта на производството по иска по чл. 108 ЗС е преди всичко да разреши този спор със сила на пресъдено нещо.

11. Като последица от установяването на действителния собственик, но не и като второстепенна цел на процеса, се явява осъдителната част на решението, с която:

• ответникът се осъжда да предаде на действителния собственик владението на вещта, т.е.

• постига се по-пълна защита: връщане на вещта в натура, която изключва наличието на правен интерес от установителен иск, когато спорното право за собственост може да бъде предявено чрез осъдителен.

12. Посочените в мотивите на тълкувателното решение примери за наличие на правен интерес от предявяване на установителен иск на владеещия собственик:

• когато страните спорят за пространствените предели на правото на собственост, на установителен иск, предявен от съсобственик срещу владеещите имота ответници, за установяване на неговите права върху вещта и

• когато съсобствениците спорят за обема на притежаваните права върху общата вещ,

не са такива, при които законът да дава на разположение на ищеца възможността тези му именно права да се защитят и с осъдителен иск.

13. Ще е налице липса на правен интерес от установителен иск за собственост и други вещни права само когато едно и също спорно право може да бъде предявено и защитено в пълен обем и чрез осъдителен иск.

Съдии, подписали особеното мнение:

Емануела Балевска, Бранислава Павлова, Веска Райчева, Маргарита Соколова, Мими Фурнаджиева, Теодора Нинова

78. Решение № 589/17.10.2025 г. по гр.д. № 2306/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост срещу държавата или общината]

Въпрос:

Наличието ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск в случаите, при които с отричане правата на държавата или общината ответникът би могъл да придобие имота по давност?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 3 (2017)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК е прието, че:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право върху вещта, което се оспорва, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни права върху един и същ обект,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. Тълкувателният акт признава наличие на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск и в хипотеза, при която ищецът би могъл да придобие спорния имот на оригинерно основание при отричане правата на ответника върху него.

3. Именно такъв е случаят, при който обект на владение е имот, актуван като държавен или общински, предвид:

- забраната по чл. 86 ЗС за придобиване по давност и
- установения с § 1 от ЗИДЗС (обн., ДВ, бр. 46 от 2006 г.; посл. доп., бр. 18 от 2020 г.) мораториум върху придобивната давност за имоти – частна държавна или общинска собственост, обявен за противоконституционен с Решение № 3/24.02.2022 г. по к.д. № 16/2021 г. на КС.

4. До отричане със сила на пресъдено нещо на:

- държавния, респективно
- общинския

характер на имота, владелецът не би могъл да се позове на изтеклата в негова полза придобивна давност, което обуславя правния му интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу държавата или общината.

5. Последователно се приема в практиката на ВКС, че:

! по силата на чл. 5 ЗОС актът за общинска собственост има качеството на официален свидетелстващ документ, който:

- без да има правопораждащо действие,
- констатира собствеността на общината в случаите, при които удостоверява осъществяването на конкретно придобивно основание.

6. При наличие на такова основание, аналогично на възприетото в Тълкувателно решение № 11/21.03.2013 г. по тълк.д. № 11/2012 г. на ВКС, ОСГК, в трайната практика на ВКС на акта се признава легитимиращо действие, по силата на което актуваният имот се счита за общинска собственост до доказване на противното.

7. В този смисъл:

Решение № 149/12.06.2013 г. по гр.д. № 647/2012 г. на ВКС, IV г.о.,
Решение № 61/26.05.2014 г. по гр.д. № 7685/2013 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 67/16.06.2017 г. по гр.д. № 3533/2016 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 81/24.07.2018 г. по гр.д. № 4029/2017 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 526/17.09.2025 г. по гр.д. № 3716/2023 г. на ВКС, II г.о.

8. Особеното в разглеждания по настоящото дело случай е, че ответникът се позовава на придобивно основание, което:

- не доказва пряко собствеността му,
- а е обусловено от това дали имотът има друг собственик.

Само в един от актовете е посочено още едно основание: това по чл. 61, ал. 2 ЗУТ, чл. 61, ал. 4 ЗУТ.

9. В този случай установяването на собственически права на ищеца ще изключи тези на ответника върху същия имот:

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.

10. Ето защо, за да разреши спора при така противопоставените позиции на насрещните страни, съдът следва да се произнесе по въпросите:

- дали имотът е имал друг собственик, т.е. дали е опровергана истинността на изложеното в актовете обстоятелство, а оттам и
- дали спрямо имота е приложима забраната за придобиване по давност.

11. Разглеждането на тези въпроси не е равнозначно на произнасяне по положителен установителен иск за собственост, основан на придобивна давност.

12. С оглед изложените съображения постановеното въззивно решение е очевидно неправилно.

13. Правилно, в съответствие със задължителната и казуалната съдебна практика, въззивният съд е посочил, че:

! при предявен отрицателен установителен иск за собственост предмет на спора и на исковия процес е отричаното от ищеца право, като ответникът по този иск трябва да изчерпи в процеса всички основания, на които правото е могло да се породи.

14. Неправилно обаче е приел:

- че първоинстанционният съд е променил предмета на спора и е разгледал положителен установителен иск за собственост на основание изтекла в полза на ищеца придобивна давност, а оттам и
- че е налице произнасяне по непредявен иск като основание за недопустимост на първоинстанционното решение, поради което е обезсилил същото.

15. Извадка от решението:

По предявения срещу Столична община отрицателен установителен иск ищецът О. Е. К. твърди, че е собственик на ПИ с идентификатор [№] ... и сградата в него ... Твърди, че владее имотите от 1997 г. заедно със съседния ПИ с идентификатор [№] и сградите в него; владее и част от ПИ с идентификатор [№] със сграда. ... По подадена молба-декларация за признаване право на собственост на основание давностно владение бил признат за собственик на ПИ с идентификатор [№], но за ПИ с идентификатор [№] получил уведомление, че са съставени три акта за частна общинска собственост с дата 01.12.2020 г., което препятствало установяването и признаването на правото му на собственост и обосновавало правния му интерес от предявяване на иск за отричане собствеността на ответната община върху имотите ...

Ответната община е оспорила иска. Въвела е твърдения, че имотът е земеделска земя, за която липсват данни да е заявявана за възстановяване от правоимащи лица; няма данни и да е съставян акт за държавна собственост, поради което на основание чл. 25, ал. 1 ЗСПЗЗ имотът е общинска собственост и това е мотивирало съставянето на актовете за общинска собственост. Във връзка с разпределянето на доказателствената тежест твърди, че тя се носи от ищеца, доколкото твърдяният от ответника факт е отрицателен факт, а именно, че имотът не е принадлежал на граждани, юридически лица или държавата, при което положение ищецът следва да докаже дали имотът е принадлежал на посочените правни субекти.

С първоинстанционното решение искът е отхвърлен. След като е посочил кои факти приема за установени, от правна страна съдът е приел, че актовете за държавна собственост, които имат само декларативно действие, имат също така и констативен характер относно фактите, от които произтича правото на собственост на държавата или общината. Предвид това и при заявен иск за собственост срещу държавата или общината, в тежест на ищеца, който претендира собствеността върху имота на лично основание, е да установи правото си на собственост, оборвайки придобивното основание на държава-

та, съответно общината, отразено в акта за държавна или общинска собственост. ... И тъй като общината не може да докаже отрицателния факт, че даден имот не е имал друг собственик към момента на актуването, в тежест на този, който оспорва констатациите в акта, е да установи, че към момента на актуването имотът е имал собственик. В случай че успее да докаже това, имотът не се придобива от общината и за него не действа забраната за придобиване по давност, която е установена с нормата на чл. 86 ЗС във всичките ѝ редакции, и не се прилага § 1 от ЗИДЗС. В случая от събрания по делото доказателствен материал не се установява да е изтекъл предвиденият в закона срок за придобиване на имота по давност от ищеца, който твърди, че го владее от пролетта на 1997 г. Ето защо отразеното в актовете, че имотът е собственост на общината, не е опровергано и искът е отхвърлен.

Въззивният съд е посочил, че предмет на спора при отрицателен установителен иск е установяване на обстоятелствата, на които ответникът основава отричаното от ищеца право на собственост, а предмет на доказване са фактите, от които ответникът черпи правото си, поради което процесуалните действия по установяване на фактите, въз основа на които ищецът поддържа наличие на конкуриращо право на собственост, не са част от предмета на спора. Приел е, че в случая, разглеждайки спор, с който се иска отричане правото на собственост на ответника, първоинстанционният съд неправилно е разгледал твърденията на ищеца за изтекла в негова полза придобивна давност като основание за придобиване на собствеността и е обсъдил наличието на елементите от фактическия състав на това придобивно основание, без това право да е заявено за защита с положителен установителен иск. По този начин, в нарушение на диспозитивното начало в гражданския процес, при избраната форма на защита от страна на ищеца с отрицателен установителен иск и искане да се отрече правото на собственост на ответника, първоинстанционният съд променил предмета на спора и разгледал незаявен иск – положителен установителен иск за собственост на оригинерно основание ...

Отговор:

С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК се признава наличието на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск и в хипотеза, при която ищецът би могъл да придобие спорния имот на оригинерно основание при отричане правата на ответника върху него.

Именно такъв е случаят, при който обект на владение е имот, актуван като държавен или общински, предвид забраната по чл. 86 ЗС за придобиване по давност и установения с § 1 от ЗИДЗС (обн., ДВ, бр. 46 от 2006 г.; посл. доп., бр. 18 от 2020 г.) мораториум върху придобивната давност за имоти – частна държавна или общинска собственост, обявен за противоконституционен с Решение № 3/24.02.2022 г. по к.д. № 16/2021 г. на КС.

До отричане със сила на пресъдено нещо на държавния, респ. общинския характер на имота, владелецът не би могъл да се позове на изтеклата в негова полза придобивна давност, което обуславя правния му интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу държавата или общината.

Последователно се приема в практиката на ВКС, че по силата на чл. 5 ЗОС актът за общинска собственост има качеството на официален свидетелстващ документ, който, без да има правопораждащо действие, констатира собствеността на общината в случаите, при които удостоверява осъществяването на конкретно придобивно основание.

При наличие на такова основание, аналогично на възприетото в Тълкувателно решение № 11/21.03.2013 г. по тълк.д. № 11/2012 г. на ВКС, ОСГК, в трайната практика на ВКС на акта се признава легитимиращо действие, по силата на което актуваният имот се счита за общинска собственост до доказване на противното.

. . . . . .

79. Определение № 4518/09.10.2025 г. по ч.гр.д. № 2872/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск при заявена реституция от две групи лица]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху подлежащ на реституиране имот, когато спорът се води между две групи заявители за възстановяване?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: НД

Мотиви:

1. Съдебната практика приема, обективирана в:

Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1, и

Определение № 19/17.02.2021 г. по ч.гр.д. № 57/2021 г. на ВКС, II г.о., приема, че:

! решението по отрицателния установителен иск за собственост следва да рефлектира върху правната сфера на ищеца, за да е налице правен интерес.

2. Отрицателен установителен иск е допустим, когато ищецът е заявил за реституция по ЗСПЗЗ недвижим имот, но такава е възможна само ако отрече правата на бивш ползвател:

- заявил изкупуване или
- вече изкупил имота.

В този смисъл са:

Решение № 156/24.06.2014 г. по гр.д. № 7805/2013 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 322/26.09.2012 г. по гр.д. № 325/2011 г. на ВКС, I г.о.

3. Това обаче е така само при колизия между:

- права на заявител и
- правата на лицата, на които е било предоставено право на ползване с подзаконови актове по § 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ, прекратено с влизане в сила на този закон.

4. ЗСПЗЗ урежда правата на бившите ползватели по § 4а от ПЗР на ЗСПЗЗ и § 4б от ПЗР на ЗСПЗЗ, като изключващи възстановяването на собствеността:

! възстановяват се имотите, които не са изкупени от ползватели или останалата им част над тази, която имат право да изкупят.

5. Наличието на спор за материално право между групи наследници на различни лица, заявили възстановяване на собствеността:

- върху един и същ имот, респективно
- върху част от един и същ имот,

не представлява описаната хипотеза.

6. В този случай:

! законът изисква в исково производство разрешаване на спора за материалното право на възстановяване на собствеността между двете групи заявители.

7. Тъй като имотът се възстановява на лицата, които са го притежавали към момента на колективизацията (отнемането в полза на ТКЗС), спорът може да се разреши само с положителен установителен иск по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ.

8. За реституцията на конкретен имот:

- не е важно на кого не е,
- а е важно на кого е бил към момента на колективизацията,

съгласно чл. 10, ал. 1 ЗСПЗЗ.

Отговор:

Законът изисква в исково производство разрешаване на спора за материалното право на възстановяване на собствеността между двете групи заявители.

Тъй като имотът се възстановява на лицата, които са го притежавали към момента на колективизацията (отнемането в полза на ТКЗС), спорът може да се разреши само с положителен установителен иск по чл. 14, ал. 4 ЗСПЗЗ.

За реституцията на конкретен имот не е важно на кого не е, а на кого е бил към момента на колективизацията, съгласно чл. 10, ал. 1 ЗСПЗЗ.

80. Решение № 572/09.10.2025 г. по гр.д. № 4187/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск за собственост, при който ищецът заявява собствени права]

Въпрос:

Когато интересът от предявяване на отрицателния установителен иск за собственост се обосновава от ищеца с твърдение за придобито право на собственост върху процесния имот, доказването, че имотът му принадлежи, е въпрос на процесуална или на материална легитимация на иска?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: По същество
Докладчик: Радост Бошнакова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

10. Разглежданият спор попада в хипотеза, при която интересът от предявяване на отрицателния установителен иск за собственост се обосновава от ищеца с твърдение за придобито право на собственост върху процесния имот.

11. Поради това:

! доказването, че имотът му принадлежи, е въпрос:

- не на процесуална,
- а на материална легитимация на иска.

12. При тази хипотеза наличието на самостоятелно право на ищеца, макар и да не е част от предмета на претенцията, се превръща във въпрос от значение за основателността на иска.

13. Горното е съобразно:

Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК,

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о., Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о.

14. Извадка от мотивите по същество:

Тъй като ищецът ... навежда придобито право на собственост с позоваване на придобивна давност, направено с предявяването на отрицателния установителния иск, с което се изключва правото на собственост на ответната община, въпросът за титулярството на правото собственост, въз основа на което се извлича и правният интерес на търсената от него защита, е въпрос на материалноправна легитимация. С оглед на тези съображения и неустановяване от ищеца на придобиване на право на собственост въз основа на давностно владение за всяка част от процесния имот, поради наличието на пречка за настъпване на ефекта на придобивна давност, предявеният отрицателен установителен иск следва да се отхвърли.

Отговор:

Когато интересът от предявяване на отрицателния установителен иск за собственост се обосновава от ищеца с твърдение за придобито право на собственост върху процесния имот, доказването, че имотът му принадлежи, е въпрос на материална легитимация на иска.

При тази хипотеза наличието на самостоятелно право на ищеца, макар и да не е част от предмета на претенцията, се превръща във въпрос от значение за основателността на иска.

. . . . . .

81. Определение № 4666/20.10.2025 г. по ч.гр.д. № 3120/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост при хипотетична опасност]

Въпрос:

Хипотетичната възможност да се осъществи бъдещо

несигурно събитие обуславя ли наличие на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. Хипотетична възможност, свързана с осъществяването на бъдещо несигурно събитие, според съдебната практика не обосновава наличие на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск, тъй като това би представлявало неоправдано навлизане в чужда правна сфера без доказан правен интерес от това.

3. В този смисъл:

Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК,

Решение № 90/05.05.2011 г. по гр.д. № 846/2010 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 504/12.07.2011 г. по гр.д. № 603/2010 г. на ВКС, II г.о.

4. С обжалваното въззивно определение е потвърдено първоинстанционното определение, с което е прекратено на основание чл. 130 ГПК като недопустимо производството по предявения от частните жалбоподатели отрицателен установителен иск за собственост, поради липса на правен интерес от търсената защита.

5. Въззивният съд е приел, че в исковата молба са изложени твърдения, че:

- ответницата не е собственик на два самостоятелни имота с идентификатори *** и ***, а на един имот с идентификатор

***, като е инициирала административна процедура по изменение на КККР чрез нанасяне на нови обекти, а именно поземлени имоти с идентификатори ***и ***,

- а се е легитимирала с документи за собственост на един имот с площ от 1100 кв. м.

6. Посочено е, че е издадена Заповед за изменение на КККР от 2015 г. по отношение на имот с идентификатор ***, с площ от 1100 кв. м, и същият е разделен на два имота, а именно имоти с идентификатори ***, с площ от 487 кв. м, и ***, с площ от 546 кв. м.

7. Ищците твърдели, че двата новообразувани имота не отговарят на изискванията на чл. 19 ЗУТ, поради което не представляват самостоятелни обекти на право на собственост.

8. Изложили, че ответницата:

- въпреки че има достъп до имота си от улица,
- е поискала и втори достъп, на който няма право, предвид че не притежава два отделни имота, а един общ.

9. Твърдели, че същата е поискала отчуждаване на част от техния имот за достъп до своя, с което накърнявала правата им, като в уточняваща молба заявили, че не им е известно дали е започнала отчуждителна процедура.

10. Изложени са мотиви, че конкретният спор не попада в нито една от горепосочените хипотези, обуславящи правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост, тъй като ищците не твърдят:

- собственически права върху имотите на ответницата, респ.
- че имат възможност да придобият процесните имоти, ако отрекат правата на ответника, нито оспорват обстоятелството, че ответницата е техен собственик.

11. Ищците твърдят, че защитават собственото си право на собственост върху съседен имот на тези на ответницата, което би било накърнено:

- чрез евентуално бъдещо отчуждаване или
- чрез признатото на ответницата право на преминаване през имота им,

което е наведено пред въззивната инстанция, доколкото първоинстанционният съд е взел предвид силата на пресъдено нещо

на решение по друго дело между страните, с което е установено правото на преминаване на ответницата през имота на ищците.

12. Прието е, че защитата на право на собственост, различно от оспореното, не обосновава правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост.

13. Посочено е, че изложеното в обстоятелствената част на исковата молба и добавката в отправения петитум „поради правната невъзможност такива самостоятелни обекти да съществуват в правния мир и за всеки от тях да бъде осигуряван достъп до улица", сочат на предявен установителен иск за съществуване на факт, а именно, че ищцата не е собственик:

- на два отделни имота,
- а на един общ,

който иск съгласно чл. 124, ал. 4 ГПК, изр. второ е допустим само в предвидените в закона случаи, в които конкретният спор не попада.

14. Изложени са съпътстващи мотиви, че ако действително правото на собственост на ищците е накърнено от право на преминаване на ответницата през техния имот, което те оспорват, редът за защита е чрез предявяване на иск, че не съществува право на преминаване, какъвто обаче вече е воден между страните и производството по него е приключило с влязло в сила Решение № 218/15.12.2023 г. по гр.д. № 664/2023 г. на ВКС, I г.о., с което е отхвърлен предявеният от жалбоподателите иск по чл. 124, ал. 1 ГПК за признаване за установено спрямо тях, че в полза на ответницата не съществува право на преминаване през реална част от 127 кв. м от имот с идентификатор *** по КККР на [населено място] (очертана на скица, представляваща неразделна част от решението).

15. В мотивите на решението изрично е посочено, че ответницата притежава два самостоятелни имота, за които се следва отделен достъп.

16. Прието е, че възражения в тази връзка ищците е следвало да отправят в рамките на производството по същото дело и заявяването им в ново производство, чиято цел е да промени изхода по предходното такова, е недопустимо с оглед наличието на сила на пресъдено нещо.

17. Извадка от мотивите:

Образувано е по частна касационна жалба на Е. П. Т. и И. А. Т. срещу Определение ... на Варненския окръжен съд, в частта, с която е потвърдено Определение ... на Варненския районен съд. С последното е прекратено като недопустимо производството по предявения от частните жалбоподатели срещу А. В. Ц. отрицателен установителен иск за собственост, за приемане за установено в отношенията между страните, че ответницата не е собственик на два самостоятелни имота, нанесени в КККР като два самостоятелни обекта на право на собственост с идентификатори *** и ***, поради правната невъзможност такива самостоятелни обекти да съществуват в правния мир и за всеки от тях да бъде осигуряван достъп до улица, поради липса на правен интерес от търсената защита на основание чл. 130 ГПК.

Отговор:

Хипотетична възможност, свързана с осъществяването на бъдещо несигурно събитие, според съдебната практика не обосновава наличие на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск, тъй като това би представлявало неоправдано навлизане в чужда правна сфера без доказан правен интерес от това.

82. Определение № 4497/08.10.2025 г. по ч.гр.д. № 2531/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск за отричане правото на собственост на ищеца]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост за отричане правата на самия ищец?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. По смисъла на дадените разяснения в мотивите към Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! диспозитивното начало в гражданския процес се проявява в това, че участникът в правен спор сам определя:

- кога,
- доколко и
- какъв обем

защита да търси.

2. Правният интерес от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства:

- в които спорът се изразява и
- чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

3. Видът на иска е призван да гарантира постигането на необходимата и достатъчна по вид и обем защита на материалните права.

4. Такава:

! защита в случаите на отрицателен установителен иск за собственост или друго вещно право би се постигнала чрез отричане със сила на пресъдено нещо на претендираното от ответника право.

5. В този смисъл, от посочените разяснения, както и от правната теория и казуалната практика на касационната инстанция се извежда, че:

! предмет на делото по предявен отрицателен установителен иск за собственост е правото на собственост на ответника върху спорната вещ, което се отрича от ищеца като придобито на всички възможни придобивни основания.

6. Правният интерес от предявяването на този иск се поражда от твърдението на ищеца за наличие на притежавано от него право (различно или не от спорното) върху същия обект, чието:

- съществуване би било отречено или
- пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено

от неоснователната претенция на насрещната страна по спора.

7. В този смисъл е Решение № 112/01.10.2019 г. по гр.д. № 4298/2018 г. на ВКС, II г.о.

8. С други думи:

! отрицателният установителен иск е такъв за отричане:

- на чужди,
- а не на собствени права.

9. Освен това:

! преценката за наличието на правен интерес се извършва на база твърденията за наличието на правен спор между ищеца и ответника, съответно за смущаване нормалното упражняване на правата на ищеца върху имота:

- от ответника,
- а не от трети лица.

10. Ето защо, като е приел, че в случая не са наведени твърдения, които да обосновават правен интерес от търсената искова защита, въззивният съд се е произнесъл в пълно съответствие с установената практика на ВКС.

11. Предявяването на отрицателен установителен иск за установяване, че самият ищец не притежава вещно право на собственост, е недопустимо.

Това е така, още повече при наличието на висящ предходно образуван процес, в който ответникът по така предявения иск е ищец по положителен установителен иск за собственост, в който ще се отрекат със сила на пресъдено нещо правата на ищцата по настоящия иск.

12. Последната би могла успешно да постигне търсения в настоящото производство правен резултат, като признае иска.

13. Ирелевантни са и съображенията за водени от трети лица искови производства с облигационни претенции :

• на първо място, защото правният интерес от отрицателния установителен иск се преценява съобразно поведението и претендираните права на страните по него,

• на второ място, защото евентуалното постановяване на решение в такъв процес изобщо не би било противопоставимо на тези трети лица и

• на последно място, защото защитата на ищцата спрямо тях може да бъде осъществена посредством противопоставянето на възражения (в случая, че не е собственица и не владее процесния имот).

14. Няма как да се сподели и доводът на жалбоподателката за това, че се позовава на фактическо положение по смисъла на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, тъй като в него се визира позоваването на осъществявана фактическа власт върху имота, каквато власт ищцата в разглежданата хипотеза недвусмислено сочи, че не упражнява.

15. Извадка от мотивите по същество:

Образувано е по частна касационна жалба на Т. П. Д. ... против Определение № 2214/13.05.2025 г. по в. ч.гр.д. № 961/2025 г. на Варненския окръжен съд, с което се потвърждава Определение № 2908/05.03.2025 г. по гр.д. № 11819/2024 г. на Варненския районен съд за прекратяване на производството по предявения от жалбоподателката срещу Г. И. М. – В. иск за отричане на собственото ѝ право на собственост върху недвижим имот в ...

За да намери за неоснователна въззивната жалба на ищцата, въззивният съд е съобразил постановките на т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, съгласно които правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато: ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва; позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника. Приел е, че от наведените от ищцата фактически твърдения в случая не се установява да е налице нито една от посочените хипотези. Не е допустимо ищецът да установява липсата на собствени собственически права върху обекта на правото на собственост, а в случай, че същият желае да се откаже от правата си върху него,

то това се осъществява по установения в чл. 99 ЗС ред. Чрез предявения иск ищцата не може нито да постигне отпадане на правата си върху процесния обект, нито да установи правата на ответницата върху него, доколкото упражняването на чужди права е също недопустимо. Изтъкнато е също така, че този правен резултат би бил евентуално постигнат във висящото производство по гр.д. № 10919/2022 г. на Варненския районен съд, заведено от ответницата Г. В. срещу ищцата Т. Д., по което е предявен положителен установителен иск за собствеността върху имота ... Разяснено е, че именно в това производство може да бъде установено със силата на пресъдено нещо по допустим от закона начин дали ответницата Г. В. е станала собственик на процесния имот, поради което второто заведено дело (настоящото) между същите страни, за същия имот и на същото основание, се явява недопустимо и на основание чл. 126, ал. 1 ГПК.

Отговор:

Защита в случаите на отрицателен установителен иск за собственост или друго вещно право би се постигнала чрез отричане със сила на пресъдено нещо на претендираното от ответника право.

Преценката за наличието на правен интерес се извършва на база твърденията за наличието на правен спор между ищеца и ответника, съответно за смущаване нормалното упражняване на правата на ищеца върху имота от ответника, а не от трети лица.

С други думи, отрицателният установителен иск е такъв за отричане на чужди, а не на собствени права.

. . . . . .

83. Решение № 500/20.08.2025 г. по гр.д. № 3835/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Разглеждане на всички наведени от ищеца основания при доказване на правен интерес при отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Длъжен ли е съдът при предявен отрицателен установителен иск за собственост да се произнесе по всички наведени основания, от които ищецът извежда правния си интерес, да предяви иска и ако съдът е длъжен, какъв е порокът на решението при липсата на произнасяне по всички основания?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 3 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Произнасяйки се по касационната жалба, настоящият състав на ВКС намира, че следва да бъдат приложени разясненията, направени в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, съгласно които:

! правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието:

- съществуване би било отречено или
- пораждането, респективно упражняването му би било осуетено

от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

2. В тежест на ищеца е да докаже правния си интерес, като установи фактите, от които произтича неговото право, засегнато от правния спор.

3. Наличието на правен интерес се преценява конкретно, въз основа на обосновани твърдения, наведени в исковата молба, като при оспорването им ищецът следва да докаже фактите, от които те произтичат.

4. Съдът е длъжен:

- да провери допустимостта на иска още с предявяването му и

• да следи за правния интерес при всяко положение на делото.

5. Ако констатира, че ищецът няма правен интерес, съдът прекратява производството по делото, без да се произнася по основателността на претенцията:

• дали ответникът притежава,

• или не притежава

претендираното от него и отричано от ищеца вещно право.

6. Тези постановки са доразвити в практиката на ВКС, съгласно която:

! когато ищецът по предявен отрицателен установителен иск обосновава правния си интерес с твърдение, че е собственик на спорния имот, то доказването, че спорното право му принадлежи, е въпрос:

• не на процесуална,

• а на материална легитимация

и съдът следва да разреши този въпрос с произнасяне по същността на спора.

7. Така:

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.

Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.

Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о.

Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о. и др.

8. В тези случаи наличието на самостоятелни права на ищеца, макар и да не е част от предмета на претенцията, се превръща във въпрос от значение за основателността на иска.

9. Това е така, тъй като:

! чрез твърденията си за собственост ищецът се домогва да установи наличието на правопогасяващ правата на ответника юридически факт.

10. Отрицателният установителен иск за собственост:

• е допустим,

• но би бил неоснователен,

когато ищецът обосновава правния си интерес с твърдение, че притежава спорното право, но не го докаже успешно в производството.

11. При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен вече предявен от него иск за собственост, завеждането на отрицателен установителен иск е допустимо, ако ищецът:

• се позовава на различно придобивно основание от това, въз основа на което се е легитимирал по предявения ревандикационен иск, респективно

• обосновава правния си интерес с необхванати от силата на пресъдено нещо юридически факти,

какъвто е и настоящият случай.

12. При всички случаи:

! правото на собственост на ищеца:

• не е предмет на спора при предявен отрицателен установителен иск,

• а служи за обосноваване на правния му интерес да отрича правото на ответника.

13. Затова:

! ако ищецът се позовава на няколко основания, от които извежда правния си интерес да предяви иска, и съдът пропусне да се произнесе по някое от тях, постановеното решение:

• не е недопустимо,

• а неправилно като постановено при допуснато нарушение на съдопроизводствените правила, задължаващи съда да се произнесе по всички доводи и възражения на страните.

Отговор:

Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието съществуване би било отречено, или пораждането, респективно упражняването му би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

В тежест на ищеца е да докаже правния си интерес, като установи фактите, от които произтича неговото право, засегнато от правния спор.

При всички случаи правото на собственост на ищеца не е предмет на спора при предявен отрицателен установителен иск,

а служи за обосноваване на правния му интерес да отрича правото на ответника.

Затова, ако ищецът се позовава на няколко основания, от които извежда правния си интерес да предяви иска, и съдът пропусне да се произнесе по някое от тях, постановеното решение не е недопустимо, а неправилно като постановено при допуснато нарушение на съдопроизводствените правила, задължаващи съда да се произнесе по всички доводи и възражения на страните.

84. Решение № 395/01.07.2025 г. по гр.д. № 4457/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяване на положителен и отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части, за установяването на които е предявен положителен установителен иск, в хипотеза, при която различни лица притежават документ за собственост (нотариален акт), легитимиращ ги за собственици на същите идеални части, като ответникът, който е придобил права от другия ответник, в отговора на исковата молба изразява становище, че притежава тези идеални части, а в процеса като трето лице помагач е привлечено и другото лице, което притежава титул за собственост за същите идеални части?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ТР

Мотиви:

6. Както ВКС приема в своята практика след постановяването на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! когато и двете спорещи страни са се снабдили с констативни нотариални актове за собственост върху идеални части, без правата им да се застъпват, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника:

- за които последният се е снабдил с нотариален акт и
- които се отричат от ищеца.

7. За съсобственика не е без значение кой е съсътуляр на правото на собственост наред с него и каква е квотата му в съсобствеността, тъй като това касае упражняването на правомощията, произтичащи от правото му на собственост върху притежаваната идеална част от вещта и включени в съдържанието на това право.

От значение е:

- за вътрешните отношения с останалите съсобственици, свързани с използването, управлението, поддържането, подобряването на общата вещ, уредени в чл. 30 ЗС – чл. 32 ЗС и чл. 41 ЗС, както и
- за законосъобразното упражняване на правото му на ликвидиране на съсобствеността чрез делба на общата вещ, уредено в чл. 34 ЗС, съответно чл. 69 ЗН и
- за законосъобразното упражняване на правата на наследниците да се разпореждат с наследената вещ предвид възможността разпоредителната сделка да се окаже недействителна по смисъла на чл. 76 ЗН.

8. Правният интерес от отрицателния установителен иск за собственост се разкрива и от процесуалното поведение на ответника, когато същият продължава да претендира отричаното от ищеца право на собственост върху идеалната част от имота.

В този смисъл са Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., и посочените в него съдебни актове.

9. В този случай при евентуално уважаване на иска ще се вне-

се яснота и безспорност в отношенията между страните и ще се определи режимът на собственост на вещта.

(Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.)

10. Настоящият състав напълно споделя това становище и приема:

! налице е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части, за установяването на които е предявен положителен установителен иск, в хипотеза, при която:

- различни лица притежават документ за собственост (нотариален акт), легитимиращ ги за собственици на същите идеални части, прехвърлени им от един и същи праводател, като
- ответникът, който е придобил права от другия ответник, в отговора на исковата молба изразява становище, че притежава тези идеални части, и
- в процеса като трето лице помагач е привлечено и другото лице, което притежава титул за собственост за същите идеални части.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части, за установяването на които е предявен положителен установителен иск, в хипотеза, при която различни лица притежават документ за собственост (нотариален акт), легитимиращ ги за собственици на същите идеални части, прехвърлени им от един и същи праводател, като ответникът, който е придобил права от другия ответник, в отговора на исковата молба изразява становище, че притежава тези идеални части, и в процеса като трето лице помагач е привлечено и другото лице, което притежава титул за собственост за същите идеални части.

85. Определение № 2843/04.06.2025 г. по гр.д. № 3521/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск срещу съсобственик]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск срещу съсобственик с налични титули за собственост, по които правата са спорни?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/07.05.2014 г. по тълк.д. № 8/2013 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. В производството по този иск:

- ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а
- ответникът доказва фактите, от които произтича правото му.

3. При липса на правен интерес производството по делото се прекратява.

4. В обжалваното въззивно решение е обоснован извод именно за липса на такъв интерес.

5. Преценката на правния интерес е извършена съгласно разясненията, дадени в Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК въз основа на:

- твърденията в исковата молба,
- правните последици на съдебното решение,
- противопоставимостта му на неучастващите в процеса други съсобственици на имота.

6. Тази преценка е винаги конкретна, основана на съдържащите се в исковата молба твърдения, като нейната цел е да се съобрази дали при уважаването на иска ще бъде дадена защита на субективното право, което ищецът твърди, че притежава.

7. При това следва да бъде взето предвид доколко:

- както съществуването,
- така и реализацията

на притежаваното от ищеца право се засяга от правото на ответника.

8. Преценката трябва да бъде направена с оглед отношенията между страните по спора, тъй като между тях ще се разпростре силата на пресъдено нещо.

9. В този смисъл въз основа на съдържащите се в мотивите на тълкувателното решение съображения, в практиката си ВКС е достигнал до изводите, че:

! за да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателен установителен иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото:

- ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и
- ще постигне целения от него резултат.

(Решение № 165/13.11.2023 г. по гр.д. № 296/2023 г. на ВКС, I г.о.)

Отговор:

Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва, позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

За да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателен установителен иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и ще постигне целения от него резултат.

. . . . . .

86. Решение № 60135/22.10.2021 г. по гр.д. № 1149/2021 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Кога е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно задължителната съдебна практика, обективирана в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! съдът е длъжен:

• да провери допустимостта на отрицателния установителен иск за собственост и други вещни права още с предявяването му и

• да следи за правния интерес при всяко положение на делото.

Когато констатира, че ищецът няма правен интерес, съдът следва да прекрати производството по делото, без да се произнася по основателността на претенцията: дали ответ-

никът притежава, или не претендираното от него и отричано от ищеца вещно право.

Ако ищецът не докаже твърденията, с които обосновава правния си интерес, производството се прекратява.

2. Съгласно тълкувателното решение:

! правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца:

- различно от спорното, право върху същия обект,
- чието съществуване би било отречено, или пораждането, респективно упражняването му би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

3. Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице:

- когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

4. С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

5. Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота:

- на оригинерно основание или
- по реституция,

ако отрече претендираните от ответника права.

6. Правният интерес винаги следва да се преценява въз основа на конкретните обстоятелства по делото.

Отговор:

Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието съществуване би било отречено, или пораждането, респективно упражняването му би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице, когато ищецът заявява самостоятелно

право върху вещта, както и при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния. Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота на оригинерно основание или по реституция, ако отрече претендираните от ответника права.

Правният интерес винаги следва да се преценява въз основа на конкретните обстоятелства по делото.

87. Решение № 63/24.06.2020 г. по гр.д. № 2763/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Мотиви на въззивното решение по отношение допустимостта на отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос 1:

Длъжен ли е въззивният съд да обсъди поотделно и в тяхната съвкупност всички събрани доказателства и всички изложени от страните доводи и възражения, да посочи защо приема едни доводи и възражения, а други не приема и да обоснове крайните си изводи, като посочи доказателствата за тях, включително когато извършва преценка за правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Преценката на съда за наличието на правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск следва да се основава:

• на анализ на всички данни, съдържащи се в събраните по делото доказателства, т.е.

• на обсъждане поотделно и в тяхната съвкупност на всички събрани по делото доказателства.

2. Съдът следва:

• да посочи кои факти приема за установени, а кои не, въз основа на кои доказателства,

• като изложи и съображенията, поради които не възприема съдържащите се в част от събраните доказателства данни.

3. В този смисъл практиката на ВКС е трайна, последователна и непротиворечива, обективирана например в следните актове:

Решение № 54/08.09.2014 г. по т.д. № 3035/2013 г. на ВКС, II т.о.,
Решение № 36/24.03.2014 г. по т.д. № 2366/2013 г. на ВКС, II т.о.,
Решение № 553/27.06.2013 г. по гр.д. № 196/2012 г. на ВКС, IV г.о.,
Решение № 212/01.02.2012 г. по т.д. № 1106/2010 г. на ВКС, II т.о.,
Решение № 7/08.02.2012 г. по гр.д. № 510/2011 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 24/28.01.2010 г. по гр.д. № 4744/2008 г. на ВКС, V г.о.

4. Извадка от мотивите по същество:

С така установените в съдебната практика изисквания в настоящия случай въззивният съд не се е съобразил. Събраните по делото доказателства са обсъдени не в тяхната съвкупност, а изолирано, при което преценката на съдържащата се в тях информация не е извършена с оглед правната и житейска логика между установените по делото факти и обстоятелства, както и правните им последици. Взети са предвид само част от фактите, данни за които се съдържат в показанията на разпитаните по делото свидетели.

Отговор:

Преценката на съда за наличието на правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск следва да се основава на анализ на всички данни, съдържащи се в събраните по

делото доказателства, т.е. на обсъждане поотделно и в тяхната съвкупност на всички събрани по делото доказателства, при което съдът следва да посочи кои факти приема за установени, а кои не, въз основа на кои доказателства, като изложи и съображенията, поради които не възприема съдържащите се в част от събраните доказателства данни.

Въпрос 2:

Какво следва да докаже ищецът по отрицателен установителен иск с оглед допустимостта, включително когато твърди, че има възможност да придобие правото по давност?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: По същество
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

5. Изложени са следните съображения от въззивния съд.

Съгласно задължителните разяснения, дадени с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице:

- когато ищецът притежава самостоятелно право, оспорвано от ответника,
- когато се позовава на фактическо състояние и
- когато има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

6. Наличието на правен интерес подлежи на доказване, тъй като с този иск е налице вмешателство в чужда правна сфера (отрича се чуждото право).

7. Ищецът трябва да докаже:

- твърденията си, с които обосновава правния си интерес, и

• наличието на свое защитимо право, като докаже фактите, от които то произтича.

8. Изложените от въззивния съд съображения за необходимостта от доказване на фактите, обуславящи правния интерес на ищеца за предявяването на отрицателен установителен иск, следва да бъдат споделени.

9. При предявен отрицателен установителен иск за собственост върху недвижим имот ищецът е длъжен да докаже фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва и отрича правата на ответника върху спорния имот.

10. Ищецът може да твърди, че има възможност да придобие правото на собственост по давност, ако отрече правата на ответника.

Тогава ищецът е длъжен да докаже факта на продължило в срока по чл. 79 ЗС владение като фактическо състояние и при прилагане:

• на презумпцията по чл. 69 ЗС, както и
• на правилото на чл. 83 ЗС.

11. Когато обект на владение е имот, актуван като държавен или общински, предвид установения с § 1 от ДР на ЗДЗС (Закон за допълнение на Закона за собствеността) мораториум, до отричане със сила на пресъдено нещо на правата на:

• държавата, респективно
• общината,

владелецът не би могъл да се позове на изтекла в негова полза придобивна давност.

Това е, което именно обуславя правния му интерес от предявяването на отрицателен установителен иск срещу държавата или общината.

Отговор:

При предявен отрицателен установителен иск за собственост върху недвижим имот ищецът е длъжен да докаже фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва и отрича правата на ответника върху спорния имот.

Когато твърди, че има възможност да придобие правото на собственост по давност, ако отрече правата на ответни-

ка, ищецът е длъжен да докаже факта на продължило в срока по чл. 79 ЗС владение като фактическо състояние и при прилагане на презумпцията по чл. 69 ЗС, както и на правилото на чл. 83 ЗС.

2.1.3. Предмет на защита

88. Решение № 552/26.09.2024 г. по гр.д. № 1852/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Предмет на отрицателния установителен иск за собственост]

Въпрос:

Допустимо ли е въззивният съд да потвърди решение на първоинстанционния съд, с което е отхвърлен отрицателен установителен иск за собственост, ако в мотивите е приел, че ищецът не е доказал правото си на собственост, а не че ответникът е доказал правото си, отричано от ищеца?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Снежанка Николова
Резюмирал: ЯГ

Мотиви:

1. По този въпрос настоящият състав приема следното.

С оглед заявените твърдения и доводите на страните, правилно е определен предметът на делото: с предявения отрицателен установителен иск ищците отричат съществуването на претендираното от ответника право на собственост върху спорния имот.

2. Извън този предмет е:

- тяхното право на собственост, както и
- дали се легитимират за собственици на конкретно правно основание, или са в позиция на правно очакване да го придобият.

3. Както е разяснено в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1:

! в производството по отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника, като преценката за това е свързана с допустимостта на иска.

4. При наличието на правен интерес от предявяването на този иск ответникът е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право на собственост или друго вещно право.

Това е така, защото само неговото право се обхваща от предмета на спора, като трябва да изчерпи всички основания, на които то е могло да се породи.

5. Въпросът за евентуалното наличие, респ. липсата на самостоятелно право на ищеца, е свързан с преценката на съда:

- за правния интерес от установяването, т.е.
- за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му,

но този въпрос не е част от предмета на спора.

Отговор:

При наличието на правен интерес от предявяването на този иск ответникът е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право на собственост или друго вещно право, защото само неговото право се обхваща от предмета на спора, като трябва да изчерпи всички основания, на които то е могло да се породи.

Въпросът за евентуалното наличие, респ. липсата на самостоятелно право на ищеца, е свързан с преценката на съда за правния интерес от установяването, т.е. за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му, но този въпрос не е част от предмета на спора.

89. Решение № 159/03.11.2023 г. по гр.д. № 4263/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Предмет на предявен отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Какъв е предметът на предявен отрицателен установителен иск за собственост: правото на собственост на ищеца или правото на собственост на ответника?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СМ

Мотиви:

1. Предмет на делото по предявен отрицателен установителен иск за собственост е правото на собственост на ответника, а не на ищеца.

Поради това в тежест на ответника е да докаже, че е собственик на процесния имот на всички претендирани от него основания.

2. Ако ответникът не докаже, че е собственик на процесния имот, отрицателният установителен иск следва да бъде уважен, т.е. следва да се постанови, че спрямо ищеца ответникът не е собственик на процесния имот.

3. При предявен отрицателен установителен иск за собственост ищецът следва да докаже само правния си интерес от завеждане на иска.

Такъв правен интерес е налице:

- когато ищецът претендира самостоятелно право върху същия имот, което се оспорва от ответника, или
- когато се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

4. Ако ищецът не докаже правния си интерес, производството по делото се явява недопустимо и като такова следва да бъде прекратено.

5. В този смисъл е задължителната практика на ВКС, каквато представлява Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

Отговор:

Предмет на делото по предявен отрицателен установителен иск за собственост е правото на собственост на ответника, а не на ищеца. Поради това в тежест на ответника е да докаже, че е собственик на процесния имот на всички претендирани от него основания.

При предявен отрицателен установителен иск за собственост ищецът следва да докаже само правния си интерес от завеждане на иска.

90. Определение № 50096/27.03.2023 г. по гр.д. № 3232/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Отхвърляне на отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Дали може да бъде отхвърлен предявен отрицателен установителен иск за собственост, без съдът да е изследвал правата на ответника и съответно да се е произнесъл по въпроса дали той е носител на спорното право, предмет на иска?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Милена Даскалова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е прието, че:

! в производството по предявен отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника.

Доколкото правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

2. След постановяване на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е формирана трайна практика на ВКС по чл. 290 ГПК:

Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 153/09.11.2017 г. по гр.д. № 4486/2016 г. на ВКС, I г.о.,
Решение № 68/24.07.2018 г. по гр.д. № 2767/2017 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 65/06.07.2020 г. по гр.д. № 1878/2019 г. на ВКС, I г.о., и
Решение № 51/08.07.2022 г. по гр.д. № 2767/2021 г. на ВКС, II г.о., в която е доразвито и разяснено даденото тълкуване и според която:

! залегналата в ТР постановка е в сила само в случай, че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

3. Когато ищецът твърди, че е собственик на спорния имот, то по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той може сам да определи интензитета и обема на търсената защита, включително и чрез предявяване на отрицателен установителен иск.

Само в този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос:

- не на неговата процесуална,
- а на материалноправната му легитимация,

Защото, когато съдът се произнася по въпроса за принадлежността на правото на ищеца, това налага произнасянето по съществото на спора.

В този случай установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

4. Производството по делото ще подлежи на прекратяване поради недоказване фактическите твърдения на ищеца, обуславящи правния му интерес, само в случай че този интерес:

- се обосновава с претенция ищецът да е титуляр на самостоятелно право, различно от спорното, респ.
- позовава се на фактическо състояние или на възможност да придобие процесния имот при отричане правата на ответника.

Отговор:

В производството по предявен отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника. Доколкото правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

Посочената постановка е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

Когато ищецът твърди, че е собственик на спорния имот, то по силата на диспозитивното начало в гражданския процес, той може сам да определи интензитета и обема на търсената защита, включително и чрез предявяване на отрицателен установителен иск.

Само в този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос не на неговата процесуална, а на материалноправната му легитимация, защото, когато съдът се произнася по въпроса за принадлежността на правото на ищеца, това налага произнасянето по съществото на спора.

91. Решение № 51/08.07.2022 г. по гр.д. № 2767/2021 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес при отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Как следва да процедира съдът, сезиран с отрицателен установителен иск за собственост, когато правният интерес на ищеца от предявения иск произтича от претенцията му да е титуляр на правото, което отрича на ответника, ако ищецът не докаже фактите, на които основава твърдяното си право: да прекрати производството поради липса на правен интерес, или да се произнесе с решение по съществото на спора?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! В производството по предявения отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника.

Доколкото правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

Тази постановка обаче е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

2. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация:

! въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по съществото на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

3. При положение че ищецът не докаже, че е титуляр на правото, което е обусловило правния му интерес, отрицателният установителен иск за собственост подлежи на отхвърляне, без съдът да изследва правата на ответника.

Производството по делото ще подлежи на прекратяване поради недоказване фактическите твърдения на ищеца, обуславящи правния му интерес, само в случай че:

- този интерес се обосновава с претенция ищецът да е титуляр на самостоятелно право, различно от спорното, респективно
- ищецът се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие процесния имот при отричане правата на ответника.

4. В цитирания смисъл са:

Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 153/09.11.2017 г. по гр.д. № 4486/2016 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 68/24.07.2018 г. по гр.д. № 2767/2017 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 105/18.06.2019 г. по ч.гр.д. № 1606/2019 г. на ВКС, II г.о., които се споделят от настоящия съдебен състав.

Отговор:

Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, но не докаже, че е титуляр на правото, което е обусловило правния му интерес, отрицателният установителен иск за собственост подлежи на отхвърляне, без съдът да изследва правата на ответника.

Производството по делото ще подлежи на прекратяване поради недоказване фактическите твърдения на ищеца, обуславящи правния му интерес, само в случай че този интерес се обосновава с претенция ищецът да е титуляр на самостоятелно право, различно от спорното, респективно ищецът се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие процесния имот при отричане правата на ответника.

92. Решение № 47/21.07.2021 г. по гр.д. № 2925/2020 г. на ВКС, II г.о.

[Заявено право на собственост от ищеца по отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е съдът да приеме за доказано правото на собственост на ищеца по отрицателен установителен иск, без да е изследвана и доказана в процеса идентичността между имота, предмет на спора, и тази на имота, за който се твърди, че е придобит от ищеца?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Емануела Балевска
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В Решение № 123/16.04.2009 г. по гр.д. № 3394/2007 г. на ВКС, III г.о., постановено по реда на чл. 218а ГПК (отм.), съставът на ВКС е изразил становище, че:

! в производство по чл. 108 ЗС, за да е налице идентичност (на имотите на страните), следва да се установи пълно съвпадане на местност, граници и площ на имотите.

Касае се до възникнала хипотеза на конкуриращи права на собственост по отношение на един и същ имот в хода на висящ исков процес.

2. В рамките на заявен отрицателен установителен иск няма същински спор за конкуриращи права на собственост по отношение на един и същ имот.

Правото на собственост на ищеца не се обхваща от предметната рамка на спора.

3. Предмет на спора на заявен отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК е съществуването или несъществуването на отричаното с исковата молба право на собственост на ответника.

За разлика от иска по чл. 108 ЗС, предметът на спора не може да включва и установяване на правоизключващи правото на собствеността на ответника обстоятелства, въз основа на които ищецът би могъл да противопостави собствено право на собственост, без същият да го е заявил, при условията на обективно съединяване с положителен установителен иск за придобито на собствено основание право на собственост по отношение на същия обект (недвижим имот).

4. Релевантните обстоятелства са извън предмета на спор по заявен отрицателен установителен иск за собственост, независимо от това, дали ищецът:

- се легитимира като собственик на процесния недвижим имот на конкретно придобивно основание по смисъла на чл. 77 ЗС, или
- не се легитимира като собственик, а е само в позиция на правни очаквания да придобие собствеността.

5. Въпросът за евентуалната идентичност на „имотите на страните“: този на ищеца и на ответника, по отношение

на който имот се търси съдебна защита чрез отричане правото на собственост на ответника по отношение на конкретен недвижим имот, следва да се интерпретира само и единствено от гледна точка на наличието на правен интерес, съобразно дадените в тази насока задължителни разяснения с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

Правният интерес от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства, в които спорът се изразява и чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

6. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието съществуване би било отречено, или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице:

- когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта – т.е. без да предявява и положителен установителен иск за собственост,
- както и при евентуалната конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

Единствено ответникът ще е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право на собственост или друго вещно право, защото само неговото право на собственост се обхваща от предмета на спора, докато ищецът ще се задоволи само с възраженията си, че такова право не е възниквало или е било погасено.

Въпросът за евентуалното наличие, респективно липсата, на самостоятелно право на ищеца е свързан с преценката на съда за правния интерес от установяването, т.е. за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му, но този въпрос не е част от предмета на спора.

7. Същинска конкуренция на права може да има само ако и двете спорещи страни са релевирани самостоятелно право на

собственост по отношение на един и същ (изцяло или отчасти) обект на правото на собственост.

8. Извадка от мотивите по същество:

Излизайки извън предмета на спора по заявения отрицателен установителен иск и приемайки, че следва по същество да разгледа и предпоставките за закона – чл. 79 ЗС за придобиване на имота на основание давностно владение от страна на ищците ... обсъждайки наличие на елементите от фактическия състав на това придобивно основание на правото на собственост и направения краен извод, че ответниците не са собственици, защото имотът е собственост на ищците, сочи на съществено нарушение на процесуалните правила в смисъл на разгледа незаявен иск, основание по смисъла на чл. 270, ал. 3 ГПК, изр. последно за обезсилване на така постановения съдебен акт и връщането му за ново разглеждане на делото в предметната рамка на заявения вещен иск за собственост.

Отговор:

Въпросът за евентуалното наличие, респективно липсата, на самостоятелно право на ищеца е свързан с преценката на съда за правния интерес от установяването, т.е. за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му, но този въпрос не е част от предмета на спора.

. . . . . .

93. Решение № 60078/13.09.2021 г. по гр.д. № 3368/2020 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на отрицателния установителен иск]

Въпрос:

Дали е допустим отрицателен установителен иск за собственост, когато ищците обосновават правния си интерес с твърдение, че са собственици, но не само не са доказали това твърдение, но и е налице влязло в сила ре-

шение, с което е отхвърлен предявен от тях иск за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Снежанка Николова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. При иска по чл. 124, ал. 1 ГПК, който е насочен към установяване, че ответникът не притежава спорното право, ищецът следва да обоснове правния си интерес от търсената защита като процесуална предпоставка за допустимостта на производството.

2. Съгласно задължителните разяснения в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва;
- позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

3. В производството по този иск ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът – фактите, от които произтича правото му.

4. При липса на правен интерес производството се прекратява.

5. Както е посочено в Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о., тази постановка е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

6. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние:

- сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително

• като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация.

7. В този смисъл въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по съществото на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

8. Следователно:

! когато правният интерес от предявяването на отрицателен установителен иск е обоснован от твърдение за наличие на самостоятелно право на собственост (изключващо претендираното от ответника вещно право върху предмета на спора), тогава на практика установяването на правния интерес е равнозначно на установяване на съответните юридически факти, от които ищецът черпи правото си на собственост по смисъла на горецитираното ТР.

В същото време, наличието на самостоятелни права на ищеца, макар и да не е част от предмета на претенцията, се превръща във въпрос от значение за основателността на иска.

9. Това е така, тъй като чрез твърденията си за собственост ищецът се домогва да установи наличието на правопогасяващ правата на ответника юридически факт.

10. Предвид изложеното, в отговор на поставения въпрос следва да се приеме, че:

! отрицателен установителен иск за собственост:

• е допустим,

• но неоснователен,

когато ищците обосновават правния си интерес с твърдение, че притежават самото спорно право, но не са го доказали успешно в производството.

11. При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен вече предявен от тях иск за собственост, завеждането на отрицателен установителен иск ще бъде допустимо единствено ако ищците:

• се позоват на различно придобивно основание от това,

въз основа на което са се легитимирали по предявения ревандикационен иск или съответно

• обосновават правния си интерес с необхванати от силата на пресъдено нещо юридически факти.

В този смисъл и Решение № 386/06.03.2012 г. по гр.д. № 193/2011 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

Отрицателен установителен иск за собственост е допустим, но неоснователен, когато ищците обосновават правния си интерес с твърдение, че притежават самото спорно право, но не са го доказали успешно в производството.

. . . . . .

94. Определение № 105/18.06.2019 г. по ч.гр.д. № 1606/2019 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Кога е допустим отрицателният установителен иск с оглед наличието на правен интерес като абсолютна процесуална предпоставка?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, се приема, че:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установи-

телен иск за собственост е налице, когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва от ответника, позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

В производството по предявен отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника.

2. Доколкото правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

Тази постановка обаче е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

3. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация:

! въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по същество на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

4. В този смисъл са:

Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 68/24.07.2018 г. по гр.д. № 2767/2017 г. на ВКС, II г.о.

Отговор:

Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността на тър-

сената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация: въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по съществото на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

95. Решение № 72/03.07.2018 г. по гр.д. № 3005/2017 г. на ВКС, II г.о.

[Отрицателен установителен иск за собственост върху идеална част]

Въпрос:

В случаите, в които новооткритото от ищеца по отрицателен установителен иск за собственост обстоятелство обуславя придобиване на вещното право с твърдението, за което е обоснован правният интерес от иска, на друго основание, различно от соченото в исковата молба, съдът дължи ли преценка дали това ново придобивно основание е доказано?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В практиката на ВКС е прието, че:

! при отрицателния установителен иск за собственост

твърдението на ищеца, че е носител на правото на собственост, съставлява обосновка на правния интерес от иска:

• с която е свързана преценката за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му,

• но която не е част от предмета на претенцията: предмет на делото е отричаното от ищеца право

(мотиви към т. 1 на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК).

2. В производството по отрицателния установителен иск:

• ищецът следва да докаже фактите, от които произтича правният му интерес, а

• ответникът следва да докаже фактите, от които произтича правото му.

3. В хипотеза, при която ответникът се позовава на правно основание, което:

• не доказва пряко собствеността му,

• а е обусловено от това, дали имотът има друг собственик, или е безстопанствен,

при предявен отрицателен установителен иск доказателствената тежест се разпределя както следва.

4. Ищецът следва да докаже, че е придобил имота на поддържаното от него придобивно основание.

5. Ответникът (държавата или община, или техен правоприемник), след като се позовава на чл. 6 ЗС, пр. 2 (ДВ, бр. 92/1951 г.), трябва да докаже, че имотът е безстопанствен, което включва противопоставяне и доказване на факти, които:

• препятстват възникването или

• водят до прекратяване правата на ищеца.

6. Дали се касае за безстопанствен имот, е извод, който ще следва, ако ищецът не успее да докаже положителния факт, че имотите са имали друг, различен от държавата, собственик.

(Решение № 36/18.04.2016 г. по гр.д. № 3678/2015 г. на ВКС, I г.о.)

7. Посоченото тълкуване е приложимо и при отговора на въпроса, обусловил допускане на касационно обжалване:

! когато ответникът по отрицателен установителен иск извежда правото си на собственост от нормите на чл. 6 ЗС в редакцията от 1951 г. и § 42 от ПЗР на ЗИДЗОС, въведеното

от ищеца пред въззивния съд твърдение, че при урегулирането площта, за която липсва документ за собственост, е придадена по регулация от имот на трето лице, не съставлява ново фактическо твърдение.

8. Същото е включено сред фактите, подлежащи на доказване:

• след като в исковата молба правният интерес от отрицателния установителен иск е обоснован с твърдения за притежавано право на собственост с придобивно основание давностно владение,

• щом ответник по спора е община или държавата, респ. техен правоприемник, позоваващи се на чл. 6 ЗС в редакцията от 1951 г. и при действието на § 1 от ДР на ЗС.

9. Съдът дължи:

• да разпредели доказателствената тежест за това обстоятелство дори същото да не е изрично посочено в исковата молба и

• да го обсъди,

а преценката дали представено пред въззивния съд доказателство в негова подкрепа е новооткрито, се прави при условията на чл. 266 ГПК.

10. В случаите, в които новооткритото от ищеца по отрицателен установителен иск за собственост обстоятелство обуславя придобиване на вещното право с твърдението, за което е обоснован правният интерес от иска, на друго основание, различно от соченото в исковата молба, съдът дължи преценка дали това ново придобивно основание е доказано.

11. Изложеното следва от обстоятелството, че:

• предмет на делото е правото на ответника и

• само позоваване от ответника на различен от посочения в срока по чл. 133 ГПК придобивен способ би било преклудирано.

Съдът дължи преценка за допустимостта на иска, докато производството е висящо, а съответно и ищецът може да навежда нови твърдения, обосноваващи правния му интерес.

Отговор:

В случаите, в които новооткритото от ищеца по отрицателен установителен иск за собственост обстоятелство

обуславя придобиване на вещното право с твърдението, за което е обоснован правният интерес от иска, на друго основание, различно от соченото в исковата молба, съдът дължи преценка дали това ново придобивно основание е доказано.

Съдът дължи преценка за допустимостта на иска, докато производството е висящо, а съответно и ищецът може да навежда нови твърдения, обосноваващи правния му интерес.

96. Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес при предявяване на отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Как следва да процедира съдът, сезиран с отрицателен установителен иск за собственост, когато правният интерес на ищеца от предявения иск произтича от претенцията му да е титуляр на правото, което отрича на ответника, при формиране на извод за недоказаност на фактите, на които се основава правото на собственост на ищеца: да прекрати производството поради липса на правен интерес, или да се произнесе с решение по съществото на спора?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Красимир Влахов
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! в производството по предявения отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника.

Тъй като правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

Тази постановка обаче е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

2. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация:

! въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по съществото на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

3. В този смисъл са:

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о.

Производството по делото ще подлежи на прекратяване поради недоказване фактическите твърдения на ищеца, обуславящи правния му интерес, само в случай че този интерес:

- се обосновава с претенция ищецът да е титуляр на самостоятелно право, различно от спорното, респективно
- позовава се на фактическо състояние или на възможност да придобие процесния имот при отричане правата на ответника.

Отговор:

Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, обаче е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация: въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по съществото на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

2.1.4. Очакване за придобиване

97. Решение № 50084/04.12.2023 г. по гр.д. № 3070/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск при твърдения, че при отричане правата на ответника върху спорното право, същото няма да бъде придобито от ищеца, а от трето за процеса лице?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Според Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1:

! правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект, чието:

- съществуване би било отречено или
- пораждане, респективно упражняване, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

2. Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице, когато:

- ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

3. С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

Такъв е случаят, при който владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

4. Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота на оригинерно основание или по реституция, ако отрече претендираните от ответника права.

5. За ищеца не е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск при твърдения, че при отричане правата на ответника върху спорното право, същото няма да бъде придобито от него, а от трето за процеса лице.

В този случай се упражнява чуждо право пред съд, без да са налице предвидените от закона изключения, поради което производството се явява недопустимо и следва да бъде прекратено.

Отговор:

За ищеца не е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск при твърдения, че при отричане

правата на ответника върху спорното право, същото няма да бъде придобито от него, а от трето за процеса лице.

В този случай се упражнява чуждо право пред съд, без да са налице предвидените от закона изключения, поради което производството се явява недопустимо и следва да бъде прекратено.

98. Решение № 165/13.11.2023 г. по гр.д. № 296/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за вещно право]

Въпрос:

Кога е допустим отрицателният установителен иск за собственост или друго вещно право?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В мотивите към т. 1 на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК е прието следното.

2. Правният спор накърнява:

- не само спорното право, което едната страна претендира,
- но и правната сфера на другата страна, която затова отрича претендираното право, защото то засяга определени нейни права.

3. Всеки, който претендира, че е носител на право, засегнато от правен спор, може, като упражни пръв правото си на иск, да стане ищец по делото, поставяйки другата страна по спора в ролята на ответник.

4. При установителните искове (включително и отрицателните) в най-голяма степен се откроява разликата между:

- спорното право и
- правото, което може да се окаже засегнато от правния спор.

5. Спорното право има качеството „предмет на иска", защото е обект на противоречиви правни твърдения на страните по спора.

Уважаването на отрицателния установителен иск обаче има и правопредпазващо действие по отношение на засегнатото право, което ищецът брани с предявяването му.

Ако с решението бъде установено несъществуването на спорното право, защитната функция на процеса е по отношение на субективното право на ищеца, чието съществуване и реализация са били засегнати от отреченото със съдебното решение право.

6. Правният интерес от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства:

- в които спорът се изразява и
- чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

7. Видът на иска е призван да гарантира постигането на необходимата и достатъчна по вид и обем защита на материалните права.

Такава защита в случаите на отрицателен установителен иск за собственост или друго вещно право би се постигнала чрез отричане със сила на пресъдено нещо на претендираното от ответника право.

8. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на право върху същия обект, което е:

- притежавано от ищеца и
- различно от спорното право.

Правото на ищеца би било отречено или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

9. Преценката за наличие на правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск следователно е винаги конкретна, основана на всички съдържащи се в исковата молба твърдения.

Нейната цел е да се съобрази дали при уважаването на иска ще бъде дадена защита на субективното право, което ищецът твърди, че притежава.

10. Следва да бъде взето предвид доколко както съществуването, така и реализацията на притежаваното от ищеца право се засяга от правото на ответника.

За да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателния установителен иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото:

- ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и
- ще постигне целения от него резултат.

11. Само когато целеният правен резултат не би рефлектирал непосредствено в правната сфера на ищеца, то липсва правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск.

Горното е съобразно Определение № 19/17.02.2021 г. по ч.гр.д. № 57/2021 г. на ВКС, II г.о.

12. В Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК се придава значение:

- не на вида накърнено субективно материално право на ищеца,
- а на обстоятелството дали собствените претенции на ответника пречат на ищеца да го упражнява, респективно дали отричането им би повлияло на възможността за безпрепятственото му упражняване.

13. Горното е съгласно Определение № 21/07.02.2020 г. по ч.гр.д. № 3962/2019 г. на ВКС, I г.о.

Отговор:

Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на право върху същия обект, което е притежавано от ищеца и различно от спорното право.

Правото на ищеца би било отречено или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

За да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателния установителен

иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и ще постигне целения от него резултат.

Само когато целеният правен резултат не би рефлектирал непосредствено в правната сфера на ищеца, то липсва правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск.

99. Решение № 50071/26.10.2023 г. по гр.д. № 2912/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за собственост от ищец, който упражнява фактическа власт върху имота и има очакване да придобие собствеността по давност, спрямо ответник, който се легитимира като собственик въз основа на правна сделка, сключена с несобственик?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Принципни разяснения относно правния интерес за предявяване на отрицателен установителен иск за собственост се съдържат в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК .

2. Една от хипотезите, посочени в тълкувателния акт, при които се признава интерес за ищеца да отрече правата на от-

ветника, е, когато ще има възможност да придобие правото на собственост по давност.

3. Преценката на правния интерес:

- е винаги конкретна и
- се прави с оглед отношенията между страните по спора, тъй като между тях ще се разпростре силата на пресъдено нещо.

4. Изводът за наличие на правен интерес се гради на преценката дали чрез позитивно за ищеца решение би се постигнал целеният от него правен резултат.

5. Възможно е ищецът да извежда правния си интерес от упражнявано владение и очакване да придобие собствеността по давност, а ответникът се легитимира с договор за придобиване на собствеността, сключен с несобственик.

Тогава целеният правен резултат е ищецът:

- да продължи да упражнява владението си несмущавано и
- да може да се позове на придобивна давност в съответния момент и спрямо действителния собственик.

6. При уважаване на иска този резултат би бил постигнат.

Ето защо правен интерес от водене на такъв отрицателен установителен иск е налице.

7. Евентуалните пречки пред ищеца да придобие собствеността по давност, произтичащи от отношенията му с трето лице, не преграждат интереса му против ответника, който разполага с документ за собственост и смущава владението.

Отговор:

Налице е правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за собственост от ищец, който упражнява фактическа власт върху имота и има очакване да придобие собствеността по давност, спрямо ответник, който се легитимира като собственик въз основа на правна сделка, сключена с несобственик.

Евентуалните пречки пред ищеца да придобие собствеността по давност, произтичащи от отношенията му с трето лице, не преграждат интереса му против ответника, който разполага с документ за собственост и смущава владението.

100. Решение № 256/11.06.2012 г. по гр.д. № 1154/2011 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес на държавата да предяви отрицателен установителен иск]

Въпрос 1:

Има ли правен интерес държавата да предяви отрицателен установителен иск за собственост, ако тя не е собственик към момента на предявяване на иска за същия имот?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. С Определение № 466/30.12.2008 г. по гр.д. № 1657/2008 г. на ВКС, V г.о., е прието, че:

! обстоятелството, че ищецът не е собственик, не го лишава от възможността да предяви отрицателен установителен иск, с който цели:

- да отрече правото на собственост на ответника,
- а не да бъде установено неговото право.

Това определение е постановено при отменения ГПК.

2. При действието на новия ГПК с Решение № 504/12.07.2011 г. по гр.д. № 603/2010 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! ГПК предоставя възможност на всеки правен субект, който има правен интерес да докаже съществуването или несъществуването на едно право, и преценката какъв иск да предяви ищеца, зависи от процесуалното поведение на ответника.

Правен интерес от предявяване на този иск е налице, когато ищецът е доказал предпоставките на претендираното от него право, което твърди, че ответникът смущава, и ако с от-

ричането правото на ответника, правото на ищеца ще бъде защитено.

3. С Решение № 352/14.10.2011 г. по гр.д. № 1301/2010 г. на ВКС, I г.о., е допълнено, че:

! предявяването на отрицателен установителен иск:

- не е предвидено като субсидиарна форма на защита, когато не може да се предяви друг иск,
- а е допустим, когато е налице правен спор за един и същ имот.

4. От преценката на ищеца зависи и това е израз на диспозитивното начало в гражданския процес:

- дали ще предпочете да установи със сила на пресъдено нещо своите права върху имота,
- или за него ще е достатъчна по-ограничената защита, изразяваща се в отричане със сила на пресъдено нещо на твърдените от ответника права.

По-ограничената доказателствена тежест съответства и на по-ограничената форма на защита.

5. Във втория случай ще е налице правен интерес, ако съдебното отричане на твърдяното от ответника право рефлектира върху правната сфера на ищеца, като:

- запази или
- увеличи имуществото му.

6. Сезираният състав на ВКС споделя становищата, изложени в тези решения.

7. ГПК предоставя възможност на всеки правен субект, който има правен интерес да докаже съществуването или несъществуването на едно право.

8. От преценката на ищеца зависи:

- дали да предяви положителен,
- или отрицателен установителен иск,

като правен интерес ще е налице и при избрания по-ограничен способ за защита, ако с оглед обстоятелствата е налице правен интерес.

9. С предявяването на отрицателен установителен иск се цели защита на спорно право, като ищецът твърди,

- че притежава, или

• че има право да придобие, ако отрече правото на ответника върху същия имот.

Правният интерес предполага конкуриране на права и на двете страни върху едно и също право.

10. Чрез предявяване на отрицателния установителен иск ищецът следва:

• да защити своето право, отричайки твърдените права на ответника върху същия обект, или

• да отрече правата на ответника, които са пречка, за да реализира свое право.

11. Правен интерес ще е налице, ако ответникът:

• се е снабдил с констативен нотариален акт за имот, който ищецът счита за свой, или

• за който има очаквания да придобие на оригинерно основание или по реституция, ако отрече правата на ответника.

12. За държавата е налице такъв интерес:

• дори имотът да е включен в капитала на търговско дружество с държавно имущество с оглед приватизацията му, или

• с оглед възможността да продаде терена под сградите, ако те вече са продадени.

13. При уважаване на иска, макар че се отрича притежанието на спорното право от ответника, следва правните последици да рефлектират в правната сфера на ищеца, като запазят или обогатят имуществото му.

14. За предявяването на отрицателен установителен чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.), респективно чл. 124 ГПК изисква:

• само наличието на правен интерес за ищеца, който се преценява конкретно във всеки случай според обстоятелствата по делото,

• но не е въведено изискване законът изрично да предвижда възможност за предявяване на такъв иск.

Такова изискване изрично е въведено само за установяване на факти с правно значение в нормата на чл. 97, ал. 4 ГПК (отм.), респективно в чл. 124, ал. 4 ГПК.

15. Да се въведе като изискване за предявяване на отрицателен установителен иск изрично предвиждане в закона за всяка конкретна хипотеза, означава при сега действащото позитивно

право да останат без правна защита редица фактически състояния и права.

16. Такива ще са случаите:

• когато правото на държателя или владелеца е смутено (но не е отнето), преди изтичане на шест месеца от установяването на владението от лице, което неоснователно претендира, че е собственик,

• когато възникването на правото на собственост на ищеца ще е обусловено от липса на права, които ответниците претендират,

• когато неправилно е включено имущество в капитала на еднолично търговско дружество с държавно участие, на което държавата не е собственик, а същото имущество е включено в капитала на друго дружество, подлежащо на приватизация.

Отговор:

За предявяването на отрицателен установителен иск чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.), респективно чл. 124 ГПК изисква само наличието на правен интерес за ищеца, който се преценява конкретно във всеки случай според обстоятелствата по делото, но не е въведено изискване законът изрично да предвижда възможност за предявяване на такъв иск.

Такова изискване изрично е въведено само за установяване на факти с правно значение в нормата на чл. 97, ал. 4 ГПК (отм.), респективно в чл. 124, ал. 4 ГПК.

Да се въведе като изискване за предявяване на отрицателен установителен иск изрично предвиждане в закона за всяка конкретна хипотеза, означава при сега действащото позитивно право да останат без правна защита редица фактически състояния и права.

Такива ще са случаите: когато правото на държателя или владелеца е смутено (но не е отнето), преди изтичане на шест месеца от установяването на владението от лице, което неоснователно претендира, че е собственик; когато възникването на правото на собственост на ищеца ще е обусловено от липса на права, които ответниците претендират; когато неправилно е включено имущество в капитала на еднолично търговско

дружество с държавно участие, на което държавата не е собственик, а същото имущество е включено в капитала на друго дружество, подлежащо на приватизация.

За държавата е налице интерес да предявява отрицателен установителен иск, когато неправилно е включено имущество в капитала на еднолично търговско дружество с държавно участие.

Въпрос 2:

Съществува ли за държавата правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост, ако тя не е във владение на имота?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: СС

Мотиви:

17. С:

Решение № 665/12.11.2010 г. по гр.д. № 1921/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 201/11.05.2011 г. по гр.д. № 449/2010 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 25/13.04.2010 г. по гр.д. № 3987/2008 г. на ВКС IV г.о., постановени по чл. 290 ГПК, се приема, че:

! е в отклонение от общото правило, че е недопустимо предявяване на установителен иск, когато ищецът има правен интерес да предяви осъдителен иск, е допустимо предявяване на установителен иск за собственост дори ответникът да е във владение на имота, защото ищецът може да цели

- само прекъсване на придобивната давност с този иск,
- без да иска да отстрани ответника от имота,

т.е. може да иска да го превърне от владелец в държател, може да търси само заплащане на обезщетение от трето лице, което ползва имота.

18. Следва да се има предвид и това, че:

! държавата владее чрез своите правни субекти, на които е предоставила имущество за стопанисване и/или управление.

19. Смисълът на ограничението да не се предявява установителен иск, когато страната има интерес от осъдителен иск, е да се постигне процесуална икономия, за да не се води след установяване на правото със сила на пресъдено нещо отделен процес за снабдяване с изпълнителен титул.

20. Държавата:

- разполага и с други възможности, предвидени например в чл. 80 ЗДС, за да реализира признатите ѝ и станали безспорни права, поради което
- за нея невинаги е необходимо да предяви осъдителен иск, дори да не е във владение на имота.

Отговор:

Държавата владее чрез своите правни субекти, на които е предоставила имущество за стопанисване и/или управление.

Държавата разполага и с други възможности, предвидени например в чл. 80 ЗДС, за да реализира признатите ѝ и станали безспорни права, поради което за нея невинаги е необходимо да предяви осъдителен иск, дори да не е във владение на имота.

2.1.5. Срещу правоотвел

101. Определение № 3355/25.06.2025 г. по ч.гр.д. № 1427/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Отрицателен установителен иск за собственост спрямо лице, което се е разпоредило с имота преди предявяване на иска]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост спрямо лице,

което се е разпоредило със собствеността преди предявяването на исковата молба, наред с иск за собственост, предявен срещу последния приобретател на имота?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. С т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, е потвърдено наличието на правен интерес от предявяване на иск за собственост в хипотеза, когато, наред с последния приобретател на спорния имот, като ответници в процеса са конституирани и неговите праводатели.

2. В посочения смисъл са и:

Решение № 176/25.10.2016 г. по гр.д. № 721/2016 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 82/28.01.2021 г. по гр.д. № 3894/2019 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 126/10.11.2016 г. по гр.д. № 744/2016 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 5/11.01.2023 г. по гр.д. № 1083/2021 г. на ВКС, II г.о., и

Определение № 1626/03.04.2025 г. по ч.гр.д. № 237/2025 г. на ВКС, II г.о.

3. Прието е, че:

! налице е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба.

4. Наличието на правен интерес се обосновава с това, че:

- както когато се снабдява с нотариален акт за собственост по давност,
- така и когато се разпорежда с чуждия имот,

ответникът оспорва правото на собственост на действителния собственик.

5. В този случай ищецът има правен интерес да предяви иска за собственост (положителен или отрицателен):

- както спрямо последния приобретател на имота,
- така и срещу неговия праводател,

независимо че последният се е разпоредил с имота преди подаване на исковата молба.

6. Насочвайки иска:

- както срещу приобретателя,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

7. Това тълкуване кореспондира с т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, с което е подчертано значението на отрицателния установителен иск като средство за защита на собствеността.

Отговор:

С т. 3Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, е потвърдено наличието на правен интерес от предявяване на иск за собственост в хипотеза, когато, наред с последния приобретател на спорния имот, като ответници в процеса са конституирани и неговите праводатели.

Насочвайки иска както срещу приобретателя, така и срещу праводателя му, ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

. . . . . .

102. Определение № 3218/20.06.2025 г. по гр.д. № 278/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск срещу предишен собственик]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу лице, разпоредило се със спорния имот преди завеждането на иска?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. При иска по чл. 124, ал. 1 ГПК, който е насочен към установяване, че ответникът не притежава спорното право, ищецът следва да обоснове правния си интерес от търсената защита като процесуална предпоставка за допустимостта на производството.

2. Съгласно задължителните разяснения в т. 2 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва;
- се позовава на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

3. В производството по този иск ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът: фактите, от които произтича правото му.

4. Както е посочено в Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о., тази постановка е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

5. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес той е в състояние сам да определи обема и интензивността

на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация, поради което не подлежи на изследване във фазата „процес относно процеса".

6. В практиката на ВКС:

Решение № 176/25.10.2016 г. по гр.д. № 721/2016 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 82/28.01.2021 г. по гр.д. № 3894/2019 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 126/10.11.2016 г. по гр.д. № 744/2016 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 5/11.01.2023 г. по гр.д. № 1083/2021 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! налице е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу лице, което се е разпоредило със спорния имот преди завеждане на исковата молба.

Наличието на правен интерес се обосновава с това, че:

- както когато се снабдява с нотариален акт за собственост по давност,
- така и когато се разпорежда с чуждия имот,
- ответникът на практика оспорва правото на собственост на действителния собственик.

7. В този случай ищецът има правен интерес да предяви иска за собственост (положителен или отрицателен):

- както спрямо последния приобретател на имота,
- така и срещу неговия праводател, независимо че последният се е разпоредил с имота преди подаване на исковата молба.

8. Посочено е, че насочвайки иска:

- както срещу приобретателя,
- така и срещу праводателя му,

ищецът ще си осигури максимална по обем защита, тъй като постановеното решение ще формира сила на пресъдено нещо по отношение и на двамата ответници, които са засегнали правото му на собственост.

9. Това тълкуване кореспондира и с т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, с което е подчертано значението на отрицателния установителен иск като средство за защита на собствеността.

Отговор:

Налице е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу лице, разпоредило се със спорния имот преди завеждането на иска.

2.2. Правни последици

2.2.1. Придобивна давност

103. Определение № 1933/30.06.2023 г. по гр.д. № 622/2023 г. на ВКС, III г.о.

[Идентичност между отрицателния установителен иск и положителния установителен иск]

Въпрос:

Прилагат ли се чл. 116, б. „б" ЗЗД и чл. 115, ал. 1, б. „ж" ЗЗД по отрицателен установителен иск за недължимост на вземане, с предявяването на който ищецът (длъжникът) се позовава на погасителна давност, и за вземането ответникът (кредиторът) не е снабден с изпълнително основание?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Мария Иванова
Резюмирал: ЯГ

Мотиви:

9. С Решение № 50017/27.03.2023 г. по гр.д. № 720/2022 г. на ВКС, IV г.о. по поставения въпрос е прието, че:

! погасителната давност не тече, докато трае процесът по иска за оспорване на вземането от длъжника.

10. Основанието за спиране по чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД, не изисква други условия.

11. Длъжникът може да се позове на давност, изтекла в хода на делото, но такъв довод е винаги неоснователен.

12. Предявеният отрицателен установителен иск за вземането прекъсва погасителната давност, ако искът бъде отхвърлен.

В мотивите за този извод е прието, че:

! в общия случай по чл. 124, ал. 1 ГПК решението, с което отрицателният установителен иск е отхвърлен, не е изпълнително основание, но на кредитора принадлежи преценката:

- дали ще се довери на добросъвестността на длъжника (очаква длъжникът да зачете съдебно признатото вземане и да изпълни доброволно),
- или предпочита да предяви насрещен осъдителен иск, за да породи решението и изпълнителна сила.

13. В обобщение, буквалното тълкуване по чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД, е правилното:

! погасителната давност не тече, докато трае процесът относно вземането.

14. Длъжникът:

- може да се позове на погасителна давност, изтекла в хода на процеса по предявения отрицателен установителен иск (чл. 235, ал. 3 ГПК),
- но този му довод е винаги неоснователен.

15. Съгласно чл. 116, б. „б“ ЗЗД:

! погасителната давност се прекъсва с предявяване на иск или възражение (за прихващане или задържане), или искане на започване на помирително производство.

Ако искът, възражението или искането не бъдат уважени, давността не се смята за прекъсната.

16. Случаят на предявен положителен или осъдителен иск за вземането е сходен със случая на предявен отрицателен установителен иск (чл. 46, ал. 2 ЗНА).

Поради това по аналогия от чл. 116, б. „б“ ЗЗД, следва да се приеме, че:

! предявеният отрицателен установителен иск за вземането прекъсва погасителната давност, ако искът бъде отхвърлен.

17. От прекъсването започва да тече нова давност и новият срок е всякога пет години (чл. 117 ЗЗД).

18. Срокът има за начало приключването на съдебното дирене пред последната инстанция, постановила влязлото в сила решение за отхвърляне на ОУИ за вземането.

Отговор:

Основанието за спиране по чл. 115, ал. 1, б. „ж" ЗЗД, не изисква други условия, като длъжникът може да се позове на давност, изтекла в хода на делото, но такъв довод е винаги неоснователен.

Предявеният отрицателен установителен иск за вземането прекъсва погасителната давност, ако искът бъде отхвърлен.

В общия случай по чл. 124, ал. 1 ГПК решението, с което отрицателният установителен иск е отхвърлен, не е изпълнително основание, но на кредитора принадлежи преценката дали ще се довери на добросъвестността на длъжника (очаква длъжникът да зачете съдебно признатото вземане и да изпълни доброволно), или предпочита да предяви насрещен осъдителен иск, за да породи решението и изпълнителна сила.

Буквалното тълкуване по чл. 115, ал. 1, б. „ж" ЗЗД, е правилното: погасителната давност не тече, докато трае процесът относно вземането.

Длъжникът може да се позове на погасителна давност, изтекла в хода на процеса по предявения отрицателен установителен иск (чл. 235, ал. 3 ГПК), но този му довод е винаги неоснователен.

2.2.2. Погасителна давност

104. Определение № 4231/26.09.2024 г. по гр.д. № 5278/2023 г. на ВКС, III г.о.

[Прекъсване на погасителната давност при отхвърлен отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Прекъсва ли погасителната давност отхвърленият отрицателен установителен иск за вземане, срещу който ответникът е направил само възражение по основателността?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Емил Томов
Резюмирал: МА

Мотиви:

1. Пряк отговор на въпроса в противен на поддържания от касатора смисъл е даден в установената практика на ВКС, съдържаща се в:

Решение № 257/30.04.2020 г. по гр.д. № 694/2019 г. на ВКС, III г.о., и

Решение № 50017/27.03.2023 г. по гр.д. № 720/2022 г. на ВКС, IV г.о.

2. Според първото от цитираните решения на ВКС:

! предявеният отрицателен установителен иск на длъжника по чл. 439 ГПК за недължимост на вземането, основан на погасителна давност, при поддържано от ответника възражение за неизтекъл давностен срок прекъсва погасителната давност.

3. Прекъсването е под условие: ако с влязло в сила решение отрицателният установителен иск бъде отхвърлен (по арг. от чл. 116, б. „б“ ЗЗД вр. с чл. 117, ал. 2 ЗЗД).

4. Този извод следва от установеното в правната теория и в съдебната практика, че:

! един и същ правен спор може да даде повод за положителен или отрицателен установителен иск, в зависимост от това коя страна е инициирала съдебното му разрешаване.

5. В Решение № 50017/27.03.2023 г. по гр.д. № 720/2022 г. на ВКС, IV г.о., в отговор на правен въпрос се добавя, че:

! съгласно чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД погасителната давност не

тече, докато трае процесът относно вземането, и това основание за спиране на погасителната давност не изисква:

- други условия, в т.ч. и
- поставеното във въпроса на касатора условие за естеството на възраженията на кредитора в качеството му на ответник по отрицателния установителен иск.

6. Предявеният отрицателен установителен иск (ОУИ) за вземането ще доведе до прекъсване на погасителната давност, ако искът бъде отхвърлен.

7. Установената практика по въпроса се споделя и от настоящия състав на ВКС, според която правно разрешение по тълкуването на закона е съобразено с:

- особеностите на отрицателния установителен иск и
- неговото приложно поле като установителен иск.

Вж: Определение № 3817/01.08.2024 г. по гр.д. № 2144/2023 г. на ВКС, III г.о.

8. Предметът му е идентичен с този на установителния иск по чл. 422, ал. 1 ГПК, предвиден при условията на уреденото в ГПК заповедно производство.

9. Не е в противоречие с изтъкваната от защитата на касатора съдебна практика на ВКС, тя остава безпротиворечиво консолидирана по принципния въпрос за обвързването на давността с бездействието на кредитора.

10. В Решение № 24/28.02.2020 г. по т.д. № 200/2019 г. на ВКС, II т.о. се дава отговор на правен въпрос, свързан с прекъсване на давността в хипотеза на предявен частичен иск, която е различна от настоящия случай.

Кредиторът не бездейства, докато е ответник по иск, инициран от длъжника за оспорване на вземане (ОУИ), по което кредиторът има основание да поиска заповед за изпълнение.

11. При постановяване на въззивното решение е съобразено от кой момент започва да тече нова давност.

12. Срокът има за начало приключването на съдебното дирене пред последната инстанция, постановила влязлото в сила решение за отхвърляне на отрицателния установителен иск за вземането.

Отговор:

Предявеният отрицателен установителен иск на длъжника по чл. 439 ГПК за недължимост на вземането, основан на погасителна давност, при поддържано от ответника възражение за неизтекъл давностен срок, прекъсва погасителната давност.

Предявеният отрицателен установителен иск (ОУИ) за вземането ще доведе до прекъсване на погасителната давност, ако искът бъде отхвърлен.

2.3. Доказване

105. Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.

[Доказателствената тежест по предявен отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Как се разпределя доказателствената тежест в производството по предявен отрицателен установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Красимир Влахов
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и в хипотезата, при която ищецът би могъл да придобие процесния имот:

- на оригинерно основание
- при отричане правата на ответника върху него.

2. Именно такъв е случаят, при който обект на владение е имот, актуван като държавен или общински, предвид установения с § 1 от ЗИДЗС (обн. ДВ, бр. 46 от 6.06.2006 г.) мораториум върху придобивната давност за държавни и общински имоти, продължен до 31.12.2017 г.

До отричане със сила на пресъдено нещо на държавния, респективно общинския, характер на имота:

- владелецът не би могъл да се позове на изтеклата в негова полза придобивна давност, което
- обуславя правния му интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост срещу държавата или общината.

3. Това е единственият път на защита за такъв владелец, тъй като същият няма на разположение:

- положителен установителен иск или
- ревандикационен иск за собственост,

предвид императивно установената от закона забрана за придобиване на собствеността на държавата или общината по давност.

4. В този случай в производството по предявения отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника, а именно:

- продължило в срока по чл. 79 ЗС владение като фактическо състояние
- при прилагане на презумпцията за анимус по чл. 69 ЗС.

5. Доколкото правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

Тази постановка обаче е в сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника

(т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК).

6. Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес, той е в състояние:

- сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително
- като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

7. В този случай:

! доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация.

Въпросът за титулярството на правото обуславя произнасянето по същността на спора, доколкото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

(Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.)

Отговор:

Ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника, а именно продължило в срока по чл. 79 ЗС владение като фактическо състояние при прилагане на презумпцията за анимус по чл. 69 ЗС.

Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес, той е в състояние сам да определи обема и интензивността на търсената защита, включително като се ограничи до отричане със сила на пресъдено нещо на правото на ответника, т.е. предявявайки отрицателен установителен иск.

В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос не на процесуална, а на материална легитимация.

106. Решение № 36/18.04.2016 г. по гр.д. № 3678/2015 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск срещу държавата (безстопанствен имот)]

Въпрос:

Как се разпределя доказателствената тежест при предявяването на отрицателен установителен иск срещу държавата, когато последната се позовава, че имотът е безстопанствен?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: т. 1 на ТР 1 (2010)
Докладчик: Добрила Василева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, се приe, че:

! ответникът доказва фактите, от които произтича твърдяното от него и отричано от ищеца право.

2. От друга страна, съгласно чл. 154, ал. 1 ГПК:

! всяка страна установява фактите, които я ползват.

3. Особеното в конкретни случай е, че:

! ответникът се позовава на правно основание, което

- не доказва пряко собствеността му,
- а е обусловено от това дали имотът има друг собственик (в случая ищецът), или е безстопанствен.

4. С оглед на това обстоятелство при предявения отрицателен установителен иск в разглеждания случай

- ищецът следва да докаже, че е придобил имота на поддържаното от него придобивно основание, а
- държавата, след като се позовава на чл. 6 ЗС, пр. 2 (ДВ, бр. 92/1951 г.), че имотът е безстопанствен, което включва про-

тивопоставяне и доказване на факти, които препятстват възникването или водят до прекратяване правата на ищеца.

5. Дали се касае за безстопанствен имот, е извод, който ще следва, ако ищецът не успее да докаже положителния факт, че имотите са имали друг, различен от държавата, собственик (в случая – праводателите на ищеца или самият той).

6. Затова

- в тежест на ищеца е да установи, че той е собственик на имота, респективно правопораждащите факти с оглед твърдяното придобивно основание, а
- в тежест на ответника: че са били налице обстоятелства, изключващи възможността за владелеца (ищеца или праводателя му) да придобие имота по давност.

7. Произнасянето по тези въпроси не може да се извърши при проверка за допустимостта на иска, тъй като те касаят разрешаване на спора по същество.

Отговор:

По предявения срещу държавата отрицателен установителен иск ищецът следва да докаже, че е придобил имота на поддържаното от него придобивно основание, а държавата, след като се позовава на чл. 6 ЗС, пр. 2 (ДВ, бр. 92/1951 г.) – че имотът е безстопанствен, което включва противопоставяне и доказване на факти, които препятстват възникването или водят до прекратяване правата на ищеца.

. . . . . .

107. Решение № 36/06.03.2015 г. по гр.д. № 4994/2014 г. на ВКС, I г.о.

[Доказана идентичността на имота]

Въпрос:

Дали съдът може да приеме за доказано правото на собственост на ответника по отрицателния установи-

телен иск, без да е изследвана и доказана в процеса идентичността между имота, предмет на спора, и този, който е придобил ответника?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Бранислава Павлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса съдът намира за правилна практиката в Решение № 123/16.04.2009 г. по гр.д. № 3394/2007 г. на ВКС, III г.о., според което:

! след като не е доказана идентичността между процесния имот и този, придобит от ответниците, правата им са непротивопоставими на ищците.

2. С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, се прие, че:

! по отрицателния установителен иск за собственост, ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът: фактите, от които произтича правото му.

За да разреши спора за собственост, съдът трябва на първо място да установи дали правата, които предявяват страните, се отнасят за един и същ обект.

3. Отрицателният установителен иск следва да бъде отхвърлен само при идентичност на имота, за който е предявен искът, и този, за който ответникът е доказал правоизключващо на поддържаното от ищеца придобивно основание.

Отговор:

След като не е доказана идентичността между процесния имот и този, придобит от ответниците, правата им са непротивопоставими на ищците.

108. Решение № 173/12.01.2011 г. по т.д. № 901/2009 г. на ВКС, I т.о.

[Доказателствената тежест по предявения отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Как се разпределя доказателствената тежест между страните по предявения отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Радостина Караколева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Записът на заповед е абстрактна сделка, при която основанието за плащане не е елемент на съдържанието, затова не е условие и за действителност на ефект.

2. Съобразно константната практика на ВКС:

! предмет на исковото производство по чл. 254 ГПК (отм.), аналогичен чл. 124, ал. 1 ГПК, е съществуването на самото изпълняемо право.

Предмет на установителния иск по конкретното дело е оспорване на вземането на кредитора (поемателя) по записа на заповед, като длъжникът трябва да изчерпи всичките си възражения срещу вземането.

3. Съобразно правилата за разпределение на доказателствената тежест, всяка една от страните трябва да докаже обстоятелствата, на които основава своите искания или възражения.

Независимо от процесуалното си качество:

- кредиторът трябва да докаже факта, от който произтича вземането му, а
- длъжникът трябва да докаже възраженията си срещу взема-

нето, които възражения могат да бъдат както абсолютни (срещу формата или съдържанието на записа на заповед), така и лични, основани на отношенията му с кредитора: заплаха, насилие и др.

4. В конкретния случай не се оспорва авторството на ищеца като издател на записа на заповед, както и че документът отговаря на съдържанието по чл. 535 ТЗ.

Ищецът обаче не е изложил конкретни факти, станали причина за издаването на записа на заповед, и срещу вземането на ответника, които да могат да бъдат преценяване като абсолютни или лични.

5. Общото оспорване на вземането срещу него по редовния от външна страна менителничен документ не представлява възражение на длъжника срещу вземането.

Ако длъжникът беше направил конкретни възражения срещу вземането, то тогава поемателят по записа на заповед, в случая касаторът, ще трябва да докаже фактите, от които вземането произтича, включително каузалното правоотношение.

Отговор:

Независимо от процесуалното си качество, кредиторът трябва да докаже факта, от който произтича вземането му, а длъжникът трябва да докаже възраженията си срещу вземането, които възражения могат да бъдат както абсолютни (срещу формата или съдържанието на записа на заповед), така и лични, основани на отношенията му с кредитора: заплаха, насилие и др.

2.4. Произнасяне

2.4.1. Основания

109. Определение № 6013/20.12.2024 г. по ч.гр.д. № 4748/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Защита на правото на собственост чрез отрицателен установителен иск]

Въпрос 1:

Допустим ли е насрещният положителен установителен иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК, когато същият не се припокрива с претенцията и фактите на отрицателния установителен иск?

Вид производство: чл. 274, ал. 2 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Обстоятелството, че с насрещния иск ответниците в качеството си на ищци претендират, че са собственици на две основания (реституция и добросъвестно владение), не разколебава извода за недопустимост на предявения от тях положителен установителен иск.

2. В производството по предявения срещу тях отрицателен установтелен иск, те следва:

- да наведат и
- да изчерпят

всичките основания, с оглед на които твърдят, че са придобили собствеността на процесните ид. части, а сезираният съд ще извърши преценка на доводите и възраженията на страните с оглед ангажираните по делото доказателства.

3. Ако ответниците не установят правата си на нито едно от двете наведени придобивни основания:

- предявеният срещу тях отрицателен иск за собственост ще бъде уважен, като на основание чл. 537 ГПК и
- констативният нотариален акт ще бъде отменен в тази част.

4. Съгласно чл. 537, ал. 2 ГПК, предл. 3:

! нотариалният акт се отменя, когато бъде уважена претенция на трето лице срещу титуляря на акта, т.е. когато по исков път бъде доказана неверността на извършеното удостоверяване на правото на собственост.

5. В случай че съдът приеме възраженията на ответниците за наличието на основание (независимо кое от двете, наведени в условията на евентуалност), установяващо правото им на собственост, то:

- предявеният срещу тях отрицателен установителен иск ще бъде отхвърлен и
- легитимиращото действие на констативния нотариален акт няма да бъде оборено.

6. Според разясненията в Тълкувателно решение № 11/21.03.2013 г. по тълк.д. № 11/2012 г. на ВКС, ОСГК:

! констативният нотариален акт по чл. 587 ГПК притежава обвързваща доказателствена сила:

- за третите лица и
- за съда,

като ги задължава да приемат, че посоченото в акта лице е собственик на имота.

7. В това се изразява легитимиращото действие на нотариалния акт за принадлежността на правото на собственост, като правният извод на нотариуса за съществуването на това право се счита за верен до доказване на противното с влязло в сила решение.

8. Предвид изложеното, не се установява изводът на въззивния съд да е в противоречие с посоченото от касаторите тълкувателно решение, нито със съдебната практика на ВКС.

Отговор:

Обстоятелството, че с насрещния иск ответниците в качеството си на ищци претендират, че са собственици на две основания (реституция и добросъвестно владение), не разколебава извода за недопустимост на предявения от тях положителен установителен иск.

В производството по предявения срещу тях отрицателен установтелен иск те следва да наведат и да изчерпят всичките основания, с оглед на които твърдят, че са придобили собствеността на процесните ид. части, а сезираният съд ще извърши преценка на доводите и възраженията на страните с оглед ангажираните по делото доказателства.

Въпрос 2:

В какво се изразява възможността за защита на правото на собственост чрез различни искове в зависимост от характера на породения правен спор и задължението на съда да квалифицира този правен спор, изхождайки от обстоятелствата в исковата молба и с трайната практика, че при постановяване на решението си, съдилищата следва да обсъдят в съвкупност събраните по делото доказателства и доводи на страните?

Вид производство: чл. 274, ал. 2 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

9. Отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо между страните по спора, че ответникът по иска е носител на отричаното от ищеца вещно право, поради което:

- липсва правен интерес и
- е недопустимо

ответник по предявен отрицателен установителен иск за собственост да предяви насрещен установителен иск за собственост на същото право.

10. Тоест:

! да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответниците по отрицателния установителен иск.

11. Според разясненията в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! при отрицателния установителен иск, за разлика от всички останали искове, основанието на иска (чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК) не е негов индивидуализиращ белег.

12. Щом твърди, че оспореното право никога не е възниквало, ищецът не би могъл и да сочи юридически факт, от който такова право се поражда.

13. След като ищецът изобщо отрича правото на ответника, последният трябва да изчерпи в процеса всички основания, на които то е могло да се породи.

14. Когато е уважен отрицателен установителен иск за собственост, това претендирано от ответника право е отречено:

- без оглед на конкретно определено правопораждащо основание,
- а с оглед на всички възможни негови основания.

15. Предвид изложеното ответниците имат възможността в хода на висящото производство да докажат правата си, като съдът дължи произнасяне по всички наведени от тях придобивни способи, поради което не се установява разрешението на въззивния съд да противоречи на цитираната от касатора съдебна практика.

Отговор:

Да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответниците по отрицателния установителен иск.

Щом твърди, че оспореното право никога не е възниквало, ищецът не би могъл и да сочи юридически факт, от който такова право се поражда. След като ищецът изобщо отрича правото на ответника, последният трябва да изчерпи в процеса всички основания, на които то е могло да се породи.

Ответниците имат възможността в хода на висящото производство да докажат правата си, като съдът дължи произнасяне по всички наведени от тях придобивни способи.

110. Определение № 1751/20.06.2023 г. по ч.гр.д. № 1937/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Паралелни отрицателни установителни искове при посочване на различно придобивно основание]

Въпрос:

Дали е допустим по смисъла на чл. 126, ал. 1 ГПК отрицателен установителен иск за собственост, в който ищецът обосновава правния си интерес с твърдение, че е собственик на имота въз основа на конкретно придобивно основание, ако вече е висящо производство по отрицателен установителен иск между същите страни и за същия имот, в което правният интерес на ищеца е обоснован с друго придобивно основание?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Отговорът на въпроса е положителен.

Както е разяснено в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! една от хипотезите, при които съществува интерес от водене на отрицателен установителен иск за собственост, е, когато ищецът:

- заявява свое самостоятелно право върху вещта, т.е.
- твърди, че сам той е собственик на имота.

2. Според указанията в същото тълкувателно решение ищецът:

- следва да докаже твърденията, с които обосновава правния си интерес, т.е. в горната хипотеза той
- следва да докаже своето право на собственост, като установи фактите, от които то произтича.

Едва след като счете, че правният интерес е доказан, съдът пристъпва към обсъждане дали ответникът е носител на спорното право.

3. Вярно е, че:

! правото на ищеца не е предмет на отрицателния установителен иск.

Негов предмет е правото на ответника.

4. Предвид тази специфика на отрицателния установителен иск, то:

! не може да се приеме за вярно, че е налице пълен обективен и субективен идентитет между два отрицателни установителни иска, в които ищецът обосновава правния си интерес с твърдение, че е собственик на имота, но на различни придобивни основания.

Придобивното основание е белег, индивидуализиращ вещните права, и това изрично е подчертано в Тълкувателното решение.

5. При отрицателния установителен иск за собственост ищецът извежда правния си интерес от твърдението, че:

- е носител на вещното право по силата на конкретно придобивно основание и
- желае да отрече правото на ответника, без оглед на конкретно правопораждащо основание, т.е. на всички възможни основания.

Затова с уважаването на отрицателния установителен иск се отрича правото на собственост на ответника на което и да било правно основание.

6. Съответно:

! отхвърлянето на отрицателния установителен иск с влязло в сила решение:

- означава, че ответникът е признат за собственик на имота и
- преклудира възможността за ищеца да претендира, че е собственик на каквото и да е друго основание.

7. В обобщение:

! допустим е отрицателен установителен иск за собственост, в който ищецът обосновава правния си интерес с твърдение, че е собственик на имота въз основа на конкретно придобив-

но основание, ако вече е висящо производство по отрицателен установителен иск между същите страни и за същия имот, в което правният интерес на ищеца е обоснован с друго придобивно основание.

Доколкото предметът на исковете и страните съвпадат, то такива производства следва да бъдат съединени за издаване на общо решение, ако са налице условията на чл. 213 ГПК.

8. При невъзможност за съединяване на производствата и продължаване на самостоятелното им разглеждане, то недопустимост за единия от исковете ще възникне при влизане в сила на решението по другия иск:

- ако искът е уважен: за ищеца вече липсва интерес, тъй като е постигнал целения резултат,
- ако искът е отхвърлен: това означава, че ответникът е признат за собственик и всички евентуални права на ищеца са отречени.

Отговор:

Допустим е отрицателен установителен иск за собственост, в който ищецът обосновава правния си интерес с твърдение, че е собственик на имота въз основа на конкретно придобивно основание, ако вече е висящо производство по отрицателен установителен иск между същите страни и за същия имот, в което правният интерес на ищеца е обоснован с друго придобивно основание.

Доколкото предметът на исковете и страните съвпадат, то такива производства следва да бъдат съединени за издаване на общо решение, ако са налице условията на чл. 213 ГПК.

При невъзможност за съединяване на производствата и продължаване на самостоятелното им разглеждане, то недопустимост за единия от исковете ще възникне при влизане в сила на решението по другия иск.

Ако искът е уважен: за ищеца вече липсва интерес, тъй като е постигнал целения резултат. Ако искът е отхвърлен: това означава, че ответникът е признат за собственик и всички евентуални права на ищеца са отречени.

2.4.2. Сила на пресъдено нещо

111. Решение № 576/14.10.2025 г. по гр.д. № 759/2025 г. на ВКС, IV г.о.

[Правен интерес от предявяване на установителен иск при издадена заповед за изпълнение]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на иск по чл. 422 ГПК, ако има влязло в сила решение, с което е отхвърлен отрицателен установителен иск за същото вземане?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: По същество
Докладчик: Велислав Павков
Резюмирал: МА

Мотиви:

1. Правният интерес от воденето на установителен иск по чл. 422 ГПК вместо осъдителен иск за събиране на вземане, за което липсва изпълнителен титул, се заключава в стабилизиране изпълнителната сила на заповедта за изпълнение.

2. С иска по чл. 422 ГПК:

! кредиторът цели последицата на чл. 416 ГПК: снабдяване с изпълнителен лист въз основа на издадена заповед за изпълнение на парично задължение с оглед удовлетворяване на субективното си материално право.

3. Искът по чл. 422 ГПК:

- е продължение на заповедното производство, с което е функционално свързан, и
- цели стабилизиране на правните последици на заповедта за изпълнение и издадения въз основа на нея изпълнителен лист.

4. Доводите за недопустимост на съдебното решение каса-

торът извежда от наличието на влязло в сила съдебно решение, с което е отхвърлен отрицателен установителен иск за същото вземане.

5. Въз основа на влязлото в сила решение по отрицателния установителен иск, кредиторът не разполага с процесуална възможност да се снабди с изпълнителен лист.

Неговият път за защита е стабилизирането на правните последици на заповедта за изпълнение, поради което за него:

- е налице правен интерес от воденето на настоящия установителен иск,
- предвид направеното от страна на длъжника възражение.

Отговор:

Въз основа на влязлото в сила решение по отрицателния установителен иск кредиторът не разполага с процесуална възможност да се снабди с изпълнителен лист.

Неговият път за защита е стабилизирането на правните последици на заповедта за изпълнение, поради което за него е налице правен интерес от воденето на настоящия установителен иск, предвид направеното от страна на длъжника възражение.

112. Определение № 1511/30.07.2025 г. по ч.гр.д. № 1511/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск след отхвърлен реивандикационен иск между едни и същи страни]

Въпрос:

Какъв е обхватът на обективните предели на силата на пресъдено нещо на съдебното решение по отхвърлен ревандикационен иск и допустимо ли е последващо завеждане от ищеца на отрицателен установителен иск срещу същия ответник?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съгласно възприетото становище от съставите на касационната инстанция:

! двете съдебни производства:

- това по предявен ревандикационен иск и
- това по последващо предявен отрицателен установителен иск

от един и същ ищец спрямо един и същ ответник, поначало не са взаимно изключващи се.

2. Те имат различен предмет.

3. Постановеното по реда на чл. 108 ЗС съдебно решение формира сила на пресъдено нещо по отношение правото на собственост на ищеца, и то само и единствено въз основа:

- на изрично заявените факти и обстоятелства и
- на посочените придобивни основания.

4. Отрицателният установителен иск, предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, от друга страна, изследва правото на собственост на ответника, в което производство последният е заставен да изчерпи всички придобивни основания по отношение на процесния имот, като установи фактическите обстоятелства, от които произтича правото му на собственост.

5. При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен вече предявен от ищеца иск за собственост, завеждането на отрицателен установителен иск ще бъде допустимо единствено ако същият:

- се позове на различно придобивно основание от това, въз основа на което се е легитимирал по предявения ревандикационен иск или съответно
- обоснове правния си интерес с необхванати от силата на пресъдено нещо юридически факти.

6. В този смисъл:

Решение № 386/06.03.2012 г. по гр.д. № 193/2011 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 60078/13.09.2021 г. по гр.д. № 3368/2020 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 215/14.12.2023 г. по гр.д. № 498/2023 г. на ВКС, I г.о.,

т. 2Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК.

7. По задължителните разяснения в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! възможните хипотези на правен интерес от завеждането на отрицателен установителен иск за собственост се обособяват в три групи случаи:

- когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- когато се позовава на фактическо състояние, или
- когато има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

8. Прието е, че:

! въпросът за:

- евентуалното наличие, респективно
- липсата на самостоятелно право на ищеца

е свързан с преценката на съда за правния интерес от установяването, т.е. за допустимостта на иска като абсолютна процесуална предпоставка за разглеждането му, но не е част от предмета на претенцията.

9. Когато констатира, че ищецът няма правен интерес, съдът прекратява производството по делото, без да се произнася по основателността на претенцията, а:

- дали е налице,
- или не правен интерес

съдът преценява конкретно, въз основа на наведените в исковата молба твърдения.

10. От посоченото следва, че:

! отрицателният установителен иск за собственост не може да има за цел единствено отричане собствеността на ответника, без ищецът да се позовава на някоя от изброените три хипотези.

Отговор:

Двете съдебни производства (това по предявен ревандикационен иск и последващо предявен отрицателен установителен иск) от един и същ ищец спрямо един и същ ответник, поначало не са взаимно изключващи се. Те имат различен предмет.

Постановеното по реда на чл. 108 ЗС съдебно решение формира сила на пресъдено нещо по отношение правото на собственост на ищеца, и то само и единствено въз основа на изрично заявените факти и обстоятелства и на посочените придобивни основания.

Отрицателният установителен иск, предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК, от друга страна, изследва правото на собственост на ответника, в което производство последният е заставен да изчерпи всички придобивни основания по отношение на процесния имот, като установи фактическите обстоятелства, от които произтича правото му на собственост.

При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен вече предявен от ищеца иск за собственост, завеждането на отрицателен установителен иск ще бъде допустимо единствено ако същият се позове на различно придобивно основание от това, въз основа на което се е легитимирал по предявения ревандикационен иск или съответно обоснове правния си интерес с необхванати от силата на пресъдено нещо юридически факти.

. . . . . .

113. Решение № 215/14.12.2023 г. по гр.д. № 498/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Произнасяне по всички заявени основания за придобиване на правото на собственост]

Въпрос:

Ако отричано право на собственост се твърди да произхожда от едно основание, но съдът приеме, че това основание не се е осъществило в действителност, длъжен ли е съдът да разгледа и да се произнесе осъществили ли са

се другите основания, от които се твърди да произхожда същото право на собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СМ

Мотиви:

1. По поставения правен въпрос настоящият състав на ВКС изцяло споделя приетото в практиката на ВКС, обективирано в:

Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1,

Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 2Б,

Решение № 243/15.01.2021 г. по гр.д. № 481/2020 г. на ВКС, IV г.о.,

Решение № 194/11.01.2021 г. по гр.д. № 4488/2019 г. на ВКС, IV г.о., където се приема, че:

! силата на пресъдено нещо на решението по отрицателния установителен иск за собственост има много по-широки обективни предели от силата на пресъдено нещо на решението по положителен установителен иск за собственост, като обхваща:

- не само заявените от ответника,
- но и всички основания за придобиване на правото на собственост от ответника.

2. Поради това ответникът, за да се защити ефективно срещу предявения срещу него отрицателен установителен иск, следва да се позове на всички основания, на които счита, че е станал собственик на процесния имот.

3. Съдът, при решаване на спора, в мотивите на решението си е длъжен да се произнесе по всички заявени от този ответник основания за придобиване на правото на собственост.

Отговор:

Силата на пресъдено нещо на решението по отрицателния установителен иск за собственост има много по-широки обек-

тивни предели и поради това ответникът, за да се защити ефективно срещу предявения срещу него отрицателен установителен иск, следва да се позове на всички основания, на които счита, че е станал собственик на процесния имот.

Съдът, при решаване на спора, в мотивите на решението си е длъжен да се произнесе по всички заявени от този ответник основания за придобиване на правото на собственост.

. . . . . .

114. Определение № 2741/29.09.2023 г. по ч.гр.д. № 3166/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Сила на пресъдено нещо при решение по отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Какво е характерно за силата на пресъдено нещо, която се формира при решение по отрицателен установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е изяснено:

• че предмет на отрицателния установителен иск за собственост е правото на собственост на ответника и

• че по такъв иск той следва да изчерпи всичките си основания за придобиване на това право.

2. При уважаване на иска и непредявените от ответника основания се преклудират.

Ответникът не може при уважен срещу него отрицателен установителен иск за собственост да предяви положителен установителен иск на никакво основание.

3. От правилото, че:

• предмет на отрицателния установителен иск е правото на собственост на ответника и че

• ответникът следва да изчерпи всичките си придобивни основания,

следва и че:

! при отхвърляне на отрицателния установителен иск за собственост се формира сила на пресъдено нещо относно това, че ответникът е собственик.

4. Без значение на какво основание ответникът по отрицателния установителен иск е собственик, ищецът по такъв отхвърлен отрицателен установителен иск за собственост не може да предяви положителен установителен иск за същото право против същия ответник.

5. Горното следва от мотивите към т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

6. В доктрината и съдебната практика:

Решение № 329/18.10.2012 г. по гр.д. № 305/2012 г. на ВКС, I г.о.

Решение № 32/10.03.2016 г. по гр.д. № 4741/2015 г. на ВКС, II г.о. ,

Решение № 530/05.07.2010 г. по гр.д. № 1560/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 32/10.03.2016 г. по гр.д. № 4741/2015 г. на ВКС, II г.о.

Решение № 68/18.06.2019 г. по гр.д. № 3931/2018 г. на ВКС, II г.о., е изяснено следното:

! да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответника по отрицателния установителен иск.

7. Предвид изложеното, ищецът по отрицателен установителен иск не сочи на какво основание е собственик на спорното право.

8. Чрез този иск ищецът може:

• да защитава правно очакване да придобие спорния имот, ако отрече правото на ответника или

• да се позовава на фактическо състояние.

Горното е съгласно Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1.

9. Без значение е и на какво основание ответникът е твърдял, че е собственик.

Силата на пресъдено нещо обхваща всички, включително и непредявените от ответника придобивни основания.

10. Аналогична е ситуацията и при отказ на ищеца от такъв иск.

Отговор:

Предмет на отрицателния установителен иск за собственост е правото на собственост на ответника и по такъв иск той следва да изчерпи всичките си основания за придобиване на това право.

При уважаване на иска и непредявените от ответника основания се преклудират. Ответникът не може при уважен срещу него отрицателен установителен иск за собственост да предяви положителен установителен иск на никакво основание.

При отхвърляне на отрицателния установителен иск за собственост се формира сила на пресъдено нещо относно това, че ответникът е собственик.

Без значение на какво основание ответникът по отрицателния установителен иск е собственик, ищецът по такъв отхвърлен отрицателен установителен иск за собственост не може да предяви положителен установителен иск за същото право против същия ответник.

Да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответника по отрицателния установителен иск.

Силата на пресъдено нещо обхваща всички, включително и непредявените от ответника придобивни основания.

Аналогична е ситуацията и при отказ на ищеца от такъв иск.

115. Решение № 60215/15.07.2022 г. по гр.д. № 3616/2020 г. на ВКС, IV г.о.

[Обективни предели на СПН на решението по отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Какви са обективните предели на силата на пресъдено нещо на решението, с които се уважава или отхвърля отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Зоя Атанасова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. При отрицателните установителни искове основанието на иска не е индивидуализиращ белег на спорното право, както е приел и въззивният съд.

Самото естество на иска освобождава ищеца от задължението да посочи в исковата молба „обстоятелствата, на които се основава искът" (чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК).

2. При този иск ищецът отрича съществуването на спорното право.

Ищецът може да твърди, че:

- оспореното право никога не е възниквало и поради това
- няма задължение да посочва юридическия факт, от който спорното право се поражда.

3. При предявен отрицателен установителен иск ответникът следва да удостовери съществуването на претендираното от него право.

Тъй като ищецът изобщо отрича претендираното от ответника право, ответникът трябва да изчерпи в заведения процес всички основания, въз основа на които то е могло да се породи до постановяване на решението.

Като последица от това:

! силата на пресъдено нещо (СПН) при отрицателния установителен иск има по-широки обективни предели от СПН по положителен установителен иск.

4. Когато е уважен отрицателен установителен иск, правото, което е било негов предмет, се отрича:

- без оглед на някакво конкретно определено правопораждащо го основание,
- а с оглед на всички възможни до приключване на устните състезания негови основания.

5. Като последица от това, докато отхвърленият положителен установителен, осъдителен или конститутивен иск може да бъде предявен със същия петитум въз основа на едно ново основание, без да има значение кога то е възникнало:

! ответникът по уважен отрицателен установителен иск може да предяви нов иск за правото, което е било съдебно отречено, само ако го основе на факт, възникнал след приключване на устните състезания, въз основа на които е било постановено влязлото в сила решение.

6. Когато се отхвърля отрицателен установителен иск, СПН има за предмет правото, което ответникът е успял съдебно да установи с индивидуализиращите това право белези (правопораждащ факт и съдържание).

Тя съвпада по предмет със СПН по положителен установителен иск.

Отговор:

Когато е уважен отрицателен установителен иск, правото, което е било негов предмет, се отрича без оглед на някакво конкретно определено правопораждащо го основание, а с оглед на всички възможни до приключване на устните състезания негови основания.

Когато се отхвърля отрицателен установителен иск, СПН има за предмет правото, което ответникът е успял съдебно да установи с индивидуализиращите това право белези (правопораждащ факт и съдържание). Тя съвпада по предмет със СПН по положителен установителен иск.

116. Определение № 60167/22.12.2021 г. по ч.гр.д. № 4710/2021 г. на ВКС, I г.о.

[Допустимост на отрицателен установителен иск след уважен такъв срещу праводателя на ответника]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на отрицателен установителен иск за собственост на имот, ако въпросът за собствеността вече е разрешен с влязло в сила решение, с което е уважен отрицателен установителен иск, предявен от същия ищец, но против праводателя на ответника, придобил права в хода на процеса, в случай, когато АГКК отказва да заличи ответника по новия иск, вписан като лице, притежаващо права върху същия имот на основание чл. 41, ал. 6 ЗКИР?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Съгласно приетото с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва от ответника,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. Влязлото в сила решение, с което се уважава такъв иск, установява със сила на пресъдено нещо, че ответникът не е собственик на недвижимия имот или вещното право на всич-

ки придобивни основания, независимо кои от тях са предявени, тъй като в това производство ответникът следва да изчерпи всичките си придобивни основания.

3. Това решение има действие между:

- страните и
- универсалните им и частни правоприемници, придобили права в хода на производството и след влизане в сила на решението. (чл. 298, ал. 2 ГПК)

4. Затова при положителен установителен или осъдителен иск е недопустимо да бъде преразглеждан отново иск за собственост между същите страни и техните правоприемници: чл. 299, ал. 1 ГПК.

Предмет на тези искове е само правото на собственост на ищеца и силата на пресъдено нещо се формира само на предявеното от него придобивно основание.

5. От посоченото правило обаче законът (чл. 299, ал. 1 ГПК) допуска изключение.

Такъв е случаят, когато след приключване на съдебното дирене в последната инстанция по същество са настъпили нови факти, защото те не са преклудирани с формираната сила на пресъдено нещо.

6. Такъв е и случаят, когато след уважен отрицателен установителен иск ищецът, чийто иск е уважен с влязло в сила решение, предяви отново иск за същия имот по отношение на частния правоприемник на ответника по първия спор, на който е прехвърлен имотът или вещни права върху него в хода на производството по първия иск.

Това е така, защото:

- предмет на отрицателния установителен иск е правото на собственост на ответника и
- по този иск ответникът следва също да изчерпи всичките си възможни придобивни основания.

Постановеното решение формира сила на пресъдено нещо относно това дали ответникът е собственик, или не на всички придобивни основания, включително и непредявените.

7. С влязлото в сила решение по първия иск е установено със сила на пресъдено нещо, че праводателят на втория ответник

не е бил собственик, и това решение има действие и обвързва страните по втория иск, но ответникът може да наведе и друго придобивно основание, освен дериватовно придобиване от ответника по първия иск.

Затова вторият иск има по-широк предмет и е допустим.

8. Влязлото в сила решение между ищеца и ответника по първия иск: частен правоприемник на ответника по втория иск, придобил права в хода на първото производство, ще следва да се съобрази по същество на спора.

Ако в производството по настоящия спор ответникът: частен правоприемник, направи възражение за друго придобивно основание, то следва да ги разгледа и обсъди с решението по същество, защото при уважаване на този иск ще се отрече правото на собственост на втория ответник на всички придобивни основания.

9. Съдебната практика, включително и задължителната такава (т. 4 и т. 5 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК) приема, че:

! искът за установяване на правото на собственост върху поземлен имот с оглед правилното му отразяване в КК при допуснати непълноти или грешки е иск за собственост, който не може да се предяви като отрицателен, защото правото на собственост следва да бъде установено позитивно.

В този смисъл:

Решение № 79/22.07.2019 г. по гр.д. № 2087/2018 г. на ВКС, I г.о.

Решение № 126/14.06.2013 г. по гр.д. № 53/2013 г. на ВКС, II г.о.

10. Съгласно чл. 41, ал. 6 ЗКИР и чл. 53, ал. 2 ЗКИР:

- всички лица, притежаващи документи за имота, се записват в КР,
- а спорът между тях се разрешава по съдебен ред с исковете за собственост.

11. Записване в кадастралния регистър като собственик на лице, което няма такива права, или неточното отразяване на идеалната част, която притежава:

- не е грешка или непълнота в кадастралната карта,
- а сочи на спор за собственост.

Така:

Решение № 9/05.02.2015 г. по гр.д. № 4105/2014 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 867/20.11.2009 г. по гр.д. № 5397/2008 г. на ВКС, I г.о.
Решение № 48/11.07.2016 г. по гр.д. № 3495/2015 г. на ВКС, II г.о.
Решение № 133/01.06.2016 г. по гр.д. № 2346/2015 г. на ВКС, I г.о.
Решение № 139/02.10.2019 г. по гр.д. № 1087/2019 г. на ВКС, I г.о., и
Определение № 210/01.04.2013 г. по ч.гр.д. № 21/2013 г. на ВКС, IV г.о.

12. Затова този спор може да се разреши с положителен или отрицателен установителен или осъдителен иск за собственост, като решението по този спор ще е основание за:

- промяна на кадастралния регистър и
- вписване на действителния собственик.

Ако е уважен отрицателен установителен иск, влязлото в сила решение по него ще е основание да бъде заличено от кадастралния регистър лицето, чието право е отречено.

Отговор:

Когато след уважен отрицателен установителен иск ищецът, чийто иск е уважен с влязло в сила решение, предяви отново иск за същия имот по отношение на частния правоприемник на ответника по първия спор, на който е прехвърлен имотът или вещни права върху него в хода на производството по първия иск, вторият отрицателен установителен иск е допустим.

С влязлото в сила решение по първия иск е установено със сила на пресъдено нещо, че праводателят на втория ответник не е бил собственик, и това решение има действие и обвързва страните по втория иск, но ответникът може да наведе и друго придобивно основание, освен деривативно придобиване от ответника по първия иск.

117. Решение № 94/16.12.2020 г. по гр.д. № 3689/2019 г. на ВКС, II г.о.

[Сила на пресъдено нещо при отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:
Каква е силата на пресъдено нещо при уважаването на отрицателен установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2, предл. 1 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Уважаването на отрицателен установителен иск за собственост срещу ответника е равнозначно на отхвърляне на положителен установителен иск, предявен от този ответник против ищеца, с тази особеност, че:

! при уважаване на отрицателния установителен иск се отрича със сила на пресъдено нещо правото на собственост на ответника:

- не само на противопоставеното от него придобивно основание,
- а и на тези, на които е могъл да се позове, но не го е сторил (Решение № 329/18.10.2012 г. по гр.д. № 305/2012 г. на ВКС, I г.о.).

2. Формираната СПН с решението, с което е уважен отрицателният установителен иск за собственост против ответника, е абсолютна отрицателна процесуална предпоставка за разглеждане и решаване на положителен установителен иск за собственост, предявен от него.

3. Силата на пресъдено нещо на влязлото в сила решение, с което претендираното от ответника право на собственост върху процесния имот е отречено, не съставлява пречка за разглеждане и решаване на настоящия спор, който е образуван по иск на ищеца в предходното производство.

Отговор:

При уважаване на отрицателния установителен иск се отрича със сила на пресъдено нещо правото на собственост на от-

ветника не само на противопоставеното от него придобивно основание, а и на тези, на които е могъл да се позове, но не го е сторил.

. . . . . .

118. Решение № 32/10.03.2016 г. по гр.д. № 4741/2015 г. на ВКС, II г.о.

[Решение, с което се отхвърля отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Каква е силата на пресъдено нещо на решение, с което се отхвърля отрицателен установителен иск, че ответникът не е носител на права в съсобствеността над посочен от ищеца размер, при последващо производство за съдебна делба между същите страни на същото имущество?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Решение № 530/05.07.2010 г. по гр.д. № 1560/2009 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответниците по отрицателния установителен иск.

2. Това разрешение следва да се приложи и за случаите, когато с отрицателния установителен иск се оспорват:

- не всички претендирани от ответника права,
- а само част от тях.

В този случай отхвърлянето на отрицателен установителен иск за конкретно посочени права формира сила на пресъдено нещо, че именно ответникът по този иск е носител на тези права.

В последващо производство за съдебна делба между същите страни съдът е длъжен да зачете установеното със сила на пресъдено нещо съществуване на тези права.

3. Обективните предели на силата на пресъдено нещо се разпростират:

- само върху конкретно посочените в диспозитива на съдебното решение права,
- но не и тези, които са приети в мотивите и които са обусловили извода за неоснователност на отрицателния установителен иск.

Отговор:

Отхвърлянето на отрицателен установителен иск за конкретно посочени права формира сила на пресъдено нещо, че именно ответникът по този иск е носител на тези права, и в последващо производство за съдебна делба между същите страни съдът е длъжен да зачете установеното със сила на пресъдено нещо съществуване на тези права.

Обективните предели на силата на пресъдено нещо се разпростират само върху конкретно посочените в диспозитива на съдебното решение права, но не и тези, които са приети в мотивите и които са обусловили извода за неоснователност на отрицателния установителен иск.

2.4.3. Разноски

119. Определение № 2640/15.09.2025 г. по ч.т.д. № 204/2025 г. на ВКС, II т.о.

[Разноски при уважен отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли са предвидените в чл. 78, ал. 2 ГПК предпоставки за освобождаване на ответника по отрицателния установителен иск от разноски, ако за процесното вземане (вече погасено по давност) е бил издаден изпълнителен лист и по молба на ответника (кредитора) е било образувано изпълнително дело, като този изпълнителен лист не е върнат на ищците (длъжниците)?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Анна Баева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Съгласно формираната практика на ВКС;

! ответникът по предявен установителен иск, когато е направил признание на иска, не дължи разноски, ако

- не е разполагал с изпълнителен титул,
- не е разполагал с възможност за друга извънпроцесуална принуда или
- не е дал друг повод за предявяването на иска.

2. Прието е, че:

! различни са следните хипотези:

- хипотезата, в която ответникът признава иск за установяване несъществуването като погасено по давност вземане, за което не е снабден с изпълнителен титул, и
- хипотезата, при която такъв титул е налице и въз основа на него е образувано изпълнително производство, макар да е настъпила перемпция.

3. В горния смисъл са например следните актове:

Определение № 3252/01.11.2023 г. по ч.гр.д. № 3618/2023 г. на ВКС, III г.о.,

Определение № 2367/15.05.2024 г. по ч.гр.д. № 759/2024 г. на ВКС, IV г.о.

4. Налице е практика, обективирана в следните актове:

Определение № 242/31.05.2018 г. по ч.гр.д. № 2062/2018 г. на ВКС, IV г.о.,

Определение № 1220/05.12.2023 г. по ч.т.д. № 1809/2023 г. на ВКС, II т.о.

5. В тази практика е прието, че:

! смисълът на разпоредбата на чл. 78, ал. 2 ГПК е, че ответникът не трябва да се натоварва с разноски, когато:

- нито неговото поведение е обусловило предявяването на иска,
- нито в хода на производството са оспорени правата на ищеца.

6. Когато обаче сезирането на съда е условие за упражняване на субективни права на ищеца, признанието на иска не е достатъчно, за да се освободи ответникът от отговорността за разноски.

Тогава липсва първата предпоставка на чл. 78, ал. 2 ГПК.

7. Възражението за изтекла погасителна давност може да се направи само тогава, когато титулярят на вземането, за което е изтекла давността, иска да получи изпълнение, поради което не може да се направи извън исковия процес.

Отговор:

Не са налице предвидените в чл. 78, ал. 2 ГПК предпоставки за освобождаване на ответника по отрицателния установителен иск от разноски, ако за процесното вземане (вече погасено по давност) е бил издаден изпълнителен лист и по молба на ответника (кредитора) е било образувано изпълнително дело, като този изпълнителен лист не е върнат на ищците (длъжниците).

Когато сезирането на съда е условие за упражняване на субективни права на ищеца, признанието на иска не е достатъчно, за да се освободи ответникът от отговорността за разноски.

120. Определение № 3557/08.07.2025 г. по ч.гр.д. № 2383/2025 г. на ВКС, III г.о.

[Недължимост на разноски от ответника по отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Как се прилага чл. 78, ал. 2 ГПК в хипотезата на уважен отрицателен установителен иск по чл. 439 ГПК и издаден изпълнителен лист за вземането?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Филип Владимиров
Резюмирал: МА

Мотиви:

1. По въпроса трайно в практиката на ВКС, която настоящият състав споделя, се приема, че:

! при действието на новия ГПК ответникът по предявен установителен иск не може да предизвика прекратяване на делото поради отсъствието на правен интерес у ищеца, тъй като ищецът има интерес да получи решение при признание на иска.

2. Ответникът обаче може да удовлетвори правния интерес на ищеца, като направи признанието.

3. При това свое поведение той не дължи разноски, ако:

- не е разполагал с изпълнителен титул и с възможност за друга извънпроцесуална принуда или
- не е дал друг повод за предявяването на иска.

4. В практиката се извежда и разрешението, че:

! хипотезата, в която ответникът признава иск за установяване несъществуването като погасено по давност вземане, за което не е снабден с изпълнителен титул, е различна от тази, при която такъв титул е налице и въз основа на него е образувано изпълнително производство, макар да е настъпила перемпция.

5. В този смисъл:

Определение № 3252/01.11.2023 г. по ч.гр.д. № 3618/2023 г. на ВКС, III г.о., и

Определение № 2367/15.05.2024 г. по ч.гр.д. № 759/2024 г. на ВКС, IV г.о.

Отговор:

При действието на новия ГПК ответникът по предявен установителен иск не може да предизвика прекратяване на делото поради отсъствието на правен интерес у ищеца, тъй като ищецът има интерес да получи решение при признание на иска.

Ответникът обаче може да удовлетвори правния интерес на ищеца, като направи признанието.

При това свое поведение той не дължи разноски, ако не е разполагал с изпълнителен титул и с възможност за друга извънпроцесуална принуда или не е дал друг повод за предявяването на иска.

121. Определение № 2367/15.05.2024 г. по ч.гр.д. № 759/2024 г. на ВКС, IV г.о.

[Недължимост на разноски от ответника по отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Какви си предпоставките за приложение на разпоредбата на чл. 78, ал. 2 ГПК при предявен от длъжника отрицателен установителен иск за недължимост на вземането поради изтекла погасителна давност при наличие на изпълнителен титул в полза на ответника и образувано въз основа на него изпълнително производство, и независимо от това, че кредиторът ответник е признал иска с отговора на исковата молба и срещу ищеца длъжник не са предприемани изпълнителни действия след изтеклата давност?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Анелия Цанова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса трайно в практиката на ВКС, която настоящият състав споделя, се приема, че:

! при действието на новия ГПК ответникът по предявен установителен иск не може да предизвика прекратяване на делото поради отсъствието на правен интерес у ищеца, тъй като ищецът има интерес да получи решение при признание на иска.

2. Ответникът обаче може да удовлетвори правния интерес на ищеца, като направи признанието.

3. При това свое поведение той не дължи разноски, ако:

- не е разполагал с изпълнителен титул и с възможност за друга извънпроцесуална принуда или
- не е дал друг повод за предявяването на иска.

4. В практиката се извежда и разрешението, че:

! хипотезата, в която ответникът признава иск за установяване несъществуването като погасено по давност вземане, за което не е снабден с изпълнителен титул, е различна от тази, при която такъв титул е налице и въз основа на него е образувано изпълнително производство, макар да е настъпила перемпция.

Отговор:

При действието на новия ГПК ответникът по предявен установителен иск не може да предизвика прекратяване на делото поради отсъствието на правен интерес у ищеца, тъй като ищецът има интерес да получи решение при признание на иска.

Ответникът обаче може да удовлетвори правния интерес на ищеца, като направи признанието.

При това свое поведение той не дължи разноски, ако не е разполагал с изпълнителен титул и с възможност за друга извънпроцесуална принуда или не е дал друг повод за предявяването на иска.

2.5. Съотношение

2.5.1. Главно встъпване

122. Решение № 21/04.03.2020 г. по гр.д. № 2087/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Главно встъпване при предявен отрицателен установителен иск]

Въпрос:
При какви условия е допустимо главно встъпване по отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Ваня Атанасова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно разясненията, дадени в мотивите към Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк.д. № 1/2013 г. на ВКС, ОСГТК, т. 9:

! главното встъпване е процесуална фигура, при която се съединяват за общо разглеждане и безпротиворечиво решаване в едно и също исково производство предявен иск с исковете:

- които претендиращото главно встъпване лице предявява срещу ищеца и ответника по първоначално предявения иск и
- с които то претендира за себе си изцяло или отчасти същото право.

2. Разпоредбата на чл. 225 ГПК предвижда предпоставките за допустимост на главното встъпване.

3. Една от предпоставките е встъпващият да предяви самостоятелно право върху предмета на спора, като заяви пре-

тенция, че спорното право, предмет на първоначалния иск, му принадлежи изцяло или отчасти.

Претендираното от главно встъпилото лице субективно право

- трябва да е несъвместимо със спорното право, предмет на първоначалния иск, а
- уважаването на исковете на главно встъпилото лице трябва да може да осуети уважаването на първоначалния иск и да обуслови отхвърлянето му.

4. Друга предпоставка е исковете на главно встъпилото лице:

- срещу ищеца и
- срещу ответника по първоначалния иск

да имат за предмет едно и също самостоятелно субективно право на встъпващото лице.

И по двата иска решението трябва да е еднакво по въпроса носител ли е главно встъпилото лице на претендираното самостоятелно субективно право.

5. Когато делото е образувано по предявен отрицателен установителен иск за собственост, същото има за предмет правото на собственост на ответника.

Спорът, който ще се реши със сила на пресъдено нещо, е собственик ли е ответникът на процесната вещ.

6. Трето на висящия спор лице, което претендира да е носител на правото на собственост върху същата вещ, би могло да встъпи главно, като предяви срещу ищеца и ответника:

- или положителни установителни искове за собственост по чл. 124, ал. 1 ГПК,
- или осъдителни искове по чл. 108 ЗС,
- или положителен установителен иск за собственост по чл. 124, ал. 1 ГПК срещу единия и иск по чл. 108 ЗС срещу другия.

7. Чрез тези искове като предмет на делото ще се въведе материалното право, което встъпващото лице претендира за себе си, и ще се разреши спорът дали то е собственик на процесната вещ.

Ще е налице и идентичност между предмета на исковете на главно встъпилото лице:

- срещу ищеца и
- срещу ответника по първоначалния иск.

И двата иска ще имат за предмет претендираното от главно встъпилото лице право на собственост.

8. Предпоставките за допустимост на главното встъпване по чл. 225 ГПК не биха били налице, ако встъпващото лице предяви

- положителен установителен иск за собственост срещу ищеца и
- отрицателен установителен иск срещу ответника по първоначалния отрицателен установителен иск.

9. Първо:

- и двата иска на главно встъпилото лице ще имат различен предмет и
- няма да е спазено изискването за идентичност на спорното право, предмет на исковете на главно встъпилото лице срещу страните по първоначалния иск.

10. На второ място, няма да е спазено и изискването главно встъпилото лице да претендира за себе си спорното право на собственост.

Няма да се разреши със сила на пресъдено нещо, в отношенията между главно встъпилото лице и ответника по първоначалния иск, спорът собственик ли е главно встъпилото лице на процесната вещ.

11. Горният извод не се разколебава от обстоятелството, че и двата иска на главно встъпилото лице, предявени в производството по отрицателния установителен иск за собственост, са предявени за защита на правото му на собственост върху вещта, предмет на първоначалния иск.

12. От значение при преценка допустимостта на главното встъпване е налице ли са предвидените в чл. 225 ГПК условия за допустимост:

- претендираното от главно встъпилото лице самостоятелно субективно право да е част от спорния предмет и по двата иска срещу ищеца и ответника, както и изискването
- главно встъпилото лице да претендира за себе си правото на собственост върху процесната вещ, т.е. да иска установяване със сила на пресъдено нещо, че той е носител на правото на собственост/на идеална част от него, което изключва възможността ищецът или ответникът по първоначалния иск да

са собственици на същата вещ/да притежават идеалната част на главно встъпилото лице от същата вещ.

Отговор:

Главното встъпване е процесуална фигура, при която се съединяват за общо разглеждане и безпротиворечиво решаване в едно и също исково производство предявен иск с исковете, които претендиращото главно встъпване лице предявява срещу ищеца и ответника по първоначално предявения иск и с които то претендира за себе си изцяло или отчасти същото право.

Претендираното от главно встъпилото лице субективно право трябва да е несъвместимо със спорното право, предмет на първоначалния иск, а уважаването на исковете на главно встъпилото лице трябва да може да осуети уважаването на първоначалния иск и да обуслови отхвърлянето му.

Трето на висящия спор лице, което претендира да е носител на правото на собственост върху същата вещ, би могло да встъпи главно, като предяви срещу ищеца и ответника: или положителни установителни искове за собственост по чл. 124, ал. 1 ГПК, или осъдителни искове по чл. 108 ЗС, или положителен установителен иск за собственост по чл. 124, ал. 1 ГПК срещу единия и иск по чл. 108 ЗС срещу другия.

Чрез тези искове като предмет на делото ще се въведе материалното право, което встъпващото лице претендира за себе си, и ще се разреши спорът дали то е собственик на процесната вещ. Ще е налице и идентичност между предмета на исковете на главно встъпилото лице срещу ищеца и срещу ответника по първоначалния иск. И двата иска ще имат за предмет претендираното от главно встъпилото лице право на собственост.

Предпоставките за допустимост на главното встъпване по чл. 225 ГПК не биха били налице, ако встъпващото лице предяви положителен установителен иск за собственост срещу ищеца и отрицателен установителен иск срещу ответника по първоначалния отрицателен установителен иск.

Първо, и двата иска на главно встъпилото лице ще имат различен предмет и няма да е спазено изискването за идентичност на спорното право, предмет на исковете на главно встъ-

пилото лице срещу страните по първоначалния иск. На второ място, няма да е спазено и изискването главно встъпилото лице да претендира за себе си спорното право на собственост. Няма да се разреши със сила на пресъдено нещо, в отношенията между главно встъпилото лице и ответника по първоначалния иск, спорът собственик ли е главно встъпилото лице на процесната вещ.

2.5.2. Положителен УИ

123. Определение № 3382/27.06.2025 г. по ч.гр.д. № 1692/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Предявяване на отрицателен установителен иск за собственост при влязло в сила решение по друг иск за собственост]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на отрицателен установителен иск за собственост при наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен положителен установителен или ревандикационен иск?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не е посочено
Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Влязлото в законна сила решение, с което се отрича съществуването на неоснователно претендираното право, е пречка за неговото упражняване.

2. Силата на пресъдено нещо, с която е бил отхвърлен пре-

дявеният иск, не е пречка да се предяви нов иск на различно от отреченото основание.

Непредявените основания не се преклудират.

3. В настоящия случай е формирана сила на присъдено нещо, че ищецът не е собственик на спорните имоти на основание непарична вноска в неговия капитал, което не е пречка да се предяви нов иск за собственост, основан на друго придобивно основание.

4. Според Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! установителният иск за собственост е допустим и когато за ищеца съществува възможност да предяви осъдителен иск по чл. 108 ЗС, тъй като чрез защитата по чл. 124, ал. 1 ГПК, с установяване правото на собственост със сила на пресъдено нещо ищецът би могъл да прекъсне придобивна давност.

5. Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице:

- когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

6. Когато правният интерес от предявяването на отрицателен установителен иск е обоснован от твърдение за наличие на самостоятелно право на собственост (изключващо претендираното от ответника вещно право върху предмета на спора), тогава на практика установяването на правния интерес е равнозначно на установяване на съответните юридически факти, от които ищецът черпи правото си на собственост.

7. В този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос:

- не на процесуална,
- а на материална легитимация.

(Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.)

8. При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен:

- положителен установителен или
- ревандикационен иск,

предявяването на отрицателен установителен иск ще бъде допустимо единствено ако ищците се позоват на различно при-

добивно основание от това, което са навели в предходното производство.

(Решение № 386/06.03.2012 г. по гр.д. № 193/2011 г. на ВКС, I г.о.)

Отговор:

Влязлото в законна сила решение, с което се отрича съществуването на неоснователно претендираното право, е пречка за неговото упражняване.

Силата на пресъдено нещо, с която е бил отхвърлен предявеният иск, не е пречка да се предяви нов иск на различно от отреченото основание.

При наличие на влязло в сила решение, с което е отхвърлен положителен установителен или ревандикационен иск, предявяването на отрицателен установителен иск ще бъде допустимо единствено ако ищците се позоват на различно придобивно основание от това, което са навели в предходното производство.

124. Определение № 1933/30.06.2023 г. по гр.д. № 622/2023 г. на ВКС, III г.о.

[Идентичност между отрицателния установителен иск и положителния установителен иск]

Въпрос:

Може ли да е налице идентичност между отрицателния установителен иск и положителния установителен иск?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Мария Иванова
Резюмирал: ЯГ

Мотиви:

1. Налице е съдебна практика, с която се приема, че:

! решението по иск за установяване недължимост на суми се ползва със сила на пресъдено нещо.

Въз основа на него в зависимост от резултата би могъл да се направи извод, че вземането на кредитора не съществува или съществува.

(Решение № 133/26.10.2011 г. по т.д. № 133/2011 г. на ВКС, II т.о.)

2. Затова в случая, при отхвърления с влязло в сила решение отрицателен установителен иск, окръжният съд приема за доказано по делото, че:

• именно ответникът е титуляр на партидата и задължено лице като клиент за процесния обект на потребление на ел. енергия, както и че

• дължимата от него сума за консумирана електроенергия през м. септември 2018 г. за обекта на потребление: посочения цех в Пловдивска област, е в размер на претендираната с осъдителния иск главница от 11 289,53 лв.

3. Според данните от фактурата, представена по делото пред Районния съд, тази сума е следвало да бъде заплатена в срок до 10.10.2018 г.

4. Неоснователно е възражението на ответника за погасяване на вземането на ищеца по давност.

Задължението е за периодично плащане по смисъла на чл. 111, б. „в“ ЗЗД и за него се прилага тригодишна погасителна давност.

Тази давност обаче не е изтекла, защото:

• фактурата за вземането е издадена на 30.09.2018 г.,

• падежът на задължението е 10.10.2018 г.,

• настоящото исково производство е образувано на 01.12.2021 г., а

• в хода на производството по гр.д. № 16467/2018 г. на Пловдивски районен съд, образувано на 18.10.2018 г. и приключило с влязло в сила решение на 31.05.2021 г., докато е траел съдебният процес относно вземането, на основание чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД давност не е текла.

5. Така се налага изводът, че предявеният осъдителен иск е основателен и доказан и като такъв следва да се уважи.

6. Тези изводи съответстват на посочената в решението на ОС и в изложението на касатора практика на ВКС, обективирана в:

Решение № 133/26.10.2011 г. по т.д. № 133/2011 г. на ВКС, II т.о.

Решение № 154/03.07.2018 г. по гр.д. № 4251/2017 г. на ВКС, IV г.о.,

Определение № 21/12.02.2021 г. по ч.гр.д. № 361/2021 г. на ВКС, I г.о.

Определение № 330/05.07.2016 г. по ч.гр.д. № 2108/2016 г. на ВКС, IV г.о.

7. В цитираните актове последователно и непротиворечиво се приема, че:

! налице е идентитет между отрицателния установителен иск и положителния установителен иск за собственост досежно обема на защитаваното с тях субективно материално право.

Това прави по-късно предявеният иск, в отделно производство или по реда на чл. 211 ГПК, недопустим.

8. Забраната да се образува второ дело по същия правен спор, с която се изключва възможността за постановяване на различни решения по спора, е приложима при наличие на пълен субективен и обективен идентитет между делата.

Обективен идентитет е налице и когато в едно от делата се иска установяване на определено право, а с второто се претендира да се установи, че това право не съществува.

(Решение № 154/03.07.2018 г. по гр.д. № 4251/2017 г. на ВКС, IV г.о.)

Отговор:

Налице е идентитет между отрицателния установителен иск и положителния установителен иск за собственост досежно обема на защитаваното с тях субективно материално право. Това прави по-късно предявеният иск, в отделно производство или по реда на чл. 211 ГПК, недопустим.

Забраната да се образува второ дело по същия правен спор, с която се изключва възможността за постановяване на различни решения по спора, е приложима при наличие на пълен субективен и обективен идентитет между делата.

Обективен идентитет е налице и когато в едно от делата се иска установяване на определено право, а с второто се претендира да се установи, че това право не съществува.

125. Определение № 129/30.01.2023 г. по ч.гр.д. № 4579/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Съединяване на отрицателен и положителен установителен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е съединяването в едно производство на отрицателен установителен иск и на положителен установителен иск за собственост на един и същи имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Милена Даскалова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В практиката на ВКС: Решение № 30/02.04.2019 г. по гр.д. № 1188/2018 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! когато ищецът е предявил ревандикационен иск, за него не е налице правен интерес от предявяването едновременно, при условията на кумулативност, и на установителен иск за собственост на същия имот (положителен или отрицателен).

Това е така, тъй като с уважаването на иска по чл. 108 ЗС, съдържащ две искания:

- ищецът да бъде признат за собственик на спорния имот и
- ответникът да бъде осъден да предаде на ищеца владението върху имота,

се установява със сила на пресъдено нещо в отношенията между страните, че ищецът притежава правото на собственост върху имота, респ. че той не принадлежи на ответника.

2. Даденото разрешение е приложимо и в настоящия случай, доколкото предметът на установителния иск е част от спорното право, по което съдът дължи произнасяне при предявен иск по чл. 108 ЗС.

С обжалваното определение съдът се е произнесъл в съответствие с тази практика на ВКС.

3. Касаторите поставят и въпроса за правомощието на съда при предявени отрицателен и положителен установителен иск за собственост да прецени по кой от тях да се произнесе по същество, без преди това да е дал възможност на ищеца да поправи исковата си молба или да оттегли единия от тези искове.

Произнасянето по допустимостта на иска е служебно задължение на съда, което произтича от разпоредбите на чл. 130 ГПК и чл. 140, ал. 1 ГПК, като извод за недопустимост на иска може да бъде направен само при редовна искова молба.

4. В този смисъл е и практиката на ВКС:

Решение № 60083/02.08.2021 г. по гр.д. № 3632/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 122/13.09.2016 г. по гр.д. № 5533/2015 г. на ВКС, IV г.о.

Отговор:

Не е допустимо съединяването в едно производство на отрицателен установителен иск и на положителен установителен иск за собственост на един и същи имот.

Когато в исковата молба са предявени двата иска, съдът е длъжен да даде възможност на ищеца да поправи исковата си молба или да оттегли единия от тези искове.

. . . . . .

126. Определение № 330/05.07.2016 г. по ч.гр.д. № 2108/2016 г. на ВКС, IV г.о.

[Насрещен положителен иск за собственост срещу ОУИ]

Въпрос:

Допустимо ли е разглеждането в едно производство на отрицателен установителен иск за собственост и насрещен положителен иск за собственост, когато размерът на отричаното и претендираното вещно право по двете претенции е различен?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Албена Бонева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Както е изяснено с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! при отрицателния установителен иск за собственост ищецът изобщо отрича правото на ответника, поради което последният трябва да изчерпи в същия процес всички основания, на които то е могло да се породи.

Когато е уважен отрицателен установителен иск за собственост, това претендирано от ответника право е отречено:

- без оглед на конкретно определено правопораждащо основание,
- а с оглед на всички възможни негови основания.

При отхвърляне на иска се признава правото на собственост на ответника върху заявеното с исковата молба право.

2. Налице е идентитет между отрицателен установителен иск и положителен установителен иск за собственост до обема на защитаваното с тях субективно материално право.

Това прави по-късно предявеният иск: в отделно производство, или по реда на чл. 211 ГПК, недопустим.

3. Ако обемът на спорното материално право по двата иска е различен, то тогава е налице тъждество само до спорния размер, а не и за разликата.

От тези разяснения следва, че:

! само спорът за разликата може да бъде предявен за разглеждане като положителен установителен иск, стига да са налице всички условия за допустимост, в самостоятелно производство или чрез насрещен иск.

Отговор:

Налице е идентитет между отрицателен установителен

иск и положителен установителен иск за собственост до обема на защитаваното с тях субективно материално право.

Това прави по-късно предявеният иск: в отделно производство, или по реда на чл. 211 ГПК, недопустим.

Ако обемът на спорното материално право по двата иска е различен, то тогава е налице тъждество само до спорния размер, а не и за разликата. Само спорът за разликата може да бъде предявен за разглеждане като положителен установителен иск, стига да са налице всички условия за допустимост, в самостоятелно производство или чрез насрещен иск.

. . . . . .

127. Решение № 156/24.06.2014 г. по гр.д. № 7805/2013 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен след отхвърлен положителен установителен иск]

Въпрос:

Дали, след като вече е установено със сила на пресъдено нещо, че ищците не притежават право на собственост по повод отхвърлен положителен установителен иск за собственост, предявяването на отрицателен установителен иск е допустимо?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Бранислава Павлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е уеднаквена противоречивата съдебна практика по въпроса за предпоставките, при които е допусти-

мо предявяване на отрицателен установителен иск, като е възприето по-широкото тълкуване на правния интерес, в смисъл че:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице винаги, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. При твърдения в исковата молба, че издаването на констативен нотариален акт, с който на основание § 4а от ПЗР на ЗСПЗЗ е признато право на собственост върху идеална част от имот на ответника, бивш ползвател по § 4 от ПЗР на ЗСПЗЗ, препятства издаването на заповед по § 4к, ал. 7 от ПЗР на ЗСПЗЗ като завършващ елемент от фактическия състав на реституцията по чл. 14 ЗСПЗЗ, се налага извод, че ищците защитават правото си да придобият собствеността.

Виж:

Решение № 40/11.02.2011 г. по гр.д. № 1385/2009 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 188/10.08.2011 г. по гр.д. № 1040/2010 г. на ВКС, II г.о.

В този случай предявяването на отрицателен установителен иск не е обусловено от притежанието на собствеността, а е предпоставка тя да бъде придобита.

3. Отхвърлянето на положителен установителен иск за собственост с влязло в сила решение по предходно дело не е пречка за предявяване на отрицателен установителен иск от същите ищци, защото по двете дела се защитават различни права.

Преценката за правния интерес от отрицателния установителен иск следва да бъде направена въз основа на твърденията в исковата молба и съпоставка на защитаваните права с двата иска.

Отговор:

Отхвърлянето на положителен установителен иск за собственост с влязло в сила решение по предходно дело не е пречка за предявяване на отрицателен установителен иск от същите ищци, защото по двете дела се защитават различни права.

Преценката за правния интерес от отрицателния установителен иск следва да бъде направена въз основа на твърденията в исковата молба и съпоставка на защитаваните права с двата иска.

. . . . . .

128. Решение № 55/14.04.2014 г. по гр.д. № 12/2013 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е производството по предявени отрицателни установителни искове, предвид възможността ищците да защитят претендираните от тях собственически права посредством положителни установителни искове за тяхното признаване?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: т. 1 на ТР 1 (2010)
Докладчик: Красимир Влахов
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Въпросът е разрешен с постановеното след образуване на настоящото производство Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2013 г. на ВКС, ОСГТК, което съгласно чл. 130, ал. 2 ЗСВ е задължително за органите на съдебната власт.

Според постановките на посоченото тълкувателно решение:

! отрицателният установителен иск е допустим и в случай че ищецът разполага с възможността да предяви положителен установителен иск за своето право, тъй като за него съществува правен интерес и при избрания по-ограничен способ за за-

щита, при който се отрича правото на ответника върху същия обект.

2. Това е така преди всичко предвид регламентираното в чл. 6 ГПК основополагащо за процеса диспозитивно начало, което предпоставя:

- обема и
- интензивността на търсената защита

от волята на ищеца.

3. Ищецът разполага с правен интерес да защити правото си, което се оспорва от ответника, посредством отрицателен установителен иск, с оглед правопредпазващото действие на силата на пресъдено нещо, формирана от съдебното решение по този иск:

! отричането с влязло в сила съдебно решение на претендираното от ответника право осигурява защита на субективното право на ищеца, чието съществуване е било оспорено предвид неоснователната претенция на ответника да е титуляр на същото.

4. По аргумент от противното от чл. 124, ал. 4 ГПК, предл. 2, следва да се отрече становището, че:

! отрицателният установителен иск е допустим само в изрично предвидените от закона случаи (например чл. 440 ГПК), доколкото:

- такова ограничение е предвидено само по отношение на установителните искове за факти и
- разширителното му прилагане би довело до недопустимо ограничаване на гарантираното от основния закон право на защита при накърняване на субективните права на гражданите (чл. 56 КРБ).

Отговор:

Отрицателният установителен иск е допустим и в случай че ищецът разполага с възможността да предяви положителен установителен иск за своето право, тъй като за него съществува правен интерес и при избрания по-ограничен способ за защита, при който се отрича правото на ответника върху същия обект.

129. Решение № 197/28.06.2010 г. по гр.д. № 875/2009 г. на ВКС, I г.о.

[Установителни искове за собственост: предпоставки и разграничение]

Въпрос:

Кога е налице правен интерес от установителен иск за собственост и какво е съотношението между отрицателните и положителните установителни искове за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Теодора Нинова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Съгласно чл. 188, ал. 1 ГПК (отм.) въззивният съд е обсъдил събраните по делото доказателства относно релевантните за спора факти, като е направил свои преки, непосредствени изводи относно доказателствената им стойност, използвайки законосъобразните процесуални действия по разглеждане на делото, извършени от първата инстанция.

Взето е предвид, че в установителния иск за собственост се съдържа искане за съдебно-потвърдително установяване срещу ответниците, че ищецът действително притежава право на собственост върху процесния имот. В случая ищецът е доказал и по положителен начин, че е придобил правото на собственост върху процесния имот.

2. Съобразено е, че придобивната давност съгласно чл. 79 ЗС е сложен юридически факт, който включва:

- действията на началното установяване на владението, т.е. на фактическото господство върху имота с намерението да се свои,

• по-нататъшното постоянно съществуване на така установеното фактическо владение и

• действията, чрез които постоянното упражняване на владението се осъществява, съответстващи на собствеността.

3. Освен това фактическият състав на придобивната давност обхваща изтичането на определения от закона период от време, през който упражняването на фактическото господство върху имота да е продължило, което е установено с допустимите от закона средства при условията на пълно и главно доказване, а показанията на разпитаните свидетели са кредитирани с оглед предвижданото на чл. 136 ГПК (отм.).

Взето е предвид, че:

• съгласно чл. 86 ЗС (редакцията от 1951 г.) не може да се придобие по давност вещ, която е социалистическа собственост,

• а съгласно същата норма в редакцията от 1990 г. не може да се придобие по давност вещ, която е държавна или общинска собственост.

4. Конституционните промени от 1990 г. прокламират наличието:

• както на държавна,

• така и на общинска собственост.

Това е възприето с Конституцията от 1991 г. Действително, разграничаване обаче на двата вида собственост се извърши с измененията на чл. 6 ЗС и § 6 от ПЗР на ЗМСМА и § 7 от ПЗР на ЗМСМА, които точно определят кои обекти са общинска собственост.

Част от разпоредбите имат действие само за в бъдеще, други посочват критерия, по който вещта: заварена държавна собственост, става притежание или не на общините.

5. При тази правна уредба, ако спорният имот не е бил рестituиран на други правни субекти, той би следвало по разграничителните критерии на цитираните правни норми, към датата на влизането им в сила да се счита държавен или общински.

Във втория случай, ако е осъществен фактическият състав на чл. 2, ал. 3 ЗОС, законодателят го изключва изрично от обхвата на общинската собственост.

Разпоредбата на чл. 2, ал. 3 ЗОС е отменена със ЗИД ЗОС (ДВ, бр. 101/2004 г.) и по общо правило отмяната на материал-

неправна норма действа занапред. Следователно, не може да се прекрати или отнеме възникнало вече материално право. Такова право е и абсолютното вещно право на собственост.

6. Разпоредбата на § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА е в редакция: ДВ, бр. 49/1995 г., а и разпоредбите по Закона за общинската собственост и Закона за държавната собственост са от 21 май 1996 г. (ДВ, бр. 44/1996 г.)

С тези разпоредби и с § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА не се преуреждат с обратна сила вече уредени правни последици от юридически факти, настъпили преди влизането им в сила.

Нормата на § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА:

- съставлява изключение от правилото на алинея първа,
- но също като нея визира един и същи момент: влизането на ЗМСМА в сила.

Само ако към този момент е налице една от алтернативно посочените в § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА предпоставки, общината не придобива право на собственост.

7. Конститутивното действие на § 7, ал. 1 от ПЗР на ЗМСМА: придобиване на собствеността от общината по силата на закона: настъпва само при липса на предвидените в хипотезата на § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА юридически факти.

В случая обаче, с оглед на доказателствата по делото, които са преценявани правилно, ищецът притежава собственически права, именно с оглед на условието, визирано в § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА, поради което процесното недвижимо имущество не е преминало в собственост на общината. В този смисъл:

! нормата на § 7, ал. 2 от ПЗР на ЗМСМА доизяснява правилото на § 7, ал. 1 от ПЗР на ЗМСМА, насочено към момента на влизане на закона в сила.

8. Установителен иск е този, чийто петитум се ограничава с искането да се разреши граждански спор със сила на пресъдено нещо на основание чл. 124, ал. 1 ГПК.

Спор може да възникне относно всяко гражданско право, затова установителният иск е допустим относно всякакви граждански права.

Интересът от установителния иск се разкрива, когато по делото ответникът:

- оспорва претендираното от ищеца право или
- претендира правото, което ищецът отрича.

Следователно, за да съществува интерес от установителния иск, е достатъчно да се оспорва претендираното от ищеца право или да се претендира отричаното от него право.

9. Според това, дали установителният иск цели да установи съществуването, или несъществуването на спорното право, той е:

- в първия случай: положителен,
- а във втория: отрицателен.

Един и същ правен спор може да даде повод било за положителен, било за отрицателен установителен иск: зависи коя от двете страни ще вземе инициативата за съдебното разрешаване на спора.

Да се уважи отрицателен установителен иск, е равнозначно на отхвърляне на положителен такъв: това обяснява защо и по двата иска разпределението на доказателствената тежест е едно и също.

Отговор:

За да съществува интерес от установителния иск, е достатъчно да се оспорва претендираното от ищеца право или да се претендира отричаното от него право.

Според това, дали установителният иск цели да установи съществуването, или несъществуването на спорното право, той е в първия случай: положителен, а във втория: отрицателен.

Един и същ правен спор може да даде повод било за положителен, било за отрицателен установителен иск: зависи коя от двете страни ще вземе инициативата за съдебното разрешаване на спора.

Да се уважи отрицателен установителен иск, е равнозначно на отхвърляне на положителен такъв: това обяснява защо и по двата иска разпределението на доказателствената тежест е едно и също.

2.5.3. Отрицателен УИ

130. Определение № 3537/07.07.2025 г. по ч.гр.д. № 1853/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същия имот, предмет и на първоначалния отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес и допустим ли е насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същия имот, който е предмет и на първоначалния отрицателен установителен иск, когато и двете страни по спора се легитимират с констативни нотариални актове за същия имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Гълъбина Генчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съгласно Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато:

- ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- ищецът се позовава на фактическо състояние или
- ищецът има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. При отрицателния установителен иск за собственост предметът на делото е правото на собственост на ответника върху спорния имот и затова той следва да докаже своето право, като изчерпи всички възможни придобивни основания.

3. В практиката на ВКС се приема, че:

! отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост е равнозначно на уважаване на положителен установителен иск на ответника срещу ищеца, при което се формира сила на пресъдено нещо, че ответникът е носител на правото на собственост.

4. В този смисъл:

Решение № 1046/13.07.2004 г. по гр.д. № 372/2003 г. на ВКС, IV г.о.,

Решение № 530/05.07.2010 г. по гр.д. № 1560/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 109/25.05.2015 г. по гр.д. № 7420/2014 г. на ВКС, I г.о.

5. Когато и двете страни по предявен отрицателен установителен иск за собственост притежават конститутивни нотариални актове за спорния имот, е налице евентуален интерес от насрещен отрицателен установителен иск – той ще бъде допустим, в случай че първоначалният отрицателен установителен иск бъде отхвърлен.

6. Тогава ще се формира сила на пресъдено нещо, че ответникът е собственик на спорния имот, но това няма да бъде основание за съда да отмени на основание чл. 537, ал. 2 ГПК конститутивния нотариален акт на ищеца.

7. Такъв правен резултат ще се постигне само ако ответникът по първоначалния отрицателен установителен иск е предявил насрещен отрицателен установителен иск.

8. Когато:

- първоначалният иск бъде отхвърлен,
- а насрещният уважен,

съдът ще може да отмени конститутивния нотариален акт на първоначалния ищец (ответник по насрещния иск) на основание чл. 537, ал. 2 ГПК и тази последица ще стане известна на всички лица чрез вписване на решението по насрещния отрицателен установителен иск по партидата на ответника (ищеца по първоначалния иск).

9. Именно възможността да се постигне отмяна на нотариалния акт на първоначалния ищец прави допустим насрещния отрицателен установителен иск, тъй като уважаването на първоначалния иск не може да доведе до такава последица.

Отговор:

Когато и двете страни по предявен отрицателен установителен иск за собственост притежават констативни нотариални актове за спорния имот, е налице евентуален интерес от насрещен отрицателен установителен иск – той ще бъде допустим, в случай че първоначалният отрицателен установителен иск бъде отхвърлен.

Тогава ще се формира сила на пресъдено нещо, че ответникът е собственик на спорния имот, но това няма да бъде основание за съда да отмени на основание чл. 537, ал. 2 ГПК констативния нотариален акт на ищеца.

Когато първоначалният иск бъде отхвърлен, а насрещният уважен, съдът ще може да отмени констативния нотариален акт на първоначалния ищец (ответник по насрещния иск) на основание чл. 537, ал. 2 ГПК и тази последица ще стане известна на всички лица чрез вписване на решението по насрещния отрицателен установителен иск по партидата на ответника (ищеца по първоначалния иск).

. . . . . .

131. Решение № 68/18.06.2019 г. по гр.д. № 3931/2018 г. на ВКС, II г.о.

[Насрещен отрицателен установителен иск срещу отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е по предявен отрицателен установителен иск ответникът да предяви насрещен отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Камелия Маринова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В практиката на ВКС по:

Решение № 530/05.07.2010 г. по гр.д. № 1560/2009 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 32/10.03.2016 г. по гр.д. № 4741/2015 г. на ВКС, II г.о., е прието, че:

! да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответниците по отрицателния установителен иск.

2. Това разрешение се прилага и за случаите, когато с отрицателния установителен иск се оспорват:

- не всички претендирани от ответника права,
- а само част от тях.

И в този случай отхвърлянето на отрицателен установителен иск за конкретно посочени права формира сила на пресъдено нещо между страните по делото, че именно ответникът по този иск е носител на тези права.

3. Следователно:

! след като отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо между страните по спора, че ответникът по иска е носител на отричаното от ищеца вещно право, то:

- липсва правен интерес и
- е недопустимо

ответник по предявен отрицателен установителен иск за собственост да предяви насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същото право.

Отговор:

След като отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо между страните по спора, че ответникът по иска е носител на отричаното от ищеца вещно право, то липсва правен интерес и е недопустимо ответник по предявен отрицателен установителен иск за собственост да предяви насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същото право.

132. Решение № 160/21.01.2020 г. по гр.д. № 1555/2019 г. на ВКС, II г.о.

[Отрицателен установителен иск срещу отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е по предявен отрицателен установителен иск ответникът да предяви насрещен отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В практиката на ВКС, обективирана в:

Решение № 530/05.07.2010 г. по гр.д. № 1560/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 32/10.03.2016 г. по гр.д. № 4741/2015 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 68/18.06.2019 г. по гр.д. № 3931/2018 г. на ВКС, II г.о., е прието, че

! да се отхвърли отрицателен установителен иск, е равнозначно на това да се уважи положителен установителен иск относно същото право, предявен от ответника по отрицателния установителен иск.

2. Отхвърлянето на отрицателен установителен иск за конкретно посочено право формира сила на пресъдено нещо между страните по делото, че именно ответникът по този иск е носител на правото.

3. От гореизложеното следва, че:

- след като отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо между страните по спора, че ответникът по иска е носител на отричаното от ищеца вещно право,
- то липсва правен интерес и е недопустимо ответник по

предявен отрицателен установителен иск за собственост да предяви насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същото право.

4. Цитираната по-горе съдебна практика се възприема изцяло от настоящия съдебен състав.

Отговор:

След като отхвърлянето на отрицателен установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо между страните по спора, че ответникът по иска е носител на отричаното от ищеца вещно право, то липсва правен интерес и е недопустимо ответник по предявен отрицателен установителен иск за собственост да предяви насрещен отрицателен установителен иск за собственост на същото право.

2.5.4. Иск по чл. 64 ЗС

133. Определение № 5263/19.11.2024 г. по гр.д. № 464/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск за несъществуване на право на строеж върху незастроена част от имот]

Въпрос:

Допустим ли е иск по чл. 124, ал. 1 ГПК във връзка с чл. 64 ЗС, в който едната страна цели да установи, че другата страна не е собственик на правото на строеж върху незастроената част от недвижим имот?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Гълъбина Генчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Няма колебание в практиката на ВКС по приложението на чл. 64 ЗС, че:

! суперфициарният собственик може да ползва дворното място само доколкото това е необходимо за използване на неговия самостоятелен обект в сграда.

2. Приема се и че:

! само в определената:

- по съгласие на страните или
- по реда на чл. 64 ЗС

прилежаща площ към сградата се разпростира и правото на суперфициарния собственик да иска от съда по реда на чл. 109 ЗС да забрани на собственика на земята да извършва такива действия, които накърняват суперфициарната собственост.

3. Тази възможност изключва правния интерес от отрицателен установителен иск, че суперфициарният собственик не притежава право на строеж върху цялото дворно място.

4. Възможността суперфициарният собственик да ползва по силата на суперфицията цялото незастроено място, в което се намира неговата сграда или обект от сграда, е била предвидена само за държавна земя, съгласно чл. 15, ал. 3 ЗС (отм.) за периода на действие на тази разпоредба.

5. В случая тази разпоредба е неприложима, тъй като правото на строеж е учредено върху земя, която е собственост на частно лице.

6. Освен това в случая ответниците по предявения иск по чл. 109 ЗС (и ищци по предявения инцидентен отрицателен установителен иск, че първоначалните ищци не са носители на право на строеж върху незастроената част от дворното място) не са направили възражение, че:

- процесните метални скоби и
- площта, в която е паркиран собственият им автомобил,

се намират извън площта от дворното място, която ищците са могли да ползват по силата на суперфицията.

Затова и съдът не се е занимавал с този въпрос.

Отговор:

Само в определената по съгласие на страните или по реда на чл. 64 ЗС прилежаща площ към сградата се разпростира и правото на суперфициарния собственик да иска от съда по реда на чл. 109 ЗС да забрани на собственика на земята да извършва такива действия, които накърняват суперфициарната собственост.

Тази възможност изключва правния интерес от отрицателен установителен иск, че суперфициарният собственик не притежава право на строеж върху цялото дворно място.

. . . . . .

134. Решение № 60136/27.10.2021 г. по гр.д. № 1390/2021 г. на ВКС, II г.о.

[Ползване на прилежаща към сградата част от терена]

Въпрос:

Допустима ли е защита на правото на собственост чрез отрицателен установителен иск по отношение на правото по чл. 64 ЗС, предявен от ищец, който твърди, че е собственик на терена, но не и на постройките в него, срещу лице, което неоснователно претендира да е собственик на същите постройки и реално ползва прилежаща част от терена, съответстваща на необходимата по площ и конфигурация за обслужването на суперфициарната собственост площ?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Притежаването на право на собственост върху постройка,

отделно от собствеността върху земята, имплицитно включва и притежаване на право на строеж за сградата.

В този случай, съгласно чл. 64 ЗС:

! собственикът на постройката има и допълнително право: да ползва чуждата земя, доколкото това е необходимо за използването на постройката според нейното предназначение.

2. От своя страна, собственикът на земята не може да извършва такива действия, които:

- ограничават и
- пречат на правата на суперфициарния собственик.

3. Положителна процесуална предпоставка за допустимост на установителните искове е наличието на правен интерес (чл. 124, ал. 1 ГПК).

Съгласно постановките на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права ще е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва;
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

4. От така изложеното следва изводът, че:

! собственикът на терена, който не твърди да е собственик на постройките в него, няма правен интерес да предяви отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК, във вр. с чл. 64 ЗС срещу лице, претендиращо да е собственик на постройките в имота и ползващо прилежаща към тях, съгласно чл. 64 ЗС, част от терена.

5. Ищецът в този случай:

- нито притежава самостоятелно право да използва необходимата за ползването на сградите част от поземления имот,
- нито може да придобие някакви права върху тази част, отричайки правата на ответника.

Той е длъжен да търпи ограниченията, произтичащи от наличието на суперфициарна собственост в имота му.

6. За ищеца липсва право, което да защитава с отрицателния установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК, във вр. с чл. 64 ЗС.

Ето защо такъв иск е недопустим.

Отговор:

Собственикът на терена, който не твърди да е собственик на постройките в него, няма правен интерес да предяви отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК, във вр. с чл. 64 ЗС срещу лице, претендиращо да е собственик на постройките в имота и ползващо прилежаща към тях, съгласно чл. 64 ЗС, част от терена. Той е длъжен да търпи ограниченията, произтичащи от наличието на суперфициарна собственост в имота му.

2.5.5. Негаторен иск

135. Определение № 1004/06.03.2024 г. по гр.д. № 2458/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Интерес от отрицателен установителен иск, негаторен иск по отношение на търпим строеж]

Въпрос:

Кога е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Съгласно Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! диспозитивното начало в гражданския процес се проявява в това, че участникът в правен спор сам определя:

- кога,
- доколко и
- в какъв обем

да търси защита.

2. Правният интерес от решаване на правния спор винаги произтича от конкретните обстоятелства:

- в които спорът се изразява и
- чрез които всеки от спорещите твърди, че се засяга правната му сфера.

3. Видът на иска е призван да гарантира постигането на необходимата и достатъчна по вид и обем защита на материалните права.

Такава защита в случаите на отрицателен установителен иск за собственост или друго вещно право би се постигнала чрез отричане със сила на пресъдено нещо на претендираното от ответника право.

4. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект.

Съществуването на това право би било отречено или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

5. Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице:

- когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

6. С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния.

7. Такъв е случаят, при който владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

8. Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота:

- на оригинерно основание или

- по реституция,

ако отрече претендираните от ответника права.

Отговор:

Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното, право върху същия обект. Съществуването на това право би било отречено или пораждането, респективно упражняването му, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна в спора.

Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице, когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

С отрицателен установителен иск могат да се защитават и фактически състояния: например, когато владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

Интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът има възможност да придобие имота на оригинерно основание или по реституция, ако отрече претендираните от ответника права.

2.5.6. Ревандикационен иск

136. Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК

[Въпроси на исковете за собственост]

Въпрос:

Относно установителните и ревандикационните искове за собственост. А) Следва ли съдът, сезиран с осъдите-

лен иск по чл. 108 ЗС, да се произнесе с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца? Б) Допустимо ли е по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) преминаване от положителен установителен или ревандикационен към отрицателен установителен иск и обратно. В) Допустимо ли е по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) ищецът по предявен иск за собственост да се позове при условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба? Г) Необходимо ли е предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, за да се приложи нормата на чл. 17а ЗППДОП (отм.)?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

2А. По въпроса **следва ли съдът, сезиран с осъдителен иск по чл. 108 ЗС, да се произнесе с установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.**

2А.1. Според едно от застъпваните в съдебната практика становища ревандикационният иск съдържа две искания за защита: установяване, че ищецът е собственик на процесния имот, и осъждане на ответника да му предаде владението на същия, като на основание чл. 2 ГПК съдът дължи произнасяне по всяко от двете искания с отделен диспозитив: установителен диспозитив относно правото на собственост на ищеца и осъдителен диспозитив по претенцията за предаване владението на имота.

Според второто становище, когато съдът е сезиран с осъдителен иск по чл. 108 ЗС, е недопустимо да се произнася с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост на ищеца, тъй като предметът на делото, в

рамките на който съдът следва да се произнесе, налага произнасяне само по осъдителната искова претенция.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

2А.2. Искът за собственост по чл. 108 ЗС (ревандикационният иск) е иск на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик.

Предмет на делото по този иск е правото на собственост на ищеца.

Искът съдържа в себе си две искания за правна защита, отправени до съда:

- искане да бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот, и
- искане да бъде осъден ответникът да му предаде владението върху имота.

За да бъде решен предявеният с иска по чл. 108 ЗС гражданскоправен спор, на тези две искания следва да се даде отговор в диспозитива на съдебното решение, тъй като само диспозитивът е източникът на силата на пресъдено нещо на решението.

В този смисъл са мотивите към т. 18 от Тълкувателно решение № 1/04.01.2001 г. по тълк.д. № 1/2000 г. на ВКС, ОСГК.

2А.3. Ако в хода на делото бъде установено, че ищецът притежава правото на собственост върху процесния имот и ответникът го владее без основание, противопоставимо на собственика, съдът следва да уважи и двете искания: да се произнесе:

- с установителен диспозитив, признаващ правото на собственост на ищеца, и
- с осъдителен диспозитив, осъждащ ответника да му предаде владението върху спорния имот.

2А.4. Ако в хода на делото по предявен иск по чл. 108 ЗС не бъде установено правото на собственост на ищеца върху процесния имот, съдът ще отхвърли и двете искания за защита.

2А.5. Ако в хода на делото се установи, че ищецът по ревандикационния иск е собственик на процесния имот, но ответникът не владее този имот или го владее на правно основание, противопоставимо на собственика, съдът следва:

• да уважи първото искане за правна защита, като признае с установителен диспозитив, че ищецът е собственик на имота, а с отделен диспозитив

• да отхвърли второто искане за правна защита – за предаване на владението на имота.

Така решението ще формира сила на пресъдено нещо по въпроса относно собствеността върху имота, който въпрос няма да може да бъде преразглеждан в бъдещ процес между същите страни.

2А.6. Независимо от диспозитива на съдебното решение обаче, силата на пресъдено нещо на това решение ще се формира относно предмета на делото, който в случая с иска по чл. 108 ЗС е твърдяното от ищеца право на собственост на заявеното от него основание.

2А.7. Когато по предявен иск за собственост съдът:

• е пропуснал да се произнесе с установителен диспозитив за правото на собственост,

• но в мотивите си е приел, че ищецът е собственик на процесния имот,

решението не е неправилно, а в него е допусната очевидна фактическа грешка, която подлежи на поправка по предвидения в чл. 247 ГПК процесуален ред.

2А.8. Когато ищецът основава искането си за връщане на определена вещ на нищожен, унищожен или развален договор, постановяването на установителен диспозитив на решението не е необходимо, тъй като в тези случаи връщането на дадената в изпълнение на договора вещ се претендира:

• не на основание чл. 108 ЗС,

• а на основание чл. 34 или чл. 55 ЗЗД

като последица от уважаването на иска за нищожност, унищожаване или разваляне на договора.

2Б. По въпроса **допустимо ли е по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) да се преминава от положителен установителен или ревандикационен към отрицателен установителен иск и обратно.**

2Б.1. Според едно от застъпваните в съдебната практика становища преминаването от положителен установителен иск за собственост или ревандикационен иск към отрицателен

установителен иск е недопустимо, тъй като се променя както основанието, така и петитумът на исковата претенция и следователно предметът на двата иска е различен.

Според другото застъпвано становище такова изменение е допустимо, когато по този начин се променя само видът на търсената защита, без да се променят фактическите твърдения, на които е основана претенцията.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

2А.2. Съгласно чл. 214, ал. 1 ГПК:

! В първото заседание за разглеждане на делото ищецът може да измени основанието на своя иск, ако с оглед защитата на ответника съдът прецени това за уместно.

Той може също, без да измени основанието, да измени своето искане.

2А.3. До приключване на съдебното дирене в първата инстанция той може:

- да измени само размера на предявения иск, както и
- да премине от установителен иск към осъдителен и обратно.

2А.4. Основание на иска са твърдените от ищеца юридически факти, от които произтича претендираното от него материално субективно право.

2А.5. С петитума се сочи видът на търсената с иска защита:

- дали ищецът търси само установяване на съществуването или несъществуването на спорното право,
- или търси още и осъждане или правна промяна.

2А.6. Изменение едновременно на основанието и на петитума на иска е недопустимо, защото променя изцяло предмета на делото, т.е. води до предявяване на нов иск.

2А.7. С оглед на това отговорът на поставения въпрос предпоставя отговор на въпроса:

- дали при преминаването от осъдителен или установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск се променя едновременно основанието и петитумът на първоначално предявения иск, тоест

• дали се променя изцяло предметът на делото.

2А.8. Основанието на иска по чл. 108 ЗС е твърдяният от ищеца конкретен юридически факт, от който според него е възникнало правото му на собственост, а искането е:

• да се признае съществуването на това право на собственост и

• да се осъди ответникът да възстанови неправомерно отнетото от собственика право на владение, като елемент от неговото право на собственост.

2А.9. Основанието на положителния установителен иск за собственост е същото, а искането е да се признае по отношение на ответника съществуването на това право на собственост на ищеца.

2А.10. Основанието на отрицателния установителен иск е неосъществяването на юридическите факти, от които според ответника е възникнало правото му на собственост, а искането е да се установи, че това право не е възникнало и не съществува.

2А.11. Изложените в исковата молба по отрицателния установителен иск за собственост фактически обстоятелства за право на собственост на ищеца:

• не представляват основание на отрицателния установителен иск за собственост и

• не са част от предмета на делото по този иск,

а само обосновават правния интерес на ищеца от предявяването на такъв установителен иск.

2А.12. Предмет на делото по иска с правна квалификация чл. 108 ЗС и на положителния установителен иск за собственост е претендираното от ищеца право на собственост, докато предмет на отрицателния установителен иск е отричаното право на собственост на ответника.

Дори и когато тези права касаят един и същ имот или движима вещ, те са различни, тъй като произтичат от различни юридически факти и имат различни титуляри.

2А.13. Всяко право се индивидуализира:

• чрез юридическия факт, от който се поражда,

• чрез своето съдържание и

• чрез субектите на правоотношението, чиято активна страна е то.

2А.14. И при абсолютните права, каквото е правото на собственост, правото не се индивидуализира само:

• с вещта, върху която съществува, но и

• с лицето, което е негов носител и

• с основанието му: юридическия факт, от който се поражда.

2А.15. В този смисъл са и мотивите на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

2А.16. Различният предмет на делото по тези искове обуславя различния предмет на доказване по тях:

• различното разпределение на доказателствената тежест (при осъдителния и положителния установителен иск тежестта на доказване на правото на собственост е за ищеца, а при отрицателния установителен иск е за ответника), както и

• различните обективни предели на силата на пресъдено нещо на решението по тях (решението по осъдителния и положителния установителен иск за собственост формира сила на пресъдено нещо относно съществуването на правото на собственост на ищеца на посоченото от него основание, докато силата на пресъдено нещо на решението по отрицателния установителен иск има много по-широки обективни предели и друг предмет: обхваща всички основания за придобиване на правото на собственост от ответника).

2А.17. Предвид различния предмет на делото на тези искове с преминаването от осъдителен или положителен установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск за собственост изцяло се променя предметът на делото, поради което това преминаване:

• представлява сезиране на съда с нов иск и

• е недопустимо да бъде извършено чрез изменение на иска по реда на чл. 214 ГПК.

2А.18. Предвидената в чл. 214, ал. 1 ГПК, изр. последно, възможност за преминаване от установителен към осъдителен иск и обратно също:

• не дава възможност по пътя на изменението на иска да се променя изцяло предметът на делото,

• касае се до възможност да се промени видът на търсената защита на претендираното субективно право, без да се променя основанието на иска.

2А.19. А както бе изложено по-горе, при преминаването от осъдителен или положителен установителен иск за собственост към отрицателен установителен иск за собственост се променя:

• както петитумът,

• така и основанието на иска.

2В. По въпроса **допустимо ли е по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) ищецът по предявен иск за собственост да се позове при условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба.**

2В.1. По този въпрос в съдебната практика също се застъпват различни становища.

Според едното становище допустимо е по реда на чл. 214, ал. 1 ГПК ищецът да измени основанието на иска си, като наред с първоначалния придобивен способ, въз основа на който претендира да е придобил собствеността, се позове и на друг.

Според другото становище такова последващо обективно съединяване на искове при условията на евентуалност е недопустимо, тъй като представлява по същество си предявяване на нов иск.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

2В.2. Изменението на иска е предприета от ищеца промяна на основанието или петитума на иска, при която процесуалните действия, извършени при първоначално предявения иск, запазват силата си.

Изменението на иска може да доведе:

• до намаляване на първоначално предявения иск чрез частично оттегляне или отказ от иска,

• до увеличаване на първоначално предявения иск чрез предявяване на допълнителен петитум за размер над първоначално заявения,

• до заменяне на първоначално заявения иск с друг иск (при замяната на посоченото в исковата молба основание на иска с ново основание) или

• до обективно съединяване на искове (при предявяването на ново основание на иска наред с първоначално заявеното основание).

2В.3. При посочването на ново основание на иска за собственост наред или при условията на евентуалност с първоначално заявеното основание се стига до обективно съединяване (кумулативно или евентуално) на два иска:

• иска за собственост, предявен на заявеното в исковата молба основание, и

• иска за собственост, предявен на по-късно заявеното основание.

2В.4. Това обективно съединяване е допустимо, тъй като са налице:

• както посочените в чл. 210 ГПК предпоставки за обективно съединяване на искове за разглеждане в едно и също гражданско производство,

• така и предпоставките по чл. 214, ал. 1 ГПК за допустимост на изменението на иска:

обективно съединените искове са насочени срещу един и същ ответник, подсъдни са на един и същ съд, подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство и при предявяването на втория иск се променя само основанието, но не и петитумът на иска.

2В.5. Когато ищецът е претендирал да бъде признат за собственик на основание например покупко-продажба на имот и е прибавил в условията на евентуалност ново основание, например придобиване на собствеността чрез давностно владение, искането за защита (петитумът) е все същото:

• при установителния иск: да бъде установено правото на собственост на ищеца, а

• при осъдителния иск: да бъде установено правото на собственост на ищеца върху определен имот или движима вещ и ответникът да бъде осъден да предаде на ищеца владението върху този имот или движима вещ.

2В.6. Изменение на иска чрез въвеждане на ново придобивно основание ищецът най-често предприема, след като се запознае

с направените от ответника с отговора на исковата молба възражения.

Да се приеме, че подобно изменение на иска е недопустимо, означава да се обезсмисли институтът на изменение на иска, чиято цел е субективното право на ищеца да получи в образувания вече исков процес защита, съобразена с действителното правно положение.

Това би довело до повторно ангажиране на съда с нов исков процес, целящ да даде защита на същото субективно право по отношение на същия ответник, но на различно основание: резултат, който е несъвместим:

- със задължението на съда да даде защита на твърдяното от ищеца субективно материално право (чл. 2 ГПК) и
- с изискванията за бързина и процесуална икономия на процеса,

а и не на последно място би натоварило ищеца с допълнителни разноски за водене на новото дело.

2В.7. Не са пречка за допустимостта на това изменение на иска въведените в новия ГПК преклузии:

- за вземане на становище,
- за предявяване на възражения,
- за оспорване на истинността на документи,
- за предявяване на правата по чл. 211, ал. 1 ГПК, чл. 212 ГПК и чл. 219 ГПК и
- за посочване и събиране на доказателства.

2В.8. При допуснато от съда изменение на иска за собственост чрез предявяване при условията на евентуалност на ново основание на иска, както бе посочено по-горе:

- се стига до обективно съединяване на искове (предявяване на нов иск наред с първоначалния), поради което
- ответникът ще има право на нов срок, в който да даде отговор срещу приетия за разглеждане нов иск и да посочи и ангажира доказателства във връзка с него.

2Г. По въпроса **необходимо ли е предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, за да се приложи нормата на** чл. 17а ЗППДОП (отм.).

2Г.1. В съдебната практика се застъпват две становища.

Според първото становище фактическият състав на чл. 17а ЗППДОП (отм.) включва само елементите, посочени в самата правна норма: предоставяне на дадено имущество от държавата на държавно предприятие за стопанисване и управление и преобразуване или приватизация на това предприятие.

Според второто становище във фактическия състав на чл. 17а ЗППДОП (отм.) се включва и изискването имотът да е бил включен в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването му и в баланса на преобразуваното търговско дружество.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд приема за правилно първото становище по следните съображения.

2Г.2. Фактическият състав на придобивния способ, уреден в чл. 17а ЗППДОП (отм.), респ. в чл. 1 ПМС № 201/25.10.1993 г. (Постановление на Министерски съвет № 201 от 25.10.1993 г. за прехвърляне на вещни права върху недвижими имоти при образуването, преобразуването и приватизирането на държавни предприятия), включва:

- държавата да е собственик на конкретно имущество;
- това държавно имущество да е било предоставено за стопанисване и управление на държавно предприятие и
- с акта на държавния орган за преобразуване на държавното предприятие в търговско дружество това имуществото да не е изрично изключено от имуществото, което се включва в капитала на търговското дружество.

При наличието на тези предпоставки вещнотранслативният ефект настъпва по силата на самия акт за преобразуване на държавното предприятие в търговско дружество и от момента на възникване на това търговско дружество.

Текстът на цитираната разпоредба е ясен и не включва други елементи, освен горепосочените, не изисква извършването на други действия като „осчетоводяване", „заприходяване в баланса" и др. подобни, в зависимост от които да е поставено настъпването на вещно-транслативния ефект на този придобивен способ.

2Г.3. Правото на стопанисване и управление като елемент от фактическия състав на придобивния способ по чл. 17а ЗППДОП (отм.):

• е уредено в разпоредбата на чл. 39, ал. 2 ПОСД-1975 (отм.) (Правилник за организацията на стопанската дейност) във връзка с чл. 42 ПОСД-1975 (отм.) и

• представлява право на държавното предприятие от свое име да упражнява правото на държавна социалистическа собственост за своя и на държавата сметка и в свой и на държавата интерес.

2Г.4. Съгласно чл. 2 НДИ (отм.):

! върху предоставените им за стопанисване и управление имоти държавните организации имат право на владение, ползване и разпореждане в съответствие с предмета на своята дейност, с плановите си задачи и предназначението на имота.

2Г.5. Предоставянето на държавното имущество за стопанисване и управление на държавните предприятия се е извършвало:

• с административни актове, с които при образуването на държавно предприятие е определяно имуществото, с което то ще извършва стопанска дейност с оглед определения му предмет на дейност, или

• с административни актове, с които след образуването на държавното предприятие допълнително са му преразпределяни и предоставяни държавни имоти за дейността.

В рамките на възникнал гражданскоправен спор предоставянето на имуществото за стопанисване и управление на определено държавно предприятие може да бъде доказано:

• както чрез преки доказателства (самият административен акт за предоставяне на това право),

• така и с непреки доказателства: актове за държавна собственост, в които изрично е записано, че определен имот е предоставен за стопанисване и управление на определено държавно предприятие, разделителни протоколи, имотни ведомости, записвания в инвентарните книги на държавното предприятие и други подобни.

2Г.6. Осчетоводяването или отразяването в баланс, инвен-

търна книга и/или друг подобен регистър, воден от държавното предприятие, не е елемент от фактическия състав:

- нито на предоставянето на държавното имущество за стопанисване и управление,
- нито на уредения в чл. 17а ЗППДОП (отм.) придобивен способ,
- нито на който и да било друг придобивен способ.

Заприходяването на имот в счетоводния баланс на едно юридическо лице не може да породи право на собственост в полза на това лице, ако то не е придобило собствеността върху имота въз основа на осъществен придобивен способ (сделка, придобивна давност или др.).

То може да има само непряко доказателствено значение за доказване на факта на предоставяне на имота за стопанисване и управление на съответното държавно предприятие.

Отговор:

2А. Съдът, сезиран с осъдителен иск по чл. 108 ЗС, следва да се произнесе с отделен установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост към патримониума на ищеца.

2Б. Не е допустимо по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) преминаване от положителен установителен или реивандикационен към отрицателен установителен иск и обратно.

2В. Допустимо е по реда на изменение на иска (чл. 214, ал. 1 ГПК) ищецът по предявен иск за собственост да се позове при условията на евентуалност и на друго придобивно основание, различно от посоченото в обстоятелствената част на исковата молба.

2Г. За да се приложи нормата на чл. 17а ЗППДОП (отм.), не е необходимо предоставеният за стопанисване или управление имот да е заприходен нито в баланса на държавното предприятие към момента на преобразуването, нито в баланса на преобразуваното търговско дружество.

137. Определение № 3830/02.08.2024 г. по ч.гр.д. № 2716/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Предявяване на отрицателен установителен иск при висяща ревандикация между същите страни]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост при заведен ревандикационен иск за същата вещ и от същия ищец срещу същия ответник?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, въпросът не е разглеждан.

В него няма произнасяне по въпроса дали е допустим отрицателен установителен иск за собственост при предявен по-рано ревандикационен иск.

2. В това тълкувателно решение ВКС се е произнесъл само относно това дали е допустим установителен иск за собственост, при възможност ищецът да предяви ревандикационен иск.

Не е разгледан въпросът дали е допустим отрицателен установителен иск за собственост при вече предявен ревандикационен иск за същата вещ.

3. По въпроса има практика на ВКС, според която:

! след като ищецът е предявил иск по чл. 108 ЗС и с това е избрал по-силната форма на защита на правото си на собственост, то за него липсва правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск за собственост:

- на същата вещ,

• при същите фактически твърдения за придобиване на собствеността.

4. Изводът за липса на правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск в тази хипотеза е мотивиран с правните последици на решението по предявения ревандикационен иск.

Те са следните.

5. При уважаване на ревандикационния иск със сила на пресъдено нещо между страните ще бъде разрешен спорът за собственост, като ищецът бъде признат за собственик.

6. Това е равнозначно:

• на отричане на правото на собственост на ответника, т.е. равнозначно

• на уважаване на отрицателния установителен иск за собственост.

7. При отхвърляне на ревандикационния иск със сила на пресъдено нещо между страните ще бъде установено, че ищецът не е собственик на процесната вещ.

8. Съгласно приетото в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! горното е равнозначно на това, че предявеният отрицателен установителен иск за собственост е недопустим поради недоказаност на правния интерес на ищеца за предявяване на този иск.

9. Това е така, доколкото в случая ищецът ще е обосновал правния си интерес да предяви отрицателния установителен иск с притежаваното от него право на собственост, без да се позовава:

• на фактическо състояние или

• на възможност да придобие права в бъдеще, ако отрече правата на ответника.

Отговор:

След като ищецът е предявил иск по чл. 108 ЗС и с това е избрал по-силната форма на защита на правото си на собственост, то за него липсва правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск за собственост на същата вещ, при същите фактически твърдения за придобиване на собствеността.

138. Решение № 28/09.03.2021 г. по гр.д. № 2623/2020 г. на ВКС, I г.о.

[Насрещен отрицателен иск при предявен ревандикационен иск]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяването на насрещен отрицателен установителен иск срещу предявен ревандикационен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: По същество
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

7. В частта за уважаване на насрещния иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК за признаване за установено по отношение на Т. Ш. М. и З. Ю. М., че Н. А. А. не е собственик на 2/3 ид.ч. от имота, решението на Добричкия окръжен съд е недопустимо като постановено по недопустим установителен иск: поради липса на правен интерес на ищците по насрещния иск да предявят такъв иск.

8. Ответниците по ревандикационния иск и ищци по насрещния отрицателен установителен иск нямат правен интерес от предявяването на този иск, тъй като:

! с решението по насрещния отрицателен установителен иск със сила на пресъдено нещо ще се разреши същият спор, който ще бъде разрешен с вече предявения ревандикационен иск.

9. Това е така, тъй като и двата иска имат един и същ предмет и страни:

- страни и по двата иска са Н. А. А., Т. Ш. М. и З. Ю. М., а
- предмет и на двата иска е установяването на това дали ищцата по иска с правно основание чл. 108 ЗС и ответница по

насрещния отрицателен установителен иск Н. А. А. е собственик на процесния имот.

Отговор:

Ответниците по ревандикационния иск и ищци по насрещния отрицателен установителен иск нямат правен интерес от предявяването на този иск, тъй като с решението по насрещния отрицателен установителен иск със сила на пресъдено нещо ще се разреши същият спор, който ще бъде разрешен с вече предявения ревандикационен иск, тъй като и двата иска имат един и същ предмет и страни.

2.5.7. Владелчески иск

139. Решение № 64/27.05.2021 г. по гр.д. № 3317/2020 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Кога е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. С Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, се приема, че

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост е налице, когато ищецът

• притежава самостоятелно право, което се оспорва от ответника,

• позовава се на фактическо състояние или

• има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. В мотивите към т. 1 е разяснено, че:

! случай на наличие на правен интерес при позоваване на фактическо състояние за обосноваване на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е, когато владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

Ако владението е отнето след изтичане на шест месеца от установяването му, владелецът разполага с иска по чл. 75 ЗС, който може да предяви преди изтичане на шест месеца от отнемането.

3. В случая под „фактическо състояние" се има предвид:

• владение,

• а не упражняване на фактическа власт.

Последната не е предмет на самостоятелна правна защита по нито един иск.

4. Смисълът на защита на фактическото състояние владение или упражняване на сервитут, който по аргумент от чл. 55 ЗС също може да се придобие по давност, е да се защити това състояние с оглед придобиване на права.

От упражняване на фактическа власт не се придобиват права, поради което тя не формира правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск.

5. В производството по предявен отрицателен установителен иск ищецът е длъжен да докаже само фактите, обуславящи правния му интерес да оспорва правото на ответника.

Тъй като правният интерес е абсолютна положителна процесуална предпоставка за съществуване правото на иск, при недоказване на фактическите твърдения, които го пораждат, производството по отрицателния установителен иск подлежи на прекратяване като недопустимо.

6. С Решение № 13/12.03.2016 г. по гр.д. № 3637/2015 г. на ВКС, II г.о., е прието по реда на чл. 290 ГПК, че тази постановка е в

сила само в случай че ищецът извежда правния си интерес от твърдения, които не включват притежаване на самото спорно право, което той отрича на ответника.

Когато ищецът поддържа, че е собственик на спорния имот, по силата на диспозитивното начало в гражданския процес, той може сам да определи:

- интензитета и
- обема на търсената защита,

включително и чрез предявяване на отрицателен установителен иск.

Само в този случай доказването, че спорното право принадлежи на ищеца, е въпрос не на неговата процесуална, а на материалноправната му легитимация.

7. Когато съдът се произнася по въпроса за принадлежността на правото на ищеца, това налага произнасянето по съществото на спора, защото установяването на собствените права на ищеца изключва тези на ответника върху същия имот.

8. В този смисъл са:

Определение № 427/12.12.2013 г. по ч.гр.д. № 3593/2013 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 15/19.02.2016 г. по гр.д. № 4705/2015 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 9/10.02.2017 г. по гр.д. № 6320/2015 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 52/19.06.2018 г. по гр.д. № 2154/2017 г. на ВКС, II г.о.

Отговор:

Случай на наличие на правен интерес при позоваване на фактическо състояние за обосноваване на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е, когато владението е смутено (но не е отнето), преди да са изтекли шест месеца от установяването му от лице, което неоснователно претендира, че е собственик.

Ако владението е отнето след изтичане на шест месеца от установяването му, владелецът разполага с иска по чл. 75 ЗС, който може да предяви преди изтичане на шест месеца от отнемането.

140. Определение № 860/02.11.2012 г. по гр.д. № 537/2012 г. на ВКС, I г.о.

[Паралелни производства по владелчески и отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Допустим ли е иск с правно основание чл. 75 ЗС, когато ищецът е предявил и установителен иск за собственост и двете дела се развиват паралелно?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бранислава Павлова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. По въпроса има задължителна съдебна практика, от постановяването на която не са настъпили промени в обществените условия или в законодателството, които да налагат промяната на тази практика:

Решение № 392/22.10.2010 г. по гр.д. № 6/2010 г. на ВКС, II г.о., и

Решение № 733/04.11.2010 г. по гр.д. № 1536/2009 г. на ВКС, I г.о.

2. Неоснователно е твърдението на касатора, че тези решения нямат отношение към настоящото дело, тъй като били постановени по случаи на едновременно водене:

- на владелчески иск и
- на отрицателен установителен иск за собственост,

а настоящото дело касае едновременно водене на владелчески и на положителен установителен иск за собственост.

3. Няма разлика в разрешаването на въпроса, дали е допустим иск по чл. 75 ЗС при предявен отрицателен установителен иск за собственост и при предявен положителен установителен иск за собственост.

Мотивите, изложени за допустимостта на иска по чл. 75 ЗС при едновременното водене на отрицателен установителен

иск за собственост, касаят изцяло и хипотезата на едновременно водене на владелчески иск и положителен установителен иск за собственост.

Отговор:

Не е допустим иск с правно основание чл. 75 ЗС, когато ищецът е предявил и отрицателен установителен иск за собственост и двете дела се развиват паралелно.

Няма разлика в разрешаването на въпроса, дали е допустим иск по чл. 75 ЗС при предявен отрицателен установителен иск за собственост и при предявен положителен установителен иск за собственост.

. . . . . .

141. Решение № 392/22.10.2010 г. по гр.д. № 6/2010 г. на ВКС, II г.о.

[Паралелна защита с владелчески и отрицателен установителен иск за собственост]

Въпрос:

Може ли да се разглеждат паралелно владелчески и отрицателен установителен иск?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Емануела Балевска
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Възприетото в съдебната практика становище, че искът по чл. 75 ЗС е вещен осъдителен иск, предполага недопустимост винаги когато ищецът, владелец по иска по чл. 75 ЗС, заявява и иск по чл. 108 ЗС, поради липсата на правен интерес от паралелна защита.

Безспорно тази хипотеза се обхваща от чл. 295 ГПК (отм.), възпроизведена в чл. 359 ГПК.

2. Изборът на защита е обусловен:

- от основанието, на което се осъществява владението, и/или
- от характера на самото нарушение.

3. В рамките на заявения посесорен иск не може да се решава въпросът, дали владелецът е собственик на имота.

Ако нарушеното владение се търси и с иск за собственост, то в тези хипотези искът по чл. 75 ЗС е недопустим.

4. Не е недопустим искът по чл. 75 ЗС, когато едно лице, заявило владелчески иск за защита на нарушено владение:

- заявява и установителен вещен иск, с който не търси защита на своето право на собственост на конкретния недвижим имот, а при наличие на обоснован правен интерес:
- чрез заявен отрицателен установителен иск претендира да бъдат отречени правата на собственост на лицето, което е нарушило владението му, като самото право на собственост на ответника по иска по чл. 124, ал. 1 ГПК (чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.) не е установено със силата на пресъдено нещо спрямо владелеца, ищец по владелческия иск.

5. Предмет на иска по чл. 75 ЗС е фактът на владение по отношение на конкретен недвижим имот.

6. Предметът на търсена защита по заявен отрицателен установителен иск е комплекс от факти, установяващи липсата на основания за притежаване на вещното право: правото на собственост:

- порок на волята при деривативно придобивно основание,
- наличие на правоизключващи права и др.

7. Владелческият иск предполага положително установяване на твърдените факти от страна на ищеца владелец.

8. В рамките на защитата по отрицателния установителен иск позитивното доказване на:

- фактите за наличие на правото на собственост, в т.ч. и
- факт на владение на имота на правно основание,

е ирелевантно за изхода на спора по същество.

8. При изясняване точния смисъл на законодателя следва да се приеме, че хипотезата по делото:

• заявен владелчески иск по чл. 75 ЗС за защита на нарушеното владение и

• отрицателен установителен иск по чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.) да бъде отречено правото на собственост на ответниците,

не се обхваща от приложното поле на чл. 295 ГПК (отм.).

Отговор:

Възприетото в съдебната практика становище, че искът по чл. 75 ЗС е вещен осъдителен иск, предполага недопустимост винаги когато ищецът владелец по иска по чл. 75 ЗС заявява и иск по чл. 108 ЗС, поради липсата на правен интерес от паралелна защита.

Хипотезата по делото заявен владелчески иск по чл. 75 ЗС за защита на нарушеното владение и отрицателен установителен иск по чл. 97, ал. 1 ГПК (отм.) да бъде отречено правото на собственост на ответниците, не се обхваща от приложното поле на чл. 295 ГПК (отм.).

2.6. Хипотези

2.6.1. Различен момент

142. Решение № 327/30.07.2012 г. по гр.д. № 844/2010 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск за погасено поради неупражняване право на ползване]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от провеждането на отрицателен установителен иск по чл. 59, ал. 3 ЗС, при положение че недвижимият имот, върху който правото на ползване е било учредено, вече не съществува към датата на предявяването на иска?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Костадинка Арсова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съдържанието на вещното право на ползване се определя изключително от правомощието:

- да се ползва вещта съобразно нейното предназначение и
- да се събират плодовете ѝ, без да се изменя съществено нейната субстанция.

2. Затова законът определя, че:

! погасяването на това вещно право да се осъществява:

- при смъртта на субекта, негов носител,
- при погиване на вещта, както и
- при неупражняването на правомощието в течение на пет години,

т.е. във всички случаи погасяването на ограниченото вещно право е правна последица от нереализирането на правомощието за ползване на вещта.

3. При разглеждането на настоящия отрицателен установителен иск първият въпрос, който следва да се постави, е за неговата допустимост с оглед наличието на правен интерес.

4. За да не е налице правен интерес при отрицателния установителен иск, при който ответникът се позовава на спорното право, правните последици от иска следва да рефлектират в правната сфера на ищеца като:

- запазят или
- обогатят имуществото му.

5. В конкретния случай няма спор, че към юни 2005 г., а исковата молба е предявена на 19.12.2006 г., спорната жилищна сграда вече не е съществувала, т.е. в случая по отношение на нея вече е било погасено правото на ползване при условията на чл. 59, ал. 3 ЗС, пр. 1.

Това ограничено вещно право:

• вече не е съществувало в патримониума на ответниците, то е било погасено по силата на закона и

• не е могло да се отрази неблагоприятно на имуществената сфера на ищцата касатор.

6. Създадените административни пречки от ответницата не обуславят правен интерес от предявяването на иска.

7. Погасено е и правото на ползване върху идеалната част от дворното място, което с изграждането на шестетажната жилищна сграда:

• е престанало да бъде самостоятелен обект на собственост и ползване,

• а представлява обща част по предназначение към сградата.

8. След като правото на ползване:

• е погасено поради физическото погиване на постройката и

• несъществуването като самостоятелен обект на дворното място,

то липсва правен интерес у касаторката, преценен в горния смисъл, да установи, че правото на ползване е погинало на друго правно основание: поради неговото неупражняване в продължение на пет години към 2005 г., когато обектът вече не е съществувал.

9. Не обуславя наличието на правен интерес и искането за обезсилване на нотариалния акт, което е правна последица от допустим иск за материално право.

Отговор:

След като правото на ползване е погасено поради физическото погиване на постройката и несъществуването като самостоятелен обект на дворното място, то липсва правен интерес да установи, че правото на ползване е погинало на друго правно основание: поради неговото неупражняване в продължение на пет години към момент, когато обектът вече не е съществувал.

Не обуславя наличието на правен интерес и искането за обезсилване на нотариалния акт, което е правна последица от допустим иск за материално право.

2.6.2. Ипотека

143. Определение № 1799/11.04.2024 г. по ч.гр.д. № 1126/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Установителен иск за несъществуване на ипотека с цел нейното заличаване]

Въпрос:

Когато с влязло в сила решение по предявен от кредитора установителен иск, с което със сила на пресъдено нещо е установено, че главното вземане, обезпечено с ипотека, е погасено, следва ли длъжникът да води нов установителен иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК във връзка с чл. 179 ЗЗД, за да може да бъде заличена ипотеката?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съдебното решение, с което е постановено отхвърлянето на осъдителен или положителен установителен иск за вземане, има установително действие в отношенията между срещупоставените страни в процеса, което се свежда до отричане да съществува процесното вземане.

Последица от това е невъзможността за провеждане на принудително изпълнение за вземането.

2. От гледна точка разпоредбите на чл. 179, ал. 1 ЗЗД и чл. 19, ал. 1 ПВ обаче такова съдебно решение (в което отсъства диспозитив, с който се постановява нареждане да се заличи вписването) не обективира основание за заличаване на ипотеката, обезпечаваща съдебно отреченото вземане.

3. Причината за това е, че в противен случай съдията по вписванията:

• би навлязъл в проверка за съществуването на материалноправните предпоставки на акта, тъй като

• би се наложило да се произнесе по въпроса погасено ли е ипотечното право, разрешаването на който е от компетентността на съда.

4. Допустимостта на подобно действие изрично е отречена с тълкуването по т. 6 от Тълкувателно решение № 7/25.04.2013 г. по тълк.д. № 7/2012 г. на ВКС, ОСГТК, съгласно което съдията по вписванията не е овластен да проверява материалноправните предпоставки на акта.

Така както не разполага с правомощия да проверява дали представеният за вписване акт страда от някакви пороци, правно симетрична се явява забраната съдията по вписванията да може да придаде на съдебното решение, отхвърлящо осъдителен или положителен установителен иск за вземане, правната последица по чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. второ, в случаите, когато такава не е изрично постановена с диспозитива на съдебния акт.

5. Константна е съдебната практика (което е отразено и в мотивите на Тълкувателно решение № 3/17.03.2021 г. по тълк.д. № 3/2018 г. на ВКС, ОСГТК), че:

! е процесуално допустимо длъжникът да предяви иск за установяване несъществуване на ипотечното право на основание чл. 179, ал. 1 ЗЗД.

6. В практиката се приема, че:

! искът за заличаване на ипотеката не е самостоятелен: той винаги е последица от спора за съществуване на вземането.

В този смисъл е Решение № 76/07.05.2013 г. по гр.д. № 391/2012 г. на ВКС, IV г.о.

7. В иска по чл. 179 ЗЗД имплицитно се съдържа искът за установяване на погасяването на обезпеченото вземане.

(Решение № 560/18.11.2008 г. по т.д. № 437/2007 г. на ВКС, I т.о.)

8. Претенцията за заличаване на ипотеката се съединява с отрицателен установителен иск за съществуването на вземането, което тя обезпечава.

(Определение № 278/08.05.2019 г. по т.д. № 2469/2018 г. на ВКС, II т.о.)

9. Релевантно за настоящия случай е тълкуването, съдържащо се в Решение № 431/08.11.2011 г. по гр.д. № 1759/2010 г. на ВКС, IV г.о., съгласно което:

! при погасяване на ипотечното право във всички случаи, когато кредиторът откаже да даде съгласие за заличаване на ипотеката, въпреки че обезпеченото с нея задължение е изпълнено, може да бъде предявен отрицателен установителен иск, че ипотеката е погасена.

В този случай заличаването на вписването става въз основа на влязлото в сила съдебно решение, с което се постановява това заличаване.

10. Когато срещу длъжника е предявен иск за изпълнение/установяване на задължението, той може да предяви:

- отрицателния установителен иск, че ипотеката е погасена и
- искането по чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. второ,

като насрещни.

11. Пропускът да предяви насрещен иск в хода на висящото гражданско дело за изпълнението или за съществуването на обезпеченото с ипотеката вземане, не лишава длъжника от защита.

12. В хипотеза, когато искът на кредитора за обезпеченото вземане е отхвърлен, страните се явяват обвързани от установителното действие на силата на пресъдено нещо на решението, която е такава като по уважен отрицателен установителен иск за вземането.

В такъв случай заличаване на ипотеката, обезпечаваща отреченото вземане, може да се извърши при условията на чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. първо: въз основа на съгласието на кредитора, дадено в нотариално заверена форма.

13. Ако:

- кредиторът откаже да даде съгласие или
- за длъжника е невъзможно да постигне получаването на такова съгласие,

между страните е налице спор, разрешаването на който е в правомощията на съда.

14. Средството за преодоляване на спора е по предявен от длъжника иск да се признае за установено, че ипотечното право е погасено с искане да се постанови и произтичащата от това последица: нареждане по чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. второ, да бъде заличена ипотеката.

За обосноваване на правния интерес от предявяването на този иск е достатъчно длъжникът:

- да се позове на силата на пресъдено нещо на решението по отхвърления иск на кредитора за вземането и
- да твърди поддържаното от кредитора състояние на спор поради липсата на дадено съгласие по чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. първо.

15. Едва след изричното произнасяне на съда с такова нареждане за съдията по вписванията възниква правомощие по искане на длъжника, основано на съдебното решение по чл. 179, ал. 1 ЗЗД, предл. второ, да извърши отбелязването по чл. 19, ал. 3 ПВ във връзка с чл. 19, ал. 1 ПВ, изр. 1, предл. второ.

Отговор:

Съдебното решение, с което е постановено отхвърлянето на осъдителен или положителен установителен иск за вземане, има установително действие в отношенията между срещупоставените страни в процеса, което се свежда до отричане да съществува процесното вземане. Последица от това е невъзможността за провеждане на принудително изпълнение за вземането.

Такова съдебно решение (в което отсъства диспозитив, с който се постановява нареждане да се заличи вписването) не обективира основание за заличаване на ипотеката, обезпечаваща съдебно отреченото вземане.

Процесуално допустимо е длъжникът да предяви иск за установяване несъществуване на ипотечното право на основание чл. 179, ал. 1 ЗЗД. Искът за заличаване на ипотеката не е самостоятелен: той винаги е последица от спора за съществуване на вземането. Претенцията за заличаване на ипотеката се съединява с отрицателен установителен иск за съществуването на вземането, което тя обезпечава.

144. Решение № 60143/28.07.2021 г. по гр.д. № 3830/2020 г. на ВКС, IV г.о.

[Отрицателен установителен иск за ипотечното право]

Въпрос:

Задължителни необходими другари на страната на ответника ли са обезпеченият кредитор и неговият длъжник в производството по предявен от трето лице, ипотекирало свой имот, отрицателен установителен иск, че ипотечното право, учредено от ищеца в полза на обезпечения (ипотекарния) кредитор, е погасено поради погасяване на обезпеченото задължение, респективно на насрещното му обезпечено вземане?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Боян Цонев
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Решение № 153/29.12.2016 г. по т.д. № 896/2015 г. на ВКС, II т.о., е разгледан случай, подобен на този по настоящото дело и е даден положителен отговор на този процесуалноправен въпрос, като е прието следното:

! правният интерес за ищеца да установи по исков ред, че длъжникът вече не дължи, произтича от изричната норма на чл. 151 ЗЗД, предвиждаща правото на собственика на имота, ипотекиран като обезпечение на чуждо задължение, какъвто се явява и ищецът, да противопоставя на кредитора всички възражения, с които разполага длъжникът.

С оглед посочената разпоредба е прието и че:

- предявеният отрицателен установителен иск по чл. 124, ал. 1 ГПК е допустим и следва да бъде разгледан по същество;
- допустимо е и искането по чл. 179, ал. 1 ЗЗД за заличаване

на вписаната законна ипотека, явяващо се последица (а не самостоятелен иск) от евентуално уважаване на установителния иск за недължимост на обезпечените вземания.

2. Прието е също (без да са изложени съображения в тази насока), че с този иск ипотекарният длъжник (ищецът) упражнява свое право, а не правото на главния длъжник по основното правоотношение, от което е породено обезпеченото вземане, поради което не е налице хипотезата на предявяване на чужди права пред съд по смисъла на чл. 26, ал. 2 ГПК.

С оглед това е прието и че:

! главният длъжник по материалното правоотношение, от което е възникнало обезпеченото вземане, следва да бъде конституиран не като съищец на ипотекарния длъжник, а като ответник по иска, заедно с обезпечения кредитор.

3. Изтъкнато е и че тъй като решението следва да бъде еднакво за страните по материалното правоотношение, същите имат качеството на необходими другари по смисъла на чл. 216, ал. 2 ГПК и тяхната процесуална легитимация е съвместна.

За нея съдът, в това число и касационната инстанция, следи служебно.

Т.е., макар това да не е изрично посочено, по същество е прието, че в тези случаи е налице задължително (а не факултативно) необходимо другарство на страната на ответника.

4. Същото разрешение на въпроса е възприето в:

Решение № 80/01.04.2021 г. по гр.д. № 2583/2020 г. на ВКС, III г.о.,

Определение № 457/27.09.2017 г. по ч.т.д. № 2021/2017 г. на ВКС, I т.о., и

Решение № 93/17.05.2021 г. по гр.д. № 2766/2020 г. на ВКС, IV г.о.

5. В последното е прието:

- че в подобни случаи отрицателният установителен иск е такъв по чл. 439 ГПК (а не по чл. 124, ал. 1 ГПК), както и
- че с предявяването му ипотекарният длъжник (собственикът на имот, върху който е учредена ипотека за чуждо задължение) цели създаването на основание за прекратяване на принудителното изпълнение, макар и само за изпълнителния способ, който засяга неговите права: публичната продан на ипотекирания имот.

6. Изхождайки от така посочения правен интерес за ипотекарния длъжник, и този състав на ВКС е приел, че:

• за да бъде обвързан съдебният изпълнител от решението, с което искът се уважава, респективно

• за да възникне правомощието му да прекрати изпълнителното производство по изпълнителния способ: публичната продан на ипотекираната вещ,

ипотекарният длъжник трябва да насочи иска си срещу кредитора и главния длъжник по обезпеченото вземане, респективно срещу техните правоприемници (лицата по чл. 429, ал. 1 ГПК и чл. 429, ал. 2 ГПК).

Прието е също, че процесуалната легитимация на ответниците е съвместна.

По разпореждане на закона (чл. 297 ГПК, във вр. чл. 433, ал. 1, т. 7 ГПК) решението трябва да бъде еднакво спрямо тях: правото на принудително изпълнение върху ипотекираната вещ или съществува, или не.

Случаят е на необходимо задължително другарство (чл. 216, ал. 2 ГПК, изр. 1, пр. 2).

7. В Решение № 88/08.01.2020 г. по т.д. № 2056/2018 г. на ВКС, I т.о., е възприето същото принципно разрешение на въпроса, но и отклонение от него, като е прието следното:

! след като и за главния длъжник, и за ипотекарния длъжник съществува правен интерес да установяват несъществуването на вземането, предмет на образуваното изпълнително производство, не съществува пречка тези искове да бъдат предявени едновременно от двамата длъжници с обща искова молба.

В тази хипотеза е невъзможно длъжникът по оспореното вземане да бъде конституиран като ответник, доколкото търсената защита обуславя избраното от самия него качество на ищец.

8. Видът на обективното и субективното съединяване на исковете зависи:

• от естеството на материалното правоотношение и

• от изразените от участниците в него защитни позиции.

9. Длъжникът следва да бъде конституиран като ответник по предявения отрицателен установителен иск в случаите, когато вземането се оспорва само от ипотекарния длъжник, как-

вато е разгледаната хипотеза в Решение № 153/29.12.2016 г. по т.д. № 896/2015 г. на ВКС, II т.о.

В тази хипотеза длъжникът по оспореното вземане:

• следва да участва в производството, тъй като решението следва да бъде еднакво за страните по материалното правоотношение, но той

• може да бъде конституиран именно като ответник, доколкото служебно конституиране на съищец е допустимо само в изрично предвидените от закона случаи.

10. Съобразявайки така установената практика на ВКС по поставения процесуалноправен въпрос, настоящият съдебен състав намира следното:

Собственикът на имот, върху който е учредена (вписана) ипотека за обезпечаване на чуждо задължение (т.нар. ипотекарен длъжник), има правен интерес да отрече със силата на пресъдено нещо ипотечното право на обезпечения (ипотекарния) кредитор.

11. При неизпълнение от страна на главния длъжник на обезпеченото задължение, ипотекарният кредитор може:

• да насочи принудителното изпълнение и

• да се удовлетвори предпочтително при публичната продан на ипотекирания имот,

независимо от промяната на собствеността върху него и от това дали той е секвестируем.

12. Без съмнение ипотекарният длъжник има правен интерес от воденето на такъв иск, когато вече е образувано изпълнително производство или поне е издаден изпълнителен лист в полза на ипотекарния кредитор срещу главния длъжник (чл. 429, ал. 3 ГПК).

В този смисъл подробни разяснения са дадени в Решение № 93/17.05.2021 г. по гр.д. № 2766/2020 г. на ВКС, IV г.о.

13. Такъв правен интерес е налице за ипотекарния длъжник:

• и преди издаването на изпълнителен лист, както

• и след прекратяване на образувано изпълнително производство.

Това е така, защото въз основа на влязлото в сила решение, с което се уважава отрицателният установителен иск, и като

последица от него, ипотекарният длъжник може да иска заличаване на вписаната ипотека (чл. 179 ЗЗД).

14. При заличаване на вписаната ипотека имотът му вече няма да е обременен с тази тежест и безпрепятствано ще може да бъде не само владян и ползван от него, а и прехвърлян на трети лица:

- без да е налице дори и хипотетична възможност върху имота да бъде насочено принудително изпълнение, респективно
- без да е налице опасност от евентуална евикция.

15. Без съмнение с отрицателния установителен иск за отричане на ипотечното право на обезпечения кредитор, ипотекарният длъжник:

- брани пълния обем на своето право на собственост върху имота, т.е.
- защитава своята правна сфера, която процесуална възможност му е дадена с общата разпоредба на чл. 124, ал. 1 ГПК (без последната да съставлява правната квалификация на иска).

16. Този иск може да бъде основан:

- както на твърдения, с които се оспорва съществуването на самото ипотечно право: предвид неговата относителна самостоятелност (например за недействителност на ипотеката поради пороци при нейното учредяване),
- така и на твърдения, с които се оспорва съществуването на обезпеченото вземане, респективно на насрещното му задължение: предвид акцесорния характер на ипотечното право.

17. С последната възможност ипотекарният длъжник разполага, тъй като, макар той да не е страна по основното материално правоотношение между обезпечения кредитор и главния длъжник, именно изричната разпоредба на чл. 151 ЗЗД му дава възможност да противопостави на ипотекарния кредитор всички възражения (правоизключващи, правоунищожаващи, правопогасяващи), с които разполага главният длъжник.

18. Настоящият съдебен състав намира, че в тази хипотеза (каквато е и постановката на разглеждания процесуалноправен въпрос) ипотекарният длъжник предявява от свое име чужди права пред съда по смисъла на чл. 26, ал. 2 ГПК,

- тъй като не само основава отрицателния си установи-

телен иск на чужди възражения съгласно изричната разпоредба на чл. 151 ЗЗД, а и

• тъй като по този начин той неизбежно въвежда в предмета на спора по делото съществуването (респ. – несъществуването) и на основното материално правоотношение между ипотекарния кредитор и главния длъжник, по което ипотекарният длъжник (ищецът) не е страна.

19. Нещо повече, съгласно цитираните по-горе три решения и определение на ВКС, допустимо е предмет на този отрицателен установителен иск да е единствено основното материално правоотношение между ипотекарния кредитор и главния длъжник, без в предмета на спора изрично да се въвежда от ипотекарния длъжник съществуването (респективно несъществуването) на самото ипотечно право на обезпечения кредитор.

20. С предявяването на този отрицателен установителен иск ипотекарният длъжник се стреми да отрече със силата на пресъдено нещо съществуването:

• на чуждо право на вземане: обезпеченото такова на ипотекарния кредитор, но също и

• на чуждо задължение: това на главния длъжник.

Т.е., упражнявайки възраженията на последния, който бездейства и не ги упражнява сам, ипотекарният длъжник брани с иска си не само своя патримониум, а и правната сфера на главния длъжник.

Хипотезата е напълно сходна с тази по чл. 134 ЗЗД, за която в съдебната практика никога не е имало съмнение, че попада в приложното поле на чл. 26, ал. 2 ГПК.

21. Следователно, съгласно изричната разпоредба на чл. 26, ал. 4 ГПК (и в съответствие с трайно установената практика по приложението на чл. 134, ал. 2 ЗЗД):

! при предявяването на отрицателния установителен иск в хипотезата, когато ипотекарният длъжник основава същия на възраженията на главния длъжник съгласно също изричната разпоредба на чл. 151 ЗЗД, е налице процесуална субституция от вида на процесуалното застъпничество, поради което съдът следва служебно да конституира:

• главния длъжник, респективно

• неговите универсални правоприемници,

като съищец на ипотекарния длъжник.

22. Между тях:

• е налице активно задължително необходимо другарство в производството, а

• не е налице пасивно такова на страната на ответника между обезпечения кредитор и главния длъжник, които в такива процесуални качества: на ответници, не биха и могли да бъдат обвързани помежду си от силата на пресъдено нещо на решението, която се формира единствено между насрещните страни по делото: ищец и ответник.

23. При това положение започнатото от ипотекарния длъжник исково производство е недопустимо да се развие без:

• служебното конституиране от съда и

• участието в него на задължителния необходим другар на ищеца, какъвто се явява главният длъжник (респективно – неговите универсални правоприемници).

24. За наличието на тази абсолютна процесуална предпоставка съдът (всяка от инстанциите по делото) следи служебно.

В този смисъл са и задължителните указания и разяснения, дадени с т. 6 от Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк.д. № 1/2013 г. на ВКС, ОСГТК.

Отговор:

При предявяването на отрицателния установителен иск в хипотезата, когато ипотекарният длъжник основава същия на възраженията на главния длъжник съгласно също изричната разпоредба на чл. 151 ЗЗД, е налице процесуална субституция от вида на процесуалното застъпничество, поради което съдът следва служебно да конституира главния длъжник, респективно неговите универсални правоприемници, като съищец на ипотекарния длъжник.

Между тях е налице активно задължително необходимо другарство в производството (а не е налице пасивно такова на страната на ответника между обезпечения кредитор и главния длъжник, които в такива процесуални качества – на ответници, не биха и могли да бъдат обвързани помежду си от силата

на пресъдено нещо на решението, която се формира единствено между насрещните страни по делото – ищец и ответник).

При това положение започнатото от ипотекарния длъжник исково производство е недопустимо да се развие без служебното конституиране от съда и участието в него на задължителния необходим другар на ищеца, какъвто се явява главният длъжник (респективно – неговите универсални правоприемници). За наличието на тази абсолютна процесуална предпоставка съдът (всяка от инстанциите по делото) следи служебно.

. . . . . .

145. Определение № 110/09.02.2018 г. по ч.т.д. № 3121/2017 г. на ВКС, II т.о.

[Иск за установяване несъществуване на ипотечно право]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на иск за установяване несъществуване на ипотечно право и какво е съотношението му с иска за нищожност на договора за ипотека?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Николай Марков
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Решение на въпроса е дадено в:

Решение № 64/16.04.2015 г. по гр.д. № 6300/2014 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 153/29.12.2016 г. по т.д. № 896/2015 г. на ВКС, II т.о.

Определение № 76/07.02.2017 г. по ч.т.д. № 1999/2016 г. на ВКС, I т.о., и др., в които в обобщение е прието, че:

! не съществува пречка да се предяви установителен иск за

несъществуване на ипотечно право, разбира се, при отчитане на правния интерес на предявилия подобно искане и при преценка на конкретиката на случая.

2. Решението, с което съдът се произнася по иск за установяване нищожност на договор за ипотека, установява със сила на пресъдено нещо между страните, че договорът:

- или не е нищожен на предявеното основание: общо за всички видове сделки,
- или специфичните основания само за договора за ипотека.

3. Решението, с което такъв иск е отхвърлен, не създава сила на пресъдено нещо, че ипотечното право съществува за ипотекарния кредитор, тъй като:

- ипотеката може да е изгубила действието си например поради това, че са изминали 10 години и не е подновено (чл. 172 ЗЗД),
- ипотечното право като акцесорно да се е погасило поради плащане на задължението или чрез друг способ за погасяване на вземане или
- ипотечното право е престанало да съществува, защото договорът за ипотека е нищожен на друго основание или унищожаем.

4. При съществуването на няколко основания за нищожност на договора за ипотека, ищецът сам решава на кое основание да предяви иска си (непредявените от него основания не се преклудират), като в тези случаи може да предяви и отрицателен установителен иск с предмет несъществуване към момента на приключване на устните състезания на ипотечното право, в която хипотеза ответникът следва да наведе всички свои възражения (непредявените се преклудират).

Отговор:

Не съществува пречка да се предяви установителен иск за несъществуване на ипотечно право, разбира се, при отчитане на правния интерес на предявилия подобно искане и при преценка на конкретиката на случая.

2.6.3. Съсобственост

146. Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК

[Отрицателен установителен иск между съсобственици]

Въпрос:

Може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Здравка Първанова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Предложението за тълкувателно решение е заради констатирано от състав на I г.о. на ВКС противоречиво разрешаване на посочения процесуалноправен въпрос в следните решения на ВКС:

Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о.

2. В определението по чл. 292 ГПК е посочено, че независимо от известната разлика в обстоятелствата по двете дела, а именно:

• в разгледания в Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., случай ответникът се е снабдил с нотариален акт за собственост на целия имот, включително и за идеалната част на ищеца;

• в разгледания в Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., случай ответникът има нотариален акт за собственост само за идеалните части, надхвърлящи идеалните части на ищеца,

има формирана противоречива практика на ВКС по въпроса може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част.

3. Макар касационното обжалване на Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., да е допуснато на основание чл. 280, ал. 2 ГПК, предл. 2, поради възникнало съмнение за допустимостта на въззивното решение, това съмнение е породено именно от въпроса, по който е допуснато касационно обжалване по другото дело (Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о.), а именно налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части от имота.

В Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., I г. о., е прието, че:

! положителна процесуална предпоставка за предявяване на установителен иск за собственост е наличието на правен интерес за ищеца от този иск.

Правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск е налице, когато ищецът:

- претендира да е собственик, респективно съсобственик на имота и
- твърди, че ответникът заявява права върху този имот, които засягат правата на ищеца.

4. Според приетото в т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато ищецът се позовава на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

В решението се приема, че в хипотезата на предявен отрицателен установителен иск за собственост от лице, което претендира да е собственик:

- не на целия имот,
- а само на посочена от него идеална част от имота,

правен интерес за ищеца ще е налице (освен когато ищецът

се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника) само ако той твърди, че ответникът претендира и се легитимира пред трети лица за собственик на такава идеална част от вещта, която превишава притежаваната от ищеца идеална част от тази вещ.

5. За да приеме за недопустимо въззивното решение, съставът на ВКС в Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., е намерил за неоснователни въведените от ищеца твърдения за наличие на правен интерес от така предявения отрицателен установителен иск за разликата от 49/50 ид.ч. от имота, а именно, че ищецът притежава 1/50 ид.ч. от имота (за които искът е уважен), отрича правата на ответника за 49/50 ид.ч., тъй като той се легитимира с констативен нотариален акт за целия имот, прехвърля го на трето лице и участието на другите сънаследници не е задължително.

В тази връзка е посочено, че ищецът не е процесуален субституент на другите наследници и няма право да предявява иск в защита на техните права (чл. 26, ал. 2 ГПК).

6. В Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., съставът е посочил, че споделя практиката на ВКС, изразена в редица решения:

Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.,
Решение № 162/09.07.2012 г. по гр.д. № 1260/2011 г. на ВКС, II г.о.,
Решение № 59/17.07.2019 г. по гр.д. № 2214/2018 г. на ВКС, I г.о., и
Решение № 68/24.07.2018 г. по гр.д. № 2767/2017 г. на ВКС, II г.о.,

в които е даден положителен отговор на процесуалноправния въпрос налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части от имота.

7. Съставът на ВКС в Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., е приел също, че:

! когато и двете спорещи страни са се снабдили с констативни нотариални актове за право на собственост върху идеални части, без правата им да се застъпват, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника:

- за които последният се е снабдил с нотариален акт и
- които се отричат от ищеца.

8. За съсобственика не е без значение кой е съ̀титуляр на правото на собственост наред с него и каква е квотата му в съсобствеността, тъй като това касае упражняването на правомощията, произтичащи от правото му на собственост върху притежаваната идеална част от вещта и включени в съдържанието на това право.

От значение е:

- във вътрешните отношения с останалите съсобственици, свързани с използването, управлението, поддържането, подобряването и т.н. на общата вещ, уредени в чл. 30 ЗС – чл. 32 ЗС и чл. 41 ЗС,
- за законосъобразното упражняване правото му на разпореждане чрез продажба на трето лице с притежаваната от него идеална част (следва да е наясно спрямо кого да изпълни задължението си по чл. 33 ЗС),
- за законосъобразното и валидно упражняване на правото му на ликвидиране съсобствеността чрез делба на общата вещ, уредено в чл. 34 ЗС, съответно чл. 69 ЗН,
- за законосъобразното упражняване на правата на наследниците да се разпоредят с наследената вещ (предвид опасността разпоредителната сделка да се окаже недействителна по чл. 76 ЗН) и др.

9. Затова:

! за съсобственика ще е налице правен интерес да отрече със сила на пресъдено нещо претендирани от ответника права върху идеални части от имота или размера им дори ако същите не се застъпват с идеалните части на ищеца.

Правният интерес от отрицателния установителен иск за собственост се разкрива и от процесуалното поведение на ответника, когато същият продължава да претендира отричаното от ищеца право на съсобственост върху идеална част от имота.

10. От изложеното може да се направи извод, че не е налице противоречиво разрешаване по идентични правни въпроси в тълкувателните части на посочените решения на ВКС:

• в Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., изрично има позоваване на т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, а

• в Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., позоваването е индиректно, чрез посочване на решения на ВКС, според които указанията на тълкувателното решение са приложими и следва да бъдат съобразени (Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.).

11. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

• притежава самостоятелно право, което се оспорва;

• позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

В производството по този иск ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът – фактите, от които произтича правото му. При липса на правен интерес производството по делото се прекратява.

12. От приетото и в двете цитирани решения на ВКС:

Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., може да се обобщи, че:

! Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е приложимо на общо основание и за случаите, при които ищецът притежава само идеална част от право, което се оспорва, позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

13. Посоченото е така, защото според тълкувателното решение, което обосновава хипотезите, при които е допустимо предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права, правният интерес се поражда от твърдението за наличие на притежавано от ищеца, различно от спорното право върху същия обект:

- чието съществуване би било отречено или
- чието пораждане, респективно упражняване, би било осуетено от неоснователната претенция на насрещната страна по спора.

Интерес от отрицателния установителен иск за собственост може да е налице, когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същи обект.

14. И в двете решения на ВКС:

Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., се прави обоснован извод, че:

! хипотезата на предявен отрицателен установителен иск за собственост от лице, което претендира да е собственик не на целия имот, а само на посочена от него идеална част, попада в приложното поле на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, и такъв правен интерес за ищеца ще е налице, ако ищецът:

- твърди, че ответникът претендира и се легитимира пред трети лица за собственик на такава идеална част, която засяга неговата квота, т.е. оспорва му се самостоятелното право върху идеалната част;
- се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

15. Притежанието на идеални части от правото на собственост предполага многообразие на споровете за защита на тези права.

При всеки конкретен спор наличието на правен интерес се преценява конкретно въз основа на обосновани твърдения, посочени в исковата молба. Съдът е длъжен да провери допустимостта на иска и следи за правния интерес при всяко положение на делото.

След като се касае за въведен от ищеца спор за права в собствеността на имот, надхвърлящи неговите идеални части, то и при преценката за правния интерес, съобразно визираните в цитираното Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по

тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, предпоставки, следва да се имат предвид:

• и правните последици на съдебното решение, с което евентуално се уважава или отхвърля така предявен отрицателен установителен иск

• и противопоставимостта му на неучаствали в процеса други съсобственици на имота.

16. От горното следва, че няма противоречиви разрешения по идентични материалноправни въпроси в тълкувателните части на посочените решения на ВКС.

Отговор:

ОТКЛОНЯВА предложението на състав на I г.о. на ВКС за постановяване на тълкувателно решение по въпроса:

„Може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част?“

Приета теза (обобщено):

Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва; позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

В производството по този иск ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а ответникът: фактите, от които произтича правото му. При липса на правен интерес производството по делото се прекратява.

Особено мнение:

1. По така поставения въпрос действително е налице противоречива практика на тричленни състави на ГК на ВКС и не е налице основание за отклоняване на предложението по смисъла на Правилата за приемане на тълкувателни решения от ОСГК, ОСТК и ОСГТК.

2. Не може да бъде споделена тезата, че доколкото във всички посочени в предложението решения на тричленни състави на ГК на ВКС е налице позоваване на Тълкувателно решение

№ 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, макар и индиректно в някои случаи, то може да се обобщи, че посоченото решение е приложимо на общо основание и за случаите, при които ищецът:

- притежава само идеална част от право, което се оспорва;
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

Действително и в двете групи решения на тричленни състави на ГК на ВКС е налице позоваване на разрешението, съдържащо се в т. 1 на Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, но въпреки това съставите разрешават противоречиво въпроса кога е налице правен интерес съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част.

3. В Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., като е взел предвид, че положителна процесуална предпоставка за предявяване на установителен иск за собственост е наличието на правен интерес за ищеца от предявяването именно на този иск, съставът е приел, че:

! правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск е налице, когато ищецът претендира да е собственик, респективно съсобственик на имота и твърди, че ответникът заявява права върху този имот, които засягат правата на ищеца.

Прието е, че в хипотезата на предявен отрицателен установителен иск за собственост от лице, което претендира да е собственик:

- не на целия имот,
- а само на посочена от него идеална част от имота,

такъв правен интерес за ищеца ще е налице (освен когато ищецът се позовава на фактическо състояние или на възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника) само ако той твърди, че ответникът претендира и се легитимира пред трети лица за собственик на такава идеална част от вещта, която превишава притежаваната от ищеца идеална част от тази вещ.

4. Посоченото разрешение влиза в пряко противоречие с приетото в Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., в което е прието, че:

! когато и двете спорещи страни са се снабдили с констативни нотариални актове за право на собственост върху идеални части, без правата им да се застъпват, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника, за които последният се е снабдил с нотариален акт и които се оспорват от ищеца.

Изложени са съображения, свързани със значението, което има обстоятелството:

- кои лица са сътитуляри на правото на собственост, наред с предявилото иска лице, и
- каква е квотата му в съсобствеността, тъй като това касае упражняването на правомощията, произтичащи от правото му на собственост върху притежаваната идеална част от вещта и включени в съдържанието на това право.

5. При подобни данни за релевантните факти и обстоятелства е постановено и Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о.

Ответникът по това дело се е снабдил с констативен нотариален акт за имота, след което го е продал, като ищцата поддържа, че ответникът не е собственик на разликата над притежаваните от нея права, доколкото и други лица участват в съсобствеността.

Тоест, обстоятелството кои лица са сътитуляри на правото на собственост е посочено от предявилото иска лице като съображение за наличие на правен интерес от предявяването на отрицателния установителен иск и в производството по последното цитирано дело.

6. Горното навежда на извод, че:

! именно въпросът в кои случаи за съсобственик е налице правен интерес да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част, се разрешава противоречиво в практиката на ВКС.

Съдии, подписали особеното мнение:
Светлана Калинова, Камелия Маринова, Владимир Йорданов, Джулиана Петкова, Маргарита Соколова.

. . . . . .

147. Определение № 4481/06.10.2025 г. по ч.гр.д. № 2506/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск от съсобственик за идеални части, надхвърлящи правата му]

Въпрос:
Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск от съсобственик за идеални части, надхвърлящи правата му в съсобствеността, срещу трето лице, което се легитимира за собственик на цялата съсобствена сграда на основание приращение?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 3 (2017)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: ВС

Мотиви:
1. С Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК е отклонено предложението на състав на I-во г.о. на ВКС за постановяване на тълкувателно решение по въпроса, поставен и по настоящото дело, а именно: „Може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част?“.

2. В него е прието, че не са налице противоречиви разрешения по идентични материалноправни въпроси в тълкувателните части на обсъдените в тълкувателния акт две групи решения на ВКС, като е посочено, че:

! при всеки конкретен спор наличието на правен интерес се преценява конкретно въз основа на обосновани твърдения, посочени в исковата молба.

3. В настоящия случай, при конкретните твърдения на ищцата, че:

• сградата не е била включена в предмета на разпоредителните сделки от 2014 г. и 2022 г., била е собственост на Х. П. към датата на смъртта му на 29.08.2021 г., и предвид обстоятелството, че

• самата ответницата се легитимира в процеса не по силата на посочените договори, а на основание приращението,

следва да се приеме, че е налице правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск за отричане правата на ответницата върху цялата сграда.

4. Разпоредбата на чл. 92 ЗС в случая не би могла да се приложи само за идеална част от сградата с оглед вече изложените фактически твърдения на спорещите страни, тъй като е правно невъзможно констатацията досежно запазването или не на собствеността върху постройката отделно от собствеността върху земята при извършването на разпоредителните сделки, да бъде различна за различните идеални части.

5. За да обоснове извод за недопустимост на отрицателния установителен иск за собственост за идеалната част, която надхвърля частта на ищцата, въззивният съд в случая неправилно се е позовал на Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о., и Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о., тъй като и двата акта не разкриват спецификата, характерна за настоящия спор, която е свързана с естеството на придобивното основание, на което ответницата се позовава – принципа на приращението по чл. 92 ЗС.

6. Освен това, видно от първото посочено решение, предявеният отрицателен установителен иск за идеална част от съсобствена вещ, която не се застъпва със собствените на ищеца идеални части, е приет за допустим.

7. Аргумент в подкрепа на поддържаното от въззивния съд становище не може да се извлече и от Определение

№ 50257/15.11.2022 г. по ч.гр.д. № 1541/2021 г. на ВКС, I г.о., I-во г.о., постановено от настоящия съдебен състав.

8. Възприетият в него общ принцип за правното значение на силата на пресъдено нещо и невъзможността същата да се противопостави на неучаствалите в процеса срещу третото за съсобствеността лице други съсобственици на ищеца в общата вещ, следва да бъде преценяван по настоящото дело именно с оглед изтъкнатото естество на правното основание, на което ответницата се позовава, което при наличието на различно разрешение на въпроса за правото на собственост с участието на съсобствеността на ищцата (А. М. Д.), би довело до две противоречиви решения по смисъла на чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК.

9. Ето защо спорът по настоящото дело не може да се ограничи в рамките само на 1/2 ид. ч. от вещта, по отношение на която ищцата претендира права.

10. Налице е правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за собственост на цялата вещ, независимо че за останалата 1/2 ид. ч. правата на ищцата не се застъпват с тези на ответницата.

11. Искът е допустим и въведеният с него материалноправен спор с предмет цялата вещ следва да бъде разгледан от съда по същество.

12. Извадка от мотивите по същество:

Ищцата твърди в исковата молба, че е собственица на 1/2 ид. ч. от сградата на основание наследствено правоприемство от Х. М. П, починал на 29.08.2021 г. Собственица на останалата 1/2 ид. ч. била нейната сестра А. М. Д., която е трето за спора лице.

Твърди, че ответницата е придобила собствеността върху дворното място и друга сграда в него въз основа на прехвърлителни сделки, първата от които е извършена от Х. М. П. на 18.12.2014 г., а втората – от неговата частна правоприемница Ц. М. С. и съпруга ѝ на 18.02.2022 г. Спорната сграда не била част от предмета на сделките и останала в собственост на Х. М. П., а след неговата смърт била придобита от наследниците му по закон – ищцата и нейната сестра.

Констативният нотариален акт за собственост в полза на ответницата бил издаден в нарушение на закона, тъй като ус-

тановената в чл. 92 ЗС връзка между правото на собственост върху земята и построените върху нея сгради съществува единствено към момента на тяхното изграждане, поради което след този момент никой правен субект не може да се ползва от придобивното основание приращение.

Сезираният с исковата молба Ботевградски районен съд е намерил, че ищцата, която твърди, че е собственица на 1/2 ид. ч. от сградата, не обосновава правен интерес от иска над размера от 1/2 ид. ч. от правото на собственост, на което твърди да е титуляр, поради което с Определение № 900/17.10.2024 г. ... е прекратил производството в тази част като недопустимо.

Подадената от ищцата частна жалба е оставена без уважение с Определение № 39/13.01.2025 г. ... на Софийския окръжен съд. В мотивите към него е посочено, че изцяло се споделят съображенията на Районния съд, доколкото в случая ищцата не заявява собственически права за повече от 1/2 ид. ч. от сградата. В исковата молба не са изложени твърдения, от които ищцата черпи права по отношение на целия имот, което не обосновава по никакъв начин наличие на правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за целия имот.

Отговор:

В настоящия случай, при конкретните твърдения на ищцата, че сградата не е била включена в предмета на разпоредителните сделки от 2014 г. и 2022 г., била е собственост на Х. П. към датата на смъртта му на 29.08.2021 г., и предвид обстоятелството, че самата ответница се легитимира в процеса не по силата на посочените договори, а на основание приращението, следва да се приеме, че е налице правен интерес за предявяване на отрицателен установителен иск за отричане правата на ответницата върху цялата сграда.

Спорът по настоящото дело не може да се ограничи в рамките само на 1/2 ид. ч. от вещта, по отношение на която ищцата претендира права.

Налице е правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за собственост на цялата вещ, независимо че за

останалата 1/2 ид. ч. правата на ищцата не се застъпват с тези на ответницата.

Искът е допустим и въведеният с него материалноправен спор с предмет цялата вещ следва да бъде разгледан от съда по същество.

. . . . . .

148. Решение № 534/25.09.2025 г. по гр.д. № 4908/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Отрицателен установителен иск за собственост от съсобственик]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на отрицателен установителен иск за собственост от съсобственик за идеални части, надхвърлящи собствената му част?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Снежанка Николова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Наличието на правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск се преценява:

- с оглед конкретните обстоятелства по всеки спор,
- като се изхожда от това дали чрез този иск ищецът ще получи самостоятелна защита на правото си.

2. Без правото на собственост на ищеца да е индивидуализирано и без да са доказани фактите, от които то произтича, правният интерес от отрицателния установителен иск не може да бъде обоснован.

3. По делото:

• нито е установена идеалната част от правото на собственост върху процесните сгради, притежавана от ищеца, която е засегната от породения спор между страните,

• нито е установен по несъмнен начин фактът на придобиването ѝ от наследодателя на ищеца чрез търг от ТКЗС в ликвидация.

4. Тези факти следва да бъдат доказани от ищеца, за да обоснове правния си интерес от защитата чрез иск, и то за идеални части, надхвърлящи собствената му такава част.

5. Съсобственикът не е процесуален субституент на другите съсобственици, поради което и не може да предяви иск за защита на техните права (чл. 26, ал. 2 ГПК).

В този смисъл Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о.

6. Извадка от мотивите по същество:

Изводът на съда за наличие на правен интерес от предявения иск е неправилен и необоснован, тъй като въззивният съд не е указал на ищеца да конкретизира каква идеална част от правото на собственост върху имотите притежава по наследство, както и да представи относими доказателства за членството на наследодателя му в частното земеделско сдружение, придобило сградите с договорите от 1993 г. След конкретизиране на засегнатото право съдът следва да прецени и налице ли е правен интерес от търсената с настоящия иск защита по отношение на идеалните части от правото на собственост, надхвърлящи тази на ищеца при липса на предявен от друг съсобственик иск и при извод за допустимост на иска да се произнесе по същество при съобразяване представения от ответниците констативен нотариален акт за собственост на основание придобивна давност във връзка с доводите на страните. При наличието на правен интерес от предявяването на този иск ответникът е длъжен да доказва съществуването на отричаното от ищеца право на собственост или друго вещно право, защото само неговото право се обхваща от предмета на спора, като трябва да изчерпи всички основания, на които то е могло да се породи. Произнасянето на въззивния съд в тази насока се явява преждевременно, поради което и не подлежи на обсъждане в настоящото производство.

Отговор:

Наличието на правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск се преценява с оглед конкретните обстоятелства по всеки спор, като се изхожда от това дали чрез този иск ищецът ще получи самостоятелна защита на правото си.

Без правото на собственост на ищеца да е индивидуализирано и без да са доказани фактите, от които то произтича, правният интерес от отрицателния установителен иск не може да бъде обоснован.

Съсобственикът не е процесуален субституент на другите съсобственици, поради което и не може да предяви иск за защита на техните права (чл. 26, ал. 2 ГПК).

. . . . . .

149. Определение № 2843/04.06.2025 г. по гр.д. № 3521/2024 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск срещу съсобственик]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск срещу съсобственик с налични титули за собственост, по които правата са спорни?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Според т. 1 от Тълкувателно решение № 8/07.05.2014 г. по тълк.д. № 8/2013 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установи-

телен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът:

- притежава самостоятелно право, което се оспорва,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. В производството по този иск:

- ищецът доказва фактите, от които произтича правният му интерес, а
- ответникът доказва фактите, от които произтича правото му.

3. При липса на правен интерес производството по делото се прекратява.

4. В обжалваното въззивно решение е обоснован извод именно за липса на такъв интерес.

5. Преценката на правния интерес е извършена съгласно разясненията, дадени в Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК въз основа на:

- твърденията в исковата молба,
- правните последици на съдебното решение,
- противопоставимостта му на неучаствалите в процеса други съсобственици на имота.

6. Тази преценка е винаги конкретна, основана на съдържащите се в исковата молба твърдения, като нейната цел е да се съобрази дали при уважаването на иска ще бъде дадена защита на субективното право, което ищецът твърди, че притежава.

7. При това следва да бъде взето предвид доколко:

- както съществуването,
- така и реализацията

на притежаваното от ищеца право се засяга от правото на ответника.

8. Преценката трябва да бъде направена с оглед отношенията между страните по спора, тъй като между тях ще се разпростре силата на пресъдено нещо.

9. В този смисъл въз основа на съдържащите се в мотивите на тълкувателното решение съображения, в практиката си ВКС е достигнал до изводите, че:

! за да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателен установителен иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото:

- ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и
- ще постигне целения от него резултат.

(Решение № 165/13.11.2023 г. по гр.д. № 296/2023 г. на ВКС, I г.о.)

Отговор:

Правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва, позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

За да прецени дали изложените в исковата молба твърдения обуславят правен интерес от отрицателен установителен иск, съдът следва да ги квалифицира и да прецени доколко решението по делото ще рефлектира върху правната сфера на ищеца и ще постигне целения от него резултат.

. . . . . .

150. Определение № 5139/12.11.2024 г. по ч.гр.д. № 4036/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост между съсобственици]

Въпрос:

Има ли съсобственик правен интерес да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска

Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. На поставения в изложението правен въпрос, включен в предмета на настоящия спор, отговор се съдържа в мотивите към т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК.

2. Там е разяснено, че:

! всеки, който претендира, че е носител на право, засегнато от правен спор, може:

- като упражни пръв правото си на иск,
- да стане ищец по делото, поставяйки другата страна по спора в ролята на ответник.

3. Както при другите искове за собственост:

! и при отрицателния установителен иск за собственост ищецът защитава свое право, което според него се накърнява от правния спор.

4. Правният интерес при отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право в една от хипотезите се поражда:

- от твърдението на ищеца, че притежава самостоятелно право върху вещта, както и
- при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

5. Другите две хипотези, при които ищецът има правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск, са при:

- защита на фактическо състояние или
- правно очакване за придобиване на права,

които не са налице в настоящия случай.

6. Ако с решението бъде установено несъществуването на спорното право в патримониума на ответника, защитната функция на процеса е по отношение на субективното право на ищеца, чието съществуване и реализация са били засегнати.

7. С Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК, е отклонено искането на състав на ВКС по чл. 292 ГПК за уеднаквяване на съдебната практика по въпроса: „може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част", като е прието от ОСГК на ВКС, че:

! посоченото в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е приложимо на общо основание и за случаите, при които ищецът:

- притежава само идеална част от право, което се оспорва,
- позовава се на фактическо състояние или
- има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

Отговор:

С Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК е отклонено искането на състав на ВКС по чл. 292 ГПК за уеднаквяване на съдебната практика по въпроса: „може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост за идеални части от имота, надхвърлящи собствената му идеална част", като е прието от ОСГК на ВКС, че посоченото в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, е приложимо на общо основание и за случаите, при които ищецът притежава само идеална част от право, което се оспорва, позовава се на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

. . . . . .

151. Решение № 372/18.06.2024 г. по гр.д. № 2501/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Правен интерес от отрицателен установителен иск за повече от собствената идеална част]

Въпрос:

Може ли съсобственик да предяви отрицателен установителен иск за собственост на идеална част от имота, надхвърляща собствената му идеална част?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: ТР

Мотиви:

1. Съгласно приетото в т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост е налице:

- когато ищецът притежава самостоятелно право, което се оспорва или
- когато ищецът се позовава на фактическо състояние или има възможност да придобие права, ако отрече правата на ответника.

2. В Тълкувателно решение № 3/25.10.2022 г. по тълк.д. № 3/2021 г. на ВКС, ОСГК, е прието, че на въпроса „Може ли съсобственик на предяви отрицателен установителен иск за собственост на идеална част от имота, надхвърляща собствената му идеална част?“ не може да бъде даден принципен отговор, важащ за всички случаи.

По всяко конкретно дело, с оглед твърденията на ищеца в исковата му молба, следва да се извърши конкретна преценка за наличието на правен интерес от предявяването на такъв иск.

3. Следва да се отбележи, че:

! когато ищец, който е съсобственик (сънаследник) на имот, обосновава правния си интерес от предявяване на установителен иск за собственост върху целия имот с необходимостта да защити правото си на собственост върху притежаваната от него идеална част от имота спрямо трети на съсобствеността лица,

той няма правен интерес от предявяване на установителен иск за онази идеална част от имота, която не е негова собственост.

Няма значение дали предявеният от него иск е положителен, или отрицателен.

4. Посоченото е вярно, тъй като в този случай предявяването на установителен иск за притежаваните от другите съсобственици (сънаследници) идеални части от имота би представлявало недопустимо съгласно чл. 26, ал. 2 ГПК претендиране на чужди права.

Ищецът не е процесуален субституент на другите съсобственици (сънаследници) на имота и те не са негови необходими другари по делото, образувано по този иск за собственост.

5. В този смисъл е и практиката на ВКС, например:

Решение № 35/05.03.2019 г. по гр.д. № 1845/2018 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 50257/15.11.2022 г. по ч.гр.д. № 1541/2021 г. на ВКС, I г.о., и др.

6. Но:

! когато в исковата молба по предявения установителен иск за собственост ищецът заявява, че иска да защити:

- не правото си на собственост върху идеална част от съсобствен (сънаследствен) имот,
- а правото си на възстановяване на собствеността върху този имот по реда на ЗСПЗЗ,

той има правен интерес да предяви отрицателен установителен иск за собственост за целия имот.

7. Така е, защото съгласно чл. 14, ал. 1 ППЗСПЗЗ ищецът притежава самостоятелно (независимо от останалите наследници) право да иска възстановяването на правото на собственост на целия имот, а не само на идеалната част от него, която очаква да придобие с приключване на административната процедура по ЗСПЗЗ.

Отговор:

На въпроса не може да бъде даден принципен отговор, важащ за всички случаи, а по всяко конкретно дело, с оглед твърденията на ищеца в исковата му молба, следва да се извърши конкретна преценка за наличието на правен интерес от предявяването на такъв иск.

Когато ищец, който е съсобственик (сънаследник) на имот, обосновава правния си интерес от предявяване на установителен иск за собственост върху целия имот с необходимостта да защити правото си на собственост върху притежаваната от него идеална част от имота спрямо трети на съсобствеността лица, той няма правен интерес от предявяване на установителен иск за онази идеална част от имота, която не е негова собственост, независимо дали предявеният от него иск е положителен, или отрицателен.

Когато обаче в исковата молба по предявения установителен иск за собственост ищецът заявява, че иска да защити не правото си на собственост върху идеална част от съсобствен (сънаследствен) имот, а правото си на възстановяване на собствеността върху този имот по реда на ЗСПЗЗ, той има правен интерес да предяви отрицателен установителен иск за собственост за целия имот.

152. Решение № 130/04.01.2021 г. по гр.д. № 746/2020 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск за чужди идеални части]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост върху идеални части от поземлен имот, които не се застъпват със собствените на ищеца идеални части от имота?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Ваня Атанасова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. На така поставения въпрос е даден положителен отговор в редица решения на ВКС, включително и в посочените от касаторите решения:

Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 162/09.07.2012 г. по гр.д. № 1260/2011 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 59/17.07.2019 г. по гр.д. № 2214/2018 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 68/24.07.2018 г. по гр.д. № 2767/2017 г. на ВКС, II г.о. и др.

Настоящият състав споделя така формираната по въпроса практика.

2. Когато и двете спорещи страни:

- са се снабдили с констативни нотариални актове за право на собственост върху идеални части,
- без правата им да се застъпват,

за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника, за които последният се е снабдил с нотариален акт и които се отричат от ищеца.

3. За съсобственика не е без значение:

- кой е сътитуляр на правото на собственост наред с него, и
- каква е квотата му в съсобствеността,

тъй като това касае упражняването на правомощията, произтичащи от правото му на собственост върху притежаваната идеална част от вещта и включени в съдържанието на това право.

4. От значение е:

- във вътрешните отношения с останалите съсобственици, свързани с използването, управлението, поддържането, подобряването и т.н. на общата вещ, уредени в чл. 30 ЗС, чл. 31 ЗС, чл. 32 ЗС и чл. 41 ЗС:
- за законосъобразното упражняване правото му на разпореждане чрез продажба на трето лице с притежаваната от него идеална част (следва да е наясно спрямо кого да изпълни задължението си по чл. 33 ЗС),
- за законосъобразното и валидно упражняване на правото му на ликвидиране съсобствеността чрез делба на общата вещ, уредено в чл. 34 ЗС, съотв. чл. 69 ЗН,

• за законосъобразното упражняване на правата на наследниците да се разпоредят с наследената вещ (предвид опасността разпоредителната сделка да се окаже недействителна по чл. 76 ЗН) и др.

5. Затова за съсобственика ще е налице правен интерес да отрече със сила на пресъдено нещо:

• претендирани от ответника права върху идеални части от имота или

• размера им

дори ако същите не се застъпват с идеалните части на ищеца.

6. Правният интерес от отрицателния установителен иск за собственост се разкрива и от процесуалното поведение на ответника, когато същият продължава да претендира отричаното от ищеца право на съсобственост върху идеална част от имота.

Отговор:

Когато и двете спорещи страни са се снабдили с констативни нотариални актове за право на собственост върху идеални части, без правата им да се застъпват, за ищеца ще е налице правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по отношение на частта от правата на ответника, за които последният се е снабдил с нотариален акт и които се отричат от ищеца.

. . . . . .

153. Определение № 93/16.06.2020 г. по ч.гр.д. № 1331/2020 г. на ВКС, I г.о.

[Иск за оспорване собствеността върху целия имот на друг съсобственик]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес за съсобственик на недвижим имот да предяви иск за оспорване собствеността върху целия имот на друг съсобственик и да иска обявява-

не недействителността на нотариалния акт за собственост на целия имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. В Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, и в последващата практика на ВКС, се приема, че:

! правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск е налице и когато спорът за собственост е между правни субекти, легитимиращи се като съсобственици на недвижим имот.

В този случай при евентуално уважаване на иска ще се внесе яснота и безспорност в отношенията между страните и ще се определи режимът на съсобственост на вещта, в която всяка от страните по спора счита, че има дял.

(Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.)

2. Не би могло да има спор относно наличие на правен интерес от търсената с отрицателния установителен иск защита на правото на собственост от съсобственик, тъй като за него не е без значение:

- кой е сътитуляр на правото на собственост наред с него (Решение № 162/09.07.2012 г. по гр.д. № 1260/2011 г. на ВКС, II г.о.), респективно
- да се установи със сила на пресъдено нещо дали твърдяното от него състояние на съсобственост все още съществува, или имотът принадлежи в индивидуална собственост на ответника по така предявения иск.

3. Обстоятелството, че сънаследник се е снабдил с нотариален акт за собственост на целия имот, след което е ипотекирал имота, само по себе си сочи за наличие на правен интерес у другите сънаследници да отрекат удостоверените с този но-

тариален акт права над притежаваната от легитимиращия се с нотариалния акт сънаследник квота в съсобствеността.

4. При наличието на твърдения в исковата молба, че имотът е принадлежал на общия наследодател на страните, като ответникът се е снабдил с нотариален акт за индивидуална собственост, и при представени доказателства в тази насока, не е необходимо ищецът да уточнява какви права би придобил, ако отрицателният установителен иск бъде уважен:

- ищецът твърди, че притежава такива права по силата на наследственото правоприемство,
- но съставеният по реда на чл. 587, ал. 2 ГПК нотариален акт възпрепятства тяхното упражняване, като създава правна привидност, че имотът е индивидуална собственост на ответника.

Не е необходимо също така в подобна хипотеза ищецът да уточнява на каква част от имота е собственик, тъй като това обстоятелство е ирелевантно за наличието на правния му интерес от предявяването на иска.

5. Съдът следва:

- да извърши преценка по съществото на спора дали ответникът е придобил правото на собственост върху целия имот на посоченото в нотариалния акт основание, в който случай искът следва да бъде отхвърлен, или
- да установи, че състоянието на съсобственост все още съществува, в който случай следва да отрече правата на ответника до обема на установените по делото права на ищеца, респективно на останалите неучастващи в производството по делото наследници, доколкото посоченото в оспорения нотариален акт придобивно основание допуска това.

Отговор:

При наличието на твърдения в исковата молба, че имотът е принадлежал на общия наследодател на страните, като ответникът се е снабдил с нотариален акт за индивидуална собственост, и при представени доказателства в тази насока, не е необходимо ищецът да уточнява какви права би придобил, ако отрицателният установителен иск бъде уважен: ищецът

твърди, че притежава такива права по силата на наследственото правоприемство, но съставеният по реда на чл. 587, ал. 2 ГПК нотариален акт възпрепятства тяхното упражняване, като създава правна привидност, че имотът е индивидуална собственост на ответника.

Не е необходимо също така в подобна хипотеза ищецът да уточнява на каква част от имота е собственик, тъй като това обстоятелство е ирелевантно за наличието на правния му интерес от предявяването на иска.

154. Решение № 213/03.10.2014 г. по гр.д. № 2881/2014 г. на ВКС, I г.о.

[Отрицателен установителен иск между съсобственици]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск за собственост от съсобственик на недвижим имот срещу друг съсобственик?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1:

! налице е правен интерес от отрицателен установителен иск за собственост, когато ищецът заявява самостоятелно право върху вещта, както и при конкуренция на твърдени от двете страни вещни права върху един и същ обект.

При тази форма на защита, избрана от ищеца в съответ-

ствие с диспозитивното начало в гражданския процес, ако искът бъде уважен, претендираното от ответника право ще бъде отречено със сила на пресъдено нещо, като това правопрегразващо действие на силата на пресъдено нещо също е посочено като аргумент за допустимостта на отрицателния установителен иск за собственост или друго вещно право.

Ако с решението бъде установено несъществуването на спорното право, защитната функция на процеса е по отношение на субективното право на ищеца, чието съществуване и реализация са били засегнати от отреченото със съдебното решение право.

2. Изхождайки от приетото в тълкувателния акт, настоящият състав на ВКС счита, че:

! правен интерес от отрицателен установителен иск е налице и когато спорът за собственост е между правни субекти, легитимиращи се за съсобственици на един недвижим имот.

В този случай при евентуално уважаване на иска:

- ще се внесе яснота и безспорност в отношенията между страните и
- ще се определи режимът на собственост на вещта, в която всяка от страните по спора счита, че има определен дял.

3. С Решение № 162/09.07.2012 г. по гр.д. № 1260/2011 г. на ВКС, II г.о., също е прието, че:

! не би могло да има спор относно наличие на правен интерес от търсената с отрицателния установителен иск защита на правото на собственост от съсобственик, тъй като за него не е без значение кой е сътитуляр на правото на собственост наред с него.

Отговор:

Правен интерес от отрицателен установителен иск е налице и когато спорът за собственост е между правни субекти, легитимиращи се за съсобственици на един недвижим имот. В този случай при евентуално уважаване на иска ще се внесе яснота и безспорност в отношенията между страните и ще се определи режимът на собственост на вещта, в която всяка от страните по спора счита, че има определен дял.

2.6.4. Етажна собственост

155. Определение № 306/28.06.2013 г. по ч.гр.д. № 2151/2013 г. на ВКС, I г.о.

[Иск за установяване липса на предпоставки за свикване на общо събрание на етажната собственост]

Въпрос:

Допустим ли е отрицателният установителен иск, с който се иска установяване липса на предпоставки за свикване на общо събрание на етажната собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Маргарита Соколова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според сезирания състав на ВКС изложените в исковата молба обстоятелства, които според ищеца могат да бъдат релевирани по пътя на отрицателния установителен иск, всъщност обосновават довод за незаконосъобразност на проведеното общо събрание.

2. Съгласно чл. 40, ал. 1 ЗУЕС

! отмяна на незаконосъобразно решение на общото събрание може да бъде поискана от всеки собственик.

В това производство, упражнявайки контрол за законосъобразност, съдът ще се произнесе по въпроса:

- кои лица имат право да свикват общо събрание, както и
- за реда за свикване на същото.

3. Съдебната практика по тези въпроси е утвърдена:

Определение № 1046/18.11.2011 г. по гр.д. № 1115/2011 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 87/09.03.2012 г. по гр.д. № 1115/2011 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 420/01.06.2012 г. по гр.д. № 652/2011 г. на ВКС, I г.о., и др.

4. Ето защо:

! като е приел, че отрицателният установителен иск е недопустима форма за защита в случая, съдът в двете инстанции е процедирал в съответствие със съдебната практика.

В противоречие обаче с тази практика,

- е прекратил производството по делото в означената част,
- вместо да разгледа молбата по реда на чл. 40 ЗУЕС.

5. Съдът не е обвързан от посочената от ищеца правна квалификация, а е бил длъжен сам да определи правното основание на подадената молба.

Отговор:

Отрицателният установителен иск е недопустима форма за защита срещу незаконосъобразни решение на общото събрание на собствениците в сграда в режим на етажна собственост.

Обстоятелства, които според ищеца могат да бъдат релевирани по пътя на отрицателния установителен иск, всъщност обосновават довод за незаконосъобразност на проведеното общо събрание.

Съдът не е обвързан от посочената от ищеца правна квалификация, а е бил длъжен сам да определи правното основание на подадената молба. Вместо да прекрати производството по делото, съдът е трябвало да разгледа молбата по реда на чл. 40 ЗУЕС.

2.6.5. Жилищностроителна кооперация

156. Определение № 470/27.07.2015 г. по ч.гр.д. № 3503/2015 г. на ВКС, III г.о.

[Отрицателен установителен иск за защита на фактическо състояние на ползване на имот]

Въпрос 1:

Когато е налице ползване на недвижим имот, включително и от несобственик, допустимо ли е друго лице: несобственик, да смущава това фактическо състояние и при смущаването несобственикът има ли правен интерес да води отрицателен установителен иск за несобственост срещу лицето, което не ползва недвижимия имот, за да защити фактическото си състояние на ползване на имота?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Диана Хитова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Въпросът съдържа в себе си питането допустимо ли е друго лице несобственик да смущава фактическото състояние на ползване на лицето несобственик, което няма правен характер.

2. В своята втора част: налице ли е правен интерес за лице, което не е собственик на недвижим имот, при смущаване ползването му, да води отрицателен установителен иск за собственост, за да защити установеното фактическо състояние: въпросът е релевантен.

Същият е разрешен в определението на въззивния съд в противоречие с приетото разрешение в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1, че:

! правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът се позовава на фактическо състояние.

3. Този извод не се отнася само до фактическото състояние владение.

Макар в мотивите на ТР да е даден такъв пример, фактическите състояния не се изчерпват само с владение, възможни са и други, като например на:

- държане или
- ползване, както е в случая.

Засягането на това фактическо положение, смущаването му, трябва да е налице при предявяване на иска, за да е налице правен интерес от защитата му.

Отговор:

Правен интерес от предявяването на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права е налице, когато ищецът се позовава на фактическо състояние. Фактическите състояния не се изчерпват само с владение, възможни са и други, като например на държане или ползване.

Въпрос 2:

Налице ли е правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за установяване, че не е налице валидно правоотношение за издаване на нотариален акт по реда на чл. 35 ЗЖСК между ЖСК и член-кооператор, при липса на приета окончателна цена за имотите на ЖСК и в частност за процесния имот?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Диана Хитова
Резюмирал: ДП

Мотиви:

4. Въпросът е релевантен, но изводите на въззивния съд не са в противоречие с цитираното решение на ВКС. С него:

- не е даден отговор за наличие на правен интерес от водене на отрицателен установителен иск за съществуването на правоотношение,
- а за значението на взетите от общото събрание на ЖСК решения по чл. 35, ал. 1 ЗЖСК.

5. Не е допустим отрицателен установителен иск, че не е налице валидно, законосъобразно възникнало правоотношение между ЖСК и член-кооператор в производство по чл. 35 ЗЖСК за издаване на нотариален акт, доколкото такова правоотношение между тези страни не възниква. То е налице между:

- молителя и
- органа, пред който се развива охранителното производство.

Между ЖСК и член-кооператора е налице членствено правоотношение.

Отговор:

Не е допустим отрицателен установителен иск, че не е налице валидно, законосъобразно възникнало правоотношение между ЖСК и член-кооператор в производство по чл. 35 ЗЖСК за издаване на нотариален акт, доколкото такова правоотношение между тези страни не възниква.

3.
ИСК ПО ЧЛ. 440 ГПК

3.1. Особености

157. Определение № 5873/16.12.2025 г. по ч.гр.д. № 3771/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на иска за установяване, че имуществото не принадлежи на длъжника]

Въпрос 1:

Доколкото предмет на нормата на чл. 440 ГПК е установяване на прост факт: дали недвижим имот е собственост на длъжника по изпълнителното дело, или не, то не следва ли правният интерес от иска да е изразен в искането на ищеца да бъде установен фактът на неговата собственост върху имота, предмет на изпълнението, и доказателството за това да определя допустимостта на иска му, а не фактът дали е приключило, или не изпълнението на парично вземане?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Здравка Първанова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. В установената съдебна практика на ВКС:

Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК,

Решение № 534/21.08.2024 г. по гр.д. № 1401/2023 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 23/27.05.2020 г. по гр.д. № 3368/2019 г. на ВКС, II г.о., се приема, че:

! искът по чл. 440, ал. 1 ГПК е допустим и е налице правен интерес за предявяването му, когато:

• по започнало принудително изпълнение за парично вземане са предприети изпълнителните действия върху дадена вещ, които засягат права на третото лице, и

• това лице отрича правата на длъжника върху вещта, предмет на изпълнението.

2. Целта е при уважаването на иска:

• да бъде установено, че вещта не принадлежи на длъжника, и по този начин да се отстрани възможността

• да се насочи принудителното изпълнение за негово задължение върху имущество, което принадлежи на трето лице.

3. Поради това, за да е допустим искът, освен посочените по-горе предпоставки се изисква и принудителното изпълнение върху вещта да не е приключило.

4. Оттук следва, че:

! във всички случаи правният интерес от провеждане на иска по чл. 440 ГПК е отпаднал, ако изпълнението върху имуществото, предмет на иска, е приключило.

Въпросът дали законосъобразно е проведен изпълнителният способ, не може да обоснове произнасяне по същество по вече процесуално недопустим иск.

5. Извадка от мотивите по същество:

Въззивният съд е приел, че производството пред първоинстанционния съд е образуван иск по чл. 440 ГПК от Т. И. К. против К. Н. Б., Л. П. П. и М. Г. К. – П., за приемане за установено, че ответниците не са собственици на процесните имоти, индивидуализирани в исковата молба. Съдът е посочил, че пред ЧСИ С. Н. е образувано и висящо изпълнително дело с взискател К. Б. и длъжници Л. и М. К.-П.. В хода на удовлетворяване вземането

на Б. принудителното изпълнение е насочено към процесните два имота. С протокол от 16.12.2021 г. ищцата Т. К. е обявена за купувач на имотите. Издаденото постановление за възлагане от 05.01.2022 г. е отменено с разпореждане на ЧСИ Н., тъй като с Решение ... на Окръжен съд – Бургас е отменен отказът на ЧСИ за извършване на повторна експертна оценка по реда на чл. 485, ал. 2 ГПК на изнесените на публична продан недвижими имоти ..., а изпълнителното дело е върнато за извършване на повторното оценяване.

Отмяната на постановлението за възлагане от 05.01.2022 г. е обжалвано от К., но с влязло в сила определение на Окръжен съд – Бургас жалбата е оставена без разглеждане като недопустима. С определение ... на Апелативен съд – Бургас е оставена без уважение частна жалба на ищцата К. срещу определение ... на Окръжен съд – Бургас, с което са оставени без разглеждане въззивната жалба на К. против насрочването на повторна публична продан на процесните имоти и искането по чл. 438 ГПК за спиране на насрочената за 15.03.2023 г. публична продан. Съдът е посочил, че съобразно т. 4 на Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК, условие за допустимостта на иска по чл. 440 ГПК е предприетите изпълнителни действия върху имуществото, предмет на принудително изпълнение, да не са приключили.

От приложеното към исковата молба съобщение за насрочен въвод във владение е прието, че действието е основано на влязло в сила на 17.01.2024 г. постановление за възлагане на недвижим имот. С влизане в сила на постановлението за възлагане изпълнението върху недвижимия имот е приключило. В заключение е направен извод, че предявеният иск е безпредметен, тъй като целта му е прекратяване на изпълнението върху спорното имущество, съответно след осъществяване на изпълнението липсва правен интерес от водене на процеса.

Отговор:

Искът по чл. 440, ал. 1 ГПК е допустим и е налице правен интерес за предявяването му, когато по започнало принудително изпълнение за парично вземане са предприети изпълнителните

действия върху дадена вещ, които засягат права на третото лице и то отрича правата на длъжника върху вещта, предмет на изпълнението.

Във всички случаи правният интерес от провеждане на иска по чл. 440 ГПК е отпаднал, ако изпълнението върху имуществото, предмет на иска, е приключило, като въпросът дали законосъобразно е проведен изпълнителният способ, не може да обоснове произнасяне по същество по вече процесуално недопустим иск.

Въпрос 2:
Какви са предпоставките за допустимост на иска по чл. 440 ГПК?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Здравка Първанова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

6. Съобразно задължителното за съдилищата Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК:

! искът по чл. 440 ГПК предоставя защита на трето лице в случаите, когато:

- принудителното изпълнение за парично задължение е насочено върху имущество, което не принадлежи на длъжника, и
- с изпълнението се засягат правата на това лице.

7. Правният интерес от този иск произтича от твърдението на ищеца (трето лице по изпълнението), че негово право е засегнато от предприетите изпълнителни действия.

8. Наличието на правен интерес от предявяване на иска по чл. 440, ал. 1 ГПК е процесуална предпоставка за допустимостта на процеса.

9. Отпадането на правния интерес от предявяване на иска настъпва в момента, в който принудителното изпълнение е приключило.

10. Лицето, което твърди, че е действителен собственик на имот, продаден на публична продан, няма правен интерес да установява правата си:

- чрез отрицателен установителен иск по чл. 440, ал. 1 ГПК,
- а чрез ревандикационен или положителен установителен иск.

(Решение № 534/21.08.2024 г. по гр.д. № 1401/2023 г. на ВКС, II г.о.)

Отговор:

Правният интерес от този иск произтича от твърдението на ищеца (трето лице по изпълнението), че негово право е засегнато от предприетите изпълнителни действия.

Наличието на правен интерес от предявяване на иска по чл. 440, ал. 1 ГПК е процесуална предпоставка за допустимостта на процеса.

Лицето, което твърди, че е действителен собственик на имот, продаден на публична продан, няма правен интерес да установява правата си чрез отрицателен установителен иск по чл. 440, ал. 1 ГПК, а чрез ревандикационен или положителен установителен иск.

. . . . . .

158. Определение № 4880/28.10.2025 г. по ч.гр.д. № 3255/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за установяване на вземане при изпълнение върху имущество, собственост на трето лице]

Въпрос:

Има ли правен интерес от предявяване на отрицателен установителен иск по чл. 440 ГПК, във връзка с чл. 124, ал. 1 ГПК, приобретателят на спорното право за собственост?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска

Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: СМ

Мотиви:

1. Настоящият състав споделя изложените в обжалвания акт мотиви, че:

! защитата на правата на ищеца не може да стане с предявяването на иск по чл. 440 ГПК в хипотезата, в която взискателят може да противопостави обезпечителни права на третото лице.

2. С практиката на ВКС, обективирана в:

Определение № 60103/19.07.2021 г. по ч.гр.д. № 1827/2021 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 189/28.09.2017 г. по ч.гр.д. № 3126/2017 г. на ВКС, I г.о.,

Определение № 348/12.05.2014 г. по ч.гр.д. № 1594/2014 г. на ВКС, IV г.о., се приема, че:

! в хипотезата, в която взискателят може да противопостави обезпечителни права на третото лице, приобретателят:

- не е трето лице и
- няма правен интерес от предявяване на иска по чл. 440 ГПК.

3. Изводът следва от разпоредбата на чл. 429, ал. 3 ГПК, с която законодателят е предоставил на взискателя право да насочва изпълнение върху имущество, което е собственост на трето лице.

4. В тази хипотеза собственикът, учредител на вещното обезпечение по силата на закона, е в правното положение на длъжника по изпълнителния лист, адресат е на принудата, упражнявана върху личното му имущество, независимо че сам не отговаря за изпълнението на дълга.

5. При зачитане на правилото по чл. 173 ЗЗД съдебната практика приема, че и всеки приобретател на това имущество следва да търпи последиците от привеждане в изпълнение на изпълнителния лист за обезпечения дълг така, както би ги понесъл учредителят.

6. От това следва, че ищецът, жалбоподател в настоящото производство:

- няма качеството на трето лице по смисъла на чл. 440 ГПК и
- за него липсва правен интерес от предявяването на този иск.

Отговор:

В хипотезата, в която взискателят може да противопостави обезпечителни права на третото лице, приобретателят не е трето лице и няма правен интерес от предявяване на иска по чл. 440 ГПК.

. . . . . .

159. Определение № 188/17.01.2025 г. по ч.гр.д. № 4773/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Защита на трето лице срещу изпълнението]

Въпрос 1:

Следи ли съдът служебно за наличието на правен интерес от установителния иск по време на процеса?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В доктрината и в съдебната практика е изяснено, че:

! наличието на правен интерес при предявяване на установителен иск е абсолютна процесуална предпоставка за:

- възникването и
- съществуването на правото на иск,

за която съдът следи служебно до приключване на производството с постановяване на съдебен акт.

2. Това следва и от нормата на чл. 235, ал. 3 ГПК: съдът следва да съобрази и фактите, настъпили в хода на производството до приключване на съдебното дирене.

3. В този смисъл е и приетото в Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, т. 1.

4. Приемайки, че първоинстанционният съд правилно:

- е съобразил отпадането на правния интерес за ищеца и
- е прекратил поради това производството,

въззивният съд е постановил определение, съобразено със съдебната практика.

Отговор:

Наличието на правен интерес при предявяване на установителен иск е абсолютна процесуална предпоставка за възникването и съществуването на правото на иск, за която съдът следи служебно до приключване на производството с постановяване на съдебен акт.

Въпрос 2:

Допустим ли е иск по чл. 440 ГПК, ако изпълнението е приключило?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

9. Съгласно задължителната тактика (т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК):

! с чл. 440 ГПК е регламентиран специален отрицателен установителен иск като средство за защита на третите лица в случаите, когато:

- принудителното изпълнение за парично задължение е насочено върху имущество, което не принадлежи на длъжника, и

• с изпълнението се засягат правата на тези лица.

10. Той е уреден в закона като отрицателен установителен и за предявяването му е необходимо съществуването на правен интерес, като абсолютна процесуална предпоставка за допустимост на установителните искове.

11. Целта е при уважаването му изпълнението да бъде преустановено.

Поради това:

! изискване за допустимостта на този иск е принудителното изпълнение върху вещта да не е приключило.

12. Горното е съобразно:

Определение № 214/23.04.2009 г. по ч.гр.д. № 187/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 42/27.02.2014 г. по гр.д. № 6994/2013 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 23/27.05.2020 г. по гр.д. № 3368/2019 г. на ВКС, II г.о.

13. Евентуалното отражение на изхода на спора по делото върху:

• основателността на действията на съдебния изпълнител и

• отговорността му за тях, както и върху

• други странични имуществени отношения между страните, обусловени от наличието или липсата на условия за провеждане на изпълнение върху процесния имот към минал момент, в който принудителното изпълнение е било висящо,

не могат да обосновават произнасяне по същество по вече процесуално недопустимия иск.

14. Ако някоя от страните счита, че е претърпяла вреди от принудителното изпълнение, тя може да докаже липсата на предпоставки за насочване на изпълнението върху имота, предмет на иска по чл. 440 ГПК, в производството, по което претендира обезщетение на тези вреди.

Горното е съобразно Решение № 534/21.08.2024 г. по гр.д. № 1401/2023 г. на ВКС, II г.о.

Отговор:

Изискване за допустимостта на иска по чл. 440 ГПК е принудителното изпълнение върху вещта да не е приключило.

Ако някоя от страните счита, че е претърпяла вреди от

принудителното изпълнение, тя може да докаже липсата на предпоставки за насочване на изпълнението върху имота, предмет на иска по чл. 440 ГПК, в производството, по което претендира обезщетение на тези вреди.

. . . . . .

160. Определение № 4215/25.09.2024 г. по гр.д. № 4855/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Изследване на правото на собственост на ищеца по отрицателен установителен иск]

Въпрос:

Може ли в производството по чл. 440, ал. 1 ГПК решаващият съд да промени предмета на спора, акцентирайки на доказателства и изводи относно правото на собственост на третото лице: ищец по делото, а не на заявеното основание за липсата на принадлежност на право на собственост на ответника: длъжник по принудителното изпълнение?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Теодора Гроздева
Резюмирал: ДП

Мотиви:

1. Съгласно приетото в т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК:

! искът по чл. 440 ГПК предоставя защита на трето лице в случаите, когато:

- принудителното изпълнение за парично задължение е насочено върху имущество, което не принадлежи на длъжника, и
- с изпълнението се засягат правата на това лице.

2. Правният интерес от този иск произтича от твърдението на ищеца: трето лице по изпълнението, че негово право е засегнато от предприетите изпълнителни действия.

3. Правата на третото лице върху вещта, предмет на изпълнението, обаче:

- не са предмет на иска по чл. 440, ал. 1 ГПК,
- а само обуславят правния интерес за предявяването му.

4. В същия смисъл са и мотивите на т. 2Б от Тълкувателно решение № 4/14.03.2016 г. по тълк.д. № 4/2014 г. на ВКС, ОСГК, според които:

! изложените в исковата молба по отрицателния установителен иск за собственост фактически обстоятелства за право на собственост на ищеца:

- не представляват основание на отрицателния установителен иск за собственост и
- не са част от предмета на делото по този иск.

Основанието на иска е неосъществяването на юридическите факти, от които според ответника е възникнало правото му на собственост.

5. В Решение № 42/27.02.2014 г. по гр.д. № 6994/2013 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! искът по чл. 440 ГПК цели:

- да изключи със сила на пресъдено нещо титулярството на длъжника като собственик на вещта, върху която е насочено принудителното изпълнение и
- да осъществи основание за прекратяване на изпълнителния способ (чл. 433, ал. 1, т. 7 ГПК).

6. Поради това:

! по дело, образувано по предявен иск по чл. 440 ГПК, съдът е длъжен да се произнесе по доводите на ответника относно фактите, от които той извежда правото си на собственост.

7. Обжалваното решение не противоречи на тази практика на ВКС поради следното:

В конкретния случай естеството на спора (твърдения на ищеца за съвпадане на границите/застъпване на претендирания от него имот и имота, придобит от ответницата) налага съдът да се произнесе по въпросите:

• кой е собственик на процесния имот (ищецът или ответницата) и

• на какво основание е придобита собствеността върху него.

В тази хипотеза доказването на придобивното основание на ищеца изключва възможността за валидно придобиване на имота от ответницата.

8. Именно в такъв контекст съдът:

• е изследвал събраните по делото доказателства не само за правото на собственост на ответницата, но и за правото на собственост на ищеца, и

• е анализирал законовите разпоредби, въз основа на които ищецът претендира право на собственост върху процесния имот.

Това не разширява предмета на спора и не води до резултат силата на пресъдено нещо на решението да се разпростре и върху твърдяното от ищеца придобивно основание.

Отговор:

Правата на третото лице върху вещта, предмет на изпълнението, обаче не са предмет на иска по чл. 440, ал. 1 ГПК, а само обуславят правния интерес за предявяването му.

Когато съдът, с оглед естеството на спора, е изследвал събраните по делото доказателства не само за правото на собственост на ответника, но и за правото на собственост на ищеца, и е анализирал законовите разпоредби, въз основа на които ищецът претендира право на собственост върху процесния имот, това не разширява предмета на спора и не води до резултат силата на пресъдено нещо на решението да се разпростре и върху твърдяното от ищеца придобивно основание.

161. Решение № 534/21.08.2024 г. по гр.д. № 1401/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Установяване на правата на действителния собственик на имот, продаден на публична продан]

Въпрос:

Какъв е процесуалният ред за установяване на правата на действителния собственик на имот, продаден на публична продан?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ЯГ

Мотиви:

1. Съгласно задължителната (т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК) и казуалната практика на ВКС:

! с разпоредбата на чл. 440 ГПК е регламентиран специален отрицателен установителен иск като средство за защита на третите лица в случаите, когато:

- принудителното изпълнение за парично задължение е насочено върху имущество, което не принадлежи на длъжника, и
- с изпълнението се засягат правата на тези лица.

2. Той е уреден в закона като отрицателен установителен и за предявяването му е необходимо съществуването на правен интерес като абсолютна процесуална предпоставка за допустимост на установителните искове.

3. Целта е при уважаването му изпълнението да бъде преустановено, поради което изискване за допустимостта му е принудителното изпълнение върху вещта да не е приключило, както е посочено и в:

Определение № 214/23.04.2009 г. по ч.гр.д. № 187/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 42/27.02.2014 г. по гр.д. № 6994/2013 г. на ВКС, I г.о.

3. Съгласно Решение № 23/27.05.2020 г. по гр.д. № 3368/2019 г. на ВКС, II г.о.:

! когато при предявен иск по чл. 440 ГПК:

- принудителното изпълнение по отношение на процесния имот приключи или

• изпълнителното производство бъде прекратено,

отпада и правният интерес от иска: същият става процесуално недопустим и подлежи на прекратяване.

4. Следва да се има предвид, че:

! евентуалното отражение на изхода на спора по делото:

• върху основателността на действията на съдебния изпълнител и отговорността му за тях, както и

• върху други странични имуществени отношения между страните, обусловени от наличието или липсата на условия за провеждане на изпълнение върху процесния имот към минал момент, в който принудителното изпълнение е било висящо,

не могат да обосноват произнасяне по същество по вече процесуално недопустимия иск.

5. Ако някоя от страните счита, че е претърпяла вреди от принудителното изпълнение, тя може да докаже липсата на предпоставки за насочване на изпълнението върху имота, предмет на иска по чл. 440 ГПК, в производството по което претендира обезщетение на тези вреди.

6. За да предотврати отпадането на правния му интерес от разглеждането на иска по чл. 440 ГПК, на разположение на ищеца е възможността да поиска обезпечение на претенцията си посредством налагане на обезпечителната мярка „спиране на изпълнението" по чл. 397, ал. 1, т. 3 ГПК, чието своевременно налагане препятства влизането в сила на постановлението за възлагане.

(Решение № 56/24.04.2018 г. по гр.д. № 2339/2017 г. на ВКС, II г.о.)

7. Обратно:

! пропускът на ищеца да обезпечи претенцията си по чл. 440 ГПК открива възможността изпълнителните действия по отношение на процесното имущество:

• да продължат, включително

• да приключат с влизането в сила на постановление за възлагане, считано от който момент отпада интересът от иска по чл. 440 ГПК.

8. В такава хипотеза, за да защити правата си, по силата на чл. 498, ал. 2 ГПК, изр. 2, третото лице следва да води положителен установителен или ревандикационен иск срещу купувача, както е посочено и в:

Определение № 188/10.11.2017 г. по ч.гр.д. № 4017/2017 г. на ВКС, II г.о.,

Определение № 329/10.10.2013 г. по ч.гр.д. № 5204/2013 г. на ВКС, II г.о.

9. Двете претенции: тази по чл. 498, ал. 2 ГПК и тази по чл. 440 ГПК, съществено се отличават помежду си.

10. Предмет на първата е именно правото на собственост на третото лице, за разлика от отрицателния установителен иск по чл. 440 ГПК, чийто предмет е правото на собственост на длъжника.

11. Съобразно т. 1 от Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК:

! доказването на фактите, изграждащи придобивното основание на ищеца, има значение само във връзка с преценката за допустимост на иска.

12. Различни са и страните:

• като в процеса по чл. 498, ал. 2 ГПК по претенцията на поддържащия да е действителен собственик на продадения на публична продан имот надлежен ответник е купувачът от публичната продан (който е легитимиран да привлече като трети лица помагачи лицата по чл. 499, ал. 1 ГПК, за да гарантира реализиране на правата си по посочената разпоредба: Българско гражданско процесуално право, С., 2012, с. 1074, т. 2),

• докато надлежни ответници по иска по чл. 440 ГПК при условията на задължително необходимо другарство се явяват взискателят и длъжникът по изпълнението.

В този смисъл е Определение № 121/04.07.2019 г. по ч.гр.д. № 751/2019 г. на ВКС, II г.о.

13. Както съдебната практика, така и доктрината (така: доц. д-р Т. Г., Актуални проблеми на гражданския изпълнителен процес, С., 2023, с. 843, т. 3.2.2.) приемат, че:

! действителният собственик на имот, продаден на публична продан, няма правен интерес да установява правата си чрез иск по чл. 440, ал. 1 ГПК, а чрез:

• ревандикационен (когато купувачът е въведен в имота) или

• положителен установителен иск (когато въвод не е проведен).

Отговор:

Действителният собственик на имот, продаден на публична продан, няма правен интерес да установява правата си чрез иск по чл. 440, ал. 1 ГПК, а чрез ревандикационен (когато купувачът е въведен в имота) или положителен установителен иск (когато въвод не е проведен).

3.2. Съотношения

162. Определение № 307/24.01.2024 г. по ч.гр.д. № 5110/2023 г. на ВКС, I г.о.

[Сила на пресъдено нещо по искове за собственост]

Въпрос:

Допустимо ли е предявяване на положителен установителен иск за собственост при вече формирана сила на пресъдено нещо по предявен иск по чл. 440 ГПК от същия ищец, против същите ответници за същото спорно право?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Друго производство
Докладчик: Бонка Дечева
Резюмирал: ПС

Мотиви:

1. В доктрината и съдебната практика е безспорно, че:

! искът по чл. 440 ГПК е отрицателен установителен иск за собственост, предявен от трето лице, претендиращо самостоятелни права върху имот, върху който е насочено изпълнението.

Искът:

- се предявява против страните в изпълнителното производство и

• цели установяване, че имотът, върху който е насочено изпълнението, не принадлежи на длъжника.

2. Последицата от уважаването на този иск е отричане правото на собственост на всички възможни основания за ответника.

Силата на пресъдено нещо преклудира и незаявените от ответника придобивни основания, а отхвърлянето на отрицателен установителен иск означава:

• не само неоснователност на твърденията на ищеца,

• но и признание, че ответникът е собственик на отричаното от ищеца право на собственост, респ., че ищецът не притежава такова право.

3. При посочения резултат:

! формираната сила на пресъдено нещо по иск по чл. 440 ГПК преклудира възможността ищецът да предяви след това положителен установителен иск за собственост, основан на придобивни основания, настъпили до датата на приключване на съдебното дирене в последната инстанция по същество.

4. Формираната сила на пресъдено нещо с решението по иска по чл. 440 ГПК е отрицателна процесуална предпоставка за предявяване на положителен установителен иск:

• от същия ищец,

• против същите ответници,

• за същото спорно право.

5. В горния смисъл изрично са мотивите към т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК, където изрично е разяснено, че:

! ако третото лице вече е упражнило правото си на иск по чл. 440 ГПК, то не може впоследствие да предяви положителен установителен иск за принадлежността на спорното право.

Пречка за предявяване на положителен установителен иск е и висящото производство по отрицателен установителен иск, с който е предпочетена по-ограничена форма на защита, съгласно чл. 126 ГПК.

Отговор:

Формираната сила на присъдено нещо по иск по чл. 440 ГПК преклудира възможността ищецът да предяви след това поло-

жителен установителен иск за собственост, основан на придобивни основания, настъпили до датата на приключване на съдебното дирене в последната инстанция по същество.

Формираната сила на пресъдено нещо с решението по иска по чл. 440 ГПК е отрицателна процесуална предпоставка за предявяване на положителен установителен иск от същия ищец, против същите ответници, за същото спорно право.

Пречка за предявяване на положителен установителен иск е и висящото производство по отрицателен установителен иск, с който е предпочетена по-ограничена форма на защита, съгласно чл. 126 ГПК.

163. Определение № 50057/21.02.2023 г. по гр.д. № 1800/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Положителен установителен иск за собственост на имота, върху който е насочено принудителното изпълнение]

Въпрос:

Дали предвиденият в закона отрицателен установителен иск по чл. 440 ГПК изключва възможността третото лице да предяви срещу взискателя и длъжника положителен установителен иск за собственост на имота, върху който е насочено принудителното изпълнение?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Дияна Ценева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Отговор на въпроса е даден в т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК.

В него е прието, че:

! искът по чл. 440 ГПК е предвиден като защита на третите лица в случаите, когато принудителното изпълнение за парично задължение е насочено върху имущество, което не принадлежи на длъжника и с изпълнението се засягат правата на тези лица.

Този иск е уреден с изрична законова разпоредба, която очертава както случаите, когато той може да бъде предявен, т.е.:

- както кога е налице правен интерес,
- така и кои са надлежните страни по него.

2. Посоченото в закона обстоятелство, което обуславя интереса за предявяване на иска по чл. 440, ал. 1 ГПК, е засягането на твърдяното от третото лице право от предприетите изпълнителни действия.

Целта на иска е при уважаването му:

- да бъде установено със сила на пресъдено нещо в отношенията между третото лице, кредитора и длъжника, че вещта не принадлежи на длъжника, и
- по този начин да се отрече възможността да се насочи принудителното изпълнение за негово задължение върху имущество, което принадлежи на трето лице.

3. Тъй като в чл. 440 ГПК липсва изрична забрана, третото лице може да предяви положителен установителен иск, с който да установи, че то, а не длъжникът е носител на засегнатото от изпълнението право.

Уважаването на този иск ще има същия правен ефект, какъвто има и уважаването на иска по чл. 440 ГПК, тъй като ще бъде установено, че вещта, върху която е насочено изпълнението, не принадлежи на длъжника.

4. От същото принципно положение се е ръководил съставът на ВКС, постановил Решение № 212/02.01.2018 г. по гр.д. № 4897/2016 г. на ВКС, I г.о., но с оглед конкретните обстоятелства, изложени от ищеца в исковата молба и заявеният петитум да бъде установено правото му на собственост по отношение на вещта, върху която е насочено принудително изпълнение:

- но към минал момент (когато е завършен фактическият състав на придобивната давност, на която се е позовал ищецът),
- а не към момента на предявяване на иска,

е прието, от една страна, да е налице нередовност на исковата молба поради противоречие на обстоятелствена част и петитум, а от друга: че липсва правен интерес от провеждането на положителния установителен иск за собственост, тъй като и при уважаването му ищецът няма да може да постигне целения правен резултат: да осуети принудителното изпълнение.

Отговор:

Тъй като в чл. 440 ГПК липсва изрична забрана, третото лице може да предяви положителен установителен иск, с който да установи, че то, а не длъжникът е носител на засегнатото от изпълнението право.

Уважаването на този иск ще има същия правен ефект, какъвто има и уважаването на иска по чл. 440 ГПК, тъй като ще бъде установено, че вещта, върху която е насочено изпълнението, не принадлежи на длъжника.

. . . . . .

164. Определение № 363/21.07.2022 г. по ч.гр.д. № 1283/2022 г. на ВКС, I г.о.

[Иск по чл. 440 ГПК след уважен положителен установителен иск]

Въпрос:

Налице ли е правен интерес от предявяване на иск по чл. 440 ГПК от трето лице, срещу взискателя и длъжника по изпълнително производство, за признаване за установено, че имуществото, върху което е насочено изпълнението за парично вземане, не принадлежи на ищеца, ако с влязло в сила решение е уважен предявен от третото лице срещу длъжника (взискателят не е бил страна по делото) положителен установителен иск за собственост за същото имущество?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Ваня Атанасова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Въпросът е разрешен в противоречие с указанията по приложението на чл. 440 ГПК, дадени в мотивите към т. 4 от Тълкувателно решение № 3/10.07.2017 г. по тълк.д. № 3/2015 г. на ВКС, ОСГТК, според които:

! третото лице може да предяви:

- както отрицателен установителен иск по чл. 440 ГПК,
- така и положителен установителен иск,

с който да установи, че то, а не длъжникът е носител на засегнатото от изпълнението право.

Уважаването на положителния установителен иск ще има същия правен ефект, какъвто има и уважаването на иска по чл. 440 ГПК, тъй като ще бъде установено, че вещта, върху която е насочено изпълнението, не принадлежи на длъжника.

2. Когато правото, което обуславя правния интерес на третото лице да предяви иск по чл. 440 ГПК, е предмет на вече предявен от това лице положителен установителен иск, отрицателният такъв ще е недопустим.

И обратното:

! ако третото лице вече е упражнило правото си на иск по чл. 440 ГПК, то не може впоследствие да предяви положителен установителен иск за принадлежността на спорното право.

3. Тоест:

! липса на правен интерес от иск по чл. 440 ГПК ще бъде налице, когато с влязло в сила решение, постановено по предявен от третото лице срещу:

- длъжника и
- взискателя

положителен установителен иск за собственост, е прието за установено, че третото лице е собственик на имота, по от-

ношение на който е насочено принудителното изпълнение за събиране на парично вземане на взискателя срещу длъжника.

Отговор:

Липса на правен интерес от иск по чл. 440 ГПК ще бъде налице, когато с влязло в сила решение, постановено по предявен от третото лице срещу длъжника и взискателя положителен установителен иск за собственост, е прието за установено, че третото лице е собственик на имота, по отношение на който е насочено принудителното изпълнение за събиране на парично вземане на взискателя срещу длъжника.

4.
ИСК ПО ЧЛ. 54, АЛ. 2 ЗКИР

4.1. Особености

165. Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК

[Иск за установяване на непълноти и грешки в кадастралните карти]

Въпрос 1:

Как се определя цената на иска и дължимата държавна такса по иск с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция преди измененията в ЗКИР, обн., ДВ, бр. 49 от 2014 г.)?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Маргарита Соколова, Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1.1. Според едното становище искът с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, е положителен установителен иск за собственост и следователно цената му се определя по правилото на чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК, в размер на данъчната оценка на съответния недвижим имот.

Според другото становище предмет на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, е не целият имот на ищеца, а само спорната реална част от него, и следователно цената на иска се определя от данъчната, респективно: пазарната оценка на тази част.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС приема за правилно второто становище.

1.2. Цената на иска по законовата дефиниция на чл. 68 ГПК е паричната оценка на предмета на делото.

Искът с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, е положителен установителен иск за собственост.

1.3. Предмет на делото по този иск може да бъде:

- установяването на правото на собственост върху имот, който въобще не е бил заснет като самостоятелен поземлен имот в кадастралната карта (при непълнота на кадастралната карта), или
- установяването на правото на собственост върху реална част от поземлен имот, която грешно е заснета в границите на записания на името на ответника поземлен имот, вместо в границите на записания на името на ищеца поземлен имот (грешка в кадастралната карта).

1.4. Когато се претендира установяване на собственост върху имот, който не е бил нанесен като самостоятелен в кадастралната карта, а е отразен като част от поземления имот на ответника (тоест, когато се твърди непълнота на кадастралната карта),

! предмет на делото е правото на собственост върху имота на ищеца.

Поради това съгласно чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК в този случай цената на иска следва да се определи:

- на база данъчната оценка, а ако няма такава,
- на пазарната цена

на частта от записания на името на ответника поземлен имот, която съответства на имота, за който ищецът твърди, че е собственик и че не е заснет като самостоятелен в кадастралната карта.

1.5. Когато се претендира установяване на собственост върху реална част от поземлен имот, която грешно е заснета в

границите на записания на името на ответника поземлен имот, вместо в границите на записания на името на ищеца поземлен имот (тоест, когато се твърди грешка в кадастралната карта), предмет на иска е само тази спорна част от имота.

Поради това съгласно чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК в този случай цената на иска следва да се определи:

- на база данъчната оценка, а ако няма такава,
- пазарната цена

на тази спорна част от записания на името на ответника поземлен имот.

1.6. За определяне:

- на първоначалната цена на иска е достатъчно спорната част да е посочена в исковата молба приблизително по местонахождение и квадратура, а
- на окончателната цена на иска и дължимата държавна такса ще се определят с решението въз основа на експертно заключение по правилото на чл. 70, ал. 3 ГПК.

1.6. Тъй като искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, е иск за собственост, държавната такса по него се определя по правилото на чл. 71, ал. 2 ГПК: върху една четвърт от цената на иска.

Отговор:

Исковете с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), са оценяеми, като съгласно чл. 69, ал. 1, т. 2 ГПК цената им се формира на основата на данъчната оценка или пазарната цена на частта от имота, правото на собственост върху която се защитава с предявяването на иска. Държавната такса по този род искове се определя по правилото на чл. 71, ал. 2 ГПК: върху една четвърт от цената на иска.

Въпрос 2:

Допустими ли са искове за собственост на реална част от имот, когато тази реална част е част от бивш имот, възстановен по реда на ЗСПЗЗ, ЗВСОНИ или ЗВСВНОИ?

Вид производство: Тълкувателно дело

Докладчик: Маргарита Соколова, Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

2.1. Според едното становище нанасянето в кадастралната карта или в плана като самостоятелни на възстановените по реда на горепосочените закони имоти не е предпоставка за допустимост на иска за собственост за тези имоти.

Според другото становище иск за собственост на реституиран имот може да бъде проведен само ако имотът е нанесен като самостоятелна единица в плана на новообразуваните имоти, в кадастралния план, в кадастралната карта или в подробния устройствен план.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС приема за правилно първото становище.

2.2. С исковете за собственост се защитава правото на собственост или други вещни права върху определени вещи.

Предмет на вещни права могат да бъдат:

- само самостоятелни вещи, тоест
- само вещи, които са разграничени от другите вещи.

2.3. Когато вещта е поземлен недвижим имот (част от земната повърхност), границите между отделните имоти са изкуствени, прокарани от човека съобразно правото на собственост.

Съгласно § 5, т. 2 от ДР на ЗУТ и чл. 24, ал. 2 ЗКИР:

! поземлен имот е част от територията (земната повърхност), включително и тази, която трайно е покрита с вода, определена с граници съобразно правото на собственост.

2.4. За да бъде разграничен един такъв поземлен имот от друг имот, не е нужно границите му да бъдат нанесени материално:

- чрез поставяне на ограда или други гранични знаци или
- чрез нанасяне в кадастрален или регулационен план или в кадастралната карта.

Достатъчно е един юридически акт да ги посочва така, че те да могат да бъдат определени.

2.5. Следователно:

! липсата на техническо отразяване на границите на един

реституиран имот в действащите подробни устройствени планове и/или в кадастралната карта, не прави имота:

- негоден обект на правото на собственост, респективно
- негоден предмет на иск за защита на вещни права,

когато границите на имота могат да бъдат определени въз основа на посоченото в акта за собственост.

2.6. Предвид на това и в случаите на предявен иск за собственост на имот, възстановен по реда на ЗСПЗЗ, ЗВСОНИ или ЗВСВНОИ, имотът, правото на собственост върху който се защитава с предявяването на иска:

- е самостоятелна недвижима вещ
- дори когато представлява реална част от съществуващ парцел, поземлен имот или урегулиран поземлен имот,

тъй като от юридически актове може да се установят границите на този имот.

2.7. В хипотезата на реституция по силата на закона, например по ЗВСОНИ, юридическите актове, които определят границите на имота, така че те да могат да бъдат установени, са:

- актът, удостоверяващ правото на собственост на ищеца или неговия наследодател върху конкретния имот, и
- актът за отчуждаването на този имот по реда на някои от посочените в чл. 1 ЗВСОНИ и чл. 2 ЗВСОНИ закони.

2.8. В хипотезата на реституция по административен ред, например ЗСПЗЗ и ЗВСВНОИ, юридическият акт, който определя границите на имота, така че те да могат да бъдат установени, е административният акт за реституция на този имот.

2.9. Реституцията е специфичен способ за придобиване от физически и юридически лица на право на собственост върху имоти, отнети им от държавата в минал момент.

Тъй като почти във всички случаи тези имоти имат различен градоустройствен и технически статут от този, който са имали към момента на одържавяването им, като изходна позиция при възстановяване на правото на собственост се приема техният статут към момента на одържавяването.

Затова нито един от горепосочените закони не предвижда като материалноправно условие за възстановяването имотът, предмет на възстановяване, да бъде предварително обособен

като самостоятелен имот по действащите към настоящия момент кадастрална карта, кадастрален, регулационен или подробен устройствен план.

2.10. Освен това законодателят не е разграничил способите за защита на вещни права съобразно способа, по който правото на собственост е придобито от ищеца.

Както всеки друг собственик, така и собственикът, чието право е възстановено по реда на някой от реституционните закони, разполага с всички процесуални способи за защита на правото си.

Когато:

- е осъществен фактическият състав на реституцията по ЗВСОНИ или е налице влязъл в сила административен акт за възстановяване по ЗСПЗЗ или по ЗВСВНОИ и
- собствеността е придобита,

то не би могло да се отрече правото на възстановения собственик да се защити чрез предявяване на иск за реална част от самостоятелен парцел, поземлен имот или урегулиран поземлен имот.

2.11. Залегналият в реституционните закони принцип, че обект на собственост и съответно на защита на собствеността може да бъде и реална част от поземлен имот, е прокаран и в други закони, например в чл. 200 ЗУТ, според който:

! реално определени части от поземлени имоти в границите на населените места и селищните образувания могат да се придобиват чрез правни сделки или по давност:

- ако са спазени изискванията за минималните размери по чл. 19 ЗУТ или
- ако се касае за присъединяване на такава реална част към съседен имот при условията на чл. 17 ЗУТ, а оставащата част отговоря на изискванията на чл. 19 ЗУТ или също се присъединява към съседен имот.

2.12. С оглед целта на реституцията да се възстанови собствеността на бившите собственици върху целите им отчуждени или отнети имоти или върху възможно по-голяма част от тези имоти, в някои от реституционните закони този принцип (че може да се придобива чрез реституция реална част от поземлен имот) е прокаран без ограничения.

Такъв пример е ЗСПЗЗ, който:

• нито поставя изискване подлежащите на възстановяване бивши земеделски имоти да имат въведените в благоустройствените закони минимални площи и лице за обособяването им като самостоятелни урегулирани поземлени имоти,

• нито препраща към нормите на благоустройствените закони относно необходимите минимални площ и лице на урегулираните поземлени имоти.

2.13. Ако се приеме обратната теза (че липсата на техническо отразяване на границите на един реституиран имот в подробните устройствени планове и/или в кадастралните карти прави имота негоден обект на правото на собственост и съответно води до недопустимост на предявения за такъв имот иск за собственост), в много случаи би се достигнало до лишаване на реституираните собственици:

• от правото им на защита на собствеността и като последица от това – и до фактическото им лишаване

• от собственост.

2.14. Например в случаите на реституция преди приемането и одобряването на кадастралната карта (реституция по ЗВСОНИ към 1992 г. или реституция по ЗСПЗЗ или по ЗВСВНОИ с административен акт, влязъл в сила преди одобряване на кадастралната карта), ако реституираният имот не е заснет като самостоятелен, ще е налице непълнота в кадастралната карта, която би могла да бъде отстранена само по предвидения в чл. 54 ЗКИР ред.

В тези случаи:

• от една страна, собствениците не биха могли да предявят иск за защита на собствеността върху реституирания имот, преди същият да бъде заснет и нанесен в кадастралната карта като самостоятелен,

• а от друга, при съществуващ спор за собственост съгласно чл. 54 ЗКИР реституираният имот не би могъл да бъде нанесен като самостоятелен в кадастралната карта, преди да е разрешен спорът за собственост.

2.15. Възприемането на това становище означава още да се предпостави защитата на правото на собственост от изпълнението на административни процедури, които могат да продължат толкова дълго във времето, че ищецът да загуби правото

си на собственост, защото не го е защитил чрез своевременното предявяване на иск, например при придобиването му от друг на основание давностно владение.

Отговор:

Искове за собственост на реална част от имот, когато тази реална част е част от бивш имот, възстановен по реда на ЗСПЗЗ, ЗВСОНИ или ЗВСВНОИ, са допустими.

Въпрос 3:

Обусловена ли е допустимостта на иска по чл. 53, ал 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция) от предварително провеждане на административна процедура по чл. 53, ал. 1 ЗКИР (първоначална редакция) по констатиране на непълноти или грешки в кадастралната карта?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Маргарита Соколова, Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

3.1. Според едното становище правният интерес от иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция) е предпоставен само от наличието на спор за материално право, без да е необходимо предварително провеждане на административна процедура по констатиране на непълноти или грешки в кадастралната карта и искане за отстраняването им, респективно постановяване на отказ за съставяне на такъв акт.

Според другото становище неподписването на протокол за непълноти и грешки между собствениците на съседни имоти е достатъчно, за да обуслови наличието на спор като предпоставка за допустимост на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция).

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС приема за правилно първото становище.

3.2. Съобразно характеристиката му на установителен иск

за собственост, искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция) е допустим при наличието на правен интерес. С оглед презумпцията по чл. 2, ал. 5 ЗКИР за вярност на основните кадастрални данни:

- самото заснемане в кадастралната карта на част от собствения на ищеца имот като част от имота на ответника или
- незаснемането му като самостоятелен имот

формира наличието на правен интерес от иска, тъй като създава привидност, че тази част действително е собственост на ответника.

3.3. С разпоредбата на чл. 53, ал. 1, т. 1 ЗКИР (първоначална редакция) бе предвидено, че одобрените кадастрална карта и кадастрални регистри могат да се изменят, когато съдържат непълноти или грешки. Според чл. 53, ал. 3 ЗКИР (първоначална редакция) непълнотите и грешките по чл. 53, ал. 1, т. 1 ЗКИР се установяват:

- на самото място
- от службата по геодезия, картография и кадастър
- с акт, който се подписва от съставителя, заявителя и пряко заинтересованите собственици.

3.4. До изменението на ЗКИР съгласно публикацията в ДВ, бр. 49 от 2014 г., тази административна процедура беше основният способ за отстраняване на непълноти или грешки в кадастралната карта, но:

! ако тези непълноти или грешки са свързани със спор за материално право, спорът следваше да се реши предварително по съдебен ред.

Когато между страните няма спор, административната процедура можеше да спести съдебни производства, но непровеждането ѝ не можеше да бъде възприето като пречка собственикът да защити правата си по съдебен ред.

3.5. Съществуващият спор за материално право като предпоставка за допустимостта на иска:

- не е обусловен от отказ на службата по кадастъра да състави акт по чл. 53, ал. 3 ЗКИР (първоначална редакция),
- а е обективен факт и наличието му, когато е свързано с твърдяна непълнота или грешка в кадастралната карта, обуславя правния интерес от предявяването на иска.

3.6. Разпоредбата на чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), сега чл. 54, ал. 2 ЗКИР, не предвижда като предварително условие за завеждане на този иск

- нито провеждането на административна процедура по констатиране на непълноти или грешки в кадастралната карта,
- нито постановяването на отказ от администрацията.

Такова условие не се съдържа и в чл. 62, ал. 6 от Наредба № 3/28.04.2005 г. за съдържанието, създаването и поддържането на кадастралната карта и кадастралните регистри.

3.7. В подкрепа на извода, че тази предварителна административна процедура е без правно значение за допустимостта на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), сега чл. 54, ал. 2 ЗКИР, е и обстоятелството, че:

! по силата на изменението на ЗКИР (ДВ, бр. 49 от 2014 г.) не се изисква извършването на предварителни административни действия преди завеждането на този иск, включително – съставяне и подписване на акт по чл. 53, ал. 3 ЗКИР (първоначална редакция).

Отговор:

Допустимостта на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), не е обусловена от предварително провеждане на административна процедура по чл. 53, ал. 1 ЗКИР (първоначална редакция) по констатиране на непълноти или грешки в кадастралната карта.

Въпрос 4:

Допустим ли е иск за собственост на реална част от имот, когато тази част неправилно е заснета в кадастралния план или в кадастралната карта като част от съседен имот или изобщо не е заснета като самостоятелен имот, без да е проведен иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), респективно административната процедура по чл. 53, ал. 1 ЗКИР (първоначална редакция) за поправяне на непълнотите и грешките в одобрената кадастрална карта и кадастрални регистри?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Маргарита Соколова, Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

4.1. Според едното становище ревандикационният иск с предмет реална част от имот, която поради непълнота или грешка в плана е заснета като част от друг съседен имот, когато спорният имот се намира в територия с действащ регулационен план, е недопустим като преждевременно предявен, ако не е проведен успешно иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция) и не е завършена административната процедура за поправка на непълнотите и грешките в плана.

Според другото становище такъв иск е допустим, но в това производство съдът не може да изследва дали имотната граница е правилно заснета, тъй като това е предмет на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция).

Застъпва се и становище, че иск по чл. 108 ЗС е допустим и може да бъде уважен, когато е съединен с иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), като след уважаването на последния ищецът може да ревандикира спорната част, попадаща в урегулирания поземлен имот на ответника, без да изчаква провеждането на административна процедура по отстраняването на грешката в кадастралната основа и последващата процедура по изменение на подробния устройствен план.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС приема за правилно следното становище:

4.2. Иск за собственост на реална част от поземлен имот, когато тази част неправилно е заснета в кадастралния план или в кадастралната карта като част от съседен имот или изобщо не е заснета като самостоятелен имот, е допустим, дори да не е проведена:

- административната процедура по чл. 53, ал. 1, т. 1 ЗКИР (първоначална редакция) за поправяне на непълноти и грешки в одобрената кадастрална карта и кадастрални регистри, или

• иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.).

В производството по иска за собственост съдът изследва наличието на непълнота или грешка в одобрената кадастрална карта.

4.3. Законът за кадастъра и имотния регистър определя кадастъра като съвкупност от основни данни:

• за местоположението, границите и размерите на недвижимите имоти, както и

• за правото на собственост и другите вещни права върху недвижимите имоти и техните носители.

Документирането на данните се извършва чрез създаване на кадастрални карти и кадастрални регистри, чийто обхват и съдържание са подробно уредени в ЗКИР и в Наредба № 3/28.04.2005 г. за съдържанието, създаването и поддържането на кадастралната карта и кадастралните регистри.

4.4. Одобрените по реда на ЗКИР кадастрални карти и кадастрални регистри имат декларативно действие.

От тях не произтичат промени във вещноправния статут на имотите.

4.5. За отразените данни за имотите в кадастралната карта законодателят е създал в чл. 2, ал. 5 ЗКИР оборима презумпция за вярност, но неправилното отразяване на правото на собственост не води до пораждане, изменение или погасяване на правото.

4.6. Що се отнася до данните за носителите на вещни права, записани в кадастралния регистър, тази презумпция съществува, доколкото следва да бъде зачетен легитимиращият ефект на акта за собственост.

Отсъствието или наличието на запис или записи в кадастралния регистър не може да има доказателствено значение или легитимиращ ефект, по-големи от тези на актовете за собственост.

4.7. Разпоредбата на § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР (нова – ДВ, бр. 49 от 2014 г.) определя непълнотите или грешките в кадастралната карта като „несъответствия в данните за недвижимите имоти в кадастралната карта и кадастралния регистър на недвижимите имоти спрямо действителното им състояние към момента на одобряване на кадастралната карта и кадастралните регистри".

Когато тези несъответствия не са свързани със спор за

право на собственост, поправянето им се извършва по административен ред.

Когато непълнотите или грешките на основните данни в кадастралната карта или кадастралния регистър са свързани със спор за материално право, те се отстраняват след решаване на спора по съдебен ред съгласно чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), аналогична с действащата редакция на чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.).

4.8. Спорът за материално право най-често се изразява в това, че:

- реална част от един недвижим имот е заснета към съседен имот или
- цял имот не е заснет като самостоятелен, а е инкорпориран в съседен имот.

4.9. Искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), идентичен с иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

При предявен отрицателен установителен иск тази цел не може да бъде постигната, поради което искът се определя като положителен установителен иск.

4.10. Принцип в гражданския процес е спорното право да се установява към момента на предявяване на иска, респективно към момента на приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество, при условията на чл. 235, ал. 3 ГПК.

Само по изключение ищецът има правен интерес да установи правото си на собственост към минал момент.

Такова изключение бе искът по чл. 32, ал. 1, т. 2 ЗТСУ (отм.), при който съдебната практика приемаше, че поради прякото отчуждително действие на одобрен дворищнорегулационен план правото на собственост върху неправилно заснетия имот следва да се установи към момента на одобряване на плана.

4.11. ЗКИР въведе основно изискване кадастралната карта и кадастралните регистри да отразяват вярно правото на собственост – чл. 2, ал. 5 ЗКИР, и да бъдат поддържани в актуално състояние: чл. 51 ЗКИР.

Дори да не е допусната непълнота или грешка, промените в правото на собственост, настъпили след одобряване на кадастралната карта и кадастралните регистри, също подлежат на отбелязване съгласно чл. 52 ЗКИР и чл. 53 ЗКИР.

Ето защо определението, дадено в § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР, следва да се тълкува не изолирано, а във връзка с цитираните разпоредби (чл. 2, ал. 5 ЗКИР и чл. 51 ЗКИР), в смисъл че:

! установяването както на спорното право на собственост, така и на неточното отразяване на обема на това право, по принцип е към момента

- на предявяване на иска, респективно
- на приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество, като се вземат предвид и тези настъпили след одобряване на кадастралната карта юридически факти, които имат значение за придобиване, изменение или погасяване на правото.

По изключение правото на собственост се установява към минал момент, например в хипотезата на чл. 16, ал. 1 ЗУТ: предвид прякото отчуждително действие на заповедта за одобряване на първия подробен устройствен план и с оглед правилното имотно обезщетяване на бившия собственик.

4.12. За разлика от одобрените дворищнорегулационни планове при действието на ЗТСУ (отм.):

! одобрените по ЗУТ планове, включително и подробният устройствен план, нямат пряко отчуждително действие, освен

- в хипотезата на чл. 16, ал. 1 ЗУТ и
- по волята на собствениците в хипотезата на чл. 15, ал. 3 ЗУТ – чл. 15, ал. 6 ЗУТ и чл. 17, ал. 3 ЗУТ – чл. 17, ал. 5 ЗУТ.

4.13. Въведеното с чл. 17, ал. 1 ЗУТ правило е, че урегулирането на поземлените имоти става съобразно имотните им граници, без да се извършва разместване на правото на собственост.

Затова:

! при непълнота или грешка в кадастралната карта и в изработения въз основа на нея подробен устройствен план, действителният собственик:

- не губи правото си на собственост върху частта от имота, която неправилно е заснета към друг имот,
- за разлика от случаите на непълнота или грешка в кадас-

трален план, които са възпроизведени в изготвен въз основа на него дворищнорегулационен план, без да се спазват правилата на чл. 33 ЗТСУ (отм.).

4.14. Това очертава и различието между:

- иска по чл. 32, ал. 1, т. 2 ЗТСУ (отм.) и
- иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР (чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, в първоначалната редакция) и определя възможността искът за собственост, който включва и твърдения за допуснати непълноти или грешки в кадастралната карта, да може да се предяви самостоятелно и без да е проведен иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

4.15. Когато се предявява иск за ревандикация на недвижим имот, ищецът винаги има правен интерес:

- да ревандикира частта от собствения си имот, която се владее без основание от ответника,
- независимо от това дали тази част е заснета неправилно в кадастралната карта, или не.

Както бе изложено в отговора на въпрос 2, в тези случаи не липсва годен предмет на защита, ако един юридически акт определя границите на правото на собственост така, че те да могат да бъдат нанесени в плана.

4.16. Притежаваната от ищеца съобразно акта за собственост вещ е самостоятелен недвижим имот, независимо дали е заснета като такава. Затова искът за ревандикация на реална част от урегулиран поземлен имот:

- има предмет и
- е допустим

и преди да е проведена процедура по отстраняването на непълнота или грешка: по административен или съдебен ред.

Да се приеме обратното, означава да се придаде на кадастралната карта правопораждащо действие, каквото тя няма.

4.17. Предвидената възможност за придобиване на реални части от имоти, които не са нанесени като самостоятелни в кадастралната карта (чл. 200, ал. 1 ЗУТ и чл. 200, ал. 2 ЗУТ, реституционните закони), изисква тези части да могат да са предмет на самостоятелна защита чрез искове за собственост.

Тази защита не може да зависи от административни процедури, като нанасянето им в плана или в кадастралната карта,

или от предварителното разрешаване на спора по чл. 54, ал. 2 ЗКИР (чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2, в първоначалната редакция).

4.18. При произнасянето по предявен иск за собственост съдът следва да вземе предвид всички факти:

- настъпили до приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество,
- които пораждат, изменят или прекратяват правото на собственост.

4.19. Заснемането на имотите в кадастралната карта не според границите на правото на собственост няма за последица промени в правото на собственост.

Такова действие нямат и плановете, одобрени при действието на ЗУТ, при възприетия от този закон принцип за ненамеса на администрацията в правото на собственост върху поземлените имоти.

Урегулирането на имотите е свързано само с устройствения им режим, като вътрешните регулационни линии следват имотните граници (чл. 17, ал. 1 ЗУТ).

Да се запази невярното отразяване на границите без взаимното съгласие на заинтересованите собственици, означава да се придаде на подробния устройствен план отчуждително действие занапред, каквото по ЗУТ той няма.

Затова, ако в производството по иск за собственост се констатира непълнота или грешка в кадастралната карта, те следва да се съобразят при произнасянето на съда, въпреки че претендираната от ищеца част представлява по плана реална част от урегулирания поземлен имот на ответника, като се извърши преценка дали кадастралната карта отразява вярно границите на имота.

4.20. Съгласно § 5, ал. 1 от ПЗР на ЗКИР:

! регулационните линии по приложен дворищнорегулационен план се отразяват в кадастралната карта като имотни граници на поземления имот.

Затова в производството по иск за собственост:

- подлежи на изследване положението на имота по плановете, предхождащи одобряването на кадастралната карта,
- като се съобразява дали има прилагане на регулацията по тях, което би обусловило трансформиране на регулационните граници в имотни.

От установеното следва да се направи извод дали има несъответствия между отразеното в одобрената кадастралната карта и действително притежаваното от ищеца право на собственост.

Предмет на доказване по делото ще са всички последователни регулационни промени, прилагането или неприлагането на дворищнорегулационните планове, съответно прекратяване на отчуждителното им действие, съобразно разрешенията, дадени в

Тълкувателно решение № 3/15.07.1993 г. по гр.д. № 2/1993 г. на ВС, ОСГК, и

Тълкувателно решение № 3/28.03.2011 г. по тълк.д. № 3/2010 г. на ВКС, ОСГК, и всички други факти, водещи до промяна на границите.

4.21. При уважен иск за собственост на недвижим имот, в диспозитива на съдебния акт следва:

- да се установи правото на собственост, а когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка,
- да се посочи и в какво се състои същата.

4.22. Съдебното решение, придружено от скица проект, ще бъде основание:

- за изменение на кадастралната карта от органите по кадастъра, както и
- за записване в кадастралния регистър на действителния собственик по реда на чл. 54, ал. 4 ЗКИР.

Когато имотът се намира в урегулирана територия и имотните граници не съвпадат с регулационните, на изменение съгласно чл. 134, ал. 2, т. 2 ЗУТ ще подлежи и влезлият в сила подробен устройствен план.

Отговор:

Иск за собственост на реална част от поземлен имот, когато тази част неправилно е заснета в кадастралния план или в кадастралната карта като част от съседен имот или изобщо не е заснета като самостоятелен имот, е допустим, дори да не е проведена административната процедура по чл. 53, ал. 1, т. 1 ЗКИР (първоначална редакция) за поправяне на непълноти

и грешки в одобрената кадастрална карта и кадастрални регистри, или иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.). В производството по иска за собственост съдът изследва наличието на непълнота или грешка в одобрената кадастрална карта.

Въпрос 5:

Обуславящо ли е по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК производството по предявен иск с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), за производството по предявен иск за собственост на имота, по отношение на който се твърди непълнота или грешка при нанасянето му в кадастралната карта?

Вид производство: Тълкувателно дело
Докладчик: Маргарита Соколова, Теодора Гроздева
Резюмирал: СС

Мотиви:

5.1. Въпросът стои в хипотезата на образувани отделни производства по иск с правно основание чл. 53, ал. 2, ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.) и по установителен или осъдителен иск за собственост.

Според едното становище такава връзка на преюдициалност не е налице, поради което произнасянето по установителния иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция) няма обуславящо значение по отношение на спора за собственост.

В съдебната практика е застъпено и обратното становище: че връзка на преюдициалност е налице.

Общото събрание на Гражданската колегия на ВКС приема за правилно първото становище.

5.2. Грешното заснемане в кадастралната карта на границите на един недвижим имот не води до промяна на правото на собственост върху грешно заснетата част от имота, защото кадастралната карта няма вещно-прехвърлително действие.

Както бе посочено в т. 4:

! в производството по иск за собственост с предмет реална част от урегулиран поземлен имот, която поради непълнота или грешка в плана е заснета като част от съседен имот, съдът:

• изследва наличието на непълнота или грешка в одобрената кадастрална карта и съответно

• отразява това в диспозитива на решението си.

5.3. При уважен иск за ревандикация ищецът ще може:

• да ревандикира спорната част, попадаща в урегулирания поземлен имот на ответника,

• без да изчаква провеждането на административна процедура по отстраняването на непълнотата или грешката в кадастралната карта и последващата процедура по изменение на подробния устройствен план.

5.4. Ето защо:

! искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), не е обуславящ по отношение на отделно предявения иск за собственост на същия имот.

5.5. Тъй като предметът на делата в установителната им част е идентичен,

! искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), се поглъща от иска за собственост.

Поради това и според особеностите на конкретния случай производството по него подлежи на прекратяване или съединяване за общо разглеждане в едно производство с иска за собственост.

Отговор:

Производството по предявен иск с правно основание чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), не е обуславящо по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК за производството по предявен иск за собственост на същия имот.

Особено мнение:

1. Производството по предявен иск с правно основание чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54,

ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), не е обуславящо по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК за производството по предявен иск за собственост на същия имот.

2. Този отговор се явява точен в хипотезата на чл. 126 ГПК: при висящи две дела в един или различни съдилища между същите страни, на същото основание и за същото искане, ако:

- по-рано заведеното дело е по иск за собственост, при въведено от ищеца твърдение, че правният му интерес произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка, а
- по-късно заведеното дело е по иск с правна квалификация чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), то последното ще се прекрати и няма да е обуславящо по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК.

3. За страната, чиито права са обусловени от наличието или не на допусната непълнота и грешка в кадастъра, е налице интерес и само да установи, че имотът ѝ:

- не е заснет
- или е заснет неправилно или грешно.

4. В тези случаи съдът е сезиран с иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР или чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), и тъй като според даденото определение в § 5, т. 2 от ДР на ЗУТ, че „поземленият имот е част от територия, определена с граници, съобразно правото на собственост“, то ще е необходимо съдът да постанови в решението си как следва да се поправи грешката в кадастъра, за да е налице реална част от имот, която:

- да е точно индивидуализирана и
- да е годен предмет на търсена защита в друго: по-късно заведено производство, с иск за собственост на реална част от поземлен имот.

5. В този случай:

- производството по иск с правно основание чл. 53, ал. 2 ЗКИР или чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.) е обуславящо по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, т.е.
- решението по него ще има значение за правилното решаване на спора за собственост, тъй като с последния се търси защита на правото на собственост при точно установен пространствен обхват на правото.

6. Съдът, разглеждащ само спор за собственост, ако не спре производството по делото:

• няма да може да даде защита на правото на собственост в търсения пространствен обхват,

• без да може да даде отговор в какво се състои непълнотата и грешката, по който спор е сезиран в друго производство.

7. Ако пък съдът, без да е сезиран с иск за поправка на допуснати непълноти и грешки в кадастъра, се произнесе и допусне поправка в диспозитива на своето решение, то неговото процесуално действие ще е недопустимо: в нарушение на чл. 6, ал. 2 ГПК.

8. За страната, чиито права на собственост са обусловени от наличието или не на допусната непълнота и грешка в кадастъра, не е налице интерес само:

• да установи своите права на собственост или

• да отрече правата на другата страна,

а преди всичко ще иска да се установят права върху спорната площ към момента на одобряване на кадастъра.

9. Изложените съображения за характера на иска по чл. 53, ал. 2 ЗКИР и чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.) налагат извод, че:

! производството по иск с правно основание чл. 53, ал. 2 ЗКИР или чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), когато искът е предявен в отделно производство, предхождащо това по иск за собственост, е обуславящо по смисъла на чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК, т.е. решението по него ще има значение за правилното решаване на спора за собственост.

Съдии, подписали особеното мнение:
Веска Райчева

. . . . . .

166. Определение № 5721/09.12.2025 г. по гр.д. № 3092/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Установяване наличието на право на собственост при иск за непълноти и грешки в кадастъра]

Въпрос:

Следва ли въззивният съд при разглеждане на иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР, да изследва наличието на право на собственост у ищеца, включително произхода на това право, начина на индивидуализация на претендираната площ и съответствието с кадастралната карта?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Последователно и непротиворечиво ВКС приема в своята практика, че:

! при предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск за:

• признаване правото на собственост върху определен самостоятелен обект и

• установяване, че този обект не е нанесен в кадастралната карта на съответното населено място или е неправилно попълнен,

ищецът, на първо място, следва по безспорен начин да докаже, че е собственик на имота, който е неправилно попълнен или границата му с друг имот е неправилно отразена.

2. Така Решение № 495/30.07.2012 г. по гр.д. № 494/2010 г. на ВКС, I г.о.

3. Съдът:

• първо, трябва да се произнесе по въпроса кому принадлежи правото на собственост върху погрешно нанесената част и

• след това да отрази тази своя констатация на изготвената от вещото лице скица чрез нейното приподписване, което именно ще послужи като основание за отстраняването на грешката в кадастралната карта.

(Решение № 73/06.10.2020 г. по гр.д. № 3789/2019 г. на ВКС, I г.о.)

4. Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР според приетото в Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС,

ОСГК, е положителен установителен иск за собственост в хипотези, когато поземленият имот, предмет на иска:

- е неправилно (неточно) заснет в кадастралната карта и отразен в кадастралните регистри на населеното място, или изобщо
- не е заснет като самостоятелен такъв.

5. Когато се претендира установяване на собственост върху имот, който:

- не е бил заснет и нанесен като самостоятелен поземлен имот в кадастралната карта на населеното място,
- а е отразен като част от имот на ответника,

е налице твърдение за непълнота на кадастралната карта и кадастралните регистри и предмет на делото е правото на собственост на ищеца.

(Решение № 76/27.06.2016 г. по гр.д. № 6326/2014 г. на ВКС, II г.о.)

6. В този смисъл е и Решение № 101/27.09.2022 г. по гр.д. № 4981/2021 г. на ВКС, I г.о.

7. Посоченото в изложението на Определение № 43/27.01.2021 г. по ч.т.д. № 146/2021 г. на ВКС, II т.о., не може да бъде обсъдено и съобразено, тъй като:

- не е приложено към изложението и
- не се открива в достъпните системи.

Отговор:

При предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск за признаване правото на собственост върху определен самостоятелен обект и установяване, че този обект не е нанесен в кадастралната карта на съответното населено място или е неправилно попълнен,

ищецът на първо място следва по безспорен начин да докаже, че е собственик на имота, който е неправилно попълнен или границата му с друг имот е неправилно отразена.

Съдът първо трябва да се произнесе по въпроса кому принадлежи правото на собственост върху погрешно нанесената част и след това да отрази тази своя констатация на изготвената от вещото лице скица чрез нейното приподписване, което именно ще послужи като основание за отстраняването на грешката в кадастралната карта.

Когато се претендира установяване на собственост върху имот, който не е бил заснет и нанесен като самостоятелен поземлен имот в кадастралната карта на населеното място, а е отразен като част от имот на ответника, е налице твърдение за непълнота на кадастралната карта и кадастралните регистри и предмет на делото е правото на собственост на ищеца.

167. Определение № 5043/05.11.2025 г. по гр.д. № 78/2025 г. на ВКС, II г.о.

[Иск за собственост при непълнота или грешка в кадастралната карта]

Въпрос:

При предявен иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР какви са критериите, по които се установяват границите на поземлените имоти в кадастралната карта, когато те са урегулирани и следва ли при направено възражение, че не е изяснен регулационният статут на процесния имот, съдът да назначи съдебнотехническа експертиза за изясняване на това обстоятелство?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съгласно Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

2. Установяването:

- както на спорното право на собственост,
- така и на неточното отразяване на обема на това право,

е към момента на предявяване на иска, респективно на приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество.

Вземат се предвид и тези настъпили след одобряване на кадастралната карта юридически факти, които имат значение за придобиване, изменение или погасяване на правото.

3. Съгласно § 5, ал. 1 от ПЗР на ЗКИР:

! регулационните линии по приложен дворищнорегулационен план се отразяват в кадастралната карта като имотни граници на поземления имот.

4. Затова:

! в производството по иск за собственост:

- подлежи на изследване положението на имота по плановете, предхождащи одобряването на кадастралната карта,
- като се съобразява дали има прилагане на регулацията по тях, което би обусловило трансформиране на регулационните граници в имотни.

5. От установеното следва да се направи извод дали има несъответствия между:

- отразеното в одобрената кадастралната карта и
- действително притежаваното от ищеца право на собственост.

6. Предмет на доказване по делото ще са:

- всички последователни регулационни промени,
- прилагането или неприлагането на дворищнорегулационните планове, съответно
- прекратяването на отчуждителното им действие и
- всички други факти, водещи до промяна на границите.

7. Това следва да се направи съобразно разрешенията, дадени в Тълкувателно решение № 3/15.07.1993 г. по гр.д. № 2/1993 г. на ВС, ОСГК, и

Тълкувателно решение № 3/28.03.2011 г. по тълк.д. № 3/2010 г. на ВКС, ОСГК,

8. При уважен иск за собственост на недвижим имот, в диспозитива на съдебния акт следва да се установи правото на собственост, а:

! когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка: в диспозитива на съдебния акт следва да се посочи и в какво се състои същата.

9. Така:

! съдебното решение, придружено от скица проект, ще бъде основание:

- за изменение на кадастралната карта от органите по кадастъра, както и
- за записване в кадастралния регистър на действителния собственик по реда на чл. 54, ал. 4 ЗКИР.

10. Когато имотът се намира в урегулирана територия и имотните граници не съвпадат с регулационните, на изменение съгласно чл. 134, ал. 2, т. 2 ЗУТ ще подлежи и влезлият в сила подробен устройствен план.

Отговор:

Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

Установяването както на спорното право на собственост, така и на неточното отразяване на обема на това право е към момента на предявяване на иска, респективно на приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество, като се вземат предвид и тези настъпили след одобряване на кадастралната карта юридически факти, които имат значение за придобиване, изменение или погасяване на правото.

Затова в производството по иск за собственост подлежи на изследване положението на имота по плановете, предхождащи одобряването на кадастралната карта, като се съобразява дали има прилагане на регулацията по тях, което би обусловило трансформиране на регулационните граници в имотни.

Когато имотът се намира в урегулирана територия и имотните граници не съвпадат с регулационните, на изменение съгласно чл. 134, ал. 2, т. 2 ЗУТ ще подлежи и влезлият в сила подробен устройствен план.

168. Решение № 657/04.11.2025 г. по гр.д. № 92/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Нередовност на исковата молба за материално право при непълнота и грешка в кадастъра]

Въпрос:

Какво е характерно за иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР и какво трябва да съдържа петитумът на исковата молба?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Наталия Неделчева
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Според разясненията в Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 4:

! по иск с правно основание чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), идентичен с иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ред., ДВ, бр. 49/2014 г.), установяването:

- както на спорното право на собственост,
- така и на неточното отразяване на обема на това право в кадастралната карта,

по принцип е към момента на предявяване на иска, респективно на приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество.

2. Вземат се предвид и тези настъпили след одобряване на кадастралната карта юридически факти, които имат значение за:

- придобиване,
- изменение или
- погасяване

на правото.

3. Налице е константна съдебна практика, обективирана например в Решение № 162/22.10.2019 г. по гр.д. № 4699/2018 г. на ВКС, I г.о.

4. В нея е прието, че:

! искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР не е иск за поправка на грешка в кадастралната карта, което не е в правомощията на съда, а е иск за собственост към настоящия момент.

5. В петитума следва да се посочи какъв обем права в пространствено отношение следва да бъдат признати на ищеца:

- с точно отразяване на границите на имота, които иска да бъдат установени, включително и
- чрез графичното отразяване на претендираните граници по действащата кадастрална карта, а не просто с посочване на определена площ.

6. По този иск ответникът може да се защитава, като:

- противопоставя права, придобити след одобряването на кадастралната карта и
- съответно с уважаването на иска ще се постигне целта на ЗКИР кадастралната карта да отразява вярно актуалното състояние на собствеността.

7. Според разясненията в т. 4 на Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! при уважен иск за собственост на недвижим имот, в диспозитива на съдебния акт следва да се установи правото на собственост, а когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка, трябва да се посочи и в какво се състои същата.

8. Съдебното решение, придружено от скица проект, ще бъде основание:

- за изменение на кадастралната карта от органите по кадастъра, както и
- за записване в кадастралния регистър на действителния собственик по реда на чл. 54, ал. 4 ЗКИР.

9. Извадка от мотивите по същество:

С цел отстраняване нередовността на исковата молба, въззивният съд следва да укаже на ищеца коректно да индивидуализира процесния имот, като посочи площ и точни граници на имота, за който е предявен искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР; да уточни претендираната площ ... и придобивното си основание; да посочи реституираните наследници били ли са въведени във владение на спорния

имот в изпълнение на реституционното решение на Комисията към [община]: кога, по какъв начин и в какви граници; към настоящия момент кой владее имота и откога, има ли материализирани граници; въз основа на какъв съдебен акт е бил издаден приложеният изпълнителен лист от ...г. и дали в съдебното производство е било изследвано придобивното основание на ищеца; да уточни като част от кой имот твърди, че е нанесен по действащата към момента на приключване на съдебното дирене кадастрална карта (предвид извършеното в хода на процеса изменение на КК), и по какъв начин следва имотът да бъде отразен в кадастралната карта при евентуално уважаване на иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

Отговор:

Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР не е иск за поправка на грешка в кадастралната карта, което не е в правомощията на съда, а е иск за собственост към настоящия момент.

В петитума следва да се посочи какъв обем права в пространствено отношение следва да бъдат признати на ищеца с точно отразяване на границите на имота, които иска да бъдат установени, включително и чрез графичното отразяване на претендираните граници по действащата кадастрална карта, а не просто с посочване на определена площ.

169. Определение № 1887/15.04.2025 г. по гр.д. № 2913/2024 г. на ВКС, I г.о.

[Свидетелски показания при спор за материално право при непълнота или грешка в кадастъра]

Въпрос:
Какво е характерно за иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР?

Вид производство: чл. 288 ГПК
Основание за допускане: Не допуска

Докладчик: Атанас Кеманов
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. В Решение № 89/13.01.2021 г. по гр.д. № 3335/2019 г. на ВКС, I г.о., което се споделя изцяло от настоящия състав, е прието, че:

! искът с правно основание чл. 54, ал. 2 ЗКИР по своя характер е положителен установителен иск за собственост.

2. Чрез този иск ищецът, който твърди, че е собственик на недвижим имот, който не е заснет или е заснет погрешно като част от имота на ответника, защитава своето право на собственост.

3. В исковата молба, наред с твърдението, че е налице грешка в кадастралната карта, ищецът следва да посочи основанието, от което извежда претендираното право на собственост.

Отговор:

Искът с правно основание чл. 54, ал. 2 ЗКИР по своя характер е положителен установителен иск за собственост.

Чрез този иск ищецът, който твърди, че е собственик на недвижим имот, който не е заснет или е заснет погрешно като част от имота на ответника, защитава своето право на собственост.

В исковата молба, наред с твърдението, че е налице грешка в кадастралната карта, ищецът следва да посочи основанието, от което извежда претендираното право на собственост.

. . . . . .

170. Решение № 101/27.09.2022 г. по гр.д. № 4981/2021 г. на ВКС, I г.о.

[Предмет на доказване при установяване, че поземлен имот не е нанесен в кадастралната карта]

Въпрос:

Дали при предявен иск с правно основание чл. 124, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 54, ал. 2 ЗКИР, ищецът следва при условията на пълно и главно доказване на първо място да установи правото си на собственост при оспорването му от страна на ответника?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според трайно установената практика на ВКС:

! при предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск за:

- признаване правото на собственост върху определен самостоятелен обект и
- установяване, че този обект не е нанесен в кадастралната карта на съответното населено място,

ищецът на първо място следва по безспорен начин да докаже, че е собственик на имота, който е неправилно попълнен или границата му с друг имот е неправилно отразена.

(Решение № 495/30.07.2012 г. по гр.д. № 494/2010 г. на ВКС, I г.о.)

2. Съдът:

- първо трябва да се произнесе по въпроса кому принадлежи правото на собственост върху погрешно нанесената част и
- след това да отрази тази своя констатация на изготвената от вещото лице скица чрез нейното приподписване, което именно ще послужи като основание за отстраняването на грешката в кадастралната карта.

(Решение № 73/06.10.2020 г. по гр.д. № 3789/2019 г. на ВКС, I г.о.)

3. Според приетото в Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР е положителен установителен иск за собственост в хипотези, когато ПИ, предмет на иска:

- е неправилно (неточно) заснет в КК и отразен в КР на населеното място или
- изобщо не е заснет като самостоятелен такъв.

4. Когато се претендира установяване на собственост върху имот, който не е бил заснет и нанесен като самостоятелен ПИ в КК на населеното място, а е отразен като част от имот на ответника:

- е налице твърдение за непълнота на КК и КР и
- предмет на делото е правото на собственост на ищеца.

(Решение № 76/27.06.2016 г. по гр.д. № 6326/2014 г. на ВКС, II г.о.)

Отговор:

При предявен по реда на чл. 124, ал. 1 ГПК във вр. с чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск за признаване правото на собственост върху определен самостоятелен обект и установяване, че този обект не е нанесен в кадастралната карта на съответното населено място, ищецът на първо място следва по безспорен начин да докаже, че е собственик на имота, който е неправилно попълнен или границата му с друг имот е неправилно отразена.

4.2. Съотношения

171. Решение № 126/14.06.2013 г. по гр.д. № 53/2013 г. на ВКС, II г.о.

[Отрицателен установителен иск при непълноти и грешки в кадастъра]

Въпрос:

Допустим ли е отрицателен установителен иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР (ред. ДВ, бр. 34 от 2000 г.), когато спорът е възникнал от невъзможност имотът да бъде нанесен в кадастралната карта поради възражение на лице, чийто имот вече е нанесен в същата карта?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2007)
Докладчик: Веселка Марева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Според създадената практика, изразена в Решение № 329/24.11.2011 г. по гр.д. № 1439/2010 г. на ВКС, II г.о.:

! защитата на правата на ищеца, когато спорът е възникнал от невъзможност имотът да бъде нанесен в кадастралната карта поради възражение на лице, чийто имот вече е нанесен в същата карта, следва да се проведе:

- с положителен установителен иск,
- а не с отрицателен такъв.

2. Лицето, което твърди, че неговият имот следва да бъде нанесен в плана, трябва да предяви положителен установителен иск:

- за своите права и
- за констатиране на непълнота или грешка в кадастралната основа.

3. Правен интерес от отрицателен установителен иск, с който:

- единствено се отрича правото на собственост на лицето, чийто имот вече е нанесен в плана, но
- не се установява правото на собственост на ищеца, липсва.

Отговор:

Лицето, което твърди, че неговият имот следва да бъде нанесен в плана, трябва да предяви положителен установителен иск за своите права и за констатиране на непълнота или грешка в кадастралната основа.

Правен интерес от отрицателен установителен иск, с който единствено се отрича правото на собственост на лицето, чийто имот вече е нанесен в плана, но не се установява правото на собственост на ищеца, липсва.

172. Решение № 472/23.07.2025 г. по гр.д. № 2126/2023 г. на ВКС, II г.о.

[Защита при непълнота или грешка в кадастралната карта]

Въпрос:
С какъв иск следва да се защити ищецът при непълнота или грешка в кадастралната карта?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Соня Найденова
Резюмирал: ВС

Мотиви:

1. Съгласно трайно установената практика на ВКС:

Решение № 48/16.03.2015 г. по гр.д. № 6047/2014 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 126/14.06.2013 г. по гр.д. № 53/2013 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 49/01.02.2011 г. по гр.д. № 1389/2009 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 495/30.07.2012 г. по гр.д. № 494/2010 г. на ВКС, I г.о., е прието, че:

! искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР (в предходната редакция), е иск за собственост:

- за част от имот, която е заснета в очертанията на имота на ответника, или
- за цял имот, който не е заснет като самостоятелен в действащата кадастрална карта.

2. За тази част, респективно за този имот, съществува спор за правото на собственост, който е намерил отражение и в графичното изображение на имотите.

3. Основното изискване към кадастралната карта е да отразява имотите съобразно правото на собственост, т.е.:

- да отразява пространствените предели на правото на собственост и

- тези данни да са актуални във всеки момент,

тъй като всяко новонастъпило обстоятелство, касаещо собствеността, следва да се отрази и при графичното изобразяване на имота в плана – чл. 2, ал. 1 ЗКИР.

4. Установена е законова презумпция в чл. 2, ал. 5 ЗКИР:

! обстоятелствата, отразени в кадастралната карта и регистър, са доказателство за обстоятелствата, за които се отнасят до доказване на противното.

5. Затова ищецът по този иск следва да докаже правото си на собственост върху спорната площ или незаснетия като самостоятелен имот, тъй като това е основанието той да бъде заснет в плана с верните си имотни граници.

Това може да стане само с положителен установителен иск.

6. Ищецът няма интерес от отрицателен установителен иск, с който да отрече правата на ответниците върху спорната площ, тъй като с този иск няма да се установи, че ищецът е неин собственик.

7. Основанието за заснемането на спорната площ към определен имот е правото на собственост, това е и смисълът на поправката на грешката в кадастралната карта.

8. Тя е резултат от неправилно отразяване на пространствените предели на правото на собственост.

9. Затова основният спор по такъв иск е правото на собственост на ищеца, а последица от разрешаването на този спор е поправка на грешката в плана.

10. В диспозитива на решението по такъв иск съдът отразява:

- както правото на собственост върху спорната площ,
- така и как следва да се поправи кадастралната карта.

11. Решението е задължително за страните и за органа, който поддържа кадастралната карта.

12. Въз основа на:

- съдебното решение и
- скицата (неразделна част към него)

се извършва поправката в картата.

13. За установени грешки в предходните действали планове, съдът не се произнася по същество в диспозитива на решението, тъй като по тях:

- не се извършва попълване на кадастралната основа и
- не е необходимо формиране на сила на пресъдено нещо.

14. С диспозитива на решението при основателност на иска съдът установява:

- правото на собственост върху спорната площ и
- съществуващата грешка при заснемането (подробно описана и изобразена в скица към решението по действащата кадастрална карта).

Отговор:

Основното изискване към кадастралната карта е да отразява имотите съобразно правото на собственост, т.е. да отразява пространствените предели на правото на собственост и тези данни да са актуални във всеки момент, тъй като всяко новонастъпило обстоятелство, касаещо собствеността, следва да се отрази и при графичното изобразяване на имота в плана – чл. 2, ал. 1 ЗКИР.

Затова ищецът по този иск следва да докаже правото си на собственост върху спорната площ или незаснетия като самостоятелен имот, тъй като това е основанието той да бъде заснет в плана с верните си имотни граници.

Това може да стане само с положителен установителен иск.

Ищецът няма интерес от отрицателен установителен иск, с който да отрече правата на ответниците върху спорната площ, тъй като с този иск няма да се установи, че ищецът е неин собственик.

. . . . . .

173. Определение № 3018/12.06.2025 г. по ч.гр.д. № 728/2025 г. на ВКС, I г.о.

[Допустимост на отрицателния установителен иск при непълнота или грешка в кадастралната карта]

Въпрос:

Допустимо ли е при наличие на правен интерес да бъде предявен отрицателен установителен иск за собственост, когато е налице спор за материално право в случаите по чл. 53 ЗКИР?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: Не допуска
Докладчик: Елизабет Петрова
Резюмирал: НД

Мотиви:

1. По въпроса за установяване дали има правен интерес ищецът и съответно допустим ли е отрицателен установителен иск при спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР е налична трайна практика на ВКС, обективирана в:

Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, т. 4,

Решение № 153/21.12.2020 г. по гр.д. № 1221/2020 г. на ВКС, I г.о.,

Решение № 50138/10.01.2023 г. по гр.д. № 1128/2022 г. на ВКС, II г.о.,

Решение № 89/13.01.2021 г. по гр.д. № 3335/2019 г. на ВКС, I г.о., и

Решение № 90/04.07.2018 г. по гр.д. № 2710/2017 г. на ВКС, I г.о., съгласно която:

! искът с правна квалификация чл. 54, ал. 2 ЗКИР се определя като положителен установителен иск за собственост.

2. Когато ищецът обосновава своя интерес от предявения иск със спор за материално право и невъзможност за нанасяне на имота в кадастралната карта, исковата защита следва да бъде проведена чрез установяване на неговото право на собственост.

3. Само по този начин би могло да се постигне нанасянето на имота на ищеца в КККР, тъй като:

! при уважаване на положителния установителен иск за собственост би се решил със сила на пресъдено нещо въпросът за това:

- кой е собственик на спорния имот и

• какви са границите на имота, предмет на установеното право на собственост.

4. При уважаване на отрицателния установителен иск правата на ищеца не са предмет на доказване, както и техният пространствен обхват.

Интересът на ищеца изисква да установи своето право, а не да отрече това на ответника.

В този смисъл не би могло да се приравни на правен интерес невъзможността ищецът да нанесе своя имот в кадастъра поради това, че ответникът не е собственик.

5. Предявеният иск при спор за материално право следва да установи кой е собственик на спорен имот.

6. С оглед изложеното съдебният състав приема извод, че трайно е прието в съдебната практика, че:

! при спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР защитата на ищеца следва да се осъществи чрез предявяване на положителен иск за собственост, било то самостоятелно, или като част от ревандикационен иск.

7. Този извод не е в противоречие с Тълкувателно решение № 8/27.11.2013 г. по тълк.д. № 8/2012 г. на ВКС, ОСГТК, в което се разглеждат хипотези, при които е наличен правен интерес от защита чрез предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и други вещни права.

8. В това тълкувателно решение е прието, че:

! при наличие на правен интерес е допустимо предявяване на отрицателен установителен иск за собственост и в този случай отрицателен установителен иск е недопустим поради липса на правен интерес.

9. Правният интерес от търсената защита е абсолютна процесуална предпоставка за съществуването на право на иск, като чл. 124, ал. 1 ГПК изрично подчертава, че:

! предпоставка за допустимост на установителния иск е наличието на интерес от установяване на едно право или правоотношение.

Отговор:

При спор за материално право по чл. 54, ал. 2 ЗКИР защита-

та на ищеца следва да се осъществи чрез предявяване на положителен иск за собственост, било то самостоятелно, или като част от ревандикационен иск.

. . . . . .

174. Решение № 50105/28.06.2023 г. по гр.д. № 3878/2021 г. на ВКС, II г.о.

[Спор за собственост относно имоти, които не са заснети в одобрена кадастрална карта]

Въпрос:

Какъв е предметът на делото в хипотези на спорове за собственост относно имоти, които не са заснети в одобрената кадастрална карта за съответната територия?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 2 (2017)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Съгласно разпоредбите на чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК и чл. 127, ал. 1, т. 5 ГПК:

! исковата молба трябва да съдържа индивидуализация на спорния предмет чрез посочване на:

- основанието на иска (фактите, от които се твърди, че произтича претендираното с исковата молба право) и
- петитума (в какво се състои претендираното право и видът на търсената защита).

При непосочване на обстоятелствата, на които се основава претенцията, или при неясното им или непълно посочване, както и при неконкретизиран петитум, исковата молба е нередовна, тъй като не е възможно да се индивидуализира спорният предмет.

2. С т. 4 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, бе разяснено, че:

! е възможно искът за собственост, който включва и твърдения за допуснати непълноти или грешки в кадастралната карта, да може да се предяви самостоятелно и без да е проведен иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

3. Ако в производството по иск за собственост се констатира непълнота или грешка в кадастралната карта, те следва:

- да се съобразят при произнасянето на съда, въпреки че претендираният от ищеца обект представлява по плана реална част от имот на ответника,
- като се извърши преценка дали кадастралната карта отразява вярно границите на имота.

4. При уважен иск за собственост на недвижим имот, в диспозитива на съдебния акт следва:

- да се установи правото на собственост, а когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка:
- да се посочи и в какво се състои същата.

5. Произнасянето по този въпрос с диспозитива на съдебния акт е подчертано и в т. 5 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, аргументирано с разбирането, че:

! искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР, се поглъща от иска за собственост.

6. Съобразявайки посочената задължителна практика, настоящият състав на съда приема, че:

! в хипотези на спорове за собственост относно имоти, които не са заснети в одобрената кадастрална карта за съответната територия, предметът на спора е по-широк, като обхваща и проблема за евентуалното наличие на непълнота в кадастралната карта (по смисъла на т. 1 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК).

7. Това налага при съмнение съдът да изисква уточняване на ищцовата претенция при условията на чл. 129 ГПК във връзка с чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК и чл. 127, ал. 1, т. 5 ГПК в смисъл:

- поддържа ли се твърдение за съществуването и

• заявено ли е искане за установяването на грешка или непълнота,

като предпоставки за изследване на този въпрос в съответствие с разясненията по т. 4 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, както и за произнасяне в диспозитива на решението.

8. В подобни хипотези:

! решението, постановено при предявена искова молба, която не съдържа изрични твърдения и искане по смисъла на чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР, съставлява произнасяне по нередовна искова молба.

Тълкувателно решение № 1/17.07.2001 г. по тълк.д. № 1/2001 г. на ВКС, ОСГК, Тълкувателно решение № 1/17.07.2001 г. на ВКС, ОСГК (съобразно които, когато нередовности на исковата молба в хипотезите на чл. 98, ал. 1, б. „г" ГПК (отм.) и чл. 98, ал. 1, б. „д" ГПК (отм.), чийто аналог са разпоредбите на чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК и чл. 127, ал. 1, т. 5 ГПК, за първи път се констатират пред касационния съд, ВКС обезсилва решението на въззивния съд и връща делото на този съд за уточняване основанието или петитума на иска), съставът на ВКС приема, че:

! изявление, насочено към отстраняване на нередовност на исковата молба, дори да внася пълна яснота в предмета на делото, не може да породи последицата по чл. 129, ал. 5 ГПК, когато не е направено пред инстанция по съществото на спора.

10. В настоящия случай нередовностите от гледна точка изискванията на чл. 127, ал. 1, т. 4 ГПК и чл. 127, ал. 1, т. 5 ГПК се изразяват в следното:

11. На първо място:

• изложението в обстоятелствената част съдържа твърдение за обстоятелства, подлежащи на квалифициране като непълнота в кадастралната карта по смисъла на § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР и т. 1 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК,

• но в петитума отсъства искане за отстраняване на несъответствието.

В този смисъл е налице несъгласуваност между обстоятелствената част и петитума, която не е констатирана и не е от-

странена в производството пред инстанциите по съществото на спора.

12. Наред с това:

! когато предмет на делото е правото на собственост или друго вещно право върху недвижим имот, ищецът трябва да посочи всички негови актуални индивидуализиращи белези:

- вид, местонахождение, граници, площ, номер по действащ кадастрален, регулационен или друг вид план, а когато за населеното място има влязла в сила кадастрална карта:
- идентификатора на имота.

13. Когато имотът не е нанесен в действащата кадастрална карта, към исковата молба следва да бъде представена:

- комбинирана скица, която да илюстрира местоположението на имота спрямо картата, като (предвид възможността за прецизно индивидуализиране посредством експертно заключение, изслушано впоследствие: в хода на процеса) допустимо се явява исковата претенция да бъде онагледена посредством
- окомерно изчертаване върху копие от скицата на нанесен в картата имот.

Само тогава има яснота по предмета на делото и съдът може да се произнесе по предявения иск.

14. В случай че местонахождението на спорния имот не е определено по този начин, исковата молба е нередовна и съдът е длъжен да я остави без движение със съответните указания.

15. Когато първоинстанционният съд не е изпълнил своето задължение да приложи чл. 129, ал. 2 ГПК и постанови решение по нередовна искова молба, въззивният съд е длъжен:

- да остави исковата молба без движение,
- да даде указания и само ако те бъдат изпълнени,
- да разгледа спора по същество.

Неизпълнението на това изискване води до недопустимост на въззивното решение, а това налага касационната инстанция да упражни правомощията си по чл. 293, ал. 4 ГПК вр. чл. 270, ал. 3 ГПК.

Отговор:

В хипотези на спорове за собственост относно имоти, които не са заснети в одобрената кадастрална карта за съответна-

та територия, предметът на спора е по-широк, като обхваща и проблема за евентуалното наличие на непълнота в кадастралната карта.

Това налага при съмнение съдът да изисква уточняване на ищцовата претенция при условията на чл. 129 ГПК относно това поддържа ли се твърдение за съществуването и заявено ли е искане за установяването на грешка или непълнота.

Решението, постановено при предявена искова молба, която не съдържа изрични твърдения и искане по смисъла на чл. 54, ал. 2 ЗКИР, съставлява произнасяне по нередовна искова молба.

Когато имотът не е нанесен в действащата кадастрална карта, към исковата молба следва да бъде представена комбинирана скица, която да илюстрира местоположението на имота спрямо картата, като допустимо се явява исковата претенция да бъде онагледена посредством окомерно изчертаване върху копие от скицата на нанесен в картата имот. Само тогава има яснота по предмета на делото и съдът може да се произнесе по предявения иск.

175. Решение № 50138/10.01.2023 г. по гр.д. № 1128/2022 г. на ВКС, II г.о.

[Непълнота или грешка в кадастралната карта, свързана със спор за материално право]

Въпрос:

Какъв е предметът на иска за отстраняване на непълнота или грешка в кадастралната карта, свързана със спор за материално право?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 2, предл. 1 (2017)
Докладчик: Розинела Янчева
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Разпоредбата на § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР определя непълнотите или грешките в кадастралната карта като „несъответствия в данните за недвижимите имоти в кадастралната карта и кадастралния регистър на недвижимите имоти спрямо действителното им състояние към момента на одобряване на кадастралната карта и кадастралните регистри".

Когато тези несъответствия не са свързани със спор за право на собственост, поправянето им се извършва по административен ред.

Когато непълнотите или грешките на основните данни в кадастралната карта или кадастралния регистър са свързани със спор за материално право, те се отстраняват след решаване на спора по съдебен ред съгласно чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

2. Спорът за материално право най-често се изразява в това, че:

- реална част от един недвижим имот е заснета към съседен имот или
- цял имот не е заснет като самостоятелен, а е инкорпориран в съседен имот.

3. Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

Той представлява положителен установителен иск за собственост към настоящия момент, при наведени най-често от ищеца твърдения за:

- неточното заснемане на имота му или на части от него в кадастралната карта като част от имота на ответника или
- незаснемането му като самостоятелен имот.

4. В производството по иска за собственост съдът изследва наличието на непълнота или грешка в одобрената кадастрална карта.

При уважаване на иска, в диспозитива на съдебния акт следва да се установи правото на собственост, както и в какво се състои непълнотата или грешката в кадастралната карта.

Съдебното решение, придружено от скица проект, ще бъде основание за изменение на кадастралната карта от органите по кадастъра.

Отговор:

Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

Той представлява положителен установителен иск за собственост към настоящия момент, при наведени най-често от ищеца твърдения за неточното заснемане на имота му или на части от него в кадастралната карта като част от имота на ответника или незаснемането му като самостоятелен имот.

176. Решение № 73/06.10.2020 г. по гр.д. № 3789/2019 г. на ВКС, I г.о.

[Установителен иск за собственост поради грешка или непълнота в кадастралната карта]

Въпрос:

Необходими другари ли са съсобствениците на недвижим имот в производство по чл. 54, ал. 2 ЗКИР и допустимо ли е да се предявява установителен иск за собственост с твърдения за наличие на грешка или непълнота в кадастралната карта, респ. установителен иск за собственост, съединен с иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР само от един от съсобствениците?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 3 (2007)
Докладчик: Светлана Калинова
Резюмирал: СС

Мотиви:

1. Предявяването:

- на установителен иск за собственост за признаване на

права върху идеална част от недвижим имот с твърдения за наличие на грешка или непълнота в кадастралната карта, респ. предявяването

- на установителен иск, съединен с иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР само от един от съсобствениците на недвижим имот,

е допустимо.

2. Правото на собственост на предявилия иска съсобственик следва в подобна хипотеза да бъде признато само в установения по делото негов обем.

3. Ако при това съдът установи, че при нанасянето на имота в кадастралната карта е допусната грешка по смисъла на § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР, респ. имотът не е нанесен в кадастралната карта като самостоятелен обект, следва да постанови диспозитив за отстраняване на грешката:

- по отношение на целия имот, а
- не по отношение само на идеална част от него, доколкото последното е и правно невъзможно.

4. Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР може да бъде предявен само от част от съсобствениците на имота, като постановеното решение ще ползва и останалите по начина, по който същите биха се ползвали и от акта по чл. 54, ал. 1 ЗКИР при липса на спор за материално право.

Другарството би могло да бъде необходимо с оглед естеството на спора за материално право, но не е задължително.

5. Съгласно § 1, т. 16 от ДР на ЗКИР:

! „непълноти или грешки" са несъответствия в границите и очертанията на недвижимите имоти в кадастралната карта за урбанизирана територия спрямо действителното им състояние.

6. Непълнотата или грешката се допълва или поправя от службите по геодезия, картография и кадастър по реда на чл. 54, ал. 1 ЗКИР въз основа на писмени доказателства и проект за изменение на кадастралната карта и кадастралния регистър на недвижимите имоти, като искането може да бъде подадено:

- от всяко едно от заинтересованите лица, т.е.
- от всяко лице, посочено в регистъра към одобрената кадастрална карта като носител на вещни права върху имота, вкл. един от съсобствениците.

Когато грешката или непълнотата е свързана със спор за материално право, тя се отстранява след решаването на спора по съдебен ред (чл. 54, ал. 2 ЗКИР).

7. Съдът следва първо да се произнесе по въпроса кому принадлежи правото на собственост върху погрешно нанесената част, като отрази тази своя констатация на изготвена от вещо лице скица чрез нейното приподписване, което именно ще послужи като основание за отстраняване на грешката в кадастралната карта.

8. Всяко заинтересовано лице:

- може да иска отстраняване на грешката по реда на чл. 54, ал. 1 ЗКИР, следователно
- може да иска отстраняването и по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР, като предяви иск с цел разрешаване на съществуващия спор за материално право, защитавайки по този начин своя правен интерес.

9. Както ОСГК на ВКС приема в мотивите към т. 4 на Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), идентичен с иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР (ДВ, бр. 49 от 2014 г.), цели да установи безспорно пространствения обхват на правото на собственост с оглед правилното му отразяване в кадастралната карта.

10. При произнасянето по предявен иск за собственост съдът следва да вземе предвид всички факти, настъпили до приключване на съдебното дирене в инстанцията по същество, които пораждат, изменят или прекратяват правото на собственост.

11. Заснемането на имотите в кадастралната карта не според границите на правото на собственост няма за последица промени в правото на собственост.

12. При уважен иск за собственост на недвижим имот в диспозитива на съдебния акт следва да се установи правото на собственост, а когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка: да се посочи и в какво се състои същата.

Съдебното решение, придружено от скица проект, ще бъде основание за изменение на кадастралната карта от органите по кадастъра, както и за записване в кадастралния регистър на действителния собственик по реда на чл. 54, ал. 4 ЗКИР.

13. По отношение на пространствения обхват на правото на собственост върху недвижим имот съдът се произнася, като има предвид неговите граници и местоположение и тази констатация касае неговата индивидуализация, независимо от обстоятелството дали имотът се притежава в индивидуална собственост, или принадлежи в съсобственост на няколко лица.

14. Констатацията досежно пространствените предели на правото в подобна хипотеза не би могла да бъде различна спрямо отделните съсобственици, ако техните права върху имота са съдебно установени и признати.

15. Поради това в диспозитива на решението по предявен по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск съдът следва да посочи в какво се състои грешката в отразените в кадастралната карта пространствени предели на имота, възприемайки го:

- като самостоятелен обект на право на собственост,
- а не като идеална част от такъв обект.

16. Предметът на делото по иск за собственост и иск за установяване наличието на непълнота или грешка в одобрена кадастрална карта е идентичен:

- по отношение на обема от права върху имота (мотиви към т. 5 на Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК) и
- по отношение на пространствените предели на правото,

но във всички случаи описанието на имота чрез посочване в какво се състои грешката при неговото нанасяне в кадастралната карта (посочване на точната граница на имота) в диспозитива на решението не може да бъде ограничено само по отношение на идеална част от него.

17. Както е посочено в мотивите към т. 5 от Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК:

! грешното заснемане в кадастралната карта на границите на един недвижим имот не води до промяна на правото на собственост върху грешно заснетата част от имота, защото кадастралната карта няма вещно-прехвърлително действие.

Искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР, не е обуславящ по отношение на отделно предявения иск за собственост на същия имот.

18. Тъй като предметът на делата в установителната им част е идентичен, искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 (първоначална редакция), нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР, се поглъща от иска за собственост.

19. И в този смисъл:

! след като е допустим установителен иск за признаване право на собственост върху идеална част от имот, то такъв иск ще бъде допустим и при твърдения за наличие на грешка при нанасянето на имота в действащата кадастрална карта.

Отговор:

Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР, не е обуславящ по отношение на отделно предявения иск за собственост на същия имот. Тъй като предметът на делата в установителната им част е идентичен, искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР, се поглъща от иска за собственост. И в този смисъл, след като е допустим установителен иск за признаване право на собственост върху идеална част от имот, то такъв иск ще бъде допустим и при твърдения за наличие на грешка при нанасянето на имота в действащата кадастрална карта.

Искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР може да бъде предявен само от част от съсобствениците на имота, като постановеното решение ще ползва и останалите по начина, по който същите биха се ползвали и от акта по чл. 54, ал. 1 ЗКИР при липса на спор за материално право. Другарството би могло да бъде необходимо с оглед естеството на спора за материално право, но не е задължително.

. . . . . .

177. Решение № 48/11.07.2016 г. по гр.д. № 3495/2015 г. на ВКС, II г.о.

[Допустимост на иска за непълноти и грешки в кадастъра]

Въпрос:

Чрез какъв иск следва да се реши спорът за принадлежността на правото на собственост, ако техническите

характеристики на имота са отразени правилно в кадастралната карта и кадастралния регистър?

Вид производство: чл. 290 ГПК
Основание за допускане: т. 1 на ТР 1 (2010)
Докладчик: Гергана Никова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Целта и предназначението на кадастъра според ЗКИР е:

• да заснеме местоположението, границите и размерите (площта) на недвижимите имоти, включително на всеки обект на собственост на територията на Република България, чрез основни кадастрални данни (чл. 27 ЗКИР),

• да ги обозначи с идентификатор, който е уникален номер за еднозначно посочване (чл. 26 ЗКИР) и

• да ги нанесе на карта, както и да обезпечи връзка с данните за собственост и други вещни права.

2. В ЗКИР се прави разлика между:

• данните за недвижимите имоти (чл. 6, ал. 2 ЗКИР, изр. 1) и

• данните за вещните права върху тях (чл. 6, ал. 2 ЗКИР, изр. 2).

Първите са от техническо естество и се получават от кадастъра, а вторите – от имотния регистър, които са свързани чрез двустранна връзка въз основа на идентификатора на недвижимите имоти (чл. 6, ал. 1 ЗКИР).

3. Основните кадастрални данни за имотите (чл. 27 ЗКИР) са от техническо естество:

• за всички имоти такива са идентификаторите им;

• за поземлените имоти: точното местоположение чрез границите; трайното предназначение и начинът на ползване; адресът;

• за сградите: очертанията; застроена площ; брой етажи; предназначение; адрес;

• за самостоятелните обекти в сграда: местонахождение; етаж; предназначение.

4. В практиката на ВКС последователно се приема, че:

! е недопустимо предявяването на иск по чл. 53, ал. 2 ЗКИР, изр. 2 ЗКИР (в редакцията преди 13.06.2014 г.), когато техническите характеристики на имота, съставляващи основни кадастрални данни, са отразени правилно в кадастралната карта и кадастралните регистри.

Това се приема в следните актове:

Решение № 867/20.11.2009 г. по гр.д. № 5397/2008 г. на ВКС, I г.о.;

Решение № 9/05.02.2015 г. по гр.д. № 4105/2014 г. на ВКС, II г.о.

5. Основната функция на кадастралния регистър е информационно-оповестителна, без той да доказва или създава вещни права. Записването на недвижим имот на друг собственик, различен от титуляря на това право, или невписване на някой от съсобствениците, не лишава действителния титуляр от правото му на собственост.

Защитата на това право е посредством исковете за собственост, а не с иска за грешка в кадастралната основа.

6. За извършването на промяна в записването не е необходимо да се представи влязло в сила решение за установяване на грешка или непълнота в кадастъра.

Ако техническите характеристики на имота са отразени правилно в кадастралната карта и кадастралния регистър, то спорът кому принадлежи правото на собственост, следва да се разреши чрез предявяване на установителен или осъдителен иск за собственост.

Отговор:

Ако техническите характеристики на имота са отразени правилно в кадастралната карта и кадастралния регистър, то спорът кому принадлежи правото на собственост следва да се разреши чрез предявяване на установителен или осъдителен иск за собственост.

178. Определение № 535/13.07.2021 г. по ч.гр.д. № 2521/2021 г. на ВКС, II г.о.

[Съотношение между ревандикационен иск и иск за материално право по ЗКИР]

Въпрос:

Как се преценява допустимостта на иска по чл. 54, ал 2 ЗКИР с оглед на предявен от другата страна ревандикационен иск?

Вид производство: чл. 274, ал. 3 ГПК
Основание за допускане: чл. 280, ал. 1, т. 1 (2017)
Докладчик: Емилия Донкова
Резюмирал: ДН

Мотиви:

1. Преценката дали искът по чл. 54, ал. 2 ЗКИР е допустим, се извършва винаги с оглед особеностите на конкретния случай.

Така е прието в мотивите към т. 5 на Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК.

2. Разпоредбата на чл. 54, ал. 2 ЗКИР предвижда реда, по който се извършва поправката в кадастралната карта в случай на спор за материално право.

Поправката се извършва от органите по кадастъра въз основа на влязло в сила съдебно решение.

Това решение:

- е постановено по предявен положителен установителен иск и
- в неговия диспозитив се отразява границата на спорната реална част от имота.

3. Основание за извършване на поправката може да бъде само онова съдебно решение, в диспозитива на което:

- съдът се е произнесъл кому принадлежи правото на спорната реална част и

• съдът е посочил нейните граници, включително чрез графичното им отразяване по действащата кадастрална карта.

4. В Решение № 139/14.03.2018 г. по гр.д. № 456/2017 г. на ВКС, II г.о., е посочено следното.

В т. 4 на Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК е разяснено, че:

! възможно е искът за собственост, който включва и твърдения за допуснати непълноти или грешки в кадастралната карта, да може да се предяви самостоятелно и без да е проведен иск по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

5. Ако в производството по иск за собственост се констатира непълнота или грешка в кадастралната карта, те следва да се съобразят при произнасянето на съда.

Това е така, въпреки че претендираната от ищеца част представлява по плана реална част от урегулирания поземлен имот на ответника.

В този случай следва да се извърши преценка дали кадастралната карта отразява вярно границите на имота.

6. При уважен иск за собственост на недвижим имот в диспозитива на съдебния акт следва да се установи правото на собственост.

7. Когато правният интерес за предявяване на иска произтича от допусната в кадастралната карта непълнота или грешка, трябва да се посочи и в какво се състои същата.

8. Възможна е хипотеза при едновременно предявени искове по чл. 108 ЗС и чл. 54, ал. 2 ЗКИР, като:

• ищецът по ревандикационния иск твърди, че имотите са правилно нанесени в кадастралната карта, докато

• ответникът по този иск поддържа, че спорната реална част е неправилно включена в границата на имота на ищеца.

9. Поради тази именно причина ответникът предявява самостоятелен иск за установяване, че тази спорна част, като негова собственост, следва да бъде включена в границите на неговия имот според действащата кадастрална карта.

10. В такива случаи, в Решение № 153/21.12.2020 г. по гр.д. № 1221/2020 г. на ВКС, I г.о. се приема, че:

! производството по иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР подлежи на

съединяване за общо разглеждане в общо производство с ревандикационния иск.

11. В подобна хипотеза, ако:

- ревандикационният иск бъде отхвърлен и
- в диспозитива спорната реална част не е надлежно индивидуализирана,

поправка на грешка в кадастралната карта не би могло да се извърши.

Изходът на този спор ще бъде съобразен при произнасянето по насрещната претенция по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

12. Ако съединяването на производството по двете дела е невъзможно с оглед фазата на развитие на всяко едно от тях, производството по предявения по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР установителен иск следва да бъде спряно.

13. След приключването на производството по ревандикационния иск, силата на пресъдено нещо на решението следва да бъде съобразена при разрешаването на спора по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

Само ако ревандикационият иск бъде уважен, тъй като съдът признава за установено, че спорната реална част:

- е собственост на предявилото този иск лице и
- е правилно нанесена в границите на неговия имот, но се държи без основание от ответника,

предявеният по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск следва да се приеме за недопустим.

14. В Решение № 105/10.12.2020 г. по гр.д. № 4542/2019 г. на ВКС, II г.о. е прието, че:

! целта на иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР е да отстрани непълноти или грешки на данните в кадастралната карта или кадастралния регистър, свързани със спор за материално право.

15. Най-често това е спор:

- за реална част от недвижим имот, която е заснета към съседен имот, или
- за цял имот, който не е заснет като самостоятелен, а е включен в съседен имот.

16. Целта на предявения иск за ревандикация е да върне владението върху частта от собствения имот, която се владее от ответника без основание.

За да се установи:

• дали е допусната непълнота или грешка в кадастралната карта, както и

• дали ответникът владее без основание съответната реална част,

е нужно да бъде установен пространственият обхват на правото на собственост.

17. Ето тук е налице припокриване на предмета на двата иска.

18. Затова е възприето в Тълкувателно решение № 8/23.02.2016 г. по тълк.д. № 8/2014 г. на ВКС, ОСГК, че:

• производството по иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР подлежи на прекратяване или на съединяване за общо разглеждане в едно производство с иска за собственост, както и че

• в производството по иск за собственост с предмет реална част от урегулиран поземлен имот, която поради непълнота или грешка в плана е заснета като част от съседен имот, съдът изследва наличието на непълнота или грешка в одобрената кадастрална карта и съответно отразява това в диспозитива на решението си.

Отговор:

При едновременно предявени искове по чл. 108 ЗС и чл. 54, ал. 2 ЗКИР, като ищецът по ревандикационния иск твърди, че имотите са правилно нанесени в кадастралната карта, докато ответникът по този иск поддържа, че спорната реална част е неправилно включена в границата на имота на ищеца, производството по иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР подлежи на съединяване за общо разглеждане в общо производство с ревандикационния иск.

Ако съединяването на производството по двете дела е невъзможно с оглед фазата на развитие на всяко едно от тях, производството по предявения по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР установителен иск следва да бъде спряно.

Само ако ревандикационият иск бъде уважен, тъй като съдът признава за установено, че спорната реална част е собственост на предявилото този иск лице и е правилно нанесена в границите на неговия имот, но се държи без основание от ответника, предявеният по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск следва да се приеме за недопустим.

Стоян Ставру

УСТАНОВИТЕЛНИТЕ ИСКОВЕ ЗА СОБСТВЕНОСТ

Актуална практика на ВКС

(Учебно помагало)

Издателски редактор *Симона Христова*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата и предпечат *Ивайла Пеева*

Българска. Електронно издание
Формат pdf
ISBN 978-619-91826-5-9

Център за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“
София, ул. „Цар Калоян“ № 8, ет. 4
тел.: 02/ 980 10 92
e-mail: coa@abv.bg

Изданието е осъществено от
„Алто комюникейшънс енд пъблишинг“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ № 31
тел.: 02/ 943 87 16; e-mail: office@alto-pr.com